IACOBI CVIACII I. C. AD TITVLVM DIGESTORVM DE EXCVSATIONIBVS COMMENTARIVS.

Obseruationum lib. VI. VII. VIII.

Ad ornatißimum & eruditißimum virum Io. Iacobum Cambrayum magistrum libellorum in regio comitatu, & Uniuersitatis Biturigum Cancellarium.

LVGDVNI,

APVD GVLIELMVM ROVILLIVM,

SVB SCVTO VENETO.

M. D. LXIIII.

Cum priuilegio Regis.

Extraict du priuilege du Roy.

AR grace & priuilege du Roy eſt permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne foys ou pluſieurs ce preſent liure intitulé *Iacobi Cuiacij Iuriſconſ. Obſeruationum Commentarios in tit. Pandect. de excuſat. lib.* VI. VII. VIII. Lequel liure il a recouuert dudict auteur & imprimé auec grans fraiz, miſes & deſpenſes : & pource eſt faict defenſe de par ledict Seigneur à tous autres libraires, Imprimeurs & perſonnes quelconques, de non imprimer, vendre, ne diſtribuer en ſes païs, terres & ſeigneuries ledict liure nouuellement imprimé par ledict Rouille, ſi ce n'eſt par ſon conſentement, & ce iuſques au temps. & terme de neuf ans, à compter du iour & datte que ſera paracheuee la premiere impreſsion dudict liure ſur peine d'amende arbitraire & de confiſcation dudict liure qu'ils auroyent imprimé. Et afin qu'aucun ne puiſſe pretendre ignorance du preſent priuilege, ledict Seigneur veut & entend, que l'extraict d'iceluy eſtant mis au commencement dudict liure ſerue pour toute notification, ſauf en demander copie audict Rouille, (ſi bon leur ſemble,) & ce à leur deſpens. Car tel eſt ſon plaiſir, non obſtant oppoſitions & appellations quelconques, comme plus à-plein eſt contenu & declaré par leſdictes lettres de priuilege, ſur ce donnees à Paris, le deuxieſme de Decembre, mil cinq cens ſoixante & trois, & de ſon regne le quatrieſme.

Par le Roy, à voſtre relation,
Signé, de Vabres,
Et ſeelé du grand ſeau en cire iaune à ſimple queüe.

Acheué d'imprimer le douziéme de May. M. D. LXIIII.

ORNATISSIMO, ET ERVDITISSIMO VIRO IO. IACOBO CAMBRAYO MAGISTRO LIBELLORVM IN AVLA REGIS, ET VNIVERSITATIS BITVRIGVM CANCELLARIO,

IAC. CVIACIVS S.

VAE perturbatio valetudinis & pacis superiori hyeme multorum studia conturbauit, eadem sorte contraria mea protulit vsqueadeo, vt & si frigida quartana laborarem & streperent non longè ædibus litui, buccinæ, tormenta, tympana, audirentur paßim conuitia in Deum & homines detestanda, exercerentur odia impune domi forisque, sæuiretur etiam in libros nobis carißimos, quæ vel constantißimi hominis mentem incitatura viderentur, abditum certo ædium membro me, præsente diuino numine, nunquam meminerim, neque libros maiore & ardentiore animo neque molestias patientiore & leuiore deuorasse. nam quicquid à febre dabatur interualli, mihi crede non vano, id omne studijs insumebatur, nihil tubarum clangor, nihil tympanorum fremitus, parum cibus somnúsve demebat. & has me egisse partes eo tempore, quo alijs delectabantur alij, sanè nunquam pœnitebit, qui ex eis retulerim, quam tu mihi apprimè commendaueras libri LX. βασιλικῶν *latinam interpretationem, & hos, in quibus illo frequenter vtor,* παραιτήσεων *&* παρατηρήσεων *libros, & alia multa, quæ mihi sepono, illa tibi maturè vindices velim, quasi ex re tua, quippe cum tu solus, vt ex Hungaria, Polonia, Rhetia mandatu Regis suscepta legatione rebus præclarè gestis felix domum redieras, ita Constantinopolitana iterum dextro numine perfunctus, etiam qui iuris studiosis prodesset, sexagesimum* βασιλικῶν *simul ac non inelegans compendium omnium* βασιλικῶν, *quod vocant* ἐκλογὴν καὶ σύνοψιν τῶν βασιλικῶν ξ βιβλίων σὺν παραπομπαῖς κατὰ στοιχεῖον, *reportaueris, & mihi potißimum dari volueris, palliatum vt toga-*

βασιλικῶν

tum facerem. quod turbulento illo tempore mihi videor non turbulente perfecisse. iamque nunc illius editio ab optimo & integerrimo viro Cl. Sennetonio procuratur. Sed hos ideo libros quasi anteambulones præmitto, vt inde vbi prius certis argumentis nostri homines cognouerint Græcos iuris interpretes antestetisse persæpe latius, auidius arripiant mox prodituras Græcorum interpretationes: de quibus æque tibi destinata præfatione ad libros βασιλικῶν *copiosius dissetur. Non deerant porrò mihi aliæ occasiones & causæ tuo nomini despondendi aliquid iamdiu, & vel hæc vna vrgebat maxime, quod tota vrbe nemo sit, qui omnes bonarum rerum disciplinas teneat, tueatur, colatve magis, imo ne qui hilum quidem te, quoties negotia aulæ reuocant, quis quæso studium nobis suum adcommodat? cui honori, cui curæ, imo cui non ludibrio & despectui sunt homines optimarum artium studijs eruditi? id vero tibi gentilitium esse, iam inde ab Alciato repeto, qui dum arcem tenebat in hac schola, ex maioribus tuis honore ac nomine illustrem vnum quasi principem studiorum agnoscebat Gulielmum Cambrayum, cui & primā suam de quinque pedum præscriptione* διαζεύξιν *consecrauit: itaque hæc me ratio iamdiu per se impellebat satis. Verum enim collatis etiam postea nobis pro tua eximia liberalitate* βασιλικῶν *libris, ita exarsi animo ad amplificandam dignitatem & amplitudinem tuam, vt non modo hoc te munere donare præfestinauerim, sed etiam posthac gratum & pium in maximi beneficij memoria me tibi assiduè præbere, tuúmque nomen omnibus honoribus prosequi decreuerim. Vale. Biturig. XII. Kalend. Febr.*

M. D. LXIIII.

INDEX RERVM, ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS IN IACOBI CVIACII I. C. COMmentarios ad tit. Pandectarum de Excusationib. & lib. VI. VII. & VIII. Obseruationum eiusdem.

*

A

Appellari posse a delatione tutelæ. 15.

B

Fures

LEGES EMENDATAE. EX PANDECTIS.

EX COD.

LEGVM ALIQVOT SENSVS.

Portus

Posthumus qui habeat pro nato, qui non. 10.

Vagul

FINIS.

LECTORI S.

Hunc Indicem auctoris voluntate fecimus, &, quantum ad cetera attinet, curauimus, ne quid exprimendo, vel admitteretur, vel omitteretur, scientes vtrunque auctori esse in commendatione prima, & queri adhuc eum valde de omissa ab aliis lege sexta De agricolis & censitis, vndecimo Codicis.

Errata.

Pagina.	Versu.	
In Epiſtola.	tur, colatve	quidem. nam te
3	ſtinus.	ἀπολυθήσεται quod eſt ex-
		cuſatur, ἀφεθήσεται
4	ueatur.	mouentur habentes
6	XVIII.	vel XV. in fœmina
	& legitima	mat. ind.
	quædam	deſint ſæpe
7	tam	qui eam de
8	mus	monemus
	ſubiicit	interpretatos
	aditione	ſed exiſtat ſtatim
12	anus	ad Tertyl. patres
13	dit	tribus
	& hæc	γνώ-
14	tertia	eamque
16	dum	cedere
17	θαι	πιστὸς
	dendi	vocantur. Sedentarij.
20	Vlpianus	γυμνασιάρχός ἐστιν
	qua	διασημοτάτων
22	munus	conſequentias
	rationem	nimis
27	militibus, in	
35	libertum	procurat
38	ἡλικίας τὸ πλέον	
41	το	id eſt
	omnium	dele-
43	τῷ ἐπάρχῳ	
47	Hoc modo	
53	mam	cauſæ
56	cuius	acquiſita
58	ſed	relinqui, idem
60	ſorem	perdiuturno
64	S.C.	σκίυς
	dibus, alias apſidibus	
72	ca De iure patronatus	
79	his	perſuadeam
83	cero cantorum	
84	ximus	ſequuntur vltro
86	In cretione	teſtes, Vtriuſque
88	τήιος ὃς ἐπρέσβευσεν.	
90	lienatio	ſine
95	tenuerunt	ſubmoto
97	maniſeſtò.	Pater, inquit alius
99	& libram	raudus
		RAVDVS
101	ἀγωγῇ	dilatam
103	Actione	tenetur
104	ob rem	dominium mutatur
105	ſequuti	indicauero, fatebitur
107	ad	eaque ra-
109	portionis	decem iure ſcripti, deinde
116	moriã	reddit
120	re	compertam
123	IIII.	εἴτινας
124	ſtat	Temere
	Menelaita	Ægypti. In
125	QVISQVE	cauſis
131	Rationalis	rei. Libera
135	indeb.	debere
139	ſam	Hiis cohærere. &

IAC. CVIACII AD TIT. PANDECTARVM DE EXCVSATIONIBVS, COMMENTARII.

A EST IN titulis Digestorũ continuata quę-
dam series, vt vnus ex alio necti videatur, De continuata titulorum serie
quæ tamen vt non est in tam magno ope-
re vbique inquirenda, vel exquirenda ni-
mis, ita eius ratio si constet, non est existi-
mandum eam librorum diuisione inter-
rumpi, vt hic titulus De excusationibus,
licet ab eo inchoëtur liber XXVII. cohæret
tamen cum superiori, nec ideo minus ei
cõmitti debet. nam & fiet hoc modo com-
modissimé. Vt Senatores alij Senatu mouentur, alij excusantur, & mo- De motis senatu
B ti quidem senatu aliàs infames sunt, vt qui ob sordes amouentur, aliàs
infames non sunt, vt ij quos senatu mouit Augustus, cùm afflueret val-
de Senatorum numerus quibus seruauit insigne vestis Senatoriæ, &
spectandi in Orchestra, & publicè epulandi, & honores petendi ius, vt
Dio scribit lib. LIIII. Suetonius verò id seruasse Augustũ excusatis ait,
non motis: sed Dioni magis accedo. Excusatis enim omnia ea serua-
ri non fuit necesse: quia non efficiuntur infames. Eodem verò modo tu-
tores aut mouentur tutela, aut excusantur. & qui mouentur aliàs infa-
mes sunt, vt qui ob dolum depelluntur, aliàs infames non sunt, vt qui
ob culpam. l. 3. §. vlt. ff. tit. proximo. vel quod prohibiti sint à parenti-
bus pupilli. l. j. C. si contra vol. ma. l. Εἰδέναι. ff. de tutor. & curat. dat. Qui
C excusantur, nunquam infames sunt. De his est hic titulus. De mo-
tis superior proximus. vnde satis patet, quàm aptè cohæreant inter
se. Cohærent, & ad eundem modum & quasi communi vinculo con-
tinentur ceteri omnes ferè tituli Digestorum, quæ si œconomia dees-
set, Digestorum libri σχεδιάσματα essent potiùs, quàm Digesta. Di- Digesta
gesta enim dicimus, quę œconomiam illam habent, & intelligimus
Digesta edicta, suísque titulis aptè distincta, sicut Digesta respon-
sa Modestini, quæ hac inscriptione intellexi, non ita dudum inue-
nisse quendam.

Ad L.I. A

Odestinus scripsit Excusationum libros sex. Primo exposuit, qui tutores dari non debeant, atque ideo excusant se, vel remouentur. Et in primis docuit ingenuis ingenuos tutores, vel curatores dari, libertinis libertinos, libertinis ingenuos à magistratu dari non posse ex Orat. D. Marci & S.C. nisi sit penuria libertinorum, vt de minoribus proditum est non adstringi eos ciuilibus muneribus, nisi sit penuria ciuium. l. 2. C. qui ætate. Libertinos autem ingenuis rectè dari constat. Ingenuorum appellatione ad Orationem D. Marci Seuerus, & Antoninus Impp. interpretati sunt non tantùm eos contineri, qui liberi nati B
sunt, sed & libertinos, qui ius aureorum anulorum impetrauerunt. l. 44. ꝭ. hoc tit. cùm tamen ij verè ingenui non sint & honorem tantùm, & iura ingenuorũ habeant. Sed hoc satis est, vt ingenui eis tutores dati se excusare non possint. Atquin si libertus donatus anulis tutor detur liberis patroni, nõ habetur pro ingenuo, vt excusatione aliqua vti possit, sed quasi libertus nullam excusationem habet. l. 14. ꝭ. hoc tit. Hæc sunt contraria, eundem tamen finem, & effectum habent: nam vtroque modo pupillo consulitur. Libertus, qui ius anulorum impetrauit pro ingenuo habetur, vt datio teneat, id est, vt datus ei tutor ingenuus non excuset se, vel vt ipse si habeat excusationem quasi libertus, pupillo datus tutor ea non vtatur. d. l. 44. Idem pro libertino habetur, vt tutoris C
datio teneat, id est, vt ipse tutor datus liberis patroni nulla iuris publici excusatione vtatur. His consequenter vt datio teneat si libertus impetrato iure anulorum datus sit tutor pupillo libertino, non poterit se quasi ingenuus excusare: qua in re fallitur Accurs. in d. l. 44. Et ita verò fauore liberorum modò conceptionis tempus spectatur, modò editionis. l. nuper. §. vlt. C. de nat. lib. Hidem Impp. Seuerus & Antoninus in l. 3. C. eod. tit. hoc adiiciunt ad Orationem D. Marci, quod refertur etiam in hac l. 1. ingenuum tutorem libertino datum obstringi periculo tutelæ, nisi intra constituta tempora excusationem suam proposuerit, & allegauerit. Hæc interpretatio emendatio est Orationis. nam si excusatio est necessaria, consequens est ingenuum libertino dari posse. D
mouit Seuerum fauor, & prouidentia pupillorum siue iuuenum, vt ait hæc l. 1. Sequemur ergo Seueri rescriptum hàc in re potiùs, quàm Orationem, quasi posterius: & huc pertinet l. vlt. ꝭ. de constit. princ. Placet enim magis eam lib. j. adscribi, vt Haloander edidit, quàm secũdo. Id non est omittendum, quod hæc lex ait libertinis libertinos tutores dari, qui ex eodem loco sunt. rectè: necesse enim est, vt sint eiusdem loci ciues, vel incolæ. quod hoc primo libro Excusationum pleniùs tractauit Modestinus tradita etiam definitione incolæ l. εἰδέναι. ꝭ. ad municip. Id tamen pugnare videtur cum l. etiam. ꝭ. de tutel. nisi ea lex accipiatur de testam

testam

ll. 14. et. 44. conciliatio

l. 3. C. eo. tit.

A testamentario tutore.l.quæro.ff.de test.tut.vel de eo,qui datur à præside,quem satis est esse eiusdem prouinciæ.l.Diuus.ff.de tut.& cur.dat.l.3. C.qui pet.tut. A Duûmviro enim is,qui non est eiusdem municipij tutor dari non potest.l.3.ff.de tut.& cur.dat.l.5.C.qui dare tut.poss.l.13.§. ἀκόλουθον.& §.vlt.j.hoc tit.Seruādus enim est modus iurisdictionis: quia & si tutoris datio iurisdictionis non sit,cogendi tutoris dati ratio iurisdictionis est.Item sciendum est hanc Orationem d.Marci multa quoque alia continere de tutoribus,& curatoribus, vt constat ex l.j.ff.de tut. & cur.dat.l.5.C.de exc.tut. Forsitan & ea oratione actum est de prætore tutelari creando,quem primum constituisse D. Marcum Capitolinus scribit,cùm antea,inquit,tutores à Coss.poscerentur.Poscebantur iure B ordinario à prætore vrbano, & Tribunis ex lege Attilia & extra ordinem à Coss.ex constitutione Claudij,vt Suetonius scribit,ad quam referendum est, quod de confirmatis tutoribus consulari potestate traditur in l.j.ff.de confir.tut. Eadem oratione, quod etiam Capitolinus D. Marco tribuit, cauisse eum puto, vt adolescentibus darentur curatores,etiam non probata causa.Dabantur anteà ex lege Lætoria causa cognita:hodie etiam,causa non cognita,atque etiam si bene rem suam gerant.Sola enim ætatis nondum robustæ causa sufficit. itaque in l.1.ff.de minor.hodie,id est,ex oratione Marci.nec moueor eo, quod Mæcenas ait apud Dionem LIII.nemini rerum suam administrationem permitti C ante annum XXV.nam id etiam est quod dico, cum hac exceptione tamen, nisi causa cognita. hodie hac exceptione non vtimur. Puto & ex eadem oratione esse quod Modestinus subiicit in hac l.1. non licere sponso sponsæ curatorem esse,& datum excusationem habere. Modestinus ait ἀπολυθήσεται, quod est excusatur, ἀφεθήσεται, παραιτήσεται, vt l.6.8.12.14.15.j.hoc tit.l.21.ff.de tut.& cur.dat.alij malè, remouendus est. quanquàm nisi excuset se, fatear remouendum esse. At non ex oratione illa id esse Modestinus ait,sed simpliciter ex S. C. Verumenimuerò similiter multis locis traditur ex S.C.non licere tutori, vel curatori sponsalia,aut nuptias cum ea cōtrahere,cuius tutelam,aut curam gerit, gessítve,ne ratio reddendæ tutelæ cohibeatur.l.5.C.de interd.matr.l.libertum.ff.de ritu nup.quod tamen alibi tribuitur Orationi D. Marci.l.pe. D §.sed videamus.ff.eo.l.licet.C.de exc.tut.quam & è conuerso id cauisse eadem ratione verisimile est,ne maritus vxori curator detur, & vt datus excuset se, vel remoueatur. quod tamen Seuero, & Antonino tribuitur in §.iidem rescripserunt.Inst.eod.tit.nisi mendum est illo, quod tentari potest,quia Theophilus non agnoscit illa verba, *Iidem rescripserunt*,& quia hoc ius esse iam ostendi ex S.C. & Oratione Marci. Vnde inducor,vt credam in hac l.1.non de sponso,& sponsa, sed de marito, & vxore agi:quia S.C.non loquitur de sponsalibus, sed de nuptiis, licet interpretatione iusta porrigatur etiam ad sponsalia.l.tutor.ff. de spons. l.si quis tutor.§.quamuis.ff.de ritu nup.Est & aliud huius rei argumen-

A 2

l. etiam. de tutel.

Oratio. D. Marci

Prætor tutelaris vide Ant. Roscium. lib. 3. memorab. c. 9. n. 26.

l. 1. de minor.

ita vertit Ant. Augustinus.

§. fin. Inst. isto tit.

tum, quod curatorem dari non poſſe Modeſtinus ait, nec adiicit, *vel tu-* A
torem, quod tamen ſi de ſponſa loquitur, adiicere debuit, cùm impubes
ſponſa eſſe poſſit. Sed quia de vxore loquitur, id eſt, adulta, curatoris
tantùm mentionem fecit. Sic & de vxore loquitur. l.2.C. qui dare tut.
poſſ. l. virum. j. de cur. fur. Ex his liquet habuiſſe hæc poſtrema Mode-
ſtini verba difficultatem ſanè non leuem. Itaque μνηςῆρος, & μνηςῆς ap-
pellatio hoc loco pertinet ad eos, qui matrimonio iuncti ſunt. & ita in
Euangelio Diuorum Matthæi & Lucæ plerique non improbabiliter
Mariam μνηςευθεῖσαν, & μεμνηςευμένην, nuptam interpretãtur. Libro
primo Modeſtinus alios etiam adiecit, qui tutores dari non poſſunt,
veluti mulieres, legatos, prohibitos teſtamẽto parentum expreſſim, vel
tacitè. l.21. ſ. de tut. & cur. da. qui etiam niſi ſe excuſant, & ſponte cedant, B
remouentur. ſic ſæpè fit, vt ſe quis excuſet, vel ſi nolit ſe excuſare, remo-
ueatur l. ſi pupillum. j. hoc tit. Alij ergo mouentur non habentes facul-
tatem excuſandi ſe, ſed ſi non excuſent ſe, amouentur, de quibus Mo-
deſtinus lib.1. Alij facultatem habent eandem, & ſi ea non vtantur, tu-
tores manent, de quibus idem Modeſtinus lib.11. Idem lib.1. oſtendit ex-
cuſatos non cogi alium petere tutorem pupillo dari, & inde etiam qui
petant tutores, vel curatores. breuiter, vt conſtat ex l.2. ſ. qui pet. tut. &
in locum excuſatorum datos curatores, vltra pubertatem non teneri.
vt l.2. C. in quib. cau. tut. qua de cauſa forſitan protulit ſimile reſcriptũ
quod extat in l.31. ſ. de adm. tut. Libro ſecundo, & tertio Modeſtinus
de eis tractauit, vt prædiximus, qui tutores dari poſſunt, ſe tamen excu- C
ſare, & cedere ſua ſponte poſſunt & de variis excuſationum cauſis. Ex
eis libris ſunt. l.2.4.6.8.10.12. huius tit. Eſt & l. τῶν τέκνων. j. de verb. ſign.
quæ repetita eſt ex l.2. huius tit. Libro quarto tractauit de tẽporibus
excuſationum, & docuit inter cetera his temporibus non ſubiici non
iure datos tutores, nec confirmatos, & non iure dari, atque cõfirmatio-
ne indigere eos, qui non quo modo oportet, vel non quibus, vel à qui-
bus oportet, dantur. l.13. j. hoc tit. quæ verba repetũtur in l.1. ſ. de confir.
tut. cuius inſcriptio debet eſſe ex lib. IIII. non VI. vt coniuncta d. l.13. li-
quidò cõſtabit. & verò vtroque loco eodem verbo in hanc cauſam de-
ſcendit: σκεψώμεθα. Repetitur & in d. l.1. idem illud quod in l.13. de curat.
teſt. dat. confir. Libro quinto tractauit de his quorũ excuſatio non re- D
cipitur. l.14. j. hoc tit. Libro ſexto tractauit de eiſdem & generaliter de
non iuſtis excuſationum cauſis. l.15. j. hoc tit. ex quo libro etiam puto
eſſe l. καὶ οἱ μὴ βουλευταί. ſ. de tut. & cur. dat. cum qua coniuncto §.1. d. l.
15. apparebit differentiam eſſe inter Senatores & Decuriones. nam βου-
λευταὶ ſanè Decuriones ſunt, & in Euangelio vbi eſt βουλευτὴς rectè ve-
tus *decurio*. Cùm vero etiam eodem libro Modeſtinus docuerit condu-
ctores vectigaliũ ciuitatis non excuſari d. l.15. §. ὁ τέλη, vero ſimilimum
eſt egiſſe etiam eum de conductoribus vectigalium fiſci, & de colonis
prædiorũ, & è conuerſo docuiſſe tutores non poſſe vectigalia fiſci con-
ducere,

l.1. de cõf. tut.

Senatores Decuriones

A ducere, aut prædia fisci, vel Cæsaris, atque ita ei. l. 15. coniungenda est l. οἱ ἐπίτροποι. §. loca. Id ad extremũ obseruandum est quod ait Modestinus in præfatione ad Dextrum, se legum verba: sicubi opus fuit, in eis libris apposuisse. Quid vocat legum verba? an latina quædam vocabula græcè inflexa quæ vsurpauit, hæc putà, curator, oratio, incola, spado, salarium, veteranus, primipilus, legionarius, legatarius, caliga, patronus, excusatio, librarij, calculatores. Assentior Ant. Augustino viro doctissimo, qui leges à Modestino appellari scribit constitutiones principum, tam græcas quàm latinas, quarum verba his Excusationum libris inseruit, & Vlpiani, Paulíque sententias quasdam. nam & sententię Iurisconsultorum leges sunt, & Iurisconsulti sæpe à Iustiniano legum latores appellantur. Ita verò Modestinus propositis legum verbis se tam legendorum, quàm dicendorum vsum exhibuisse ait: quorum vtrunque raro iuris auctores præstant: nam dicunt solummodò de re proposita quantum quoque modo oportet, & nos ad constitutiones, vel ad Iurisconsultos, vt legamus transmittunt. Modestinus autem his libris & tradidit plenissimè de excusationibus quidquid est in iure, & nõ transmisit nos ad alios auctores, sed ipsa auctorum, & legum verba proposuit integra, vbi ex vsu id esse animaduertit.

B

Ant. Augustinus

Ad L. II.

C Hoc capite exponentur variæ causæ, ex quibus se tutores vel curatores iure dati sponte excusant, quarum prima est ætas LXX. annorũ, quæ etiam excusat à ceteris muneribus personalibus, vt ostendi in l. 3. C. qui ætate. lib. 10. Probanda autem est ab eo, qui se eius beneficio excusatum dicit. Et probatur tabulis, vel testibus. l. 2. C. de iis, qui veniam ætat. Tabulis, vt professionibus natalibus. Probatur & aspectu l. minor. §. de minor. l. 3. C. si min. se ma. l. 1. C. Greg. si ma. fue. prob. Ceterùm differentia est hac in re magna inter honores, & munera. nam ab honoribus excusant anni LX. in vrbe. Seneca de breuitate vitæ. Lex à L. anno militem non cogit, à LX. senatorem non citat. qui tamen 2. Controuersiarum LXV. exigit. Ab honore decurionatus excusant anni LV. Has omnes ætates senectutis verbo cõprehendimus, eam etiam quæ est infrà LV. annũ. l. non tantùm. ῑ. de decur. l. 2. C. de iis qui non imp. stip. nam & alij auctores senectutis vulgò tres partes faciunt, ὠμογερόντων, quos ciuilia munera obire posse Galen. ait, ὑγιεινῶν ν. γερόντων & πεμπέλων, quæ est ætas præceps, & decrepita. Sunt autem præcipuè ætates quinque ex constitutione Constantini, pueritia, adolescentia, firmata ætas, perfecta ætas, senectus. l. 1. C. Th. de iis qui ven. ætat. Pueritiæ, quæ & pupillaris ætas dicitur, pars est infantia. hæc certum finem habet in annum septimum, quo plenè absoluitur integritas loquendi. Altera pueritiæ pars finem habet in annum xiiij. in mare, & xij. in fœmina. Adolescentiæ siue pubertatis certa etiam finitio est,

D

De excusationibus ætatis gratia

ætas quibus probetur

ætates quinque

pueritia

adolescentia

putà ab anno xiiij.vel xij.in xxv. Pars eius est plena pubertas ab anno A
xviij.in mare, vel xxv.in fœmina, & dicitur plena, quod sit ea maximè
ætate, vt Mæcenas ait apud Dionem ἥτε τῶν σωμάτων ἀκμή, καὶ ἡ τῶν
ψυχῶν ἐπιτηδειότης, id est, quod ea valeant maximè, & sint habiles tam
corpore, quàm animo. Prima ætas in constitutione Iustiniani est pue-
ritia, Secunda pubertas. l.vlt.C.de bon.quæ liber.l.penult. C.de substit.
(firmata ætas) No. LXXII. & CLV. Firmatæ ætatis finitio hæc est, ab anno xx.vel xviij.
qua ætate ex venia principis ante xxv. annum minoribus rerum sua-
rum administratio permittitur. Perfectæ ætatis, quæ & iuuentus dici-
(Perfecta ætas) tur, licet interdum, & iuuentus pro adolescentia accipiatur, est hæc vi-
ridis iuuenta, illa prima iuuenta, ab anno xxv.in xlvj. Iuuentutē sequi-
(Senectus) tur senectus. l.non aliter.§.vlt.j.de leg.3.quæ & prolixa & prouecta ætas B
dicitur. Numeri annorum legibus definiti sunt, vt perfectæ ætatis ini-
tium lege Lætoria, finis lege Regia, de qua Gellius lib. x.c. XXVIII. Fir-
(Gellius) matæ ætatis definitio est ex constitutione Constantini. Pubertatis, quæ
& legitima ætas dicitur. l.2.C.si mater iud.pro.moribus & auctoritate
prudentum, inter quos tamen hac de re controuersia fuit: nam in fœ-
minis quidem omnes pubertatem æstimabant ex annis XII. non ex ha
bitu corporis, Iustiniano teste in tit. quib.mod.tut.fin. Itaque profectò
non rectè Seruius in illum Virgilij locum, *Iam matura viro*, secundum
ius poëtam loquutum, in quo & ex annorū ratione, & ex habitu cor-
poris ætas probatur. At in masculis Cassiani pubertatem æstimabant
(pubertatis æstimatio. vide Ant. Aug. lib. 3. emend. c. 4. et 5.) ex habitu solo, Proculiani ex annis XIIII. Priscus Iauolenus ex vtroque, C
vt exposui in l.minor.ff.de minor. Proculianis accedunt Tertullianus,
Dio, Macrobius, Festus, & nouissimè Iustinianus Imperator. Frequen-
tiùs tamen, eodem Iustiniano auctore, iuêre veteres in sententiam Iauo
leni: quia media est scilicet inter vtramque sectam. Opus fuit annorum
numerum his ætatibus lege ciuili præscribi: quia naturæ lege ex anno-
rum numero certa earum definitio non est, nisi κατὰ πλάτος, vt Galen. ait,
ὑγιεινῶν VI. Demonstratum est ex Constantino quinque esse ætatum gra
dus. Alij pauciores faciunt, alij plures. Vlpianus tres tantùm, pueritiam,
iuuentam, senectam l.cùm ij.§.modus.ff.de transact. legem Regiam se-
(Macrobius) quutus Ser. Tullij, de qua Gellius supradicto loco. Macrobius x. vnam-
quanque septenario numero dimetiens, quod sumpsit ex Solonis ele- D
(Clemens) giis, quæ sunt apud Clementem στρωματέων VI. & Philonem περὶ κοσμο-
(Philo) ποιΐας. His cognitis, videamus, cur citiùs homines honoribus excusen-
tur, quàm muneribus, maximè cùm honores plerūque adiuncta etiam
munera habeant. Ratio diuersitatis non est obscura. Munera detrectāt
ferè omnes, honorum cupientes sunt omnes, licet eis cohæreant onera
quædam. quo fit, vt qui munera gerant, desunt sæpe, qui honores, vix
vnquam. ideóque tardiùs munerum vacatio conceditur, nempe anno
LXX. perfecto, cùm honorum tribuatur LV. vel LX. vel LXV. & hæc est ge-
neralis annorum definitio, cui tamen consuetudine derogari potest d.l.
non tant

A non tantùm.l.ſemper.ꝟ.de iu.immu.de qua nonnihil dicendum. Ait reuerendos eſſe ſenes æquè ac magiſtratus,quæ reuerentia conſiſtit in aſſurgẽdo,& in loco dando ac cedendo,vel vt Ariſtot.ait, ἐν τῇ ὑπαναστάσει καὶ κατακλίσει, & domo deducendo ac reducendo.qua de re Gellius, Valerius & multi alij,& poëta,crediderũt hoc grande nefas,& morte piandum,ſi iuuenis vetulo non aſſurrexerat. Sunt etiam reuerendi ſenes vacatione tutelarum,munerúmque omnium perſonalium, ſcilicet ſi maiores ſint LXX.annis:nam ea munera non ſubeunt,niſi magna ex cauſa. A patrimonialibus certè non vacant. Sed hæc omnia ita procedunt, niſi aliter conſuetudo, vel lex municipalis definiret, vt in Syriis annus LXV.vacationem tribuit capitationis.l.3.ꝟ.de cenſ.Id porrò exigimus, vt

B maiores ſint LXX.annis.nec enim habetur pro completo,qui cœpit annus.l.3.ꝟ.de iu.imm.l.qui filium.§.vlt.ꝟ.ad Treb.Sed & is,qui agit ſupremum diem anni LXX.eo die ad munera vocatus non excuſatur.neceſſe enim eſt vt eo die,quo ad munera vocatur, ſit maior ſeptuagenario. & ita Modeſtinus in hac lege ſcripſit in hanc ſententiam, *Exceßiſſe autem eos oportet lxx.annos eo tempore quo dantur*, à magiſtratu ſcilicet: nam ſi dati ſint teſtamẽto,eos LXX.exceſſiſſe exigimus non teſtamenti,ſed aditæ hereditatis tempore. Aditam hereditatem etiam à neceſſario herede patris,vel domini quidam intelligunt.quibus minimè id concedendum eſt.Neceſſarij enim non adeunt, nec adire dicuntur vſquam, ſed exiſtunt ſtatim l.j.§.qui ſunt.ꝟ.ſi quis omiſ.cau.teſt.& habent ius ἀναφάν-

C σεως.Extranei heredes fiunt,aditione ſcilicet l.filiusfamil.ꝟ.ad leg.Falcid. Neceſſarij exiſtunt etiam ignorantes,& inuiti. verùm vt extraneo herede ſcripto,tutelæ & cetera quæ in teſtamento ſcripta ſunt ſtatim, atque heres adierit valent, ita neceſſario herede ſcripto fateor tutelas ſtatim atque is heres extiterit,quod contingit continuò à morte defuncti, valere:nam & libertates ſtatim valent.l.ſciendum.ꝟ.de man.teſt.& ſubſtitutio pupillaris l.ſi filius,qui patri.ꝟ.de vulg.ſubſtit.l.filius.ꝟ.de acq.her.ergo & omnia,quæ teſtamento ſcripta ſunt,mortuo teſtatore, ſtatim valere incipiunt.l.ſi poſt mortem.ꝟ.de legat.j.Ceterùm aditionis verbum etiam ad neceſſarium heredem pertinere,& aditionis verbo miſtionem contineri nego,& pernego.Similis eſt eorum error qui definitionem l.

D nec emere.C.de iure delib. etiam ad neceſſarios heredes pertinere putant contra Accurſ.qui etiam de ſolis extraneis accipiendam cenſet,veriſſimè,vt conſtat ex l.149.C.Th.de decur.ex qua illa ſumpta eſt. Vtuntur hoc argumento,ſi verum eſt quod Accurſ.ait illius legis definitionem in neceſſariis locum non habere, exceptio latior erit ipſa regula: nam cùm ſint tria heredum genera,neceſſarij,ſui qui & neceſſarij ſunt, extranei ſiue voluntarij,in vno tantùm genere heredum regula ſibi locum vindicabit, duo genera ab ea excipientur.rectè quidem ita colligunt,ſi regula eſt de omni genere heredum. At regula eſt de extraneis tantùm,qui & ſoli adire dicuntur & ius deliberandi habent.non excipimus ab

reuerentia in quibus conſiſtat.

Antonius Auguſtinus

nego et pernego complexiona

l. nec emere. C. de iur. del.

mus ab ea necessarios, vel suos, sed mouemus eiusdem conditionis non A esse necessarios, vt non nisi volentes hereditati obligentur. Rursus vtuntur arg. l. in suis. ℈. de suis & leg. her. quæ ait suis non esse necessariam aditionem. & ea verba sic accipiunt quasi possint quidem sui adire sed non cogantur. malè. nam hoc potiùs significant non posse eos adire, superuacuam aditionem esse. l. 7. ꞩ. de inoff. test. non secùs quàm si dicere, rei donatæ à domino, necessariam emptionem non esse. hoc enim dicerem rei suæ emptionem non esse. nam vt qui semel rei dominium nactus est, ampliùs effici dominus non potest, & qui semel aditione factus est heres, amplius adire non potest. l. si solus. §. vlt. ℈. de adq. her. ita qui semel heres extitit, ampliùs heres fieri non potest. Necessarius ergo sine aditione heres fit l. 6. §. interdum. D. eo. nec potest adire, quia iam heres B extitit ipso iure. nec ideo dicitur necessarius, quòd in eo sit necessaria aditio, id est, quòd adire cogatur, sed quòd velit nolit ipso iure heres existat. Sed de his satis. ad priores redeo. Peccatum etiam ab eis in eo est, quod errorem illum sibi contraxerunt malè accepta Rogerij & Ioannis interpretatione, quam attulit Accursius. Cùm enim ex vetustiorũ interpretum aliquo ita Acc. scripsisset, tutelam testamentariam incipere ab aditione. l. tutores. l. si nemo. ꞩ. de test. tut. nisi in casu, vt ibi dicitur, Subiicit illa verba, nisi in casu, ita Rog. & Io. interpretatur. scilicet necessario instituto, vel ipso herede tutore dato. quibus verbis sanè significarunt necessario instituto tutelam testamentariam non incipere ab aditione, cùm necessarius nõ adeat, sed statim à morte testatoris. Item C herede extraneo tutore dato, non incipere eam ab aditione, sed retro initium cepisse videri à testatore. quod etiam verissimum est. alioquin videretur heres à semetipso tutor dari. Sed multùm distant legata à tutelis. Legata ab herede proficiscuntur, tutelæ à testatore. Post mortem heredis legari non potest, post mortem heredis tutor dari potest. Heredi legari non potest, heres tutor dari potest d. l. tutores. nec videtur à semetipso dari, aut tutelam accipere, quod esset absurdum, sed retrò à testatore proficiscitur tutela. In legatis ex lege Papia apertarũ tabularum tempus inspicitur, non in tutelis l. si is, qui tres. ℈. hoc tit. Nunc ad alia transeamus. Additur in hac lege testamento datos tutores sub conditione, annum LXX. excessisse debere tempore conditionis expletæ. d. l. D si is, qui tres. & l. penult. rectè, testamento. nam à iudice non dantur sub conditione. Videamus, an differentiæ ratio hæc sit, quia à iudice ex decreto dantur. decreta autem, & sententiæ sub conditione fieri non debent. At latæ sub conditione reprehenduntur tantùm, non rescinduntur. Itaque tutoris datio plus quàm decretum est, vel sentẽtia. nam tutoris datio conditionalis, nullius momenti est l. muto. §. j. ꞩ. de tut. Sententia fertur secundum gesta, & probata. tutor datur ex inquisitione iudicis, & solenniter l. actus. ℈. de diu. reg. iu. ant. & ideo conditionẽ non admittit. Ceterùm pater liberã habet tutoris dandi quo voluerit modo

æquè

A æquè ac heredis instituendi & legata aut libertates dandi aut liberti adsignandi. nam lex XII. tab. ait, VTI LEGASSIT SVPER PECVNIA, TVTELA'VE SVAE REI. vti id est, quocūque modo, saluis legibus.

ALTERA causa excusationis est πολυπαιδία, cuius & multa alia sunt præmia ex lege Iulia, & Papia & constitutionibus. Damnatorum liberis pluribus as conceditur ex constitutione Adriani l. 7. §. si plures. ɉ. de bon. dam. & hoc est quod Dio in Adriano scribit eum mitiores pœnas reis liberos habentibus irrogasse. Qui plures liberos habet, in curia, vel collegio primus sententiam rogatur, in albo & in processu ceteris præfertur. l. 9. C. de de decur. Consul qui liberos habet collegæ orbo præfertur ex lege Iulia. Fuit & lege Iulia ager Campanus diuisus ha-
B bentibus liberos tantùm, vt Appianus scribit 2. Plus tribuitur numero liberorum, quàm annorum. In honoribus petendis præfertur proletarius, auctore Tacito 1. & Dione 53. & Plinio 7. Epist. in honoribus adipiscendis lege Iulia, & Papia minoribus anni remittuntur beneficio liberorum. l. 2. ʃ. de minor. Mater succedit liberis quasi legitima si ter, vel quater pepererit ex S.C. Tertylliano. Fœminæ libertinæ quatuor liberorum iure tutela patronorum liberantur, Patronæ iure duorum vel trium contra tab. liberti bon. poss. habent. Qui plures liberos habet, id est tres in vrbe, vel quatuor in Italia, vel quinque in prouinciis à tutelis & à ceteris muneribus personalibus excusatur l. 1. C. qui num. lib. & spe-
C cialiter à legationis munere, qui in prouinciis habet tres l. j. C. de legation. & ab omnibus etiam patrimonialibus qui habet XVI. l. semper. §. j. ɉ. de iu. im. l. 14. C. de decur. Ceterùm exigimus, vt sint incolumes. Defuncti non prosunt, nisi bello amissi sint §. 1. Instit. de excus. l. bello. ɉ. hoc tit. l. vlt. ɉ. de vac. mun. & Gellius lib. 2. c. 15. Exigimus inquam, vt sint incolumes eo tempore, quo pater ad munera nominatur, vel quo munera ei iniunguntur, vt quo tempore tutor petitur. vel datur. Nati post petitionem ante dationem, vel nati post petitionem & dationem ante cognitionem allegatæ excusationis, non prosunt l. tutor petitus. hoc tit. sicut & post vocationem in ius quæsitum priuilegium fori nihil prodest. l. 7. ʃ. de iudic. Contrà, liberi defuncti post petitionem vel post
D dationem prosunt. Exigimus etiam vt sint ciues. capti ab hostibus non prosunt. l. 2. C. de iis, qui num. lib. vt legitimi & naturales. Adoptiui non prosunt. l. 2. §. adoptiui. ɉ. de vac. mun. quod Senatum decreuisse Neronis temporibus Tacitus scribit XV. Hidem ad solidi capacitatem & ad implendam conditionem non prosunt. l. si ita quis testamento. §. vlt. ɉ. de leg. 2. l. fideicōmissum. ɉ. de cond. & demonst. Naturales tantùm non prosunt. publicè enim interest legitimè progenitis patriā augeri l. 2. C. de ind. vid. tol. non naturalibus. Non tamē exigimus, vt iusti liberi sint in potestate. nam & emancipati prosunt l. 2. §. incolumes. ɉ. de vac. mun. quanquā aliter sit in eo capite legis Iuliæ de quo Gellius lib. 2. Exigimus, vt nati sint. nam ij qui sunt in vtero non prosunt. Ergo postumi

non habentur pro natis, vt patri ad excusationem prosint tutelarum, A
& munerum ciuilium. Non prosunt etiam patri ad remissionem annorum, id est vt maturius honores adipiscatur. quod Accurs. adiicit. & verum est. idémque de aliis feré omnibus premiis πολυπαιδίας iudicandum censeo. nam & matri non prosunt in S.C. Tertulliano si abortum fecerit. l. quod dicimus. ff. de verb. sign. & Paulus 4. sent. Et legatariis non prodest, qui est in vtero ancillę hereditarię. l. 9. ff. ad leg. Falc. At si de postumi cōmodo quæratur, in rem suam habetur pro nato, vt in constitutione Adriani, qua pluribus liberis, id est tribus, vel quatuor, vel quinque omnia damnatorum bona conceduntur, liberis adnumerantur qui erant in vtero damnationis tēpore, & ita secundum inscriptionem accipio l. 7. s. de sta. hom. Item capta muliere prægnante, & B
partus captus videtur, vt proprio iure postliminium habeat, & furto subrepta ancilla prægnante, partus subreptus videtur, ne vsucapi possit l. pen. s. eod. Atquin conceptus etiam apud hostes post captiuitatem, postliminium habet. l. j. C. de capt. Sed non proprio iure. Conceptus quoque apud furem post furtum ancillę, vsucapi non potest, licet apud bonæ fidei emptorem editus sit l. qui vas. §. si ancilla. ff. de furt. & hoc in eo procedit proprio iure quasi furtiuus & ipse sit sicut mater. Cur ergo ea l. pen. loquitur tantùm de subrepta ancilla prægnante? quoniam id in ea certissimum est. In ea quæ vacuo vtero subrepta est, controuersia fuit inter iurisperitos, vt constat ex l. si aliena. §. vlt. ff. de vsurp. Ceterùm habetur & in multis aliis pro nato qui in vtero est. Patronum habere C
videtur is, cuius patronus mortuus est relicta vxore prægnante. Orbus decessisse non videtur qui reliquit vxorem prægnantem. Venter sequentibus moram facit l. cum quidam. §. j. ff. de adq. hered. Et legatum defuncto relictum in tempus liberorum, ad postumum transmittitur. l. sed & si ad tempus. ff. de cond. & dem. Legitimæ hereditates postumo restituuntur. d. l. pen. Cur ait, legitimæ? an quia aliud est in testamentariis? sic sanè iure ciuili si non sint sui postumi. nam & si legitimi nobis heredes fiant l. pen. ff. de leg. j. non tamen fiunt testamentarij. §. j. Inst. de bon. poss. Loquitur autem illa l. pen. de iure ciuili nominatim, non de iure prætorio. nam iure prætorio rectè instituuntur, & in omnibus partibus edicti pro natis habentur, vt scilicet tam vice bon. poss. ab intesta- D
to quàm bon. poss. contra tabulas, vel secundum tabulas venter in possessionem mittatur. l. vbicunque. l. vlt. ff. de vent. in poss. mit. In omnibus ergo partibus edicti successorij. nam in edicto de conlatione non habetur pro nato, vt ei conferri possit. l. vlt. ff. de collat. quia nec bon. possessio ei defertur. In iure ciuili quoque hereditas ei non defertur: & ideo adiicit, penè, in d. l. pen. Cur verò nec hereditas, nec bon. possessio defertur? Cur alienus si sit heres institui non potest? an quia incerta persona, aut quia ne persona quidem videtur esse? Præteritus verò alia ratione iniustum testamentum non facit, ne sub incerto nascendi præmaturè infir-

mentur

l. qui vas. §. si ancilla. de furt.

l. si aliena. §. vlt.o de vsucap.

A mentur iudicia defunctorum. Alia etiam ratione dicitur non esse pupillum, qui est in vtero in l. non est pupillus. ꝭ. de verb. sign. quia nisi absurdè hoc dici non potest. quod sic demonstro. Pupillus non tantùm ætatem significat, sed & conditionem eius, qui ante pubertatem desiit esse in potestate patris, & cœpit esse in potestate tutoris. non possumus autem dicere desiisse esse in potestate patris eum, qui in vtero est: quia nec antequàm nascatur dici potest in patris morientis potestate fuisse l. vlt. ꝭ. de collat. pariter nec dici potest in potestate tutoris esse antequàm nascatur, & si ei datus sit tutor, nondum est tutor l. si nemo. 2. §. vlt. ſ. de test. tut. ergo & nondum pupillus est: quia & nondum homo vel animal est l. 9. ꝭ. ad leg. Falcid. l. 1. ſ. de vent. inspic. Sequimur enim Stoico-
B rum sententiam ἔμβρυα non esse animalia. qua de re Galen. ἐν ὅροις ἰατρικοῖς, & libro proprio, εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρὸς, quo & ex legibus Lycurgi & Solonis docet ἔμβρυον esse animal. nam quæ abegit partum punitur. Sed hoc non tam quod animal quàm quod spem animalis peremit. l. 2. ſ. de mor. inf. Item quia institui postumus potest. Sed hoc fit fictione quadam, qua habetur pro animali. Idem Galen. de hac re etiam scribit in lib. περὶ φιλοσόφου ἱστορίας, vbi ex Stoicis tradit esse partẽ ventris, quod qui dicit, negat esse animal, vt d. l. 1. Porrò in hac l. 2. Modestinus ait, non tantùm filios prodesse, sed & nepotes ex filiis iam antè defunctis, siue soli sint, siue cum patruis. l. 3. C. de iis, qui num. lib. quorum tamen capita non numerantur, vt filiorum, sed stirpes, vt si duo sint nepotes ex
C filio iam defuncto, pro vno computantur, quia locum, vicémque vnius complent. quod & ita fit in successionibus ab intestato. Nepotes ex filio superstite auo non prosunt l. 2. C. qui num. lib. Filio, id est, patri suo prosunt. Non possunt duobus parẽtibus simul prodesse. Nepotes etiam ex filia auo non prosunt: quia sunt in aliena familia. Hi ergo tantùm prosunt qui sui sunt, vel qui sui futuri erant. nam & ij soli in edicto primo. & in edicto vnde liberi & l. 14. ꝭ. & multis aliis locis liberorum appellatione continentur: cùm & huic appellationi suorum appellatio comparetur l. liberorum. ꝭ. de verb. sign. Interdum tamen liberorum nomen ex constitutionum extensione, vel latiore interpretatione, vel con
D iectura voluntatis continet etiam nepotes ex filia, vt l. vlt. ꝭ. de pollicit. quæ lex referenda est ad l. pen. Item l. cognoscere. ꝭ. de verb. sign. quæ lex referenda est ad edictum de rebus auctoritate iudicis possidendis, vt constat ex legis initio coniuncto cum l. 15. ꝭ. de reb. auct. iud. Ex eo edicto non fit missio si debitor defendatur. Defendi autem potest à quolibet sine mandato. Agi tamen non potest sine mandato nisi à liberis & parentibus, & aliis quibusdam. quo in proposito inter liberos numerantur etiam nepotes ex filia. Item l. 2. ſ. qui satisd. cogant. Item ex l. 1. C. de cond. ins. ab herede fideicommissum ita relictum, si sine liberis decesserit, excluditur si mortis tempore nepotem ex filia habuerit, nec mirum, cùm & si filium non iustum habuerit excludatur l. cùm pater. §. volo.

l. nō est pupillus. ff. de verb. sig.

pupillus

ἔμβρυα nō est animalia

facit pro illa q. an occidens partum in vtero, puniat pœna homicidij, de qua pter Eueuar dum. in Cetum locis. loco ab etymologia vbi plures citat, vide Philonem, de cōgressu quęrēdę eruditionis gra pag. 287. et de Specialibus legibus. pag. 498.

liberi

Sui

Filij

l. filij. de verb. sig.

Vlpianus

Paulus

Iusta interpretatio

ĩ.de leg.2. Hæc de liberorum appellatione. Filiorum nomine non continentur nepotes. l.6.š.de test.tut.& ideo, auctore Dione 54. cum interdictum esset τοῖς παισὶ, id est filiis Senatorum (nam & παίδων nomine soli filij significãtur, vt l.8.ĩ.hoc tit.) ne ludo polluerentur, Augustus etiam posteà idem nepotibus interdixit. Obstat l.filij.ĩ.de verb.sign. Filij, inquit, appellatione omnes liberos intelligimus. Quidam legunt, *homines liberos*, (& est in P.Fl. similis error l. vlt.ĩ.de do.exc.& in vulgaribus l. 7.§.planè.ĩ.quib.ex cau.in poss.eat.) quia filij appellatio refertur tãtùm ad liberos homines. Seruilis enim cognatio nulla est. l.1.§.1.ĩ.vnde cog. Vlp.in frag.tit.12. Paulus 4. Sent.tit.10. Sed fateor quidem in multis partibus iuris seruiles cognationes non obseruari, nec memini bene an alia excipiatur præter eam, quæ est de nuptiis, non tamen parcimus cognatorum nominibus in seruis l. Iurisconsultus.§.inter.ĩ.de grad.& adf. Inscriptio quoque l.filij, in aliam sententiam me vocat. nam lib.2.ad Vitellium tractauit Paulus de legatis, legatorúmque conditionibus, & inter cetera de hac specie, quam tractauêre & multi alij, vt constat ex l. vxorem.§.concubinæ.ĩ.de legat.3.& d.l.liberorum, FVNDVM CVM VILLICO ET CONTVBERNALI EIVS ET FILIIS DO LEGO. Debentur & nepotes qui in eodem fundo agunt: quia credendum est noluisse testatorem duram separationem inducere. l. quæsitum.§.sed an instr.ĩ.de instr.leg. Ergo ex præsumptione voluntatis filiorum appellatione continentur liberi cuiuscunque sexus, & gradus. Item ex interpretatione iusta. l. iusta.ĩ.de verb.sign. vt in S.C. Macedoniano. l. pen. C.ad Maced.& in eo S.C. quo cauetur, ne tutor pupillam filio suo elocet. l.59.š. de ritu nupt. ad quod etiam factæ iustæ interpretationis fit mentio in l.3.C.de int.mat. Iusta interpretatio est si augeantur significationes verborum ex sententia legum. inde l.7.š.de const. pec. iusta interpretatione, id est ipso iure: quia & ex legibus esse dicitur id, quod est ex interpretatione. Ergo ex interpretatione iuris filij appellatione continetur nepos, cùm & filij loco habendus sit. l.34. C.de inoff. test. l.j. C. Th.de nat. fil. & vt eadem l. iusta ait, patris appellatione continetur auus, vt l.2.§.si quis ex liberis.ĩ.ad Tertyl. l. patres pro parentibus. l. patri.ĩ.ad leg. Iul.de adult. A B C

TERTIA causa excusationum est numerus tutelarum, curationúmve: nam tria onera tutelarum vel tria onera curationum, vel tria onera permistarum tutelarum, & curationum, quartæ tutelæ curationísve excusationem præbent, non aliorum munerum ciuilium. l.3. C. de exc.mun. & non tantùm tria onera curationum adolescentium, sed & furiosorum. Et vt ex Vlpiano subiicit Modestinus tria onera non ex numero pupillorum vel adolescentium computantur, sed ex patrimoniorum & domuum diuersitate, & conficiendarum reddendarúmque rationum difficultate: nam si tres sint fratres consortes, vna est tutela, si tres dissortes, tres sunt tutelæ. l. si is, qui tres.§. vlt.ĩ. hoc tit. Consortes D

fratres

A fratres qui ſint expoſui. Obſ. v. cap. x. Cicero in Frumentaria ex epiſtola Timarchidis. *Volo mihi fraterculo tuo credas*. pro quibus reponit. *Conſorti quidem in lucris*. eodem modo conſortem ſocium Horatius dixit. Porrò de fratribus leges loquuntur. quoniam ij plerunque ſolent eſſe conſortes: & quia, etiam ſi fratres ſint, diuiſo patrimonio pro vno non habentur. Sed idem eſt etiam in aliis cognatis, extraneíſve diſſortibus, aut conſortibus d. l. ſi is, qui tres. §. vlt. Contrà, vt eadem lex oſtendit, vnius tutela maximè negotioſa, operoſa, moleſta, pro tribus computatur. cuius rei diſquiſitio eſt in prætoris tutelaris arbitrio. Leuiſsima, & tenuiſsima tutela pro nulla computatur: qualis affectari, & ambiri plerunque ſolet. & verò affectatæ illæ tutelæ videntur ſemper, quæ modi-

B cæ rei ſunt ſine vllo, aut ſanè exiguo cum onere: & ideo in numerum trium tutelarum non cedunt. nam tres tutelæ ex patrimonij, & oneris modo æſtimantur, vel potiùs non tres tutelæ, ſed tria onera excuſant. & hæc eſt ſententia. l. 15. §. ἐξ ὅτε. ff. hoc tit. in quo hæc verba, ὁ μέτριος γενόμενος ἐπίτροπος, malo interpretari, *qui mediocris patrimonij factus eſt tutor*, quàm pauper tutor, vel ſanè *mediocris pupilli*. vtroque loquendi genere noſtri auctores vtũtur. l. 4. ff. de vſu & habit. l. patronus. ff. de oper. libert. quod & vetus interpres ſequitur. *Qui*, inquit, *modici patrimonij factus eſt tutor*. ſic habent manu ſcripti. Non igitur tutor pauper, ſed pauperis tutor eis verbis ſignificatur, qui tam leuem tutelam dicis cauſa præſumitur affectaſſe, vt expleret numerum trium tutelarum, qua præſum-

C ptione quemlibet tutorem inopem ferire ſanequàm durum eſt. Confirmat noſtram ſententiam Theophilus in §. item tria. De excuſ. ſi modò εὐτελεστάτην, vti oportet, tenuiſsimam interpretere, non vt Curtius opulentam. Affectaſſe etiam videtur qui ſe tutorem adſcripſit. l. vxori. §. j. ff. ad leg. Cornel. de fal. qui non ideo remouetur vtique ſemper, ſicut is, qui tenuem ſuſcepit, ab ea non remouetur. Sed neque ob eam à nouis, ac poſtea delatis tutelis excuſatur. Ergo non perſonarum numerum, ſed patrimonia ſpectamus. Spectamus tamen & ætatem perſonarum. nam ſi trium tutelarum inſtet finis, vt ſi pupilli agant annum XIIII. vel ſi quarta, quæ defertur breui finem acceptura ſit, excuſationi locus non eſt. l. 8. l. non tantùm. in princ. ff. hoc tit. Patrimonium ſpectari arg.

D eſt d. l. ſi is, qui tres. §. eum qui. Sed tractemus etiam ſpeciem quæ eius legis initio proponitur. Titius tres tutelas adminiſtrat. defertur ei quarta & quinta, id eſt duobus pupillis diſſortibus ſeorſim tutor datur, ipſo iure tutor eorum eſt, ſed iure trium tutelarum, quas adminiſtrat, ſe excuſare poteſt intra conſtituta tẽpora. Pone intra ea tempora antequàm ſe excuſaret ex tribus tutelis morte vnius pupilli vnam extinctam, quid fiet? nimirum ſuccedet quarta in deficientis tutelę locum, quamuis nondum rationes eius reſtitutæ, & purgatæ ſint. l. 8. ff. hoc tit. l. j. C. qui num. tutel. & quintæ, quæ nunc eſt quarta, excuſatio dabitur, qua tamen ſi non vtatur, & hanc ſubibit. Imò & quintæ excuſatio danda non vide-

Consortes fratres

affectata tutela

Sané Ant. Augustinus, ita vertit et cum Nicolao Neapolitano de paupere tutore, non de eius tutela ibi agi censet.

tur: quia quarta siue tertia nondum administratur. tres autem tutelæ A
non excusant, nisi administrentu r.§.item tria. Inst de exc.tut. Imò non exigimus vt administrentur, sed vt ne sit finita earum administratio, id est, vt administrari debuerint. Satis enim est si earum periculum ob cessationem sustineamus l.si quis tutor.ff.de ritu nupt. Discusso periculo, veluti finita tutela, finitur excusatio. At quæritur quæ quarta, quæ quinta tutela censeatur? Et verò ea est prior, cuius decretum prius est. nam ex decreto statim ipso iure valet, vel si diuersis testamentis deferantur quo quisque heres ex testamento prior adierit, ex eo & tutela prior erit, vel si fuerint conditionales, ea cuius conditio prior extiterit. nam tutelæ testamentariæ ex aditione hereditatis, vel conditionis euentu statim ipso iure valent. Apertarum tabularum vel testamẽti tempus non B
spectatur. Sed tractemus tantùm de datiua. Finge, is, qui tres tutelas habet decreto ad quartam vocatur, deinde alio decreto ad quintam. Finitur tertia tutela morte pupilli intra excusationis tempora, quarta erit tertiæ loco. & ideo ab ea non erit excusatio: quia, scilicet, nunc est tertia non quarta. At rursus finge eundem priùs fuisse detentum in quinta tutela, propterea quòd ea se non excusauit intra constituta tempora. Detineri dicitur is, cuius excusatio non recipitur & qui iubetur administrare.l.pen.ff. de tut.& cur.da.l.15.C.de exc.tut. Finge igitur iussum eum administrare quintam priùs, quàm quartam, vtrùm decreti, an detentionis ordo seruabitur? Et placet quartę periculum citiùs tutorẽ agnoscere, licet in ea posteriùs detentus sit, putà ex die finitæ tertiæ tutelæ. C
nam ex eo die quartæ decretum tutorem statim tenuit, nec contra ius eam debuit detrectare. Quintæ autẽ periculum ad eum pertinebit non ex tempore, quo data fuerit, cùm eam potuerit detrectare, sed ex eo tempore, quo præscriptionis ratione iussus erit administrare. Ergo qui excusationem, & cessationis causam habuit, periculo obligatur, ex quo iussus est administrare l.qui iussus.l.qui negot.§.testamento.ff.de adm. tut. Qui causam non habuit, ex quo sciens tutor datus administrare debuit.l.tutor vel curator.l.tutores.§.tutor datus.eo.tit. In quinta priùs detentus fuit, vt dixi, quàm in quarta. Citiùs tamen quartæ obligabitur, quia quarta priùs delata fuit, cuius iure potuit se excusare à quinta D
intra tempora legitima. quod cùm non fecerit, meritò & in quinta detentus est. Ponendum illud tutorem scisse vtramque sibi delatam suo ordine, & vtriusque decreta. alioquin prior erit, non cuius decretum prius fuerit, sed cuius decretum priùs tutor cognouerit, vt si is, qui duas tutelas administrat, duobus pupillis tutor detur diuersis decretis, & de tertia priùs cognouerit, eúmque susceperit, excusatur à quarta, si de quarta priùs, excusatur à tertia.l.6.in princ.ff.hoc tit. & hoc quidem ita siue magistratus, siue imperator quartam, aut tertiam deferat. Sed quid fiet, si ordo datarum tutelarum incertus sit, vt si duæ tutelæ vno die scienti deferantur? eliget prætor quam volet.d.l.6. Ex quo notandum

est ca

De ordine tutelarum.

Detineri quis tutor dicatur?

A est ea, quæ fiunt vno die, temporis inter se discrimen non habere; vt l. si fundus. §. pen. ff. de pign. quod tamen aliter obseruatur in specie l. penult. §. vlt. ff. de donat. inter vir. & vxor. nec enim ius prohibitæ donationis inter coniuges tam amarè tractandum est.

At in beneficialibus respectu vnius etiam horæ vel momenti, præfertur primus impetrans. gl. in c. duobus de rescript. lib. 6. et vide Corasium de Sacerdotio. 4. p. c. 5. n. 42.

NVNC transeamus ad speciem l. 4. Titius duas tutelas administrat, defertur tertia. appellat. vulgò existimant à tutelæ delatione non appellari, quod ego non concedo. moueor hoc loco. moueor l. cùm in vna. §. tutor. j. de appel. l. pen. ff. de tut. & cur. dat. l. tutor vel curator. ff. de adm. tut. quæ ostendit vel tutorem appellare, vel se excusare. Excusat se & excusatione non recepta appellat ex constitutione D. Marci l. j. §. si quis tutor. j. quan. app. sit. l. 16. j. hoc tit. Appellat ex iure antiquo à

a delatione tutelæ appellationem esse.

B decreto. At hodie ex illa constit. necesse non habet appellare. sic loquitur l. 15. j. hoc tit. l. tutores. C. eod. Nuda enim excusatio sufficit sine appellatione: qua in re distat tutela à ceteris muneribus ciuilibus. verùm si appellationis genere malit causam excusationis allegare, non prohibebitur. Sic igitur in specie proposita, qui duas tutelas habebat, tertium datus tutor appellauit. pendente appellatione, quartum datus est tutor, excusat se à quarta allegatione tertiæ: an audietur: non quidem statim, quia cum tertia nondum tenet, sed suspensa allegatione tertiæ, eius finis expectabitur, & ita interpretor hæc verba, ἀλλὰ μετεώρου οὔσης τῆς ἐπὶ τῇ τρίτῃ χειροτονίᾳ δικαιολογίας τὸ ἐκείνης τέλος περιμένειν, quæ alij excipiũt malé. Finem tertiæ vocat sententiam causæ appellationis. Ex eius fine

C cognoscetur, quarta subeunda sit nécne Si enim iubeatur tertiam administrare, liberabitur quarta. Si soluatur tertia, incidet in quartam. alioquin si præmaturè eum compellas ad quartam, fortè postea appellatione iniusta pronuntiata, contra iuris auctoritatem quatuor tutelis grauabitur. Quarta ordine decretorum est quarta, vi ipsa & effectu tertia, sed non antequàm de tertia lis secundum tutorẽ detur. Sequitur in hac l. 4. Tria onera tutelarum in vna domo sufficere: vnam domum dicimus plures personas vnius potestati subiectas, vt l. 5. C. de filiisfam. & quemad. pat. l. 1. C. de hon. & mun. non cont. Theoph. de testa. Itaque si pater habeat tres tutelas, filiusfam. non vocatur ad quartam. nam & tutela, quam gerit filiusfam. patrem onerat l. si filiusfam. ff. de tutel. ea-

Domus

D démque ratione si filiusfam. habeat tres tutelas, pater non vocatur ad quartam. & si duo sint fratres in eiusdem patris potestate, & vnus in tribus tutelis, alter non vocatur ad quartam. denique familia vna plus quàm tribus tutelis non oneratur. Interdum tamen periculum tutelarum quas filij administrant, non refertur ad patrẽ in solidum, vt ostendit Cod. tit. Quod cum eo &c. & tunc tutelarum, quas filius gerit, numerus patri non prodest vel contrà. His addendum in numerum trium tutelarum cedere tutelam filij emancipati l. 15. §. Vlp. j. qua de re dubitari poterat, propterea quòd tutela filij, onus non videtur esse, cùm pietatis ratione ad eam compellatur pater l. amiciss. in fi. j. & rem suam agere

agere videatur cùm agit filij, vt pater quidam apud Antiphanem ait, A
Υἱῷ ἀγαπητῷ τι πράττων πρὸς χάριν ἔρανον ἐμαυτῷ τοῦτον οἴομαι φέρειν. Sciendum etiam est in numerum trium onerum non cadere, si quis sit fideiussor tutoris, vel si tutor sit honorarius, vel si magistratus municipalis tutorem dederit, nominauerit, satisdationem exegerit, præsidem tutores dantem instruxerit l. si quis tutor. s. de ritu nupt. l. 15. §. ἐὰν ὁ τῆς πόλεως. j. hoc tit. At hos omnes respicit periculum tutelę. Sicut autem tutor qui cessat in administratione tutelæ, eam ratione periculi computat in numerum trium tutelarum l. si is, qui tres. j. hoc tit. & pater tutelam quam gerit filiusfam. eo consentiente. l. 5. hoc tit. cur etiam illi ratione periculi hæc non imputant in numerum tutelarum? quia scilicet tutor, qui cessat, principaliter tenetur & suo nomine perinde ac si gessisset, itémque B
pater. Illi directò, & principaliter non tenetur, & non propter suam sed propter alterius personam. Fideiussores sunt accessiones. Magistratus municipales, & honorarij tutores sunt subsidiarij, vt constat ex tit. de mag. con. & l. 3. §. j. s. de adm. tut. At rursus in magistratu municipali hoc frustrà tractari videtur an tutelæ à se datæ, vel instructæ periculum imputet in numerum trium tutelarum, cùm & si tres tutelas non habeat, iure magistratus se excusare possit l. 6. §. ἀφίενται. hoc tit. Quidam scribunt magistratum municipalem Romæ datum se excusare non posse, in municipio datum se excusare posse. quæ locorum differentia commētitia est. vix etiam fieri posse opinor vt magistratus municipalis Romæ versetur, cùm non possit quandiu est in magistratu municipio excedere, sicut nec præses prouincia l. illud. s. de off. præs. Dio 39. & legati C
Romam mittātur non ipsi, sed ipsorum decreto alij l. 13. §. idem Labeo. j. de iniur. Adiiciunt Accursianos suam sententiam non improbare. quod apertè falsum est. nam Accursiani differentiam solummodò faciunt inter magistratus ciuitatum, & municipales. his excusationē non dari, illis dari. quæ tamen distinctio falsissima est. nam vtroque loco de eisdem agitur, id est, περὶ στρατηγῶν, & municipia nihil aliud sunt, quàm ciuitates. Στρατηγῶν nomine aliàs prætores significantur Dioni, Appiano & aliis & No. XXVIIII. alias magistri militum, vt No. XXII. XXXVIII. & CIII. alias & quidem frequentissimè in libris nostris magistratus municipiorum, & Lucæ XXII. rectè vetus interpres στρατηγοὺς magistratus interpretatur, quos idem diuinus scriptor ἄρχοντας D
cap. XXIII. Mea autem sententia de magistratuū excusatione hæc est. Magistratus municipalis dari quidem tutor potest decreto decurionum l. penult. s. qui pet. tut. vel à collega l. 19. in fin. s. de tut. & curat. dat. sed immunitate vti potest d. §. ἀφίενται. Qui futurus est magistratus se excusare non potest l. propter. j. hoc tit. Qui desiit esse, licet in magistratu se tutelarum periculo obligauerit, se excusare non potest d. §. ἐὰν ὁ τῆς πόλεως.

A *AD L. VI. .§. GRAMMATICI.*

Rammatici, sophistæ, rhetores, medici excusantur à tutelis & ceteris muneribus ciuilibus. Medici, inquit, qui περιοδευταὶ vocantur, id est circumforanei, vt interpretantur quidam, rectè si dixisset περιαγοραῖοι, Circuitores vetus interpres, quem sequi malo. nam & circumforaneorum appellatio vilitatem significat. & ita in constitutione quadam græca Iustiniani de epis. & cle. μήτε ἐπίσκοπον, μήτε χωρεπίσκοπον μήτε περιοδευτήν. Chorepiscopus datur certo vico, vel pago ab episcopo vrbis sub qua vicus est, de quo synodi Antioch. cap. 10. & Neocæs. cap. 14. & Ancyr. cap. 13. Fuere multi eiusmodi nascente ecclesia, posteà sublati, vt
B epistola quædam Damasi docet. Regionarios vocat Papias. Περιοδευτὴς autem certo loco deputatus non est, sed hac illac circumit, & vbique implet absentis episcopi vicem, Papias defensorem appellat adiutorem episcopi. Zonaras Laodiceni cap. 57. περιοδευταὶ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστούς. Hac forma medici περιοδευταὶ dicuntur, qui circumeunt vrbem, sanitatis hominibus reddendæ causa, quibus immunitas datur, non etiam eis qui domestico, & vmbratili studio dediti sunt. Vt ergo intelligeretur eis tantùm immunitatem dari qui medendi artem exercent, adiecit qui περιοδευταὶ vocantur sedentarij, & in vmbra, vt ita dixerim, studia medicinæ educantes, immunitatem non habent. & ita quoque illis solis extra ordinem ius dicitur l. j. §. j. j. de
C ext. cog. Datur etiam immunitas liberalium artium professoribus l. j. C. de decr. decur. l. 4. C. de profes. & med. l. 10. § angariarũ. j. de vac. mu. Sed non omnibus. Musici eam non habent, licet ars eorum ingenua, & liberalis sit, quam liberum scire adolescentem æquum sit l. 4. C. de exc. mu. Poëtæ nõ habent l. 3. C. de profes. & med. non quod eam diuini spiritus non mereantur, sed quia lex deficit. Librariis & calculatoribus qui numerandi artem docẽt non datur l. 4. C. de profes. & med. l. 15. j. hoc tit. ad quã lib. 38. βασιλικῶν adduntur ζυγοστάται, id est ponderatores & libripendes. Possunt etiam addi ex l. 1. §. ludi. j. de ext. cog. notarij, & tabularij. nam & ij immunitatem non habent, & extraordinẽ eis ius non dicitur, licet liberalia tractare videãtur, numeros putà & literas vel ea, quę sunt
D literarum vice. Notarios dicimus quos græci ταχυγράφους & ὀξυγράφους, Librarios quos καλλιγράφους. No. XLII. Hieronymus in Hippolyto. Basilius ad Notarium. σημείων χρήζουσιν ἵνα ἐπιλαμβάνων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Galenus de libris propriis διὰ σημείων εἰς τάχος ἠσκημένῳ γράφειν. Tabularios eos, qui rationes publicas priuatás ve supputant, vt lib. x. Codicis multis locis ostendi. At grammaticis, rhetoribus, sophistis datur immunitas. Datur & geometris l. 2. C. de exc. art. cum & ex constitutionę quadam Theodosij spectabiles sint, non tamen data censetur à tutelis l. geometræ. j. hoc tit. nam generaliter data immunitate, semper tutelæ exceptę videntur, vt exposui in l. 2. C. de mun. pat. Quid

C

Ant. Augustinus. (margin, beside "vt interpretantur")
Chorepiscopus (margin, beside "μήτε χωρεπίσκοπον")
musica (margin, beside "Musici eam non habent")
Poetae (margin, beside "Poëtæ nõ habent")
Calculatores (margin, beside "Librariis & calculatoribus")
ponderatores (margin, beside "numerandi artem")
notarii (margin, beside "ad quã lib. 38.")
librarii (margin, beside "pendes. Possunt etiam")
Tabularii (margin, beside "nam & ij immunitatem")

Rhetores
Sophistae

verò rhetores distant à sophistis? Videntur quidam rhetores linguæ lati- A
næ, sophistas dicere linguæ græcæ, quibus non assentior. Rhetores sunt siue dicendi præcepta doceant, siue non. Sophistæ pro doctoribus accipiũtur. Galenus περὶ τοῦ προγινώσκειν, ῥήτωρ οὕτω σοφιστεύων. & alio loco. τινὰς τῶν ῥητορικῶν ἀνδρῶν ὀργάνῳ πανούργῳ τῇ σοφιστικῇ κεχαλυμμένην χρῆσθαι θεωρίᾳ. Vt autē immunitas tantùm datur medicis circuitoribus, ita & rhetoribus sophistis tantùm, id est, præceptoribus, & magistris, sicut & grammatices magistris tantùm. itaque in l. vlt. §. vlt. ff. de mun. & hon. sic legendum est, *Magistris qui ciuilium munerum vacationem habent, id est, grammaticis*, &c. Hi, qui primas literas docent, immunitatem non habent l. 2. §. vlt. ff. de vac. mun. l. vt gradatim. § vlt. ff. de muner. & hon. Hi non sunt grammatici. Grammatici incipiunt ab Homero, aut Virgi- B
lio. Est autem in vnaquaque ciuitate constitutus certus grammaticorum, rhetorum, & medicorum numerus, qui soli immunitate fruuntur ex epistola siue oratione D. Pij. Subiicitur in hac lege. καὶ αἱρέσεις τινὲς προκείμεναι τῷ νόμῳ Vetus interpres retinuit græcam vocem, Et hæreses quædam propositæ lege. Accursius interpretatur, Et diuisio quædam ciuitatum lege facta est. rectè si dixisset, καὶ διαιρέσεις τῶν πόλεων. At longè aliter longèque alio sensu dixit, καὶ αἱρέσεις &c. Ego malo interpretari, Et conditiones quædam propositæ lege. nam præter numerum lex has conditiones dat, vt professores, & medici probentur decreto ordinis, vt fungantur suo munere sedulò, & vt in sua quisque patria, non in aliena. & sic conditiones propositas dicit l. pen. ff. de condit. & demonst. C
Porrò numerus hic est, vt minores ciuitates habeant v. medicos, rhetores tres, grammaticos totidem. maiores medicos VII. rhetores IIII. grammaticos totidem. maximæ medicos x. rhetores v. grammaticos totidem. Maximæ sunt capita, & matres prouinciarum. Maiores quæ habent ἀγορὰς δικῶν. græci legunt, ἀγορᾶς δίκαιον. quod probo. aliæ sunt minores. Vici nullos habent professores, aut medicos immunes. Vrbes, putà Roma, & Cōstantinopolis alium habent numerum professorum & medicorum ex cōstitutione Theodosij, nempe rhetores latinos tres, græcos quinque, grammaticos latinos x. græcos totidem, philosophum vnum, legum professores, siue antecessores duos. Numerus medico- D
rum non definitur: quia vniuersi archiatri (medici harum vrbiū propriè archiatri dicuntur quasi principales medici) honorati comitiua primi, vel secundi ordinis vacant. l. vlt. C. de profes. & med. Constitutione autem D. Pij in aliis ciuitatibus non definitur numerus iuris professorum: quia non habent immunitatem, nisi qui Romæ, & Constantinopoli docent: quinimò non licet alibi docere, quàm Romæ, & Constantinopoli, & Beryto. Sed quis Beryto fuerit definitus antecessorum numerus nescio. fortè nullus, quia & Beryto docentes immunitatē non habent. Nunc videamus an philosophi vacent? In vrbe Roma vetere, aut noua vnus vacat, vt dictum est suprà. In prouinciis non est lege definitus

l. fin. §. vlt. de mun. et hon.

Sic Ant. Aug.

Ciuitates { maximae / maiores / minores

Vicus
Vrbs

Archiatri

A finitus certus philosophorum numerus: quia rari sunt philosophi. vix singulæ ætates singulos ferunt. ideóque, non definito numero, generaliter philosophis datur immunitas personalium, scilicet, munerum, & tutelarum, non patrimonialium l.6.C. de mun. pat.l. in honoribus. §. pen.ff. de vac. mun. sed exigimus, vt sint probati decreto ordinis l.8.C. de profes. & med. Hæc enim est vna conditio constitutionis D. Pij vt grammatici, rhetores, philosophi, medici immunes non sint, nisi sint probati decreto ordinis l.5.C. de prof. & med. Altera vt bene & sedulò suo munere fungantur, & se adolescentibus vtiles præbeant. alioquin denuo reprobari ab eodem ordine possunt l.2.C. eod.l. vt gradatim. §. re-

B probari.ff. de mun. & hon. sed hoc nunquam fit temere l. pen.ff. de decr. ab ord. fac. Tertia hæc est, vt in patria sua doceant, & medeantur, non in aliena. Duplex est patria. Propria, veluti originalis, & cõmunis, veluti Roma. Qui Romæ docent, etiam si Romę nati non sint, immunitatem habent, siue salariũ habeant, siue non. nec enim adiecta est quarta conditio, vt salariarij sint. Roma est communis patria l. eos.ff. de vac. mun. l. Roma.ff. ad municip. l. vlt.ff. de int. & releg. l. in orbe.ff. de statu hõ. No. LXXVIII. l.1. C. de mulier. & in quo lo. &c. At propter excellentiam, præstantiámque doctrinæ, qui in aliena patria docent, quin & ij qui sunt supra numerum, immunitate donari possunt. Non semper itaque numerus lege constitutus, non semper tertia conditio seruatur. prima, & secunda vtique seruatur semper. Sed, vt ad philosophos redeamus,

C ostenditur in hac lege philosophis, & ceteris professoribus ac medicis iampridem datas immunitates D. Adrianum statim vt imperium cepit confirmasse. Cur ait, statim vt imperium cepit, nisi quod soleret initio imperij quisque immunitates vel petentibus confirmare, vel vltro etiam non petentibus concedere? quod est ex instituto Tiberij. Suetonius in Tito. Cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus aliter rata non haberent, quàm si eadem iisdem & ipsi dedissent, primus præterita omnia vno confirmauit edicto, nec à se peti passus est. Extat edictum Neruæ confirmantis beneficia à Domitiano concessa Plini. lib. x. Epist. Aurelius Victor

D in eodem. Cum donata, concessáve à prioribus principibus firmare insequentes solerent, simul imperium cepit talia possidentibus edicto sponte cauit. Et inde etiam nunc in more positum est omnium gentium ferè, vt mortuo principe à successore eius initio principatus immunitates, beneficia, priuilegia, honores superiorum principum confirmentur petentibus cum priuatis, tum ciuitatibus, collegiis, corporibus, societatibus, non petentibus adimantur, nisi benignè princeps pręueniat petitionem. Professoribus verò & medicis Vespasianum quoque immunitates confirmasse probat l. vlt. in fi.ff. de mun. & hon. Eundem primum è fisco rhetoribus salaria constituisse Suetonius scribit, Cassiodorus id tamen Domitiano tribuit. Dicitur & Alexander rhe-

nõ gaudent [illegible] qui decreto ordinis probati non sunt

patria duplex

Roma cõmunis patria

Plinij locus

Sic Carolus V. imp. initio imperij priuilegia confirmando curam parenti meo charissimo Ferdinando Guenard demandauit.

toribus, grammaticis, medicis, aruſpicibus, mathematicis, mechanicis (ij quales ſint expoſui in l.2.C.de exc.art.) architectis ſalaria inſtituiſſe, & auditoria decreuiſſe, auctore Lampridio, & diſcipulos cum annonis pauperum filios modò ingenuos dari iuſſiſſe. Rectè, ingenuos. ideo enim liberales artes dicuntur, quod ſeruis eas tradere ius non erat. Sed in cōtrarium poſteà cecidere, vt Plinius ait, & ſeruitute ſola profici cœptum. Cœpit & poſteà Iuriſprudentia eſſe libertinorum artificium, vt Mamertinus ait ad Iulianum. Porrò ſalaria multi etiam alij Impp. conſtituerunt l.6.& 9.C.de profeſ.& med.l.11.C.Th.eod. Specialiter autem conſtitutione D. Pij declaratur philoſophos, rhetores, grammaticos, medicos vacare primum à gymnaſiarchiis. Gymnaſiarchæ ſunt, qui præſunt exercitio palæſtrico cum ſumptu aliquo. Heſychius γυμνασιάρχης· ἄρχων τοῦ ξυστοῦ. idem ergo eſt gymnaſiarches, & xyſtarches. Vlpianus in Orationem contra Leptinem. γυμνασίαρχός ἐστιν ὁ παρέχων τοὔλαιον τοῖς γυμναζομένοις. γυμνάσιον γὰρ τὴν παλαίστραν ἐκάλουν. Philo in Flaccum. εἰς τὴν οὐσίαν ἐπηρεάσθαι μὲν φάσκων. ἠναγκάσθη γὰρ γυμνασιαρχεῖν. Deinde ab ædilitate, quæ ἀγορανομία, ea eſt cura annonæ, rerúmque promercalium. Hieronymus ad Ruſticum monachum de viuendi forma. Ab ędilibus quos ἀγορανόμους Græci appellant, vendentium coërcebatur rabies. Apuleius lib.1. Annonam curamus, & ædilem gerimus. Ἀστυνόμοι de quibus l.1.j.de via pub.& ſi quid in ea fac. curant vt in vrbe munda ſint omnia. Vlpianus in Orat. contra Timocratem. ἔστι δ' ἀγορανόμος ὁ ἐπόπτης τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς. ἀστυνόμος δὲ ὁ ἐπὶ τοῦ εἶναι καθαρὰν τὴν πόλιν ἀσχολούμενος. De ædilitate municipali loquimur, quæ tamen honor videtur eſſe, ſicut & gymnaſiarchia, & ſacerdotium, ſed multò plus oneris, & ſumptus habet. Horum honorum excuſatio datur, petitúrque ſæpe. l. in honoribus. j. de vac. mun. l.2.C.quib.mun.ciu.ind. Non loquimur de ædilibus vrbis Romæ, cuius honoris tantùm abeſt, vt de vacatione danda aliquid ſanciendum ſit, vt potiùs ambitum eius coërceri oporteat. Tum oſtenditur profeſſores, & medicos excuſari à ſacerdotiis prouinciarum, quæ qui adepti ſunt ludis præſunt in honorem Deorum inſtitutis cum ſumptu aliquo, cuiuſmodi ſunt Aſiarchia, id eſt ſacerdotium prouinciæ in Aſia, ἱεραρχία Aſiæ l. in honoribus §.1.j.de vac. mun. Alytarchia l.2.C.de cupreſ.l.1.C.de off.com.or. vbi corruptè legitur *Lyciarchiæ* pro *Alytarchiæ*, Bithyniarchia, Cappadocarchia §. ἔθνους. j. Phœnicarchia, Syriarchia l.1. C. de nat.lib. No. LXXXVIIII. in qua ſecundum d.l.1. φοινικαρχῶν, καὶ συριαρχῶν καὶ στρατηγῶν καὶ διασημοτάτων, id eſt, ſacerdotum Phœnices & Syriæ & Duumuirorum & perfectiſſimorum, Haloander malè, magiſtrorum militiæ & maximè inſignium. Vice verſa ſecundum eam No. in d.l.1. & in No. Martiani de mat. Sen. legendum, *perfectiſſimos*, vt iamdiu notaui in frag. Vlpiani tit. 13.& Græci confirmant hoc loco. De his ſacerdotiis etiam ſcripſi in l. pe. C. de mun. pat.& l.1.C.de per. ſuc. par.& Obſeruationum 2. cap.13. Ea qui

A qui obtinent immunes sunt à tutelis & ceteris muneribus d.§.ἔθνες. cui
adiungi potest aptissimè vetus inscriptio, quam retuli in l.1.C.de per.
suc.par. Sequitur in hac lege professores, & medicos excusari à metatis,
id est, ab onere recipiendi hospitis.l.8.C.de metat.l.6.C.de prof.& med.
l.vlt.in fi.j.de mun.& hon.l.10.§.angariarum.j.de vac.mun.quod mu-
nus epistathmiam Modestinus vocat. Hesychius ἐπισταθμία ὑποδοχὴ ξέ-
νων. Item à munere sitoniæ, vel elæoniæ, id est à cura emendi frumenti,
vel olei nomine Reipublicę, quam qui gerit ęquè immunis est ac sacer-
dos. Oleo eget Resp. in palæstris, vngendorum xysticorum causa. cuius
rei curam gymnasiarchus sustinebat. itémque ad lumina balneorũ l.1.
C.de lus.aur.col. Lampridius in Seuero. Addidit oleũ luminibus ther-
B marum. Et quibusdam locis ad erogationem publicam. Additur in hac
lege eosdem excusari à munere iudicandi, quod alias inuitis iniungi so-
let.l.vlt.§.iudicandi.j.de mun.& hon.& à legatione & militia. Speciali-
ter hæc munera recensentur: quia eorum omnium ferè vacatio non so-
leat competere generaliter data immunitate, veluti militiæ, & metati l.
sunt.l.pen.§.duo.j.de vac.mun. Ad extremum generaliter ait omni eos
prouinciali alióve munere vacare. Et ex his colligit Modestinus philo-
sophos vacare à tutelis, cùm tamen tutelarum mentio non fiat, & cui
datur immunitas generaliter, non censeatur data tutelarum. Sed cùm
philosophi comparentur aliis professoribus, & medicis, quos constat à
tutelis vacare, verisimile est hoc postremis verbis generalibus voluisse
C Imperatorem, vt & tutelis philosophi vacarent, maximè cum dicat,
omni prouinciali alióve munere. Cui datur immunitas prouincialium
vel publicorum, vel ciuilium munerum, non videtur data tutelarum.
Cui prouincialium vel ciuilium & aliorum munerum, cõcurrente prę-
sertim illa comparationis ratione, videtur & data tutelarum. His expo-
sitis, ad alios Modestinus transit, qui excusationem tutelarum habent,
& athletas ait vacare, qui coronati sunt sacris certaminibus, quos vo-
cabant στεφανίτας ἀγῶνας. Galenus ad Thrasibulum. καὶ πολλοὺς στεφανίτας
ἀγῶνας ἀνῃρημένων ἀθλητῶν. Præter coronas immunitatem habent à tute
lis, & muneribus ciuilibus l.1.C.de athl. Alij sunt, qui dicuntur ἀσ[?]γνει-
D ται, vt Vlpianus scribit Demosthenis interpres in Leptinem, quos qui
vicerunt pro coronis consequuntur præmia pecuniaria, de quibus l.
commodis.j.de re iud.l.spem.C.quæ res pig.obl. Quod sequitur est de
sacerdotum immunitate, quod iam exposuimus suprà. Sequitur. *Tu-
tela non est Reip.munus.*&c. Munera quædam sunt Reip. veluti sitonia, munera Reip.
legatio, defensio ciuitatis, quæ principaliter, & directò ad Reipub. siue munera prouincialia
ciuitatis vtilitatem spectant l.15.s.de recep.qui arb.rec. quædam prouin
cialia, vt Asiarchia, & Syriarchia, & hæc prouincialium munerum ap-
pellatio duobus locis inuenitur in hac lege, hoc nempe loco, & illo su-
periùs, ὑπηρεσίαν ἐθνικὴν. Prouincias enim optimi auctores plerunque Ant. Augustinus
vocant ἔθνη. itaque Ant. Augustinum laudo ὑπηρεσίαν ἐθνικὴν, prouin-

munera priuata

Tutela priuatum munus publicum seu ciuile

ciale munus Latinè vertentem. Alia verò quædam sunt munera priuata. Huius generis esse tutelam probat l.non tantùm. §.is, qui.ꝟ. hoc tit. dum ædilem plebis tutorem dari posse eo comprobat quòd excusetur à priuatis muneribus. Excusatio enim argumentum est iure tutoris dati l.13.§.penult.ꝟ.hoc tit.ratio quoque naturalis id demonstrat satis. est enim tutela de re priuata,& familiari pupillorum,& domo pupillorum concluditur,& quot sunt domus,tot sunt tutelæ. Non inficior eam esse pro vtilitate publica, quod publicè omnium intersit orbos & pupillos tueri,ac defendere l.2.§.Diuus.ꝟ.qui pet.tut. Sed principaliter priuatum munus est,per consequentes publicum siue ciuile, quæ appellatio latior est, quàm muneris Reipublicæ. nam munus Reipub.est quod ad Remp.principaliter spectat. Munus publicum siue ciuile (nihil enim inter hæc duo quidquam discriminis est) tam quod ex consequentia quadam,quàm quod principaliter ad vtilitatē publicam pertinet. idem & municipale dicitur.eodémque modo ius publicum dupliciter accipitur.nam & id quod in sacris,sacerdotibus, magistratibus non consistit,publicum appellatur.& priuata arua,publica dicuntur,vt ad Frontinum Vrbicus adnotauit,hac solùm ratione, quod publico tributum inferant. Vtilitatis etiam publicæ respectu tutelam publicum munus dici affirmo in §.1.Inst.de exc.tut.l.filiusfam.ꝟ.de iis,qui sunt sui,vel alieni iur.l.17.§.eos.ꝟ.hoc tit.& Ciuile hoc loco & l.vlt.ꝟ.de mun. & hon.l.coloni.C.de exc.tut.Prouinciale munus non est. Reipub.munus non est l.2.§.vlt.ꝟ.ad municip.nec personale,nec patrimoniale. quia tutela est sine impensa.Item priuatum,aut per consequentiam ciuile munus patrimoniale non est, sed personale l.1.ꝟ.de mun.& hon. Et hæc est certissima huius quæstionis definitio. Suspectus mihi fuit olim hic §. quod suo more Modestinus non præposuerit nomen auctoris Latini. Sed eadem est conditio §.sed & reprobari ꝟ. vtrunque videtur Tribonianus inseruisse ex aliis Modestini libris. Item quod nec sequētibus,nec antecedentibus cohæreat. Sed hęc ἀποσπασμάτια Digestorum etiā ad hanc rationem minus exigenda non sunt. Forsitan varia cùm fuissent superius proposita munerum genera,quorum alia sunt Reip. alia ciuilia, alia prouincialia,quorum exemplo & tutelæ immunitas datur, visum est faciendum, vt muneris tutelæ qualitas cognosceretur. Quod sequitur de magistratibus ciuitatum iam exposui suprà in tractatu de tribus tutelis. Docet autem posteà excusationem dare inimicitias capitales, quæ inter tutorem testamento datum, & testatorem posteà interuenerunt,quibus causam dedit tutor. Dixi, *quæ postea*. nam si anteà interuenerint, hoc ipso videtur facta gratiæ reconciliatio, quod is tutor datus sit, si modò datus sit bona mente, non vt negotiis implicaretur, non si, tutela delata, ei subdolè blandiatur l.1.C.si propter inim.§.item si propter.§.inimicitiæ.Inst.eo. Dixi, *Capitales*. Non capitales excusationem non præstant. Placet mihi valde definitio Ant. Augustini, Capitales inimicitias

munus publicum siue ciuile

munus municipale

ius publicum

Ant. Augustinus

Margin letters: A (line 1), B (line 13), C (line 23), D (line 35)

A micitias esse ob capitalem accusationem ortas, quam cōprobat No. de testibus, & in hoc §. hæc verba, κεφαλικὸς ἀγών, id est, lis capitalis: quas scilicet, sola mors diremptura videatur. Horat. Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors. Dixi, *quibus causam dedit tutor.* itaque de inimicitiis loquitur Modestinus, quas ipse tutor cōcitauit, vt hæc verba demōstrant, ἔχθρα τῷ χειροτονηθέντι γενομένη πρὸς τὸν πατέρα, vt si patrē accusauit capitis. hoc si fecit antequàm tutor daretur, tutori dato pater videtur iniuriam remisisse. si posteà, tutelā videtur ademisse, & nisi excuset se, remouetur l. 3. §. si tutor. s. de susp. tut. Contrà quocunque tēpore pater capitis accusauerit tutorē indistinctè dicimus eum excusari, sicut & si status controuersiam à patre pupilli passus sit, id est, si eum pater in seruitutem
B petierit d. §. inimicitiæ. plerunque hæc sunt paria, capitis accusare, & in seruitutem petere. vtraque ex causa amittitur ius patronatus l. qui cùm natu. j. de bon. lib. vtraque ex causa excusatio tutelarū vel curationum datur. est tamen differentia in specie l. 9. j. de iis quę vt indig. nam ob capitalem accusationem legatario ademptum censetur legatum, & apud heredem remanet, ob controuersiam status, æquè ademptum censetur, sed ad fiscū non ad heredem venit, quia hoc genere controuersię etiam testamentum impugnari videtur l. 16. eo. tit. Is etiam excusatur à tutela qui seriò & bona fide pupillo mouet controuersiam status, non dedita opera, ne subeat tutelam, & calumnię causa. quod hoc loco proponitur ex rescripto Marci & Veri. Hi sunt qui Diui fratres appellātur, & inter-
C dum Fratres Imperatores, vt l. fratres. j. de pœn. l. si adulteriū. §. fratres. j. de adul. de quibus videnda sunt quę Gal. scribit lib. περὶ ἰδίων βιβλίων & li. περὶ τοῦ προγινώσκειν. Ant. Augustinus multa eruditè hoc loco scripsit, & obseruauit semper prælato nomine Antonini in libris nostris sequi Verū hoc modo, *Antoninus & Verus*, & significari fratres. Cum verò sequitur Antonini nomē præcedere Seueri hoc modo, *Seuerus & Antoninus*, & significari patrem, ac filiū. Sed vnum est quod improbo, Haloandri reprehensionem cōiungentis semper Antoninū cum Seuero, cùm Seuerus solus citetur sæpe. Nouum videlicet non est supprimi Antonini nomen, quasi sufficiat laudari patrem, nec ideo existimandum
D est eos pariter statim ab initio Remp. non administrasse. Exempla sunt in l. 1. huius tit. coniuncta l. 3. C. eod. & in l. οἱ ἐπίσκοποι. s. loca. coniuncta l. 1. §. ex illa. j. ad leg. Corn. de fal. & in l. 1. s. de off. præf. vrb. coniuncta l. 1. j. de leg. 3. l. aut damnum. j. de pœn. l. vlt. s. de off. præf. vig. & in l. eorum. j. ad leg. Iul. maiest. coniuncta l. 4. j. de iu. pat. & in l. si vxor. §. si minor. coniuncto §. Diuus. j. ad leg. Iul. de adul. eodémque modo supprimitur Veri, & Commodi nomen sæpe. At quod dicitur hoc loco ex rescripto fratrum tutorem excusari, non obtinet in alia lite l. propter. j. hoc tit. nisi ex No. LXXII. qua tutor qui litem habet cum pupillo excusatur aut remouetur, nisi sit mater aut auia. No. XCIIII. Dico, excusatur, aut remouetur, arg. l. si pupillum. j. hoc tit. & l. 3. §. si tutor. s. tit. prox.

Sequitur

mediocritas & paupertate

Sequitur ex Paulo mediocritatem, & rusticitatem interdum à tutela A excusare, si oneri & operi par nō sit, vt idem Paulus ait in l.40.j.hoc tit. Operi, id est administrationi. vt Græce μετριότης ita Latinè mediocritas paupertatem significat. & hoc sensu mediocrem hominem dicimus & mediocre patrimonium. Illiterati etiam excusantur negotiorū expertes. Negotiorum periti non excusantur. quod tamen D. Pius mutasse videtur §.similiter.Inst.de excus. quod sit necessaria literarum scientia ad rationes conficiendas. Vtemur itaque distinctione in paupere, & rustico, non in illiterato.

Ant. Aug. etiam Pij rescriptum secundum Pauli sententiam intelligit, ut negotiorum expertes, illiterati excusentur: nō qui negotia recte administrare intelliguntur.

AD L. VIII. VIIII. X. XI. XII.

HAEc lex est de veteranis. Veterani sunt qui militia honestè B dimissi, & sacramento soluti sunt. Hi vacant à tutelis paganorum & à tutelis nepotum conueterani perpetuò. Ab vna tutela filiorum cōueterani non vacant post annum missionis, intra annum vacant. A pluribus eodem tempore vacāt etiam post annū l.2.C.de exc.vet.& j.§.ἐζητήθη. Vna ergo tutela eos excusat, cum in paganis tres exigantur. Sed sicut in paganis præteritę aut fini proximæ non excusant, ita veterano iam finita tutela finiue proxima nihil prodest ad secundæ excusationem. eodem exemplo non excusatur à secunda, quę diu duratura non est. Conueterani verbo non tantùm commilito continetur, qui in eadem legione militauit, sed & veteranus quilibet, vt qui militauit inter legionarios non excusatur à tutela vel cura C filiorum eius, qui militauit inter vigiles. Itaque conueterani, & cōmilitones sunt, etiam si in diuersis numeris militarint. vna enim eadémque est Resp. pro qua militant. Commilitonem dicit in §.pe. qui scilicet fuit cōmilito eundem quem conueteranum vocat in §.Synueteranus. Ait autem §.pen. nihil referre quomodo filius conueterani sui iuris effectus sit, emancipatione an morte patris. Tutor vel curator ætatis ratione non datur, nisi ei qui sui iuris est. Sui iuris fit emancipatione, aut morte patris. Sed qua re motus est vt hoc adnotaret? quia tentare quis posset non cogi veteranum suscipere tutelam conueterani filiorum, nisi orbi sint patre. Sed placet etiam incolumi patre eum cogi. In §. Synueteranus (quæ vox est hybrida, & quasi cinnus cùm potuisset dicere D συναποςρατευθεὶς) ostendit conueteranum dici etiam eum, qui in aliis numeris militauit. & secundum hanc sententiam initio legis dixit veteranos post annum missionis non habere vacationem à tutelis filij eius, qui in eadem legione militarit & cuiuscunque veterani. Sed adiicitur etiam in l.2.C.de exc.tut. veteranos post annum non vacare à cura militum, vt si qui milites sint minores x x v. annis. & eò pertinet quod sequitur in §.Synueteranus. militi minori x x v. annis veteranum curatorem dari tam incolumi, quàm mortuo patre. De cura militum loquitur, non de tutela. constat enim impuberes milites esse non posse,

Veterani

Conueterani

cùm

A cùm tamen tribuni esse potuerint l.vlt.C.de test.milit.hoc enim datur plerunque splendori natalium, vt tribuni sint, sicut hodie fit, quia per alios tribunatum gerunt. militiam non exercemus per alium. Et hæc quidem de veteranis. Cum ignominia, & dedecore dimissi, pro veteranis non habentur, & ideo immunitatem non habent l.nec infames.C. de decur.l.7.§.vlt.ff.de int.& rel.l.1.C.de iis, qui non imp.stip. Ergo & si filiis eorum veteranus tutor detur, consequens est, vt se excusare possit. quod à Modestino græcè scriptum, cùm Bulgarus vertisset hoc modo rectè, sicut veteres libri testantur, *neque horum filiis, qui olim* &c. posteriores librarij corruperunt. Missionis ignominiosæ formula extat apud Hirtium de bello Africo. C. ANIENE, QVOD IN ITALIA MI-
B LITES POPVLI ROM. CONTRA REMP. INSTIGASTI, RAPINASQVE PER MVNICIPIA FECISTI, QVODQVE MIHI, REIQVE PVB. INVTILIS FVISTI, ET PRO MILITIBVS TVAM FAMILIAM, IVMENTAQVE IN NAVES IMPOSVISTI, TVAQVE OPERA, MILITIBVSQVE TEMPORE NECESSARIO RESP. CARET, OB EAS RES IGNOMINIAE CAVSA AB EXERCITV MEO TE REMOVEO, HODIEQVE EX AFRICA ABESSE ET QVANTVM POTEST PROFICISCI IVBEO. *Quantum potest* legitur in vet. libris, non, *potes* vel *potestis*: vt apud Terentium, Quantum potest aliquò abiicienda est. Maceriam iube dirui quantum potest. Comprehendi iube quantum potest. & in l.5.ff.de cur.fur. Missi igitur ignominiosa missione non sunt ve-
C terani, & non excusantur à tutelis ceterísve muneribus. Excipiuntur in §.sed ignominia. tutelæ vrbicæ, necessariò, propterea quòd in vrbe versari non possunt l.milites.§.missionum.ff.de re mil.l.3.C.eod.missi honesta missione, veterani sunt. Honesta missio propriè est quæ emeritis stipendiis, vel antè ab Imperatore indulgetur l.2.§.ignominię.ff.de his, qui not.infa. Emeriti sunt, qui ætatem militarem impleuerunt, quæ definitur ab anno XVII. in XLVI. ex instituto Ser. Tullij, & lege Gracchana. Ante emerita stipendia dimittuntur qui XX. annos in militia fecerunt l.vlt.C.de his, qui non imp.stip. Dio 57. Tacitus 1. Et hi verò & emeriti veterani sunt. At dimissi intra XX. annos indulgentiâ principis, honestè quidem missi sunt, veteranorum tamen iura non habent. Veterani per-
D petuò vacant à tutelis paganorum. Dimissi intra quinquenniũ, id est, quinquẽnio nondum peracto in militia, nullo tempore vacant. Dimissi post quinquennium, intra octennium, anno tantùm vacant, post octennium intra annos XII. biennio, post XII. intra XVI. triennio, post XVI. intra XX. quadriennio, post XX. perpetuò, quæ definitio annorum est ex constitutionibus. Sed quod diximus dimissos intra quinquennium nullo tempore vacare, in id ita argumentantur. Milites absunt Reip. causa, & ita edicto, Ex quibus causis maiores & edicto de bonis possidendis, & vendendis, & lege Iulia de adulteriis, & legibus Iulia & Papia, qua parte agitur de absentibus Reip. causa, milites continentur. Absentibus autem Reip. causa postquàm reuersi sunt, datur annus vacatio-

D

impuberes milites esse non posse, tribunos posse

Missionis ignominiosæ formula

Emeriti

ætas militaris

veterani a dimissis differunt.

De immunitatibus veteranorum

Effecto non satis videtur convenire cum lege 10. ff. eo. ubi expresse dicitur hunc annum etiam eis dari qui minus temporis consumpserint constituto.

nis l.10.in prin.ff.hoc tit.l.2.C.si tut.vel cur.Reip.cau.ab.Ergo & dimis- A
sis militibus intra quinquenniū. Videamus num dici posit ex alia cau-
sa absentibus annum dari expleto munere,vel,vt ait l.10. παυσαμένοις τῆς
δημοσίας χρείας,id est,perfunctis publico negotio.Hos non explesse mi-
litiam,sed ex indulgentia principis reddi penatibus suis. & quidem ni-
mis citó. Aliis qui non tam citò dimittuntur,licet militiam, iustúmve
militiæ tempus non expleuerint, annum dari aut biennium aut trien-
nium aut quadriennium. Causarij etiam honestè dimittuntur §. οἱ ἐν
τοῖς νυκτοφύλαξιν ff.l.causaria.C.de re milit.Causarij,id est,propter valetu
dinem aut senectam dimissi,qui nomen trahunt à causa,id est, vitio. Vt
enim græcis αἰτία sic latinis causa vitium est. Seneca. Causariæ partes
animi,id est,vitiosę.Veteranorum autem iura causarij habent si dimissi B
sint post annos x x.l.vlt.C.de iis, qui non imp. stip. non si intra annos
x x. Nec enim perpetuam vacationem à tutelis paganorum habent,
nisi dimissi sint ob senilem ætatem l.2.C.eod.Non habent etiam priui-
legia veteranorum in pœnis, aut testamentis, & quod dicitur in l.testa-
menta.ff.de mil.test.& l.milites.§.illud.ff.de re mil.de causariis qui vicen-
nio militarunt accipiendum est d.l.vlt.l.1.C.de exc.vet.Et hæc quidem
de legionariis. Vigiles etiam milites sunt l.1.ff.de bon.poss.ex test.mil.l.
15.§.legis.ff.ad leg.Iul.de adult.Vlp.in frag.tit.3.Et honestè, vel causariè
dimissi, annum tantùm vacationis habent, quia & ij videntur abesse
Reip.causa, præterquàm in eo capite legis Iuliæ, de quo in d.§. legis.
Ignominia dimissi nullo tempore vacant.Ab vrbicis tamen vacant, vt C
dictum est suprà de legionariis.quod non honori eorū datur, sed quia
id ita constitui necesse est,cùm in vrbem ingredi non posint. idémque
de conductoribus vectigalium dicitur in l. pen.§. conductores.ff.de iu.
imm.& de liberto in l.pen.§.vlt.ff.hoc tit. Excusatio igitur aliàs libenter
datur honoris,& præmij causa,aliàs non tam libenter quàm necessarió.
Præter vigiles, & legionarios erant in vrbe prætoriani, siue cohortes
prætoriæ & vrbani,qui & vrbaniciani in l.qui mittuntur.ff.ex quib.cau.
ma.& in Spartiani Caracalla,& Geta,siue cohortes vrbanæ. Suetonius
scribit Augustum legata reliquisse prætorianis militibus, cohortibus
vrbanis & legionariis.quod & Dio scribit 56.Sed pro legionariis habet,
τῶν πολιτικῶν πλήθη.legiones enim Dio solet appellare πολιτικὰ στρατόπεδα D
vt lib.38.55.58.Sunt & alij innumeri auctorum loci, quibus differentiam
esse inter vrbanas & prætorias cohortes, τὸ δορυφορικὸν & τὸ ἀστικὸν con-
stat,sicut & alius est præf.prætorio,alius præf. vrbi. Itaque quas Vlpia-
nus vocat vrbanas cohortes in §.sed ignominia. profectò illæ non sunt
quas prætorias in l.9.Vtræque tamen vrbanas excubias agunt. nam &
cohortes prætorias Tacitus lib.1.excubias vrbanas vocat. Vigiles incen-
diorum causa potissimum constituti sunt ab Augusto, vt Dio multis
locis scribit.Sed vrbanarum & prætoriarum cohortium militia præstan
tior est.Vrbanis custodia vrbis potissimum committitur, Prætoriis cu-
stodia

Causarij
Causa pro vitio
Causaria missio

milites — Vigiles, legionarij, Prætoriani, vrbani

Vrbanas cohortes a prætorianis differre.

A ſtodia Imperatoris. Herodianus lib. v. οἱ σωματοφύλακες, καὶ δορυφόροι οὓς δὴ πραιτωριανοὺς καλοῦσιν. Et defuncto Imperatore alium plerunque prætoriani creant, Iuliano imperium vendiderunt quaſi ſub haſta, & maiora ſtipendia habent, & ſoluti ſacramento ampliora cõmoda miſsionum emeritáque, & etiam ſi non xx. annis militarint, perpetuò à tutelis vacant §. ſed ignominia ĵ. Nam & citiùs dimittuntur quàm ceteri. dimiſsi primum ſunt anno xii. deinde xvi. alij primum xvi. deinde xx. vt Dio ſcribit 54. & 55. & Tacitus i. Diſperſas per vrbem cohortes primus in vna caſtra conduxit Tiberius, auctoribus Dione, Tacito, Suetonio. & hæc ſunt quæ dicuntur caſtra prætoria. Alia ſunt vrbana d. §. legis. Maiora ſunt priuilegia eorum qui præfuêre militibus, quàm eorum

B qui militarunt. Primipilaris excuſatur ab omnibus tutelis pręterquàm vna filiorum primipilaris poſt annum l. 10. §. qui primipilo. ĵ. hoc tit. & hoc ſiue primipilo functus ſit in caligatis militiis ſiue in aliis. Caligatæ ſunt gregariorum, & manipularium militum & tyronum. Caliga militare tegmen pedum. Aliæ ſunt clariores militię, vel etiam palatinę. nam & in palatina militia, & in officio magiſtratuum primipilares fuiſſe conſtat. Primipilaris dicitur in hoc propoſito is qui fuit primipili centurio, primus centurio, primus centurionum, primi ordinis centurio. eodem nomine dicitur & is, qui nondum depoſuit primipilum, cuius pręcipuum munus nouiſsimè conſtitit in exhibenda annona militari,

C vt docui in l. 3. C. de cohort. quas στρατιωτικὰς χρείας vocat in d. §. qui primipilo, id eſt στρατιωτικὰς διαφοράς. Tribunus autem cohortium prætoriarum etiam à collegarum filij tutela vacat l. 9. ĵ. Poſt hæc omnia de militibus. In l. 10. Modeſtinus docet omnibus abſentibus Reipub. cauſa expleto munere annum vacationis dari, licet feſtinantiùs præſcripto reuerſi ſint. & adiicit nominatim, Romanorum. quod ſummè notandum cenſeo. Edictum ex quibus cau. ma. porrigitur etiam ad eos, qui municipiorum cauſa abſunt. Abſentibus municipij cauſa annum vacationis dari non puto. Annus hic continuus eſt non vtilis, & computatur ex quo rediit vel redire debuit recta via ſine mora aut circuitione l. 4. ĵ. de vac. mun. qua in re xx. milia definita ſunt in dies ſingulos ad

D redeũdum lege Iulia & Papia. l. ſi cui. §. 1. ſ. ex quib. cau. ma. quod ſeruatur & in cautione iudicio ſiſti & in excuſationũ temporibus & in cautionibus & temporibus appellationum & in viceſima hereditatũ. Et hic annus datur reuerſis ſi ad nouas tutelas vocentur, non ſi ad veteres, quas ſuſceperant priuſquàm Reip. cauſa abirent, reuocentur. has enim recipiunt ſtatim nullo ſpatio intermiſſo l. pen. ĵ. hoc tit. §. item qui Reip. Inſt. de exc. tut. Varia ſunt excuſationũ genera. aliæ excuſant ab omnibus muneribus, vt liberorum numerus, aliæ à tutelis tantùm, vt tria onera tutelarum, aliæ ab aliis muneribus, non à tutelis, vt quæ geometris datur. Abſentia Reip. cauſa excuſat ab omnibus. Rurſus alij ne incipiant tutelam excuſantur, non etiam à cœpta tutela, vt ſeptuagenarij,

prætoriani

Caſtra Prætoria

Caligata militia

Caliga

Primipilaris

l. 10

Annus continuus

Excuſationum varia gña

vel patres plurium liberorum. superueniens enim ætas superuenientésve liberi à cœpta tutela non excusant l.pen.§.hoc circa.j.de iu. im. A
Alij etiam à cœpta tutela excusantur, vt qui ad primipili functionē vel consilium principum vocantur, vel absfuturi Reip. causa, vel aduersa corporis aut mentis valetudine tam suis quàm alienis rebus gerendis inutiles, & cæci, muti, surdi, & qui in Senatum leguntur, & qui domicilium mutant. Sed hoc posteriore casu necesse est, vt rescripto principis, & migratio fiat & tutela deponatur l.12.j.hoc tit. quo de genere migrationis scripsimus in l.4.C.de iu.fis. At denuo alij in perpetuum excusantur, vt qui tempore dationis alibi domicilium habent, vel qui posteà auctoritate principis domicilium alibi habere cœperunt, & qui senatoriam dignitatem adepti sunt l.15.j. & alij complures, etiam deficiente B
posteà excusationis causa, vt si numero liberorum excusatus posteà liberos amiserit. alij excusantur ad tempus, vt minores XXV. annis tutores legitimi: nam testamentarij non egent excusatione, cùm non antè sint tutores, quàm ad legitimam ætatem peruenerint, vt exposui in tit. de fiduc. tut. lib.1. Inst. quod & ex constit. Iustiniani locum habet in legitimis, & datiuis. Ante Iustinianum minor ætas legitima tutela non excludebat, qua de causa in l.73.j.de reg. iur. sexus muliebris excipitur, non minor ætas. Furiosi quoque excusantur ad tempus l.12.j. Furiosi, inquam, legitimi, vel datiui: nam testamentarij tutores non sunt antè, quàm sanitatem receperint l.10.§. si furiosus.s.de test. tut. §. furiosus. Inst. qui test. tut. dari poss. quæ distinctio etiam tolli debuit in furioso, C
aut non tolli in minore. Perpetuò furiosi excusantur in perpetuum, sicut cæci, muti, surdi, valetudinarij l.40.j. Valetudinarij id est qui perpetua, & pertinaci valetudine adficiuntur l.1.C.qui mor. se exc. & generaliter prout est furor, aut valetudo vel ad tempus, vel in perpetuum excusatio datur. Idem de relegatis statuendum est: nam pro modo exilij, vel ad tempus, vel in perpetuum excusantur l.28.§.vlt. & l.29.j.hoc tit. Absentes Reip. causa, & comites eorum à cœpta tutela excusantur ad tempus l.15.s.de tut. & cur. da. §. item qui Reip. Inst. de exc. tut. l.10.j.§. ὁμοίως hoc tit. Absentibus autem iam profecturísve delata tutela omnimodo excusantur l.41.§.1.j. qua in re maximè distant à minoribus & furiosis, & ægrotis, quia & ne incipiant ij omnimodo non excusantur. Absenti- D
bus similes sunt relegati. Multùm autem interest, vtrum quis ad tempus an in perpetuū excusetur. nam ad tempus excusati à nondum cœpta tutela, eam suscipiunt post tempus, Omnimodo excusati, finita causa excusationis, eam non recipiunt, vacante tamen adhuc ea, denuo dati suo loco possunt l.44.j.hoc tit. Item in locum eorum qui ad tempus excusantur, interim actor vel curator datur non tutor. quia non desinunt esse tutores. nec enim planè in totum excusantur. vt ecce in locum minoris ad tēpus excusati, interim curator datur. Modestinus in l.10.§. ἐὰν ἀπελεύθερος non dicit curator, quo tamē verbo suprà, infráque vti mal

excusatio ad tempus ab (?) omnimodo excusat. distat

A vti maluit, sed κηδέμων, quod est ambiguum. Significatur nanque eo tam tutor quàm curator l.2.ff.qui pet. tut. itáque in eius paragraphi parte prima, quæ est de tutore testamentario, vel eo maximè quod dicat ἕτερος κηδέμων, secundum principia iuris antiqui, tutorem significari reor: in secunda autem, quæ est de tutore legitimo, cùm non adiiciatur ἕτερος, curatorem. videtur in eo mutasse aliquid Tribonianus propter constitutionem Iustiniani. Planè in locum furiosi ad tempus excusati curator interim datur l.12.j.& in locum relegati ad tempus l.28.§.vlt.j.hoc tit. l.fine.§.vlt.ff.de adm.tut.& in locũ absentis Reip.causa post susceptam tutelam l.15.& 16.ff.de tut.& cur.dat. vel comitum eius d.§.ὁμοίως. In lo-
B cum autem eorum, qui omnimodo siue in perpetuũ excusantur, alius tutor datur, vt in locum perpetuò furiosi, cæci, muti, surdi, valetudinarij l.pen.ff.de tutel.contra regulam iuris, quæ tutorem habenti vetat tutorem dari. nam qui excusantur, ipso iure tutores sunt. propius tamen est, vt desinant esse per excusationem perpetuam §.vlt.Inst.quib. mod. tut.fin.& hoc colore ex S.C.in eorum locum tutor datur d.l.pen.l.11.ff. de test.tut.quod non ita dici de eis potest, qui ad tempus solummodò excusantur. quia tutores esse non desinunt ac propriè non excusantur. Igitur & in locum relegati in perpetuum tutor dari potest. Imò curator
C l.quod si fortè.j.de solut.videlicet si non excusauerit se intra præstitutum diem.arg.l.testamento.C.de exc.tut. Tutor si excusauerit se. nam & hic propriè excusatur l.29.j. Secundum quod acciperem l.pen.C.in quib.cau.tut hab.quæ dicit in locum relegati tutoris alium tutorẽ dari, nisi iam suprà eadem lex dixisset generaliter in locum excusati tutoris alium tutorem dari. est enim relegatio excusationis species. Itaque cùm sumpta videatur esse ea Imperatorum constitutio ex l.11.ff.de test.tut. quæ non de relegato loquitur, sed de eo, qui in ciuitate desiit esse, putà deportato, videntur obiter relegatum dixisse pro deportato, aut librarij vitium hoc est, aut potiùs ex l.3.C.qui pet.tut. adiecêre Imperatores in d.l.pen. *Vel relegati*, superfluò, si de relegato in perpetuum accipiatur, qui excusauit se. nam nostros auctores proprietatis verborum reli-
D giosissimos obseruatores abuti relegati & deportati appellationibus, sine stomacho agnoscere non possum. aliis auctoribus licet quod non licet nostris. nam in iure si quid vel tantillum mutes, deterius facias. Tacitus lib. VI. in insulam Gyarum relegandum dixit pro deportandum. & Plinius IIII. Epist. relegatum ob incestum pro deportatum. Non sic auctores nostri. & decipitur Alciatus 1. παρέργων corrupta scriptura l. amissione.ff.de cap.min.in qua legendum est, *lege lata*, non *relegati*, vt in P. Flor. & in Basilicis, νομοῦ τεθέντος παρ᾽ αὐτοῦ. Sic alij auctores tutorẽ pro curatore, tutelam pro curatione accipiũt. Plin. in Lucullo. Cùm alienata mẽte desipere cœpit, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est. Horat.

— Interdicto huic omne adimat ius.
Prætor & ad sanos abeat tutela propinquos.

relegatus
deportatus

Alciatus
l. amissione. de cap. minut.

Tutor
Curator

Dio 57. βουλευτῇ τινὶ ἀσελγῶς ζῶντι ἐπίτροπον ὥσπερ τινὶ ὀρφανῷ προσέταξε. A
Non sic auctores nostri. In l. ne lucrum. C. de cur. fur. tutela videtur ac-
cipi pro curatione. sed integra Anastasij constitutio fuit de vtroque mu
nere, vt in Institutionibus docui, quæ abrumpitur eo loco, vt pars ea
tantùm, quæ titulo congruit referatur. In l. 3. C. arb. tut. curator tutelæ
teneri dicitur, qui nec protutelæ tenetur l. 1. §. si curator. ✝. de eo qui pro
tut. Id etiam Thalelæus notat, & fortasse imperfecti rescripti vitium est.
Eadem abusio videtur esse in l. quæsitum. s͠. de tutel. l. 3. §. si quis absentu-
rus. s͠. de susp. tut. l. 9. ✝. de tut. & rat. dist. quæ adumbrari potest varié. Sed
forsitan verius est interdum absentes Reip. causa à cœpta tutela omni-
modo excusari, & ideo tutorem dari eorũ loco, vt si trans mare absint
l. verùm. §. ex facto. s͠. de min. Comparantur enim trans mare absenti- B
bus ob publicam causam, illo loco, Iurisconsulti qui in consilium prin
cipum adsumuntur, quos constat in perpetuum excusari l. iurisperitos.
✝. Idem ergo censendum de iis qui tam longè absunt: qui & in ceteris
causis separari ab aliis solent. Tutor absens rectè petitur, sed non absens
trans mare l. absentem. ✝. de ver. sign. Argumentum huius sententię prę-
bet quod ait §. ex facto, trans mare absentes Reip. causa susceptam tu-
telam deponere. nec enim susceptam tutelam deponit is, qui non omni-
no excusatur & cuius loco curator datur, vt in l. 41. §. 1. ✝. hoc tit. de co-
mitibus absentium Reip. causa à Gręcis excipitur rectè, ne pugnet cum
l. 10. §. ὁμοίως. Is igitur deponit tutelam qui omnimodo excusatur &
cuius loco tutor datur l. 40. ✝. hoc tit. Denique secundum eum §. ex fa- C
cto. plures quidem alij sunt, qui cœptam tutelam deponunt, sed ex his
quibus munus publicum mandatur, duo tantùm sunt eiusmodi, absen
tes trans mare Reip. causa & principum consiliarij siue quæstores. Qui
ad primipili functionem vocantur, propriè non deponunt tutelam, sed
per tempus primipili curator in locum eorum datur. idem statuo de eo,
qui est in magistratu, potestate, sacerdotio, curatione, vel quo alio mini
sterio publico. Colligi verò etiam alia excusationum diuisio potest ex
l. 10. excusari alios in omnem tutelam alios in partem, veluti ab admi-
nistratione rerum quæ in alia prouincia sunt l. illud. ✝. hoc tit. l. 2. C. eod. D
l. etiam. ✝. de leg. 1. & ita partẽ accipere oportet in l. 13. §. παραφυλάξουσιν. ✝.
Vt verò in eorum locum qui in totum excusantur, ita & in locum eo-
rum qui pro parte excusantur, constat alium tutorem dari l. propter.
in fi. ✝. quia quarum rerum alius tutor datur, earum non videtur pupil-
lus tutorem habere. atque ita salua est regula, Tutorem habenti tuto-
rem non dari. cuius hæc ratio, quia actus legitimi non iterantur. Dari
tamen simul plures tutores possunt l. simul. s͠. de tut. & cur. dat. sicut &
plures manumitti l. etiam. §. plures. ✝. de man. vind.

deponere tutelam

Ant. Aug. intelligit cum duob. aut pluribus tutela defert.

AD

A *AD L. XIII.*

HAEC lex est de temporibus excusationum. Tutor à nominatione appellare potest, vt ostendi s. ad l.4. Sed constitutione D. Marci remittitur appellandi necessitas, & nuda excusationis contestatio sufficit intra dies L. continuos, quam disceptari & finiri oportet intra mẽses quatuor continuos l.38.j.& tum à sententia, quæ excusationem excludit, appellari necesse est. Loquitur constitutio de datiuis, & testamentariis tutoribus. nam legitimis appellare nũquam licuit eadem ratione qua etiam dicitur à pœna appellare non licere. Sed neque excusare vel abdicare, vt notaui iampridem in fragmentis Vlpiani, & ideo rectè in §. qui autem. Instit. de exc. tut. his verbis, Cuiuscunque generis sint, ne & legitimi con- Theophilus
B tineri viderentur, quo in errore Theophilus est, additur hæc interpretatio, id est, qualitercunque dati fuerint. Testamentarij & datiui dantur. Legitimi non dantur l.5.s. de leg. tut. Possunt tamen se excusare ad tempus l.10.§. ἐὰν ἀπελεύθερος s. Sed hæc excusatio propriè excusatio non est. quia tutelam non soluit. Rursus de tutoribus constitutio loquitur. sed porrigitur etiam ad curatores datiuos. An & ad testamentarios? tutor
Hi multùm distant à tutoribus. nam tutores testamentarij cõfirmatione non egent. Curatores testamentarij egent confirmatione. quod exposui VII. Obs. Et post confirmationem placet ad eos quoque constitutionem pertinere l.16.j. Quinquaginta autem dies & quatuor menses Curator
C tutoribus, & curatoribus cedunt ex quo cognouerint se esse tutores vel curatores d.§. qui autem. l.6.C. eod. l.1.s. de adm. tut. id est publicato testamento aut denuntiatione facta tutori dato vel ad domum eius, vt in hac lege Modestinus ait, quæ quidem fieri debet intra dies XXX. l. vlt. s. de tut. & cur. da. & de hoc genere nuntiationis ad domum scripsi Obs. VII. At venia datur ei, qui quominus litem perageret, aduersarij mora impeditus est l.39.j. quæ exceptio est veluti quædam l.38. vt verò in l. adulter. §. vlt. j. ad leg. Iul. de adult. l. non dubium. j. de cust. reo. & aliis quibusdam locis, Constituere est consistere siue constare, ita in d.l.39. instituere accipio pro insistere, vel instare, & est similis exceptio in l. vlt. C.
D de iur. fis. Est & generalis, si qua alia iusta causa inuitus tutor venire prohibeatur, valetudine putà aut tempestate, aut vi fluminis, aut incursione latronum, aut quo alio casu fortuito §. ἀπόχρη j. quæ & si naturalem rationem habeat, tamen & constitutione Seueri & Antonini comprehensa est, vt Modestinus ait eodem modo quo & in alia specie Papinianus l.5.s. de ser. exp. At non solùm venire tutor & adire iudicem intra dies L. debet. Sed & contestari speciem excusationis, quam etsi fortè mox non persequatur, nihilo magis obstabit præscriptio L. dierum, cùm ad negotium peragendum supersint ei LXX. dies, nisi dicis causa iudicem adierit, vt desisteret statim atque ita traheret aduersariũ. hic enim quia non videtur adiisse, præscriptione L. ~~annorum~~ dierum excluditur, sicut & is, qu

is,qui adiit serio, nec speciem excusationis contestatus est. Dicis causa est defunctoriè, Modestinus dicit hoc loco, ἀφοσιώσεως χάριν & l.2.§. qui pet.tut. ὁσίας χάριν, quod non malè ita vetus interpres reddiderat, *puritatis gratia*, vt veteres libri testantur. impressi habent corruptè *pietatis* vel *prauitatis*. Harpocratio. δ' μὴ ἐντελῶς τι ποιῆσαι ἀλλ' ὥσπερ ὁσίας ἕνεκεν ἀφοσιώσασθαι εἴπων Ἰσαῖος. Alibi auctores nostri eodem sensu dicunt, perfusoriè: & Suetonius in Domitiano, *Recuperatores*, inquit, *ne se perfusorijs assertionibus accommodarent identidem monuit*. sic in duobus vetustissimis libris legi, non *persuasorijs*. Perfusoriæ assertiones dicuntur ter quatérve dicis causa repetitæ assertiones in liberalibus causis, de quibus scripsi Sententiarum Pauli lib.v.tit.1. Sed de his hactenus. Contestari Modestinus ait, debere speciem, speciésve excusationis in iure ad tribunal prætoris, vel præsidis, vel apud acta, vel de plano per libellum. Cui parti nihil obstat l.25.ff.hoc tit. quæ tutorem ait se per libellos excusare non posse, rectissimé. Disceptatur enim & excutitur, & recipitur excusatio pro tribunali tantùm, quia decreto opus est, & hoc ex d.l.25. exemplum vehementer conuenit l.9.§.1.§. de off. Proconf. maximè cùm ex secundo libro sit vtraque. Sic enim corrigendam esse inscriptionem l.9.& præcedentium ordo, & d.l.25.& l.72.ff.de reg.iu. euincunt. Contestatur, etiam per libellum, summouendæ tantùm præscriptionis causa. Senator ordine non excusatur sine venia. Cor. Tacitus 1. Petentem veniam ordinis, probare causam Senatui iussit. & x1. Monuit peteret ius exuendi ordinis, facilem eius rei veniam. Aequè tutor non excusatur tutela sine venia decreti l.39.ff. Subscriptione ad libellum non excusatur, licet ad tollendam præscriptionem contestatio eius vel per libellum facta sufficiat. Malè autem in hac parte legis de contestanda excusatione videntur quidam χαμόθεν interpretari suppliciter, cùm significet, de plano siue, vt est in 38. βασιλικῶν, ἐξ ἐπιπέδου. qua forma & χαμαιδικασταὶ dicũtur pedanei iudices, qui plano pede iudicant, nec tribunal habent, & χαμαιδιδάσκαλοι quasi pedanei magistri, qui primas literas docent de plano, nec cathedram habent. Malè etiam Accursius cõponendæ huius partis causa cum d.l.25. ita eam legem accipit, vt excusare se tutor per libellos non possit, id est, vt absens se excusare non possit. quæ sententia falsa est. quid enim vetat per procuratorem excusationis causam agi? nec enim lege agitur, vt in adoptione vel manumissione, in quibus tamen & causam probari per procuratorem concessum est l.etiam.§. absens.ff. de man. vind. Et dationis excusationísque eadem plerunque causa est. Decreto datur tutor. Excusatur & decreto. Datur absens. Excusatur absens l.19.C.de adm.tut. Datur pro parte. Excusatur pro parte. Tum verò, cùm per libellum quid fieri negatur, non præsentia exigitur, sed tribunal. hæc enim sunt opposita, per libellum & pro tribunali l.2. C.quemad.test.a per. non per libellum & in præsentia. nam & præsens libellum offerre potest. Transeamus ad reliqua. Modestinus ait quin-

quaginta

Suetonij locus

l.25.ff.eo. cum hac lege conciliatur.
Ant. Aug. intelligit eius præsentiam necessariam esse: præsentem libellis, aut voce uti posse:

Pedanei iudices
pedanei magistri

A quaginta dies dari, si is, qui tutor datus est, sit in eadem ciuitate vel intra centesimum lapidem, si sit vltra centesimum lapidem, ad veniendum dies singulos in singula x x. milia, & prætereà x x x. dies dari ad professionem excusationis, ita vt computatis itineris diebus & illis diebus x x x. habere possit tutor plus quàm L. dies, non tamen minús. Et adiicit hanc dierum præscriptionem vsque adeò seruari, vt recepta per sententiam excusatione allegatata post tempus constitutum, & alio tutore dato, nec valeat datio posterioris tutoris, nec prior liberetur. denique sententiam ipso iure nullam esse ex constitutione Seueri & Antonini. cui iungatur l. si sororis. C. qui dare tut. poss. Postremò scribit hęc excusationũ tempora non seruare eos qui non iure dati sunt tutores, quia
B ij ipso iure liberantur sine venia, vt qui testamento dantur à quibus non oportet, puta à matre, vel auo materno, vel patrono, vel extraneo quolibet, vel quibus non oportet, vt qui à patre dantur filio emancipato vel naturali, vel quo modo non oportet, vt qui dantur verbis precariis non directis l. 1. ff. de conf. tut. Heredes & tutores instituuntur verbis directis, eisdem verbis legata relinquuntur, & libertates, quas dicimus competere. Fideicommissariæ enim sunt in petitione. Adsignatio liberti fit quibuscunque verbis. nam & originem aliam habet. illa permittuntur ex x i i. tabulis, adsignatio ex S. C. quo verborum ratio habita non est. Hi quorum exempla posuimus, necesse non habent se excusare, nisi confirmati sint, quod præter rescriptum hoc loco propositum, fortè Mo-
C destinus etiam comprobauerat l. 1. C. de test. tut. & l. 1. C. de confir. tut. Plures certè constitutiones coniunxerat. Hidem licet ante cõfirmationem inuiti tutelam non gerant, tutelæque non obligentur, tamen sua sponte gerẽtes pupillo tenentur. Alij sunt qui gerentes quidem tenentur, sed cõfirmari nõ possunt, vt milites, cæci, muti, surdi, mulieres. Item qui eiusdem loci ciues, vel incolę non sunt, quod in hac lege duobus locis traditur, & nos exposuimus in l. 1. ff. Itaque hos omnes excusationum tempora non tenent, quę his tantùm præstituta sunt, qui iure dati sunt tutores aut curatores, vel qui confirmati sunt.

§. consequens. breviter et erudite explicatur.

AD L. XIIII.

D HÆc lex est de iis, quorum excusatio non recipitur, vt si libertus datus sit tutor, vel curator liberis patroni vel patronæ, & oneratus iam sit tribus tutelis, vel si plures liberos habeat, vel si nominetur potior, vt Paulus scribit 2. Sent. tit. 29. vel si quæ alia allegetur ab eo excusationis causa, S. C. & Oratione D. Marci cautum est ne probetur, & recipiatur l. v. C. eo. tit. quod vtique procedit, etiam si is libertus ius anulorum impetrauerit, vt exposui in l. 1. ff. Excipitur necessariò aduersæ valetudinis causa l. pen. §. vlt. ff. hoc tit. & minoris ętatis l. 10. §. ἐὰν ἀπελεύθερος. ff. Excipiuntur & ij qui suis nummis empti & manumissi sunt, qui & in ple-

Reg. Ampl. limit.

E

liberti qui suis nummis redemptus est privilegia

risque aliis causis iura patronatus manumissori nō debent. nam & alere manumissorem non coguntur l.5.§.si quis à liberti.s̃.de lib.agn.& fide non seruata eum vocant in ius sine venia l.sed si hac.s̃.de in ius voc. & ad bona eorum contra tabulas manumissor non admittitur l.1.C.de bon.lib.& operas non debent,& ingrati accusari non possunt l.7.C. de oper.liber. & instituti cum libertate,heredes necessarij non sunt, quod græci interpretes adiiciunt hoc loco ex l.si seruum.§.si quis dederit.j̃. de adq.hered. quæ tamen de eo non loquitur,qui suis nummis emptus est,sed de eo,qui pro capite domino pecuniam numerauit. At si hic à domino institutus cum libertate, cùm nondum ex fide pactionis manumissus esset,necessarius heres non fit,multo minùs fiet is,qui ab emptore,cui nūmos suos seruus prorogauit, eodem modo institutus erit. B quoniam ille ex re domini pecuniam dedit, hic ex re emptoris pecuniam non dedit.& ideo liberti iure plus ille etiam quàm hic manumissori obstringitur l.1.C.de bon.lib. Alia est conditio eius,qui manumisit ex causa fideicommissi: qui in ius quidem vocari non potest sine venia l.is quoque.s̃.de in ius voc.& ad bona liberti admittitur l.qui ex causa. j̃.de bon.lib. Ceterùm liberis suis libertum si tutorem dederit,liberto priuilegium excusationis non aufertur l. nequaquam.j̃.hoc tit.& si eum instituerit cum libertate, necessarius heres non fit l.si seruum §.1.j̃.de adq.hered.& ali ab eo non debet l.5.§.si quis à liberti.s̃.de ag.lib. & ingrati actionem vel operarum petitionem non habet l.1.C.de lib.& eor. lib.d.l.qui ex causa. Itaque & hic plenum ius patronatus non habet. C ergo nec liberi eius. qua de causa excusatio liberti admittitur. nam eis tantùm patroni liberis libertus tutor esse cogitur qui omnia iura patronatus habituri sunt l.libertus.s̃.de tut.& cur.da. In fine legis auctor τῦ πλάτυς videtur legisse, Ἐὰν πολλοὶ ἀπελευθερῶσιν, εἷς ἀπάντων &c. nam ita fingit, plures manumisisse seruum cōmunem,& omnium patronorum liberis eum tutorem esse compelli,nec excusari onere trium tutelarum,vt si habuerit quatuor patronos, & trium liberis tutor esse cœperit, à tutela liberorum quarti non liberatur.

[handwritten margin note, partly illegible:] ... Aug. libertum tribus tutelis ... excusari, a quarta ... patroni sit, intelligi...

AD L. XV.

Diicit & alium hæc lex, cuius excusatio non recipitur, D qui scilicet patri pupillorum promisit se tutelam administraturum, expressim, vel tacitè l.ex sententia.s̃.de test. tut. Recensentur & plures non iustæ excusationis causæ, vt si quis propterea quòd spado est excusari velit. nam hoc vitium impedimento non est quominus suis, & alienis superesse possit. Spadonum nomen generale est. Mamertinus ad Iulianum. Spadones,inquit,quos quasi à consortio humani generis extorres ab vtroque sexu,aut naturæ origo,aut clades corporis separauit. Hoc loco malim accipere pro castrato, in quo maior dubitatio erat. nam castratio

Spado

sola

A ſola propriè vitium eſt,locúmque redhibitioni facit. natura ſteriles vitioſi aut morboſi non ſunt.& ita ſpadones ſpecialiter pro caſtratis accipiuntur l.3.§.idem.ꝗ.ad leg.Corn.de ſicar.vt diximus in l.6.ꝗ.de liber. & poſtu.Sequitur dignitatem non tribuere excuſationem, vt ſenator non ideo excuſatur à tutela filiorum ſenatoris quod ſuperioris ordinis ſenator ſit,& è contrario ſenator inferioris ordinis non excuſatur à tutela filiorum ſenatoris in maiori dignitate conſtituti.nam & non ſenator non excuſatur à tutela puerorum ſenatoriorum. Senator tamen excuſatur à tutela filiorum non ſenatoris,non tantùm ne incipiat, ſed etiam vt cœptam deponat. qua in re veriſſimum eſt differentiam eſſe inter ſenatores & decuriones,vtiam notaui ſimul ac de deponenda tu-

Ordines ſenatorij

B tela,ad ſuperiores leges. Varij fuêre ordines ſenatorum, olim patricij, conſcripti,pedarij,hodie illuſtres,ſpectabiles,clariſſimi, de quibus ſcripſi l.1.C.de dignit.Addit Modeſtinus Iudæos non excuſari à tutela non Iudæorum.nam & ab aliis muneribus ciuilibus non excuſantur, niſi ſi quæ eorum religionem lædant. militiæ vacationem habuiſſe decretis quibuſdam Ioſephus confirmat lib. XIIII. propterea quòd ſalua religione ſeptimo die nec arma mouere, nec iter vllum inſtituere poſſunt. Tum deinde curationem ciuitatis non computari in numerum trium tutelarũ curationúmve. Logiſtæ curatores ſunt,& patres Reip.de quibus ſcripſimus ſatis in l.30.C.de decur.& l.3.C.de his qui ſp.mun.ſuſcep. Vlpianus in Orat.περὶ παραπρεσβείας. λογισταὶ ἐχειροτονοῦντο οἱ εἰσάγοντες ἐν

iudæi

Logiſtæ

C τῷ δήμῳ τοὺς ὑπευθύνους. ἀρχὴ γὰρ ἦν καὶ αὕτη ἡ τῶν λογιστῶν.Igitur hoc loco,λογιστία τῆς πόλεως,id eſt curatio Reip.ex qua interpretatione dubitandi cauſa naſcitur,cur curatio huiuſmodi in numerum curationum non procedat.Sequitur de libertis ſenatoriarum perſonarum.Libertus vnus qui ſenatori patrono procurat,ex S.C.tutelarum vacationem habet l. libertus.§.1.ꝗ.ad municip.Liberto hoc datur, qui non tranſiit in ordinem ingenuorum l.44.in fi.ꝗ.hoc tit.& vni tantùm liberto l.13.C.de exc. tut.& procuranti negotia ſenatoris patroni,non ſenatoriæ mulieris patronæ.deterior eſt hac in re,vt & in multis aliis fœminæ, quàm maris conditio.debuit autem hęc Modeſtini ſententia ita latinè reddi. *Liberti*

D *mulierum ſenatoriarum,quamuis earum negotia gerant, à tutelis non excuſantur.* malè vulgò vertunt, *eorum:* cum hunc ſenſum efficiant alienum libertum,qui ſenatori non patrono procurant non vacare.noſtro verò ſenſu plus dicit,libertum,qui patronæ ſuæ ſenatoriæ procurat,non vacare.Etiam illud adiungi poteſt ex l.43.ꝗ.hoc tit.libertum ſenatoris non patrono procurantem,ſed tutelam filiorum eius gerentem non vacare. Strictè igitur hoc S.C. priuilegium accipimus. In quæſtione §.ὁ τέλη pugnat is §.cum l.in honoribus.§.non alios.ꝗ.de vac. mun.& l.1.C. de cond.vec.fiſ.Item l.pen.§.coloni.ꝗ.de iu.immu.cum l.coloni. C. de exc. tut.Priorem pugnam dirimo ſic. Vectigalia non omnia ſunt fiſci, quædam ſunt ciuitatum l.3.C.de compenſ.l.10. C.de vect. & com. Sueto-

§. Si ciuitatis. vers. qui vectigalia.

vectigalia { fiſci / ciuitatum

nius. Vectigalia ciuitatibus ademit Tiberius. Marcellinus 25. Vectigalia ciuitatibus restituit Iulianus. Conductor vectigalium fisci à tutelis, & muneribus excusatur. quod non honori eius datum est, sed ne minuantur facultates eius, quæ tacito iure fisco obligatæ sunt d.l.pen.§.conductores. Conductor vectigaliũ ciuitatis non excusatur, vt in hoc §. proponitur. nam & ciuitates, quæ loco priuatorum sunt tacitam hypothecam non habent l.2.C.de iu.reip. Vice versa tutor non potest conducere vectigalia fisci. & ita accipiendus est titulus, Ne tutor vel curator vectigalia conducat. ciuitatum tamen vectigalia conducere potest. Negat Accursius hæc ita conuersione cõgruere, nescio quo ingenio. nec enim aliter sine repugnantia constitui potest, & simili modo, vt maritus non potest esse curator vxoris, ita curator non potest adultam vxorem ducere. vt colonus prædiorum fisci tutela excusatur d.l.pen.§.coloni. ita tutor non potest conducere prædia fisci vel Cæsaris l.οἱ ἐπίτροποι s̃. loca. Verùm obstat, vt dixi, l.coloni.C.de exc.tut. nisi illud ita dicamus moderandum esse, nisi si colonus prædiorum fisci ad tutelam admitti possit sine fraude fisci. qua de re cognoscet præses adhibito catholico l.vlti. §.1.j.ad municip. & ita accipienda est l.coloni. Ait enim, *Iniunctæ tutelæ*, à præside scilicet, qui cognouerit tutorem dari eum posse sine fraude fisci. Nunc reliqua persequamur. Variæ species excusationis si per se singulæ imperfectæ sint, nec turba seu aceruo valent l.1.C.qui num.tut. Non auditur tutor testamento datus si propterea quòd ignotus est testatori excusari velit. Rectè ignotus heres instituitur, rectè ignoto donatur, rectè ignotus tutor datur. Acta inter alios habita ad excusationem nouæ tutelæ sola nihil proficiunt, sed rursus necesse est excusationem profiteri & probare intra tempora præfinita, sicut in aliis muneribus rursus necesse est appellare l.1.§.qui excusatione.j.de vac.mun. quæ omnia apertissima sunt. Restat modò tantùm §.vlt. Nam de §.μηδὲ λιβράριος & §.ὁ λαβὼν diximus satis l.6. Et de §.ἐὰν ὁ τ̃ πόλεως. & §.ἐξότε. & §.Vlpianus in l.2.3.4.s̃. Puto autem §.vlt. esse accipiendum de patre qui agnouit tutelam filiofam. delatam, nec vult posteà pupillo satisdare, vt & ipse tunc filio contutor adiungatur. Tutelam filio delatam pater cõputat in numerum tutelarum l.4.s̃. quia filij nomine insolidum tenetur, & si satisdare pro filio nolit etiam tutelam suscipere compellitur vna cum filio. quod Modestinus confirmat rescripto Adriani ad Vitrasium Pollionem. malè antea legebatur *Britrasio*. vulgò etiam malè Plinij lib.36.ca.7. legitur *Triarius Pollio* pro *Vitrasius*, vt veteres libri testantur. Legatus Lugdunensis dicitur hoc loco, à Plinio procurator Cl. Cæsaris in Ægypto, & à Dione idẽ an alius lib.57. Præf. prętorio in Marci rescripto de Christianis apud Iustinum martyrẽ. Fortè ex ea familia nomen accepit S.C. Vitrasianum de fideicõmissariis libertatibus. Fuit alius quidam Vitrasius Orphitus præf. vrbi sub Constantio Imp.

FINIS.

IAC. CVIACII OBSERVATIONVM LIBER VI.

Vitia Interpunctionum. CAP. I.

A

VPERIORIBVS libris quędam exposuimus Interpunctionum vitia, quibus hæc quæ sequuntur addi volumus. In l. inter. D. de furt. sic oratio diuidenda est. *Nec enim dißimilis est morti manumißio quod ad subtrahendum domino seruum. Apparet itaque &c.* & ita Græci, οὐδὲν γὰρ ἀπέοικε τοῦ θανάτου τοῦ δούλου τὸ ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν, ὅσον ἥκεν εἰς τὸ ἀφαιρεθῆναι τοῦ δεσπότου αὐτοῦ τὸν οἰκέτην. ἀποδέδεικται τοίνυν. &c. In l. 1. D. si is, qui test. lib. esse iuss. erit, Sicilici malè positi vitium est illo loco. *Sed vbi libertas competit, continuò dicendum est.* quę sic restituo. *Sed vbi libertas competit continuò, dicendum est* &c. vt Gręci, ὅπου γὰρ ἐλευθερία ἁρμόζει παραχρῆμα τοῦ ἀξιοῦντος, τότε λέγομεν &c. In l. vlt. ait cito. & in §. si seruus l. 1. *modicum interuallum*: quod Græci interpretantur duorum, vel trium dierũ, fortasse an pari fœlicitate, qua & in tractatu de vi vlciscenda, μετὰ διωρίαν, quod est ex interuallo, accipiunt pro μετὰ δυωρίαν. Idem verò in interpunctione vitiũ est in l. pen. D. si fam. fur. fec. dic. quod sic emendo. *Quod ille præstiterit, non totius familiæ nomine ab hoc socio partem cõsequatur.* Loquitur de sciente quem negat totius familiæ nomine partẽ à socio ignorante cõsequi.

Furum varia genera, & M. Ciceronis ad Atticum locus emendatus. CAP. II.

C
Vrum varia sunt genera. Alij improbiores siue atrociores, qui raptores dicuntur, & crimen publicum admittunt l. 2. §. vtilius. D. vi bon. rap. Improbiores fures Iulianus appellauit, Atrociores Vlpianus in l. 1. D. de effr. & exp. vtraque appellatione promiscuè vtimur. Expilatores Vlpianus atrociores, Imperatores improbiores in l. si te. C. ex quib. cau. inf. ir. Alij sunt fures non adeò improbiores, qui non admittunt crimen publicum. Hi clàm delinquunt. illi palàm. Hi subripiunt. illi rapiunt. Et hi verò, & illi aut manifesti sunt aut nec manifesti. Illi si nec manifesti sint, & prætoria, propriáque actione tenentur. Vi bonorum raptorum in quadruplum, & ciuili cõmuníque furti nec manifesti in du-

plum l.1.D.eo.l.52.§.vlt.D.de fur.si sint manifesti, prætoriis actionibus tenentur vi bonorum raptorum & furti manifesti, quarum vtraque est in quadruplum, sed vna mista, altera mera, vna annua, altera perpetua l.si vendidero.§.cum raptor.D.eod. Tenentur & condictione furtiua vtrique l.10.D. de cond.furt.l.2.§. pen.D. vi bon.rapt. Non semper tamen raptor omnis fur est, vt is, cuius dolo raptum fuerit, raptor est, sicut & is, cuius ope, consilio furtum factum fuerit fur est, eóque nomine tenetur in duplum l.vlt.C. de nox. act. At ille fur non est d.§.cùm raptor. Sed & tam ille raptor quàm hic fur dicitur minùs propriè: cùm in furto rapináve sit omnimodo contrectatio necessaria. quod & furis à ferendo, & raptoris nomina per se indicant satis. Tagacis item à tangendo, quo veteres vsi sunt, id est, furunculi, vt Festus interpretatur. Cicero v i. ad Atticum. *Quæstorem nemo dignum putat. etenim est leuis, libidinosus, tagax.* vulgò malè, *sagax* siue *rapax.* Id quoque in furto omnimodo exigitur, vt fiat lucrandi causa. & ideo qui arbores cædit, licet clàm & furtim faciat, furtum tamen non facit nisi lucrifaciendi causa cædat l.8.D.arb.fur.cæs. Porrò crimen ipsum furti, vt initio posui, in raptorem publicum est. Est & publicum, atque ordinarium de peculatu, plagio, residuis, repetundis, quæ furtorum genera sunt. Alias verò crimen furti extraordinarium est.

Aetas quid in iure significat. CAP. III.

AEtatis nomine aliàs pupillaris ętas significatur, vt cùm in pœnalibus iudiciis ætati succurri dicitur, aliàs pubertas, vt cùm suæ ætatis factum aliquem dicimus l.3.C.de test. tut. Dio L I I I. τοὺς ἐν τῇ ἡλικίᾳ puberes vocat qui nondum peruenerunt ad annum x x v. Et sic alio loco. καὶ τῆς ἡλικίας δ' πλείων ἐπ' ἐξαγωγῇ ἀπέδοτο. Aliàs ætatis nomine significantur anni x x v. quo sensu & suę ętatis esse dicimus eum, qui est maior x x v. annis l.ex duobus.D.de neg.gest. Dico, qui est maior xxv. annis, nō qui est annorum x x v. Hic enim nondum est legitimæ ætatis. nam eo sermone maior x x v. annis non significatur, vt in l.si minor.D.de verb. obl. ipsorum annorum x x. dicitur, qui nondum est maior x x. annis, quod ibi quidam ex verbo, ipsorum, deducunt, quo tamen detracto, idem est sensus l.senatus.D.ad leg.Corn.de fal. Alia est ætatis significatio in l.domus.D.de leg.1. Aedificiorum ætatibus æstimatis, id est, amplitudine & magnitudine, vt in Euangelio D.Matthæi ἐπὶ τὴν ἡλικίαν, id est ad magnitudinem corporis. Eusebius I I I I. de vita Constantini. σωμάτων θ' ἡλικίας ὑπερβάλλοντα μεγέθη. & alio loco. μεῖζον ἀνδρὸς ἡλικίας.

De interdicto vnde vi quædam. CAP. IIII.

DE vi duplex est interdictum, vnum de vi armata, aliud vnde vi, quod & De vi simpliciter dicitur à græcis sæpe, & ab Vlpiano in l.si quis vi.D.de adq.poss. & in tit.de vi, & de vi ar.

nisi

A nisi mauis legere, *Unde vi & de vi armata*, sicut *Vi bonorum raptorum, & de turba*. Multùm verò ea interdicta distant inter se, vt ostendi libro 5. Sententiarum Pauli. Vnde vi non datur ei, qui vi, aut clàm aut precariò possidet ab illo, qui vi eum deiecit. quod præter ea quæ retulimus eo Sententiarum libro bellissimè confirmant duæ leges in tit. De vi, & de vi arm. Vna est l.17. quæ si tu me vi deieceris, illico ego te, deinde tu me, ait ideo efficax mihi vnde vi interdictum dari, quod & si in ipso con gressu initio vi te semel expulero, tamen non videar vi à te possidere. nec enim si vi à te possiderem, mihi deiecto abs te vtile interdictum foret. Altera est ea quæ sequitur de colono, qui prohibuit emptorem, ac deinde ab emptore deiectus est, cui emptorem vnde vi interdicto teneri ait, subdita hac ratione, quam malè alio retulit Accursius, Non enim
B ab ipso, sed à venditore per vim fundum esse possessum. Significat ideo rectè colonum agere interdicto aduersus emptorem, quod non ab ipso emptore vi possideat, sed à venditore. prohibendo enim emptorem, locatorem siue venditorem deiecit de possessione non emptorem. Consequens igitur est si ab ipso emptore vi possedisset non habiturum eum fuisse interdictum aduersus emptorem. Pertinet vtraque lex ad interdictum vnde vi. ideóque nihil obstat l.14. quæ est de interdicto De vi armata: in qua valde placet quod Accursius adiicit, *Fortè etiam ab eo, à quo vitiosè possidebas.*

C *Ad §. hæc autem. L. XV. D. de iniuriis.* CAP. V.

NOn parua est iniuria, si quis se iniquè, & immeritò mœrere fingat nostra causa, vel quasi doleat vicē nostram: cùm innocentes simus, & rei per calumniam fortasse iudicio delati, vel quasi opprimatur, & vexetur à nobis. ideóque si ita ficti mœroris indiciis publicè vtatur iniuriæ faciendæ, & inuidiæ nobis concitandæ causa, actione iniuriarum tenetur. Mœroris indicia hæc ponuntur in l.15. §. hæc autem ferè. D. de iniur. vt si lugubri, & squalida veste vtatur, & eo habitu sequatur nos assiduè, vt apud Senecam proponitur xxx. Controuersia libri VI. vel si pu blicè lugeat conditionem nostram, qui rei iudicio delati simus, quo ge-
D nere quodam modo testatur verè nos eo crimine teneri. Item si demittat barbam, submittátve capillos, id est, si non tondeat. quod etiam mœroris & luctus fuisse signum idem Seneca eodem loco declarat. *Barba*, inquit, *demissa sordidatus ad vos veni.* & Suetonius in Augusto. *Adeò consternatum ferunt, vt barba, capillóque submisso, caput interdum foribus illideret vociferans, Quintili Vare, redde legiones, diémque cladis quem damnis mœstum ac lugubrem habuerat memorans.* Sic habent veteres libri; quorum auctoritate & superiores Ciceronis locos me correxisse lectorem nescire nolo. Ouidius,

Aspice demissos lugentis more capillos.

Sed sunt

Sed ſunt hac de re & alij complures auctorum loci. Reis quidem ipſis A
licet barbam, capillúmque ſubmittere, & veſte ſordida vti atque etiam
cognatis, & adfinibus qui in reos inuiti teſtimonium non dicunt, non
tamen ceteris l. veſtem. D. de iniur. nam ceterorum mœror in reos taci-
tum teſtimonium eſt. Fuiſſe autem id ſummo dedecori Romanis bar-
ba & capillo vti maiore interpres græcus ad eam l. 15. adnotauit his ver-
bis, τοῦτο παρὰ ῥωμαίοις αἰσχύνη μεγάλη ἦν. quod veriſſimum eſt.

Quàm male plerique vtantur libris græcorum iuris auctorum. CAP. VI.

NOn fero Budæum, & alios, qui gloſſas græcas, non ſatis
profectò bona, vt mihi videtur, aui, vel græcorum ſcri-
pta de iure latina fecerunt, dum in Pandectis grecis ſcri- B
bunt τάξιν τῶν ἱππάρχων eſſe apparitionem præſidum.
τάξιν eſſe apparitionem fateor. ἱππάρχους eſſe præſides
nego. τάξιν τῶν ἱππάρχων In Pandectis grecis legi nego. Dum non intel-
lecta græca translatione l. 15. D. de iniur. ὀχλαγώγιον, quo verbo conui-
cium ſignificatur (idem & συναγωγὴν vocant) interpretantur eſſe con-
uentum multorum ciuium ad conſtituendos, & confirmandos bonos
mores ciuitatis & ad declarandam alicuius improbitatem, quem vel
inuidia, vel ignominia dignũ iudicant. quot ſunt in hac interpretatione
verba, tot plagis interpretẽ dignum eſſe iudico. Dum αἱρετικὰ legata in-
terpretãtur eſſe optionis legata, & in Modeſtino αἱρέσεις, Diuiſiones. ego C
cõditionalia, & conditiones. Dum ita ſcribente Harmenopulo ex libris
βασιλικῶν, Ἐὰν εὐτελὴς τελευτήσῃ ἀδιάθετος ἐκ τῶν ἄλλων εὐτελῶν κληρονο-
μεῖται, abiecto & humili viro defuncto ab inteſtato eiuſdem fortunę ho
mines ſuccedere interpretantur. Vellem ſcripſiſſent, cohortali ex l. 3. C.
de her. decur. ac ſanè in Græcorum libris perſæpe εὐτελῶν nomine co-
hortales ſignificantur, nonnunquam caligati. Dum in Theophilo tu-
telam εὐτελεστάτην. id eſt opulentam, Dum de angaria & parangaria lo-
cum malè diſtinguunt, quæ iam notaui aliis locis. Dum ἕδνα in libris βα-
σιλικῶν interpretantur dotem, cum ſit donatio propter nuptias. in No-
uellis στεγονόμια cœnacula, quæ ſunt penſiones ædium. Dum in Balſa- D
mone φλυαρίαν, qua voce famoſum carmen ſignificatur, vnus tumul-
tuoſam petulantiam, alter ſeditiones ac turbulentas ineptias interpre-
tatur. Dum No. περὶ τρόπων γνησιότητος, id eſt, *de modis ſuitatis*, ſiue *de
modis faciendi ſui, & legitimi*, de morum ingenuitate nuncupant. quo
quid ineptius? Eorundem in cognatorum vel adfinium appellationi-
bus latinè reddendis frequens error eſt. σύντεκνον alij ſororem, alij filij
concubinam, alij è ſacro fonte ſuſceptam interpretantur. Balſamo acci-
pit pro matre ſuſceptæ in ſynodi Trullo habitæ cap. 53. quaſi ſcilicet
cum ea communem filiam ſuſceptor habeat. eſt enim ſuſceptori ſuſce-
pta filiæ loco, & ſuſceptoris filius fratris loco. Ἀνεψιὸν plerique conſo-
brinum

A brinum interpretantur, perperam, ſi locum ſpectas cui adhibetur ea interpretatio. nam & pro conſobrino veteres dixerunt, vel Zonara teſte in Baſilij epiſtola ad Diodorum his verbis, πολλαχοῦ δὲ εὕρηται παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῷ τῶν ἀνεψιῶν ὀνόματι καλούμενοι οἱ ἐξάδελφοι. Alias vero ἀνεψιὸς refertur ad patruum, auunculum, amitam, materteram, ἐξανεψιὸς ad patruum magnũ, & ceteros, μικρὸς ἀνεψιὸς ad propatruũ, proauunculum, proamitam, promaterterã. Ἐξανεψιῶν nomine, vſus eſt Menãder, ſed alio ſenſu, pro his ſcilicet qui poſteà dicti ſunt τρισεξάδελφοι. Sic ἀδελφιδῆν dici conſtat fratris, vel ſororis filiã. ſed & conſobrina eo nomine ſignificatur, auctore Balſamone in Clement. ca. 19. quod in eo canone nõ admitto. nam & vetus eorum canonum interpretatio, & ipſe perſonarum
B ordo exigit, vt ſororis defunctæ vxoris interdictis nuptiis, conſequenter etiam interdicatur nuptiis filiæ ſororis. ſed de hoc ſatis. Ad alia pergamus, quæ animo occurrũt modò. nam immenſi eſſet operis omnia colligere. Cùm de indictione agitur κύκλον appellari conſtat XV. annorum reuolutionem. Attamen menſem interpretantur quidam in No. CXLII. τοῦ νῦν παρελθόντος κύκλου, *nunc*, inquiunt, *ineuntis menſis*. dicere debuit, *præſentis circuli*, annorum putà XV. vt No. de Alexandrinis, τοῦ παρῳχηκότος κύκλου τῶν πρὸ ἐτῶν ιε̃. id præteriti circuli annorũ retrò XV. Euagrius lib. 4. τῶν κυκλῶν τῶν ἐπινεμήσεων. & infrá. ἐπεὶ τέταρτος ἀπ' ἀρχῆς διήλθε κύκλος. In eadem No. CXLII. συνίστορας neſcio cur idem teſtes, quam conſcios malit.

C *Dilectus. Lautumiæ. Lines.* *CAP. VII.*

NOn temere recedendum eſt ab ſcriptura Pandectarum Florentinarum, quarum editio fœlix iuris ſtudioſos docuit dedocuítque multa, Bartoli, ſimiliúmque interpretum traditiones adflixit maxima ex parte. in l. 4. §. qui poſt. D. de re mil. *Qui ad dilectum olim non reſpondebant*, ſcriptum eſt & l. 36. D. de ſtatulib. & l. 3. D. ad leg. Iul. ma. Rectè. Omnes omnium auctorum libri manuſcripti ſic habent fere ſemper, non *delictum*. & Feſtus confirmat. *Dilectus*, inquit, *militum*, *& is qui ſignificatur amatus, à legendo dicti ſunt*. In l. 1. D. de aleat. & l. 9. D. ex quib. cau. ma. *Lautumias* ſcriptũ eſt non *Latomias*. Eam ſcripturam approbat omni-
D no quod de Sabino refert Seneca IX. Decl. & V. Contr. *Cum*, inquit, *reus rogaret vt in lautumias* (ſic habent vet. lib.) *transferretur. Ne nunc*, inquit, *quemquam veſtrûm decipiat nomen lautumiæ, Illa animo meo lauta res eſt*. Lautumiæ nomen ambiguum eſſe ſignificat, pro carcere, an pro re lauta ſiue lautitia ſumatur. In l. 16. D. de act. emp. Lines & labra. nihil mutandum. Lines rectum eſt quas ibidem græci rectè δεξαμενάς interpretantur, id eſt, lacus aquam continentes, quo ſenſu & ληνὰς & ληνοὺς græci dicunt, vt in Eparchico περὶ φυτῶν φυτεύσεως quod Harmenopulus refert lib. II. Epitomatum.

Rectè in l. vlt. D. de abigeis. pro plenius Græcos legere. lenius. CAP. VIII. A

EVM quoque, inquit Callistratus, *plenius coërcendum, qui à stabulo abegit domitum pecus non à silua nec grege.* Græci legunt, *leniùs*, non *pleniùs*. placet. Cur enim nocturni effractores grauiùs coërcentur quàm diurni? Cur nocturni fures, quàm diurni? Cur balnearij, quàm reliqui? nimirum quia quo maior delinquendi facultas & occasio, eo maiore pœna quisque in officio continendus est. Faciliùs porrò est noctu & in balneis furari, faciliùs abigere pecus ex silua, vel grege, quàm ex stabulo B quo inclusum tenetur. idcirco maiori pœna coërcendi homines sunt ne hac ad abigendum occasione abutantur. Græcorum verba subiiciam. ἐκεῖνος δὲ πρᾳότερον κολάζεται ὁ ἀπὸ σταύλου ἀφαιρούμενος δεδαμασμένον ἤδη ζῶον καὶ μὴ ἐκ τῆς ὕλης ἢ τῆς ἀγέλης & inferiùs. ὁ δὲ ἀπὸ σταύλου ἀφελόμενος δεδαμασμένον ἄλογον πρᾳότερον κολάζεται.

De auctore Βασιλικῶν. CAP. IX.

BAσιλικῶν libros vulgò ἑξηκονταβιβλον nuncuparũt quod sint LX. diuisi in τεύχη sex, non quatuor, vt plerique putant. Auctor eorum est Leo philosophus, vt Harmenopulus scribit, & Theodorus Balsamo in versibus Heroicis apertè testatur. Sed adiungit Leoni Photium, quod C eodem tempore hic canonibus, ille legibus digerendis operam impenderet. Basilius Macedo cum filiis Cõstantino, & Leone philosopho ediderat iam antè πρόχειρον distinctum titulis sexaginta. Eum consequutus Leo filius promulgauit βασιλικῶν libros LX. eodémque tempore Photius patriarcha Cõstantinopolitanus Νομοκανόνα, quo titulo & alij quidam libri ante eum fuerant, distinctum titulis XIIII. quem & προκανόνα appellatum reor, quia præponatur is Photij liber canonibus, quod Balsamo in præfatione ad Photium significat iis verbis, πρὸ τῶν κανόνων συγκεφαλαιωθέντα, qui multò post Photium in eum, & in canones omnes cõmentaria scripsit iussu Manuëlis Imperatoris, vir iuris, & legum peritissimus, vt Nicetas scribit in Isaacio Angelo. At idem ipse Balsamo D secum pugnare videtur, dum Leonem in versibus, vt dixi suprà, Constantinum Porphyrogennetam in præfatione laudat quasi auctorem βασιλικῶν, si quidem ἀνακαθάρσεως nomine significãtur Basilica. Is Constantinus Porphyrogenneta Leonis philosophi filius est, Liutprando, & Balsamone testibus, sic appellatus, quod natus sit in domo imperatoria, quæ Πορφύρα dicebatur, qua natus etiam est Leo, quẽ & Porphyrogennetam Liutprandus vocat. Incertum porrò patri an filio tribuendi sint libri βασιλικῶν. illorum inepta est opinio, qui auo tribuunt. Nos Leoni adscripsimus initio, cui & debentur verè. Constantino autẽ Porphyrog

A phyrogennetæ dico Balſamonem non adſcribere libros βασιλικῶν, ſed poſtremã legum ἀνακάθαρσιν, id eſt Baſilica repetitæ prælectionis. Neque verò tantùm à Conſtantino libri βασιλικῶν repurgati ſunt, ſed & Photij Procanon ſiue Nomocanon. quod iis verbis Græci interpretes ſignificant ad l.vlt. C. de cuſt. reor. Τοῦτο ἐν τῷ προχειρῷ ὂν μηδὲ θ᾽ ὅμως οἱ τὴν ἀνακάθαρσιν ποιησάμενοι τὸν πρόχειρον καταστρώσαντες παρενεῖραν τῷ προχειρῷ.

Quæ ſint Eparchica. CAP. X.

BAſilica libri ſunt, qui continent leges ab Imperatoribus promulgatas, vel compoſitas. Eparchica libri ſunt qui
B continent generales formas, ſiue edicta præfectorũ prętorio, quæ conſtat legis vim habere l.2.C.de offic. præf. præt.l.apertiſſimi.C.de iudic.l.pen.C.de fideiuſ.Peſſimè quidam Prouincialia interpretantur & ἔπαρχον præſidem prouinciæ. Ex eis ἐπαρχικῶν libris nonnulla ſumpſit Harmenopulus, & inter cetera περὶ ἐργολάβων quædam, in quibus quod legitur, ἐγκαλεῖσθαι δεῖ τῷ ἐπάρχῳ, ἐγκαλείσθωσαν τῷ ἐπάρχῳ, μετὰ διαγνώσεως τοῦ ἐπάρχου, planè confirmat ἐπαρχικῶν definitionem quam tradidi ſuprà. quibus adiungi oportet ſententiam ab eodem relatam lib. VI. tit. XIIII. cuius initium, Εἴ τις φωραθῇ, & ſequentem. nam & illa ſumpſit ex Eparchicis, & in eis quoque præf. prætorio mentio fit, cognitione rei in eum collata, vel po
C tiùs ea ſibi ab eo reſeruata. Et quod ex Eparchi libro (ſic enim vocat) Balſamo ad Photium tit.8.cap.13. refert aduocatos creari à præf. prætorio. Inter Nouellas Iuſtiniani ſunt ἐπαρχικὰ quædam. non ſunt igitur Iuſtiniani Nouellæ, licet à Iuſtiniano comprobentur, vt No. CLXVI. περὶ ἐπιβολῶν, quam eſſe ex Eparchicis vel id oſtendit ſatis, quod in ea ait ſe miſiſſe ex ſuo officio Nicomedem. Officiũ eſt præf. prætorio, non Imperatoris. & verò Haloander etiam è formis præfectorum prætorio eam eſſe ſcripſit rectè, ſed illud malè περὶ ἐπιβολῶν quoque accipiendam eſſe l.Lucius. in fi. D. ad municip. Loquitur ea lex de adiectionibus quæ fiunt in auctionibus licitandis, à quibus longiſſimè diſtant ἐπιβολαί, ad
D quas illud Eparchicũ pertinet. Eſt & inter Nouellas CLXVIII. ex eiſdem libris, Ἐπαρχικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων, Adnotatum quoque eſt No. CLXVII. eſſe formam præf. prætorio, cuius titulus, Γενικὸς τύπος περὶ νομῆς πῶς δεῖ γίνεσθαι εἰς αὐτὴν βίου ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου. Idem cenſeo & de No. CLXV. cuius titulus, Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, qua de re etiam apud Harmenopulum extat forma lib.2. quã adnotatum eſt eſſe ex Eparchicis in Harmenopulo manu ſcripto. Fuêre & alij libri nuncupati Ῥωμαϊκὰ Magiſtri ſiue Patricij diſtincti titulis, & capitibus, ex quibus pleraque Harmenopulus ſumpſit. Idem quoque vſus eſt libro, qui inſcribitur, μικρὸν κατὰ στοιχεῖον, quẽ habemus, quémque ſolum ex Græcis libris iuris Budæus viderat, ſic nuncupatus quod ſit paruum

Manuale ordine alphabetico titulos dispositos habens. quidam vatici- A nantur eius libri auctorem esse Romanũ iuniorem, & hunc Romanum iuniorem filium esse Romani Lacapeni, quem ex Cõstantino Porphyrogenneta progenitum constat, Nepotem scripsisse debuissent. Multa verò eiusmodi Manualia iuris in Oriente fuerunt, omnibus ferè patronis causarum siue rhetoribus suum sibi codicillum & quasi viæ comitem cõficientibus. Paulus Aegineta in præfatione. τοὺς ῥήτορας τοῖς συντόμοις τε καὶ συνεκδήμοις ὑπ' αὐτῶν ὀνομαζομένοις χρῆσθαι δικανικοῖς συντάγμασιν, ἐν οἷς ἁπάντων ἐμφέρεται τῶν νόμον τὰ κεφάλαια πρὸς τὸ τῆς χρείας ἕτοιμον.

An liceat de crimine transigere, vel pacisci. CAP. XI.

CVm quæritur an liceat transigere de crimine, hoc quæ- B ritur, an transactione, siue pactione iure reus possit se crimine absoluere. quod in crimine inferente pœnam sanguinis, veluti maiestatis & parricidij, iure fieri constat, quia omnis honesta est ratio expediendæ salutis l. j. D. de bon. eor. qui ante sen. mor. sibi consc. cui ex inscriptione coniungenda est l. eius. D. de iure fisci. atque etiam ex re ipsa, cum vna sit de crimine, cuius pœna mors est, altera de crimine cuius pœna mors non est: de quo propter infamiam, vt Paulus 1. Sent. scribit, transigi non potest, & qui transigit, fatetur, ac punitur l. transigere. C. de transact. Vt enim præuaricator punitur qui se corrumpi sinit ac deinde vinci, ita & reus qui accusatorem corrumpit. Sed hic etiam nulla sententia perlata, ille non C nisi sententia lata. Tergiuersator tamen æquè talionis aut calumniæ periculo subiicitur. & hoc est quod dicitur in l. de crimine. C. ad leg. Iul. de adul. par esse delictum præuaricatoris accusatoris & refugientis veritatis inquisitionem. vbi pro *refugientis*, lego, *rei fugientis*. nam & sic in l. Impp. D. de iure fisci. reus qui iudicem corrumpit omittere dicitur causæ inquisitionem. At in criminibus, ex quibus pœna mors est, certè par delictum non est, quinimò omissio causæ inquisitionis pro delicto non habetur. Videamus autem in criminibus, ex quibus pœna mors non est, veluti peculatus, aut repetundarũ, qua pœna adficiuntur qui transigunt, vel paciscuntur. an falsi? ita plerique accipiunt l. transigere. cuius D cùm sit ambiguus sermo, ambigua etiam, & incerta ex eo ducitur argumentatio. Citra enim duplicem significationem habet. Præterea nusquam proditum est eum, qui transegit de crimine non mortali, quasi falsarium teneri, sed alia est pœna. Tenetur enim quasi cõuictus, & confessus eo crimine cuius inquisitionem omisit l. vlt. D. de præuar. quæ lex dum ait pro conuicto eum haberi, palàm demonstrat non falsi, sed proprij reatus, de quo depectus est, eum pœna teneri, & id quidem, inquit, ex S. C. Non ergo ex constitutione Seueri & Antonini l. Impp. D. de iure fis. quæ nouæ constitutionis faciem non habet. Malè etiam in hanc rem adfertur l. miles. D. ad leg. Iul. de adul. quæ de pœna accusatoris, eiúsve

A ris,eiúſve cuius iniuria eſt loquitur,noſtra quæſtio eſt de reo,non de accuſatore. Quid ergo? an de crimine falſi tranſigere licet? Sic videtur, cùm latinis,tum græcis interpretibus, quorum & ipſe ſententiæ accedo.moueor l.2.C.de iis,quib.vt indig.vbi qui falſum dicit teſtamẽtum retractare dicitur id de quo tranſactum eſt.moueor l.7.C.ad leg.Corn. de fal.quæ de falſo tranſactionem comprobat.Imò, vt dicunt quidam, non de falſo,ſed de inſtrumento dubiæ fidei.Ego verò circumſcribor,dicam,niſi ſubueniant ſynceri iudices.quid ſit de falſo tranſigere, intelligo.quid ſit de inſtrumento dubiæ fidei tranſigere,ſi hoc non eſt,de falſo inſtrumento tranſigere,ſanè non intelligo. Iidémque rurſus malè l. pen.C.de tranſ.eandem eſſe ſpeciem arbitrantur, cùm duæ ſuperiores
B ſint de tranſactione facta ſuper falſo,ſiue de falſo inſtrumento, l.pen.de tranſactione facta ex falſo inſtrumento. Hîc non putabat aduerſarius falſum eſſe inſtrumentum,ibi putabat,& dicebat falſum. Porrò eadem l.pen.in fine,etiam probat de falſo tranſigi,rectè.nam quod ait, *deciſa*, tranſactionem ſignificat. & generaliter ex eis tribus conſtitui hoc poteſt,tranſactione finitam quæſtionem falſi, nec ciuiliter nec criminaliter retractari poſſe.Græci in d.l.7.ita ſcribunt,ὁ διαλυσάμενος ἐπὶ τῷ De falſis,οὐ γυμνάζεται αὐτὸ: quibus verbis ſignificant in ſpecie eius legis tranſactum fuiſſe de falſo.Et ad l.tranſigere.ita quoque generaliter ſtatuunt. τὸ δὲ τῆς πλαστογραφίας ἔγκλημα εἰ καὶ μὴ ἔχει δι' αἵματος τὴν τιμωρίαν ὅμως ἔξεστιν ἐπὶ αὐτῷ διαλύεσθαι.Verius eſt itaque in d.l.tranſigere.excipi crimen
C falſi, quod videtur lege Cornelia nominatim permiſſum, propterea quòd plerunque ad priuatam cauſam pertinet,ſicut eadem ratione nominatim lege Cornelia qua de iniuriis publicum iudicium cõſtitutum eſt,permittitur iuriſiurandi delatio,& pactio & tranſactio. Capitale ſui initio fuiſſe lege Cornelia nolo dicere,id eſt, ſanguinarium, & illud incerti poëtæ in tabellionem falſarium,τοὺς πόδας εἶ κρατερὸς καὶ τὰς χεῖρας εἶχ' ὁλοκλήρους οὐ κἂν τὴν κεφαλὴν εἶχε, τοιαῦτα γράφων, de capitis deminutione, quàm amputatione accipio. Porrò criminibus non mortalibus adiungimus crimen adulterij. conſtat enim ex eo nec mortem ſequi,nec deportationem,ſed relegationem,quod omnium optimè pro-
D bat l.ſi quis viduam.D.de quæſt. quæ adulterio cum inceſtu deportationem irrogat. Simplex igitur ſi fuerit adulterium, proximus pœnæ gradus eſt relegatio,qua etiam nõ abſimilem adultero Adrianus damnauit,qui alienam vxorem domum ſuam ex itinere duxerat,& inde repudium marito miſerat l.6.D.de diuor. & militem adulterum Traianus auctore Plinio in Epiſtolis,quem tamen pro adultero l.miles.D.ad leg.Iul.de adult.deportandum cenſet,& ſanè aut mendum eſt in deportandi verbo,quod frequens eſſe indicauimus in Sententiis Pauli, aut dicendum eſt,vt in crimine maieſtatis l.7.§.vlt. D. ad leg.Iul.ma. & aliis quibuſdam l.quædam.D.de pœn. crimen adulterij exaſperari in milites.Legitima namque pœna adulterij non eſt deportatio. idque vel ex

eo etiam liquet quod à Lentulo Getulico Aquiliam lege Iulia damnatam, Tiberius dum vult suam aduersus reos inclementiam ostentare, exilio puniuit, auctore Tacito IIII. Exilio, id est deportatione. id enim exilium propriè est, relegatione grauius. Frustra verò petuntur exempla ab Augusto irrogatæ relegationis, vt adulterij pœnam relegationem esse probetur: cum & eo genere mortem esse probari possit. Tacitus de Augusto lib. 3. Adulteros morte aut fuga puniuit. & 4. Iulio Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito. At superiora duo argumenta ad id comprobandum validissima sunt. Ergo nunquam lege Iulia tam seuerè vindicatum fuit adulterij crimen quàm cetera crimina. nam & infinitis præscriptionibus eludebatur, & iustę ætatis accusatorem exigebat, & non in vicennium, vt alia, sed in quinquennium extendebatur. Primi Constantius, & Constans, non Cōstantinus, id capitale fecerunt. Postremum enim versum l. quamuis. C. ad leg. Iul. de adul. cum ex Cod. Th. appareat additum constitutioni Constantini, equidem sumptū opinor ex l. 4. C. Th. quorum app. non rec. & verò circiter ea tempora scribens Apuleius, Ne iuris quidem, inquit, seueritate lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis, lib. IX. Et in l. 2. C. Th. de indul. rel. quinque ab eodem Constantio crimina recensentur quæ capite luantur, maiestatis, homicidij, veneficij, adulterij, raptus. Ceterum adulterio capitali, id est, mortali effecto, consequens est de eo transigi posse. quod tamen nequaquam dicemus. Nouæ enim constitutiones strictiùs accipiendæ sunt, adeò, vt & necessariò ex eis consequentia contra ius vetus admittenda non sint, nisi nominatim exprimantur. cuius rei innumera exempla suppeditant Nouellæ Iustiniani & mores singularum ciuitatum. Olim adulterium capitale non fuit. hoc abrogatum est nominatim. Olim de adulterio transigi non potuit l. de crimine. C. ad l. Iul. de adul. Hoc abrogatum non est nominatim. manet igitur. quod intelligens volénsque Tribonianus etiam adiecit rectè, *excepto adulterio*, in d. l. transigere. quæ verba proculdubio in Codice Hermogeniano non erant. Ait autem ea lex, *Transigere vel pacisci*. Non ergo sordidis certæve pecuniæ pactionibus solummodo interdicit si crimen non fuerit capitale. quin & generaliter, de quibus transigere non licet, nec pacisci licet, auctore Paulo I. Sententiarum.

Animaduersio ad L. XII. §. lege. D. de accusat. CAP. XII.

EI, qui duos reos habet nō licet tertiùm accusare. Hoc esse legis præscriptum, siue vt quidam libri habent *præceptum* Impp. scribunt in l. cum rationibus. C. qui accus. non poss. Legis Iuliæ publicorum, vt opinor. Coërcetur delatorum auaritia affectantium pręmia non valde honesta l. 8. D. de accus. Itaque merito excipiuntur ij qui suam suorúmve iniuriam persequuntur l. 11. D. eod. l. 6. §. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. quia ij non duc

A non ducũtur auiditate quæstus, sed ira, dolore, indignatione. Hic negotium facit omnibus l.12.§.lege.D.de accus. quæ longè diuersum legis Iuliæ præceptum statuit. Ei, qui vnum reum habet non licere alterum accusare, sub eadem exceptione. nec minus in eo explicando Greci, quàm Latini vaticinantur. sic enim superius præceptum accipiũt, Ei qui duos reos habet, vnũ putà iure publico, alterum suæ iniuriæ causa. quod si ita est, quin potius id ita lex cõcepit, ei qui x. vel ei qui plures reos habet? nam & numero se nullo ita videretur adstringere, & æquè hîc liceret diuinare vnum iure publico postulatũ, ceteros propriæ iniuriæ causa. Vetus inhæret mendum §.lege, quod aboleri forsitan me nihil curante nemo feret, quia res accuratè modò non mortalium nullus spectat, & non

B curantia mea ridiculis reprehensoribus, diruptis imitatoribus audaciã parit. Lege Iulia iudiciorum publicorum cauetur ne eodem tempore de tribus reis quis queratur nisi suarum iniuriarũ causa. Hoc est quod præceptum legis appellatur in d.l. cum rationibus. De duobus reis non habendis nullum vnquam præceptum fuisse arbitror. est modus aliquis legum. vnus tantum permittendus, duo delatoribus inuidendi non fuerunt. hoc fuisset pernimis strictum. Tertium non permitti facilè concedemus.

De ludis iuris studiosis interdictis à Iustiniano Imperatore.

CAP. XIII.

C IVstinianus in secunda constitutione de Pandectis iuris auditoribus interdicit ludis quibusdam certis quos exerceri mos erat in antecessores & condiscipulos, præsertim nouitios: de quibus adnotatu dignum est etiam agi in sextæ Synodi in Trullo palatij c.71. sub eadem interdictione, nominatim verò inhibentur Cylistræ, quo verbo palæstras significari Sudas indicat, κονίστρα, inquit, ὁ ἀγὼν ἢ παλαίστρα ἢ ἡ κυλίστρα. Hoc modo, quam Balsamonem sequi, qui & Orarium quid sit, nescit, quod ex Vopisco, Trebellio, Gregorio Turonensi petendum est, quid Kalendæ, Nonæ, Idus, & alia pleraque. Commodissimè autem ad canonem patrũ & ad constitutionẽ Iustiniani iungi potest quod de philo-

D sophiæ studiosis Atheniensibus pares aut non absimiles ludos exercentibus, quorũ etiã hodie vestigia plerisque locis manẽt sedente magistratu, retulit Gregorius Nazianzenus in oratione funebri Basilij magni.

Emendatur L. XXII. §.1.D.ad leg. Iul. de adul.

CAP. XIIII.

It Papinianus in l.22.D.de adult. *In accusationem viduæ filiæ non habet pater ius præcipuum.* Si quæratur casus quo in accusationem nuptæ habeat ius præcipuum pater, quæretur frustra. nam patri semper maritus anteponitur. Quod si non de adulterij, sed de

ſed de ſtupri accuſatione hæc Papiniani ſententia accipiatur, fruſtra A etiam quæretur caſus quo in accuſationem adulterij præcipuum habeat ius pater. quia obſtat maritus, cum quo cum de iure præcipuo quæritur ſemper confertur pater non cum extraneo qui remotior eſt. Stultum eſt igitur de accuſatione ſtupri, vel de accuſatione viduæ hoc monere, non eſſe in ea vllam prærogatiuam patris, cùm & idem ſit in adulterio & in nupta. Horum enim in hoc tractatu de adulteriis inter ſe perpetua collatio eſt, patris cum marito, adulterij cum ſtupro, viduæ cum nupta. & quod in vno negatur, concedi videtur in altero, aut ſanè perperam in vno negatur potiùs quàm in altero. Itaque emendare malo Papiniani ſententiam hoc modo, *In occiſionem viduæ filiæ.* ita ſuadent conſequentia & antecedentia, ita Græci interpretes, (licet Baſilicus ha- B beat, *in accuſationem.*) ita res ipſa. Pater enim in hoc tractatu ius nullum aliud præcipuum habet præter occiſionem nuptæ filiæ in ipſa turpitudine deprehenſæ, quod maritus non habet. Idem tamen priuilegium patri non datur in occiſionem viduæ filiæ in ſtupro deprehenſæ. quod & in virgine dicendum opinor. Ferrum patri lex Iulia tradit in nuptam, non in viduam aut virginem.

De remittenda, & reducenda adultera vel adultero.

CAP. XV.

REmittitur vxor, quæ repudiatur & in domum parentum ſuorum mittitur. Reducitur remiſſa, vel quaſi ma- C trimonio nouo cõtracto, vel quaſi eodem durante l.13. §.vlt.D.ad leg.Iul.de adul. Terẽtius, Voſmet videte remiſſan' opus ſit vobis an reducta domũ. Remitti etiam & reduci dicitur adulter l.25.D.eo. Et remiſſus ſemel reduci non poteſt, vt ſcilicet, retineatur teſtandæ rei cauſa ex lege Iulia, cùm tamẽ remiſſa vxor, nec damnata reduci poſſit. Remitti autem adulter gratis poteſt l.29.§.plectitur.D.eod. Rurſus à patre qui deprehendit adulteriũ non poteſt occidi vnus, & alter remitti. nam aut occidendus vterque contumeliáve adficiendus eſt, aut vterque remittendus. Qui euaſit & profugit, remiſſus non videtur d.l.25. Itaque impune vnum occidet pater, ſi D alter effugerit ſine dolo aut culpa eius. nam ſi hoc affectauerit pater vt fugeret, lege Cornelia reus erit, quaſi non iure alterum occiderit l.23.§. vlt.D.eod. etiã ſi fugientem leuiter vulnerauerit. quid enim ſi vulnerauit ne eum occideret, & vt alterũ impune occideret? Hi ſæpe colores arceſſuntur excuſandi reatus cauſa. Elegãter declamatores apud Senecã Cõtrouerſia xxi. Leuiter vulnerata es, quã diligenter ſeruata es. *Oſtende vulnus, percuſſor ille quam timuit, ne occideret. Deſtricta leui vulnere eſt cutis, credas factum amatoris manu. Maritum occidit, adulteram ſtrinxit.* Itaque rectè in l.32.D.e. exigitur vt grauia vulnera inflixerit pater. Vulnerat quis aliàs vt occidat, aliàs vt nõ occidat l.1.§.pe.D.ad l.Cor.de ſic.

An de

A *An de adulterio ſponſæ ſponſus iure mariti agere poſſit.*
CAP. XVI.

SPonſam iure mariti accuſari poſſe declarat l.propter.C.
ad leg.Iul.de adul. & in Digeſtis l.miles.§.quærebatur.
D.eod.tit.quæ dum ſponſa alteri à patre nuptum collo
cata iure mariti accuſandi facultatem ſponſo denegat,
aliis caſibus concedere videtur. Et l.ſi vxor.eod.tit.cu-
ius tractatio omnis ſummatim hoc ordine procedit. Concubina non
accuſatur iure mariti.Iniuſta vxor accuſatur iure mariti. & vxor quæ
B fuit meretrix.& ſponſa ex reſcripto Seueri.Ea tamē cum qua inceſtum
committitur, vel quæ vxor eſſe non poteſt,non accuſatur iure mariti.
quod non pugnat cum eo, quod dixit de iniuſta vxore. nam iniuſta
vxor,vxor eſt: vt quæ non ſolemniter accepta eſt aqua & igni. nam ve-
reor ne definitionem alio loco traditam euertat d.l. ſi vxor.§. ſi quis
vxorem. Tentari ex eiuſdem ſolummodò legis §.ſi minor. poteſt, non
accuſari ſponſam iure mariti,quod cum neget impuberem iure mariti
accuſari, adfirmet verò quaſi ſponſam accuſari, planè conſequens ſit
ſponſam iure mariti non accuſari.Ne adieceris ſponſi.nam ſponſi nul-
lum ius eſt ſeparatum.Vel enim extraneo comparatur, vel marito. qua
de re quęrimus.Marito autem in hac cauſa eum comparari poſt reſcri-
C ptum Seueri arbitramur. Sed ne obſtet §. ſi minor. explicatione indi-
get noſtra.Impubes vxor eſſe non poteſt,ſponſa eſſe poteſt,ſi modò in-
fans non ſit l.in ſponſalibus.D.de ſponſ. Auguſtus quidem conſtituit
ne minor x.annis ſponſa haberetur, vt Dio, & Zonaras ſcribunt. vnde
explicandum eſt quod Suetonius ait eum tempora ſponſas habendi
coarctaſſe. Sed alio iure vtimur. nam poſt VII. annum ſponſalia con-
trahi poſſunt.Verum enim verò,vt ea nominatim contrahantur exigi-
mus.idcirco ſi non factis ſponſalibus impuberem duxero domū quaſi
vxorem,nec nuptiæ ſunt nec ſponſalia. At ſi ſponſalia nominatim con
tracta ſint,erit ſanè mihi tum ſponſæ loco,dummodò ſit maior ſepten-
nio,diémve ſupremum ſeptennij agat.quod Vlpianus tractat in l.quæ-
D ſitum.D.de ſponſ.ex Labeone,& Papiniano,Labeone poſteriorum li-
bris,Papiniano lib.x.quæſtionum l.cum hic ſtatus.§.pen.D.de don.in-
ter vir.& vxo.l.dotis promiſſio.D.de iure dot. Aut igitur nondum vi-
ripotentem duxi domum factis ſponſalibus aut non factis.priore caſu
eſt accuſatio iure mariti,poſteriore iure extranei.& hæc eſt ſententia §.
ſi minor.inquo, Sed quaſi ſponſa, id eſt ſi quidem ſponſalia præceſſe-
rint.Et quod in eo,idem omnino refertur ab Imperatore in d.l.propter.
ſi modò ita legatur, vt auctores βασιλικῶν legunt, *Propter violatam vir-
ginem,quæ adulta poſtea eſſe cœpit:* & virgo pro impubere accipiatur,vt l.
pręfectus.D.de ritu nup.quam ſignificationem Nonius Marcellus no-
tat,atque inde puberes deuirginatos dici.Et violatę nomen non pro vi

accipiatur,ſed pro ſtupro ſine vi illato.quamobrem conuenienter adiicit ipſam perſequi ſuam iniuriam, quod vitiata ſit immatura,& imbecilla ętate. Idem puberi non dabitur, cùm in crimen conſenſit robuſta iam ętate.& ita gręci accipiunt l.1.C.ad leg.Iul.de adul.non malé.Nunc videndum eſt, an etiam hodie ſponſus iure mariti accuſari poſſit. & ſanè videtur eum neque mariti neque extranei iure accuſationem inſtituere poſſe.quoniam maritum Conſtantini conſtitutio nominat & genialem lectum.Et ſicut lex Iulia reſcripto Seueri ad ſpõſum,non ita illa conſtitutio ad ſponſum alia conſtitutione porrecta eſt. Sed non eſt nouum vt priores leges trahantur ad poſteriores. Itaque reſcriptũ Seueri trahemus ad conſtitutionem Conſtantini. A

Fratrum varia genera & de patria poteſtate. CAP. XVII. B

EX fratribus alij ſunt ἀμφιθαλεῖς, plerique αὐταδέλφους vocāt,id eſt ex eodem patre,eadémque matre geniti,latinè Germani, alij ἑτεροθαλεῖς, & ex iis alij ὁμοπάτριοι,id eſt, ex eodem tantùm patre geniti,qui & latinè Germani dicuntur,alij ὁμομήτριοι id eſt ex eadem matre geniti, diuerſo patre,latinè vterini.Germani etiam cõſanguinei dicuntur niſi emancipatione ſoluta ſit agnatio.Conſanguinitas enim ſpecies eſt agnationis.Vterini nunquam dicuntur conſanguinei, quia cognati ſunt, non agnati.Inueni & ὁμοπατρίους vel etiam αὐταδέλφους fratres patrueles dici, & vterinos matrueles in l.1.D.de lege Pomp.de par.nec enim potes illo loco patruelem,& matruelem cõſobrinos interpretari, tum quia non debent conſobrini præponi patruo,& auunculo, qui gradu proximiores ſunt,tum etiam quia eodem loco poſt patruum & auunculum collocantur conſobrinus & conſobrina. itaque mâlo cum græcis patruelem interpretari fratrem germanum, matruelem fratrem aut ſororem vterinam.Idem vocabulorum vſus eſt in quarto gradu.nam conſobrini ſimpliciter fratres dicuntur à Comico,& κασίγνητοι à maximo poëtarum,& fratres patrueles ſi orti ſint ex duobus fratribus,hi quod per patres coniungantur,illi quod eundem patrem habeant. ergo & ij ſimiliter non malè fratres matrueles,ſi per matres cognatione iungantur. Di- C
cuntur & fratrueles Iſidoro teſte,& ita Paulus Valentinianum fratruelem Theodoſij appellat,qui erat amitæ filius.Palæmo in gloſſis.Fratruelis materteræ filius.Non inficior & fratrueles accipi pro ſobrinis. nam & hos plerique conſobrinos vocant.atque ita fratrum appellatio quodammodo meat vſque ad ſextum gradum, imò & ſeptimum. nam ij quoque tertiorum conſobrinorum ſibi appellationẽ vindicant, omnes autem conſobrini fratres. Eidem inter adfines adpellationi locus eſt. nam & vxor fratris,fratria dicitur,& ſororis maritus frater à M. Tullio, qui Q. Metellum P. Clodij,fratrem appellat,Gener ſatis nouè à Iuſtino XVIII. dum Pygmalionem Sichæi generum vocat,cui nupſerat ſoror D

Eliſſa

A Elissa, & ab Æmilio Probo in Pausania. Nunc de patria potestate id quod pollicetur huius capituli titulus vt adiiciam aliquid facit l.1.D.de lege Pompeia, quam suprà attulimus, in qua dum quid sit patruelis & matruelis inquiro, obseruaui etiam simul lege Pompeia de parricidiis matrem occidentem filium puniri, De patre legem nihil loqui. Quid ita verò? nempe quod etiam tum patri ius esset vitæ, necísque in filium. id enim ius constitutionibus modò posteà patribus ademptum, & peremptum est, non tamen id quoque per constitutiones effectum, vt pater quasi suo iure interficiens filium teneatur lege Pompeia de parricidiis. coërcetur enim alio modo. Vlpianus lib.1. de adulteriis, forsitan cum scripsisset impune occidi filiam deprehensam in adulterio, atque
B etiam filium deprehensum cum sorore iam nupta, adiecit l.2.D.ad leg. Cor.de sic. inauditum filium, id est, cuius auditæ priùs defensiones non sint (vt Tacitus 4. Inaudito filio exitium offerret) non ἀπειθοῦντα, vt græci interpretantur, quo tamen sensu inauditum veteres prudentes dixisse Nonius scribit, patrem occidere non posse, sed accusare eum debere apud præfectum vrbi vel præsidem. Vel quod magis est simul scripsit seruum adulterantem vxorem domini non posse occidi, sed accusari debere l.5.D.de accus. (quam legem quòd quęstio de personis in omni tractatu sit prior sumptam ex libro primo reor potiùs quàm ex tertio) ac similiter filium adulterantem nouercam occidi non posse: quod & nominatim proditum est l.5.D.de leg.Pomp.ex Adriani decreto, qui, &
C Lampridio teste, seruos à dominis occidi vetuit, cósque iussit damnari per iudices. Itaque ius vitæ, necísque tam domino, quàm patri ademptum est constitutionibus, & sicut offerendus est filius præfecto, vel pręsidi, vt ait d.l.2.l.3.C.de pat.pot. ita & seruus, auctore Gaio 1.Inst. nec obiici potest bestiis sine iudice ex lege Petronia l.11.§.vlt.D.ad leg.Cor. de sic. Sed in superiori specie de adulterio hoc interest inter seruum & filium quod deprehensum in adulterio vxoris seruum dominus occidere omnimodo potest ex lege Iulia l.marito.D.ad leg.Iul. de adult. filium non item. hoc enim omisit lex Iulia.

De donis & muneribus. CAP. XVIII.

D LEx Iulia repetundarũ à cognatis, & vxore ei qui in magistratu vel potestate est dona, muneráve in infinitum capere permittit l.1.& 7.D.ad leg.Iul. repet. quod cum moribus pop. Romani non pugnat quibus prohibita est donatio inter virum, & vxorem. alia namque est munerum causa, alia donationum. Quod ex d.l.7. dicimus, in infinitum, non hoc significat immensa, & immodica munera permitti, quę inter coniuges prohibita sunt, quia dona potiùs sunt l.sed si vir.§.si vir. D.de don.inter vir.& vx. sed à cognatis, & vxore accipere lege permitti, non expressa certa quantitate. In aliis exprimi certam quantitatem,

putà aureorum c.in anno l.6.§.vlt.D.eod.Ergo donum, munus magistratui capere licet à cognatis,& vxore in infinitum, à ceteris vsque ad aureos c. in annis singulis. Sunt tamen quædam causæ exceptæ legis Iuliæ proprio capite ob quas nihil ne à cognatis quidem vel vxore accipere licet,quæ exprimuntur in d.l.7.in qua pro *Ab ijs autem.* videtur legendum. *Iis autem.* Et hæc quidem omnia sunt ex lege Iulia de vrbanis magistratibus d.l.6.De prouincialibus est plebiscitum de quo in l. plebiscito.D.de off.præs.Et vtraque lex de donis & muneribus & de repetundis. Xeniorum alia est causa. Pessimè enim quidam hæc omnia confundunt, donum, munus,xenium. At inter donum & donationem nihil interesse puto,sicut nec inter pactum,& pactionem.quod apparet ex lege Cintia quæ de donis,& muneribus esse dicitur ab omnibus auctoribus,& donationum iura continet. nec enim oratores tantùm donum,munúsve capere vetat,quod & lege Iulia vetitum posteà fuit sub pœna quadrupli, auctore Dione LIIII. Sed & donationibus quibuscunque modum statuit,& qui modus legitimus donationum inculcatur sæpe in titulo de donationibus,& de mortis causa donationibus, proculdubio referendus est ad legem Cintiam.Fuit autem CC. aureorum. A quo tamen excepti erant cognati, quibus licebat donare in infinitum,interueniente mancipatione, aut traditione. quod l.4.C.Th. de donat.indicat palàm his verbis,*Collata inter ceteras exceptas Cintiæ legi personas obtinere propriam firmitatem si vel mancipationis decursa fuerit solemnitas vel certe res tradita doceatur.* *Exceptas* dicit quibus vt & lege Iulia repetundarum cautum diximus suprà,donari aut munera conferri in infinitum possunt.Et quod dicit,*Inter ceteras*, propter parentes & liberos dicit,quos à ceteris discernit constitutio D. Pij, quia inter eos ex nuda voluntate donatio valet ex constitutione D.Pij,sicut & fideicommissum,vt Paulus scribit 4.Sent.tit.1.Inter ceteros ex mancipatione,vel traditione secundum legem Cintiam. Videtur quidem etiam ex lege Cintia nuda voluntate donationem perfici No. CLXII. περὶ δωρεῶν comprobari posse, videlicet si legatur in ea τοῦ κιντίου νόμου non Σεντίου (quibus non ex fide Haloander addidit *Aeliæ*) id quod olim mihi indicauit Petrus Pitheus Tricassinus vir felicissimi & acutissimi ingenij, & verissimum puto.At ea lege interpres latinus de donationis substantia similia iis, quæ Iustinianus nouissimè constituit fuisse perscripta exponit malè,cùm id potius græco sermone significetur, propositā quæstionem,vt constitutione Iustiniani, sic veteri lege Cintia fuisse tractatam.ceteroquin,vt ego adiicio,diuersa ratione.hæc enim generaliter in donationibus mancipationem vel traditionem exigit & locorum rerúmque discrimen facit.illa nuda voluntate contenta est. exoleuisse legem Cintiam ait.verè.nam oratoribus accipere licet vsque ad aureos c. in singulis causis,& alius est aliarum donationum modus, &, vt iam dictum est, mancipatio vel traditio perficiendæ donationis causa super-

peruac

A peruacanea est. De iis qui lege Iulia repetundarum continentur qui in magistratu donum, munúsve accipiunt, fuerit quidquam lege Cintia cautum nécne, mihi non liquet. Id tamen liquet non fuisse aliam legem Titiam, quæ idem oratoribus, quod lex Cintia interdiceret. nam Ausonij locus de Iurisconsulto est, non de oratore, & lex Titia, cuius meminit, longè alia de re. Et alterum Cornelij Taciti ex lib. XI. de Suillij oratoris perfidia, miror de eodem Suillio collato alio loco ex libro XIII. non agnosci esse corruptum. nam vtroque idem narratur, Suillij causa consurrexisse patres, S.C. & legem Cintiam flagitasse, & repetiisse. Flagitarunt sub Claudio, repetierunt sub Nerone, vt initio lib. XIII. scriptum est, *Cintiam* eo libro rectè, *Titiam* lib. XI. malè pro *Cintiam*. At B tandem narratur lib. XI. donis & muneribus oratorum modum posuisse D. Claudium vsque ad dena sestertia. ac inde, vt opinor, sequutum est S.C. de quo Plinius in vltima epistola libri quinti. Tacitus ait dena sestertia, Plinius X. millia, sestertiûm nummûm scilicet. Vtroque sermone eadem quantitas significatur, putà C. aureorum, si verũ est, quod Budæus & Alciatus scribunt, X. aureos sestertium vnum facere, siue sestertios mille: quæ licita quantitas dicitur in l. I. D. de ext. cog. Ex S.C. igitur & constitutione Claudij. Eadémque magistratibus vrbanis lege Iulia definita est. prouincialibus æquè non putem. Plus enim hac in re semper vrbanis quàm prouincialibus magistratibus indultum est l. I. C C. de cont. iud. & vt refertur in supradicta l. plebiscito. plebiscitum xenia tantùm eis capere permittit: quanquam & hæc ipsa proinde ac dona corrumpant sæpe iudices. Ait namque sapiens, ξένια καὶ δῶρα ἀποτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν.

Explicatur §. in causa. L. I. D. de quæstionibus. CAP. XIX.

MIror non intellexisse interpretes in l. I. §. in causa. D. de quæst. idem contineri quod l. I. C. eod. l. vlt. D. de iudic. in crimine fraudati census seruos audiri contra dominum, cùm certò cõstet census fraudationem nihil aliud esse, quàm tributorum fraudationem, de qua agitur in D supradicto §. Ait enim, *In causa tributorum.* & inferiùs. *Fraudis conscio.* Significat fraudati tributi conscium fuisse seruum, non auctorem. Auctor fraudis fuit dominus serui. Porrò huius fraudis conscio seruo ait periculum capitis imminere nisi rem patefecerit & in publicum detulerit: & hanc rationem seruum ad delationem domini cõpellere & eiusdem serui professionem, id est, indicium (dicimus namque indiciũ profiteri) extruere. Cur verò tam acerbè in hac causa? Quia in tributis, inquit, esse Reip. neruos nemini dubium est, quibus scilicet incisis summam Remp. dissolui necesse est. itaque tuendæ causa tributorũ omnes admitti, non habita ratione veteris S.C. quo seruus in dominum audiri vetatur, publicè omnium interest. Florus ærarium neruos Reipub. Leo

philoſophus No. I I I. pecunias νεῦρα τῶν πραγμάτων vocat, vbi etiam A miror cur emendet Agilæus νεῦρα τῶν χρημάτων. Plutarchus in Cleomene. ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσειπών. Nicetas in Manuële Comneno. καὶ χρημάτων ἐπιῤῥώννυσι διαδόσεσιν ἃ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τὶς κατωνόμασε. Euſtathius 2. Iliad. δ' νεῦρα πραγμάτων εἰπεῖν τὰ χρήματα οὔτε σκληρὸν ἀλλὰ καὶ εὐστόχωτον. & 4. ὅτε δὲ τις ἀκολουθῶν παλαιᾷ χρήσει νεῦρα πραγμάτων ἐρεῖ τὰ χρήματα. Conſtantinus in l. lex. C. de adm. tut. *In pecunia*, inquit, *robur omne patrimoniorum veteres poſuerunt*. Quæri poteſt an & in crimine fraudati vectigalis ſeruus audiatur contra dominum? quod videtur. nam vectigalia quoque neruos eſſe Reip. M. Tullius ait. Vectigalia autem vocat portoriũ, ſcripturam, decumas. Sed inter ea tria diſtinguendum eſſe arbitror, vt fraudati portorij nomine mercibus improfeſſis, à domino ſeruus accuſari non poſſit; fraudatæ tamen ſcripturę pecore non profeſſo deferri, & indicari poſſit, & fraudatarum decumarum fraude & mendacio profeſſionum, id eſt agrorum modo omni non profeſſo. & hæ quidem profeſſiones in cenſum referebantur, non mercium profeſſio. Lex autem cenſus duntaxat fraudem coërcet, in quo etiam potiſſimùm firmamentum Reip. conſiſtit. Portorium vectigalium pars minima eſt quæ cenſu non cõtinetur. & verò non dicerem rectè, Portoria neruos eſſe Reip. Nam quod diſſuadet Senatus Neroni apud Tacitũ lib. 13. ne portoria tollat, diſſolutionem imperij docẽs, ſi fructus quibus Reſp. ſuſtinetur, diminuatur; hanc diſſolutionem inde non niſi per conſequentiã contingere mox declarat dicens, Sublatis portoriis ſequi, vt tributorum abolitio poſtuletur. De fraudato portorio eſt l. fraudati. D. de public.

B

C

Clandeſtinæ nuptiæ. CAP. XX.

Etus lex eſſe videtur, quę exigit nuptias fieri palàm teſtẽ populo, & damnat furtiuas, clandeſtináſve, quas quidam κλεψιγάμους vocant. Cuius ſententiæ argumentum vnum præbet l. vxor. C. de repud. alterum quod Apuleius lib. V I. ſcribit in hæc verba. *Impares nuptiæ & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non cõſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri.* Tria notat vitia nuptiarum, vnum imparitatis, vt in ea fabula ſi mortalis immortali nupſerit vel miſſis fabulis ſi maior quinquagenaria minori ſexagenario nupſerit, non è contrario. nam ſexagenario quam lex Papia fibulam impoſuerat, vt Seneca & Lactantius loquuntur, ad quam reſpicit l. ſi pater §. vlt. D. de adopt. S. C. Claudianum ſoluit, auctore Vlpiano in frag. & Suetonio in Claudio. Item ſi ciuis Romanus Latinam, aut peregrinam, aut eam, quæ Dedititiorum numero eſt vxorem duxerit, vel contrá. Alterum diſſenſus parentum, de quo ſatis conſtat inter omnes. Tertium eſt clandeſtini. & hoc eſt quod ait, *In villa.* Eſt enim villa ſeceſſus, & ſecretum. & ita l. ego cum in villa. D. de

D

tit. ...d. de solidi ...

man.

A man.vind.in villa dum dicitur rectè manumissionem fieri apud prætorem sine lictore, inter parietes, & secreto eam fieri posse significatur, nec publicam contestationem requiri. Idem verò clandestini vitium interpres Ptolomæi notat εἰς τὴν τετράβιβλον iis verbis. Τὰ δὲ μὴ νόμιμα πολλάκις εἰς νόμιμα μεταπίπτει. τί γὰρ ὅτι λάθρα συνελθὼν πρὸ τοῦ ἐλθόντος χρόνου νομίμως συζεύγνυται. In concubinatu idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua claráque l.3.D.de concub.

De occiso infante. CAP. XXI.

Imperatores capite puniendum censent eum qui infantem occiderit l.pen. C. ad leg. Corn. de sic. qua pœna etiam plectitur qui virum occiderit. homicidas enim
B lex vltore ferro persequitur. De infante dubitari poterat, quoniam lex Cornelia ait, Qui hominem occiderit, & inde crimini nomen, Homicidium siue ἀνδροκτασία. Simili modo de fœmina dubitari potuit. Infans homo nōdum est. Fœmina item propriè non est homo l.si quis aliquid. §. qui abortionis. D.de pœnis. Sed vt in lege Iulia & Papia hominis significatio augetur à Iurisconsultis l. hominis. D. de verb.sig. ita & in lege Cornelia, vt fœminã quoque demonstret. Et infantem d.l.pen. nam & Homerus Iliad. XXIII. eis versibus qui referuntur in l.aut facta.D.de pœnis. infantis cædem ἀνδροκτασίαν vocat, sed καταχρηστικῶς, inquit Eustathius. παῖδα γὰρ κατέκτανε καὶ οὐ τέλειον ἄνδρα. ἔτι δὲ ἑτέρως ἀνδροκτασία καὶ ἡ παιδοφονία λέγεται κατὰ τὴν ἀπὸ μέρους δήλωσιν τοῦ παντός. ἀνδροφόνος γὰρ ὁ ἁπλῶς ἄνθρωπον ἀναιρῶν εἴτε παῖς
C εἴη ὁ πεσὼν εἴτε ἀκμαῖος εἴτε καὶ γυνή.

Impuberes doli capaces vel incapaces. CAP. XXII.

Legis III. §. prima. D. de sep. viol. verba punctis distinguenda esse in hunc modum reor. *Si igitur dolus absit, cessabit eiusdem. Personæ igitur doli non capaces, vt admodum impuberes excusati sunt.* Cessabit autem eiusdem scilicet edicti pœna, ius, iudiciúmque. Græci simpliciter, ἀργεῖ καὶ ἡ ἀγωγή. Illud est elegans quod admodum impuberes doli non esse capaces ait. nam pubertati proximi doli capaces sunt atque etiam ex xij.tab. puniuntur si furtum fecerint. puto & ex suo delicto
D de eis quæstionem haberi. Ita verò cum se admodum impuberem sine μειρακύλλιον κομιδῆ Demosthenes dixisset, rectè eo dixisse adnotauit Vlpianus, vt intelligeretur non fuisse doli capacem. Verba Vlpiani hæc sunt. Τὸ κομιδῆ προσκείμενον ἔμφασιν δίδωσιν ὡς οὐδὲ μιᾶς ἔχθρας λαβὴν παρέχειν ἤδη ὡς αὐτὸ οὐδὲ ἀδικίας ὁ τοιαύτην ἄγων τὴν ἡλικίαν. Vulgò malè legitur in eo §. Prima, *quemadmodum impuberes.* Florentinam scripturam approbant græci, qui sic vertunt, ἐὰν ὁ ποιήσας οὐκ ἐπιδέχηται δόλον ὁποῖοι εἰσὶν οἱ πάνυ νήπιοι. Sic admodum iuuenis dicitur, qui non ita dudum factus est pubes l.si cum dotem. §. eo autem. D.sol.mat.

Indicium

Indicium aliud imperfectarum Pandectarum. CAP. XXIII. A

Num protuli indicium Pandectarum imperfectarum in commentariis De verborum obligationibus. Aliud profitebor hoc loco. Nemo est qui l.7.D.de bon. dam. inspectum finem non statim imperfectum esse cognoscat, his sanè aut similibus verbis desinebat, *Quamuis iussu patris cuius in potestate esset, adierit hereditatem vindicari eam fisco.* egregia vero sententia, Hereditatem à filio vel filiaf. scelere partam, & patri quæsitam iussu eius adita hereditate patri eripi ex eo scelere damnato filio filiáve, cùm tamen cetera, quæ filiusfam. patri honestè quæsiuit, eo damnato patri non eripiantur. B Malè Accursius subintelligit *necauerit*, pro *adierit*. Malè notat inde iussum patris non excusare, notare debuit, scelere filiif. quæsita quamuis patri adquisita sint fisco peti. At quod dixi finem l.7. non est finis. Desideratur alius paragraphus: cuius hæc est sententia. *Post deportationem adquisita mortuo deportato ad fiscum pertinere, quia deportatus est capitis minor & heredem habere non potest. Post relegationem, & publicationem bonorum quæsita, in fiscum non transire, quia relegatus ex testamento, vel ab intestato heredem habet.* quod planè confirmat conciliationem l.2.C.de bon.prosc.cum l.si mandauero.§.is,cuius.D.mand.à nobis traditam in tit.qui test.fac.poss. C Mortem deportati nec restituti, & reuocati exigimus, vt posteà quæsita fisco obueniant. viuus namque eis vtitur suo iure l.15.D.de interd. & releg. Ab eo desideratur l. 8. Marciani, qua hoc primum cauetur, vt patronis damnato liberto l.7.§.si in libertinum eod. ita liberis patronorum seruari partem debitam, id est dimidiam, ante Iustinianum, de qua Suetonius in Nerone, Vt è bonis, inquit, libertorum pro semisse dodrans cogeretur l.1.§.pen.D.si cui plus quàm per leg.Falc. Deinde si damnato sit filius, & filius patroni, filium patroni fiscum excludere in partem dimidiam, excludi autem ipsum à filio proscripti. qua ratione fit, vt filius proscripti, cui si solus esset quadrans duntaxat concederetur, semissem obtineat, cui non absimilis ratio proponitur in l.æquissimũ. D.ad Tertyl. D Puto autem exemplo patronorum quibus conceditur portio debita, filio proscripti non concedi amplius portione legitima. Sed conceduntur iura libertorũ benignissimè ex cõstitutionibus l.4.D.de iu.pat. non iure l.3.D.de interd. & releg. Conceduntur & vniuersa bona, quæ matris aut aui successione filio obuenerunt. Cor. Tacitus XIII. Adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebantúrque etiam, quę testamento matris aut aui acceperant) in Insulas Baleares pellitur. Ex l.pen.C.de bon. prosc. hodie liberis conceditur semis indistinctè, Ex Nouella as. Boni quoque principes iam olim modò assem concedebant, vt de Antonino Pio est proditum, modò semissem, vt de M.Antonino. Hadrianus tantùm duodecimas, Triumuiri R.C. decimam maribus, vicesimam fœminis. Ex iure autem veteri Falcidia

conced

A conceditur. Excipitur ſemper perduellionis cauſa, in qua nihil neque ex damnati patris, neque ex matris, vel aui bonis liberis conceditur, niſi filiabus quadrans eorum, quæ acceperunt ſucceſſione matris l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt. Liberti beneficio conſtitutionum concedun- tur. Tum adiicit Marcianus in partem dimidiam à filio patroni fiſcum excludi, licet filius mediæ partis bonorum poſſeſſionem non petat. Satis enim eſt eſſe delatam. qua ratione etiam olim in legitimis hereditatibus non erat ſucceſſio. Poſtea, bona relegati non publicari niſi ſpecialiter ſententia adempta fuerint, vt l. deportatorum. C. de pœn. l. 4. & 14. D. de interd. & releg. Adimi bona ſententia poſſe, adimi ſententia iura libertorum non poſſe, ſolum principem relegato iura libertorum adi-
B mere. Quod ergo Corn. Tacitus ſcribit XVIII. reuerſis ab exilio iura libertorum conceſſa, de deportatis accipiendum eſt, quibus tacitè & bona, & iura libertorum adempta cenſentur. Sed reſtituti recipiunt iura libertorum l. 1. D. de ſen. paſ. & reſt. Poſtremò ait Marcianus, Licet mortua in matrimonio filia dos profectitia ad patrem redeat, non ideo & poſt damnationem patris mortua in matrimonio filia ad fiſcum eam redire. manere igitur apud virum potiùs, quàm fiſco peti, vel eo maximè quòd damnationis tempore non fuerit dotis actio in bonis patris. & hoc ita, vt l. 9. ſubiicitur ex Calliſtrato, niſi in fraudem fiſci dos data fuerit. tollitur fraus fiſci, vt in l. 7. §. ex bonis. Sequitur ex eodem Marciano in l. 10. ex promiſſione dotis factæ à ſocero ante proſcriptionem,
C genero actionem in fiſcum dari. Et diuortio ſoluto matrimonio, quo caſu dotis repetitio patri non datur, niſi agat voluntate filiæ, ſi damnetur pater nondum extorta voluntate filiæ, filiæ actionem eſſe, vt l. in inſulam. D. ſol. matr. Sed ſi iam antè conſenſerit ei filia, quaſi ſucceſſione fiſci actionem eſſe, hoc modo, ſicut interpres græcus notat, vt quod facere debuit pater, fiſcus faciat, id eſt, mulieri dotem conſeruet, & ſecundo nubenti reddat. quæ legis ſententia deſtruit omne id quod Accurſius ad l. in inſulam. extruxerat. citatur ea l. 10. ab auctore ἐναντιοφανῶν ad l. 31. D. ſol. matr. corrupto numero tituli & libri, cùm debeat ſcribi tit. 52. lib. 60. Sequitur l. vltima, ſiue XI. eiuſdem Marciani, ſiue Macri, vt damnati, & pendente appellatione, mortui bona non publicentur. quia
D non habetur pro damnato. ideóque eius teſtamentum manet, ídve mutat rectè. quod etiam ſi appellatio non ſit recepta locum habet, vt perſpicuè declarat l. 6. §. hi autem. D. de iniuſt. rup. teſt. Vt poſt crimen contractum alienare reus poſſit, vtque ei ſoluatur rectè. fieri namque poteſt vt non condemnetur, vt in reatu moriatur. Ceterùm poſt condemnationem fraudis cauſa & metu accuſationis alienata reuocantur. Excipitur crimen maieſtatis. qua de re tractatur multis locis l. vlt. C. ad leg. Iul. ma. l. ex iudiciorum. D. de acc. l. poſt contractum. D. de don. l. reo. D. de ſol. l. aufertur. §. in reatu. D. de iure fiſ. Et hæc quidem quæ deerant titulo De bon. dam. ita reſtituimus ex libro LX. βασιλικῶν.

Deesse negationem videri initio L. II. D. de bon. eorum qui ante sent. *CAP. XXIIII.* A

Eus qui sibi mortem consciuit pro confesso & conuicto
habetur. Reus qui accusatorem criminis non capitalis
corrupit, pro confesso habetur. Ille defensionem relin-
quit heredibus l.3.§.vlt.D.de bon. eorum, qui ante sen.
Cur & hic non relinquet defensionem heredibus, vt
proditum est in l.eius.D.de iu.fis.Neuter enim pro damnato habetur.
Nominatim confessus pro damnato habetur. Silentio confessus, siue
qui habetur pro cõfesso, non vtique habetur pro damnato. itaque cau-
sa adhuc, iudiciúmve est in integro, & suscipi ab heredibus defuncti po
test. Verùm huic sententiæ obstat l.2.D.de bon.eor. qui ante sent. cuius B
sententia & species hæc est. Latrocinium mortis pœnam non semper
continet, quo casu reus qui delatorem corrumpit pro confesso habe-
tur. Nunc finge, latrocinij rei alios quasi participes nominauerunt, in
quæstionibus fortè vel interrogationibus, vt l. libertus §.in quæstioni-
bus.D.ad mun.l.1.§.cùm quis.D.de quæst. Nominatores indices sunt.
Plinius x.epist. Ab indice nominati Christiani. Suetonius in Iulio. Inter
socios Catilinæ nominatus ab indice. & in Tiberio. Strictim nomina-
tos ab indice scripserat. Metu indicij ait Tacitus 2. quod d.§. cùm quis.
dum metuunt ne eos nominent. Plerumque vero alius index, alius ac-
cusator l. Aithales.D.ad leg.Corn.de fal. & qui index esse potest, accu-
sator esse non potest. Cicero in Diuinatione. *Si tibi indicium postulas* C
dari concedo. sinautem de accusatione dicimus, concedas oportet alijs. Sic in
hac specie latrones indices sunt, qui accusatores esse non possent. Alij
igitur accusatores, quos nominati corruperunt, atque ita de se quo-
dammodo sententiam tulerunt, cum sanguinis causa non ageretur,
tum vita decesserunt. *Eos,* inquit lex, *quasi confessos non relinquere defen-*
sionem heredibus rationis est. Imò vero iniurię. Inducor itaque, vt legam,
rationis non est. Malè Accursius latrones pro furibus accipit. malè in la-
tronibus speciale esse ait, cùm non sint maiore odio digni, quàm illi, qui
ne sibi quidem parcunt. Verisimille illud potius est, quod coniunctim
Vlpianus tradidit eodem lib.l.1.D.de bon.eor. qui ante sen. & d.l.eius. in D
capitalibus impune accusatorẽ corrumpi, in non capitalibus non item,
sed defensionem heredibus relinqui. idem quoque ex diuersis auctori-
bus consequenter proditum sub eodem titulo, ex diuersis potius quàm
ex eodem, quod rescripti auctoritatem attulerit vnus, putà Macer,
quam Vlpianus omiserat.

Capitis deminutionem non fieri ad tempus. *CAP. XXV.*

Apitis deminutio triplex est, maxima, media, minima. ha-
rum nulla fit ad tempus. Adoptio non fit ad tempus l.si tibi.
D.de adop. Emãcipatio non fit ad tempus l.actus.D.de diu.
reg.

A reg.iu.In manum conuentio non fit ad tempus, sed perpetuæ consuetudinis cogitatione,& voto.Hæ sunt minimę capitis deminutionis species. Deportatio non fit ad tempus l.7.§.hæc est l.18.D.de interd.& rel. Hęc est media.In metallum vel in opus metalli damnatio,quę est maxima,non fit ad tẽpus l.capitaliũ.§.diuus.D.de pœn.In contrariũ adferet forsitan quis l.sine præfinito.D.eod.tit. cui ita respondendum censeo. Seruus qui damnari in opus publicum non potest, in id quandoque damnatur per errorem l.seruus.D.eod. Similiter per errorem fit nonnunquam vt damnetur quis in metallum, vel in opus metalli ad tempus d.§.diuus. vt relegato ad tempus adimantur bona l.7.§.ad tempus.
B D.de interd.& releg.vt damnetur quis simpliciter in metallum, eo non adiecto,in perpetuum,vel ad tempus.d.l.sine.Reprehenduntur eæ sententiæ & reprimuntur quoad eius fieri potest,non rescindũtur d.§. ad tempus.Proinde interpretatione coarctata pœna,damnatum simpliciter in metallum,pro damnato ad tempus accipimus.rursus damnatum ad tempus,pro capite deminuto non habemus.nam(vt ait d.§.Diuus.) huius libertas manet.Libertatis verbo & ciuitatẽ significari puto, cum in l.aut facta.§.in ministerium.D. eod. ita sit scriptum, *retinent ciuitatem,* & cum sequatur in §. Diuus, *quemadmodum etiam his, qui non in perpetuum opus damnantur,* quos constat capite non minui. Lego negatè,non in perpetuum,vt Flor.quod alioquin fieret inconcinnè compa-
C ratio damnati ad tempus cum damnato in perpetuũ.Lego aliter quàm Florentiæ,pariter ac Græci,quemadmodum etiam his.Rursus verò dicet quis,imò iam est qui dicat ex Dionis XXXVII. ambitum aquæ & ignis interdictione decennali coërceri.quod est pręcisè negandum.nec enim δεκα ἐτῶν φυγὴν de deportatione siue interdictione aquæ & ignis accipere debemus contra ius potiùs,quàm de relegatione,quam cõstat rectè fieri ad tempus.Relegatio nõ est capitis deminutio, & rectè fit ad tempus.Manumissio quoque non est capitis deminutio.Sed hæc etiam ad instar capitis minutionum non rectè fit ad tempus l.libertas.D. de man.test.itaque quemadmodum libertas,& ciuitas non datur ad tempus,ita nec adimitur. Verùm ad alia transeamus. Idem qui ambitum
D deportatione in x.annos coërceri lege Iulia scripsit,dum, vt est in prouerbio,faber cùm sit,alia tractat,quàm fabrilia,edito de legibus libello, Deus bone,quàm errat sæpe. Iuuat referre insigniora quædam. Lege Romuli adulteram priuato mariti & cognatorũ iudicio morte puniri. quem errorem hausit ab iis qui hanc quasi Romuli legem condiderunt, ADVLTERII CONVICTAM VIR ET COGNATI VTI VOLENT NECANTO. Sed nõ ego credulus illis.Halicarnasseus ζημιοῦν dixit,quod est multam infligere non mortem.Gellius quoque multare, non necare.Lege Iulia eandem pœnam esse constitutam. quod refutauimus suprà.Eadem lege stuprum coërceri relegatione quinquennali, vel si per vim cõmissum sit tempore non præfinito.quo etiam alienius

à vero nihil eſt. videtur auctor huius erroris non intellexiſſe quod Accurſius ſcripſit titulo vltimo Inſtitutionum, ſtupri pœnam quinquennalem eſſe, qui hoc ſentit, non in quinquennium relegari ſtupratorem, ſed quinquennio finiri crimen ſtupri. Suſpecti tutoris crimen eſſe capitale. falſò. adiicit ex Cicerone id cognoſci, cùm nullus ſit in Cicerone locus de crimine ſuſpecti tutoris. De tutelæ, & rationibus diſtrahendis fateor eſſe. Simile eſt illud ex Suetonio lege Cornelia de falſis ſolos ſenatores teneri. Signatores Suetonius ſcripſit, non ſenatores, nec adiecit ſolos. Legem Æliam Sentiam iubere, vt ſi eſſet donatio facta inter virum, & vxorem, maritúſque, re nondum tradita, vita exceſſiſſet, ne mulier rei vindicationem poſt obitum mariti haberet. de quo rideo maximè. quia & donatio fieri, re non tradita, non potuit & vt potuiſſe ponatur, rei quoque traditæ ante Orationem Seueri, viuo, mortuóve marito, mulier vindicationem non habuit, & No. CLXI. quæ huic cōmento cauſam dedit, aliū ſenſum eſſe oſtendimus ſuprà ca. 18. Non omnem cauſam capitis eſſe capitalem. repugnat coniugatorum ratio. cogit in hanc abſurditatem vocabuli capitalis ad variam ſignificationem inanimaduerſio. Vel ſanguinis cauſa eo ſignificatur tantùm, vel etiam mediæ capitis deminutionis, vel latiùs quælibet criminalis, vel latiſsimè quælibet famoſa etiam ſi ciuilis ſit. ſed huic rectè M. Tullius adiicit, Penè. Priuata, inquit, iudicia ſummæ exiſtimationis & penè dicam capitis. itaque cauſa Quinctiana penè capitalis eſt propter infamiam, qua notatur is cuius ex edicto bona poſſidentur. Idem ille miratur, cur maieſtatem & proditionem Aſconius ſeparatim nominet, qui vbi intellexerit proditionis ſiue perduellionis (idem & tyrannidis dicitur & impietatis & rebellionis) crimen proprium eſſe, quod propria quædam & ſingularia iura habeat, & ab Imperatoribus quoque ſeparari l. 3. C. de abolit. qua ratione etiam ab iniuriis famoſi libelli ſeparantur, tum verò ὄυτω θαυμαζέτω.

Deſertor, Emanſor, Transfuga. CAP. XXVI.

On ea eſt differentia inter emanſorem, & deſertorem, quod hic reducatur, ille reuertatur. nam & qui reuertitur, quandoque pro deſertore habetur l. qui commeatus. D. de re milit. & qui reducitur pro emanſore l. qui cum vno. §. edicta. D. eod. Differentia tantùm eſt in tempore l. aut facta. §. tempus. D. de pœnis. l. 3. §. ſi ad diem. D. de re milit. Emanſor eſt qui diu abfuit, Deſertor qui perdiu, ſiue prolixo tempore l. 3. §. emanſor. D. eod. Diu, aut perdiu noli accipere pro decennio, aut vicennio, aut tricennio. nam & qui quinquennio abfuit pro deſertore habetur l. milites. §. vlt. D. eod. ſed temporis obſeruatione iudici relicta, hoc ſatis eſt notari, tempore ſolo diſcerni emanſorem à deſertore, quod deſertor perdiurno tempore abſit, emanſor

A ſor non ita prolixè. Neglexit hanc differentiam Germanicus Cæſar
Ti.Imperatoris filius adoptiuus, cùm præeſſet exercitui Pop. Romani, vt refertur in dicto §. edicta. & edixit ſe habiturum pro deſertore eum qui diu abfuiſſet. *Vt is,* inquit, *inter emanſores haberetur.* quo loco *vt* pro *Quamuis* accipere oportet. Quin & Mennium caſtrorum præfectum duce eodem Germanico, eum qui agmine deceſſiſſet, pro deſertore habuiſſe apud Cornelium Tacitum legimus, de quo in l.3.§.ſed qui agmen.D.de re milit.eum ex cauſa caſtigari, vel mutare militiam. Referuntur edicta Germanici in eo §.quaſi optimi ducis exempla. Deſertor comparatur ſeruo fugitiuo.imò fugitiuus appellatur dicto §. tempus.Itaque exemplo ſeruorum rectè dices emanſorem eſſe puſil-
B lum deſertorem, deſertorem verò eſſe magnum emanſorem, longè grauius eſſe deſerere, quàm manere. diſcriminis notam præcipuam tempus eſſe. Transfuga peior eſt his omnibus. patriam enim oppugnat propalàm. denique hoſtis manifeſtus eſt. & in l. liberorum.§.non tamen.D.de iis, qui notant.infa.hoſtes pro transfugis dici puto, atque ideo potiùs eſſe legendum in l.aut damnum.§.hoſtes.D. de pœn. Hoſtes autem, id eſt, transfugæ. Sed & in hac transfugarum cauſa in l. non omnes.§.qui captus.D.de re mil.corruptè ſcriptum opinor pro tranſfuga haberi eum qui in præſidio captus ſit.id enim ratione caret.Lego, *in profugio.* Græci habent, ἐν τῷ βαρβάρων γῇ, id eſt in hoſtico.In profu-
C gio autem, id eſt dum transfugit ad hoſtes, ſi àb eiſdem captus ſit, pro transfuga ex prima animi deſtinatione non pro captiuo habetur.ſecùs eſt, ſi captus ſit cùm non transfugiſſet d.l.non omnes.§.pen.Cetera expoſui Obſeruationum 4.cap.9.

Inaudire cauſam in l.Diui.D.de lib.cau. *CAP. XXVII.*

VLpianus in l.Diui.D.de liber.cau. *Si is,* inquit, *qui pro ſua libertate litigat, deſit, contradictor verò præſens ſit, melius erit inaugeri cauſam eius ſententiámque proferri. ſi enim liquebit contra libertatem dabit.* Hîc primùm quæret ſtatim aliquis, quid ſit cauſam inaugeri. Diuino ſic
D legendum, *Inaudiri cauſam eius, ſententiámque proferri.* nam & ad hunc modum ſupra auditioni cauſæ prolationem ſententiæ iunxit his verbis, *An audita cauſa ſententiam proferri.* Sequitur. *Si enim liquebit.* Iudex ſententia quid ſibi liqueat prodit l.vbi.C.ad legem Corn.de fal. Certè ſi non liquet, ſententiam non profert, ſed dicit, iurátve ſibi non liquere l.Pomponius.D.de re iudic. quod pro ſententia nequeas accipere, cum neque abſolutionem, neque condemnationem contineat, verbóque vtatur, vt Seneca ait 2. Controuerſiarum, non damnantis, ſed dubitantis. Idem 8. Epiſtolarum. Aut fer ſententiam, aut quod faciliùs in eiuſmodi rebus eſt, nega tibi liquere. Sequitur. *Contra libertatem dabit.* Contra libertatem dare eſt ſententiam

proferre contra libertatem. Sic Plinius VII. Epist. Finem cognitioni A
quæstio imposuit quæ secundum reos dedit. Suetonius in Claudio. Absentibus secundum præsentes dabat. Tacitus 4. Ita secundum Messenios datum. Omittitur hoc genere loquendi litis nomen, quasi notum, etiam si non apponatur. nam ita solebant pronuntiare, SECVNDVM TE LITEM DO, vt ex Valerij 2.c.3. constat. Cicero pro Roscio Comœdo. QVOMINVS SECVNDVM EAS LIS DETVR NON RECVSAMVS. Gellius 5.c.10. SI CONTRA TE LIS DATA ERIT.

De vectigali Centesimæ, Ducentesimæ, Quadragesimæ, Quinquagesimæ. CAP. XXVIII.

MAlè Accursius in l.17.D.de verb.sig. vectigal rerum vænalium octauam fuisse dicit. Fuit quidem ea rerum vænalium, sed portorij nomine exigebatur. Illo autem loco portorium separatur à vectigali rerum vænalium, quod exactum opinor à vẽditore ob venditionem proponendam, & de eo agi in l.1.C.de veteranis & l.4. C.de prox.sac.scr. Id verò mancipiorum vænalium quintam, & vicesimam fuisse Tacitus scribit lib.13. Vectigal, inquit, quintæ & vicesimæ vænalium mancipiorum remissum. Sed puto locum esse corruptum, & legendum, *quinquagesimæ*. Dio LV. ὅ τέλος τ̄ πεντηκοστῆς ἐπί τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγε. C
Idémque Tacitus eodem libro postea abolitæ quadragesimæ quinquagesimæque mentionem facit. Quadragesima non fuit rerum vęnalium, sed litium siue summarum, de quibus litigaretur, vt Suetonius scribit in Gaio. Ceterarum autem rerum vęnalium vectigal Centesimam fuisse idem Tacitus scribit lib.1. post bella ciuilia ab Augusto institutam, sicut & quinquagesimam. Quadragesimam instituit Gaius Caligula. Centesimam verò posteà Tiberius ad ducentesimam redegit, Tacito lib.2. ac deinde etiam ducentesimam Gaius Italię nõ etiam prouinciis remisit, Suetonio auctore. Sed in eo quod Tacitus de Tiberio scribit mutasse eum centesimam in ducentesimam, dissentit Dio, D
qui cõtra pro ducentesima à Tiberio centesimam inuectam refert lib. LVII. ac deinde à Caligula sublatam centesimam lib. LVIII. ac similiter Tacitus nullam eum adiisse hereditatem, nisi cum amicitia meruisset, Dio omnium adiisse. Sed Dio de cõuersis iam moribus Tiberij loquitur: aut certè verior Taciti, & Suetonij narratio est.

An vitrico priuigni tutela vel educatio permittatur. CAP. XXIX.

EDucationem pupillorum lex sub hac conditione permittit matri, si secundas non contrahat nuptias l.1.C.vbi pup.edu. deb. No. XXII. Ex eo colligunt vitiosè educationem pupillorum vitrico permittendam non esse: aut etiam cum hodie tutela filij deferatur

A deferatur matri sub eadem cõditione, colligam similiter ex eo rectè vitricum priuigni tutelam gerere non posse, quod tamen est falsum l.vlt. C.de contr.iud.l.nonnunquã.D.de adop. Porrò à tutela ad educationem argumentamur rectè l.1.§.vlt..D.vbi pup.educ.deb. adeò vt quicunque dari tutor potest, videatur etiam pupillum educandum suscipere posse. atque ita etiam Dio G. Octauium impuberem apud vitricum educatum refert. Sed non è contrario, cuicunque educatio permittitur, & tutela: vt iure antiquo matri tutela filij non permittitur, nisi eam à principe impetrauerit, educatio permittitur. Loci legum notissimi sunt. Seneca de consolatione ad Marciam. Pupillus relictus sub tu- B torum custodia vsque ad XIIII. annum fuit sub matris custodia.

Sententia Lentuli & S.C. quædam. *CAP. XXX.*

Enuleius scribit in l.hos accusare. D.de accus. præsidem prouinciæ accusari non posse ex sententia Lentuli dicta Sulla & Trione Coss. vbi sententiam non oportet accipere quasi iudicis, sed quasi Senatoris in senatu dictam. Fuit is Lentulus sub Tiberio ex Senatoribus vnus natura bonus, vt Dio scribit LVII. Consules quoque illi sub eodem. De Fulcinio Trione constat ex Tacito. igitur collega erit Memmius Regulus Sulla. Porrò Senatoribus licebat more maiorum etiam relationem egre- C di, & quod in commune conduceret loco sententiæ proferre. Ita Lentulus loco sententiæ forsitan extra relationem censuit non esse accusandos præsides prouinciarum. excipitur repetundarum crimen l.4. C.ad leg.Iul.rep.No.VIII. Refertur in eadem lege eodem Imperatore factũ S. C.M.Aurelio Cotta, & M.Valerio Messalla Coss. vt in seruo accusando eadem obseruentur quæ si liber esset, puta vt ne accusetur à muliere vel pupillo, vel ab eo qui duos reos habet. Eisdem Coss. refertur in l.4. D. de offic.proc. Senatum censuisse vt proconsul quem vxor comitaretur ex delicto vxoris teneretur. quod tamen Tacitus lib.IIII. Cethego, & Varrone Coss. factum ait ex sententia Cottæ Messalini, qui Senator fuit sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, vt idem ait lib.V. Quare ita D forsitan scripserat Vlpianus in d.l.4. Senatum Cotta Messalino consulente censuisse. Consulere dicuntur Senatores l.2.D.ad Velleia.

Auro legato, an debeantur aurea emblemata. *CAP. XXXI.*

Vro legato, certum est inaurata, vel auro inclusa, id est, auro cooperta & vestita vasa argentea non deberi l.pediculis §.1. D. de auro & arg.leg. vbi, *alioquin*, pro, *ceterùm*, accipi debet. Non æquè certum est, an emblemata aurea, quæ sunt in apsidibus argenteis debeantur. & vt in cõsultatione Demiphonis ex tribus Iuriscõsultis, vnus negat, alter adfirmat, tertius cunctatur, ita in hac quæstione Gallus deberi emblemata ait,

ait, Labeo negat, Tubero in facto atque adeò in incerto rem eſſe poſitam ait. Dubitandi cauſa hæc eſt, quod inauratis vel auro incluſis argenteis vaſis aurum ita illigetur ne detrahatur quaſi confuſione facta, Emblemata verò aurea plerunque exemptilia ſint. Verius tamen eſt omnia argento legato cedere, nihil eorum auro legato cedere l. cùm aurum. §. item Pomp. D. eod. Similíque modo reſpondendum erat, S. C. facto ne vaſa aurea miniſtrandis cibis fierent, quærentibus, an interdictum eſſet vſu argenteorum in quibus eſſent emblemata aurea, interdictum ſcilicet eis non eſſe. qua de re voluiſſe Tiberium & aliud S. C. fieri Dio ſcribit L V I I. iis verbis. ἀπεῖπε καὶ χρυσῷ σκεύει μηδένα νομίζειν ἐπείτε διηπόρησάν τινες εἰ καὶ τὰ ἀργυρᾶ τὰ χρυσοῦν τι ἔμβλημα ἔχοντα ἀπηγορευμένον σφίσιν εἴη κεκτῆσθαι, βουληθεὶς καὶ περὶ τούτου τι δόγμα ποιῆσαι ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος ἐμβληθῆναι. Et verò factum opinor, propterea quòd Tacitus decretum ſcribit, ne vaſa auro ſolida fierent. vetita igitur non ſunt inaurata, vel incluſa, vel quæ emblemata aurea haberent, quia hæc vaſa auro ſolida non ſunt. Et quod Suetonius ſcribit in quodam decreto patrum cum emblema recitaretur, commutandam vocem cenſuiſſe Tiberium. Id enim S. Conſultum intelligit de argenteis vaſis habentibus emblemata aurea. quo planè corroboratur, confirmatúrque ſententia Galli. Illud non omittam in d. l. pediculis. §. 1. vocem, *lapidibus*, delendam eſſe. variè legebatur. aliàs *lapidibus*, aliàs *aſpidibus*. Vtramque lectionem ſcriptor retinuit, cum poſterior tantum retinenda eſſet.

De luctu mulierum & feſtinatis nuptiis. *CAP. XXXII.*

AVt diuortio aut morte mariti ſoluitur matrimonium. Si diuortio, mulier alij nubere poteſt ſtatim, niſi prægnans ſit, vt in libro de præſcriptionibus docui cap. 20. Refert Tacitus lib. 1. & Dio 48. abducta Neroni vxore prægnante conſultos à Tiberio pontifices, an concepto necdum edito partu ritè nuberet, reſpondiſſe ſi dubitetur an ſit prægnans non ritè, ſi certum ſit eſſe prægnantem, rité. Conſuluit Pontifices, quod ritus nuptiarum à iure Pontificio peterentur. Eſt titulus De ritu nuptiarum, cuius conceptio ſatis demonſtrat pontificij iuris hoc eſſe, quo iure nuptiæ fiant, ſicut & illud quo ritu funeſta deſinat eſſe familia, de quo ex eodem iure nonnihil ſcriptum eſt in l. ſi ex re. §. vlt. D. de ſtip. ſer. qua ſanctitate muri, quo iure portæ, qua religione monumenta, quo ritu res ſacræ fiant. §. ſacræ. Inſt. de rer. diuiſ. l. hereditas. D. de pet. her. l. oſſa. D. de relig. atque ideo ijs de rebus omnibus adiri ſolebat collegium Pontificum. Sed ad propoſitum redeo. Si morte mariti ſoluatur matrimonium, aut more maiorum lugeri debet maritus, aut non. Si lugeri non debet, vt ſi damnatus ſit perduellionis, poteſt etiam tunc mulier ſtatim alij nubere, niſi prægnans ſit l. liberorum. §. 1. D. de

iis, qui

A iis qui not.infa. Si lugeri debet, siue sit prægnans, siue non, nubere alij non potest intra legitimum tempus, olim x. menses, hodie annum, nisi hoc à principe impetrauerit, vt sibi intra legitimum tempus nubere liceat l.solet.D.de iis qui not.inf. Addo, *vel à Senatu*. Plutarchus in Antonio. οὐκ ἐῶντος μὲν νόμου πρὸ δέκα μηνῶν ἀνδρὸς τελευτήσαντος γαμεῖσθαι, τῆς συγκλήτου δόγματι τὸν χρόνον ἐκείνης ἀνείσης. Id tamen mulier non impetrabit si prægnans sit. Rectè enim Gaius Imperator cùm publicæ lætitiæ causa luctus cohibuisset viduis permisit nubere intra legitimum tẽpus sub hac exceptione, nisi prægnantes essent. Dio LVIII. καὶ τὰ πένθη πάντα ἐπέσχεν ὥστε καὶ ταῖς γυναιξὶ ταῖς τῶν ἀνδρῶν ἐστερημέναις γαμεῖσθαι καὶ πρὸ τοῦ καθήκοντος χρόνου ἄνγε μὴ ἐν γαστρὶ ἔχωσιν ἐξεῖναι. Igitur soluto
B matrimonio hoc, vel illo modo prægnans nunquam ritè nubet alteri. Diuersum est in non prægnante, nisi si mortuus vir lugeri debeat, & non sit remissus luctus beneficio principis, vel senatus.

Speculatores, Scultatores, Tesserarij, Optiones.
CAP. XXXIII.

SPeculatores dicuntur non Spiculatores in l.Diuus.D.de bon.dam. Sicut Flor. scriptũ est & l.7.C.de cohor.prin. cor. & in sacrosancto Euangelio, ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, & à Corn. Tacito sæpe secundum veterem scripturam, cuius testis est Beatus Rhenanus, & à Suetonio speculatoria caliga. Sed
C vno Taciti loco scriptum est in hunc modum, A quo Barbium Proculum Tesseranum speculatorem & Veturium Othonem eodem perductos. mendosé. Puto Proculi nomen esse delendum. probo coniecturam Alciati, vt legatur, *Tesserarium*. probo veterem scripturam à Rhenano relatam, vt legatnr *Optionem* non Othonem. Confirmor Plutarchi auctoritate, qui ita scribit in Galba. ἐν δὲ τούτοις ἴτουριος καὶ βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτιών, ὁ δὲ τεσσεράριος. ac mox subiicit Optionis & Tesserarij nomine significari eos, qui nuntiorum & ὀπτήρων id est speculatorum ministerio funguntur. ex quo loco apparet non mutatione literarum speculatores dici, quasi ab spiculis potiùs ea appellatio ducta sit, sed quod ij sint in speculis, posterior ætas Scultatores nuncupauit quasi Auscultatores.
D quo fit, vt nocturnarum excubiarum tesseras tractent ex eo ordine, qui Tesserarij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine qui in capitis reos lege agant, vt Euangelij locus apertè demonstrat, & ad d.l.Diuus. τῶν βασιλικῶν interpretatio. τὴν στολὴν τοῦ φονευομένου ἦν ἐν τῷ συλληφθῆναι περιεβέβλητο, οὔτε ὁ ἄρχων κερδαίνει οὔτε ὁ ἀποτέμνων οὔτε ὁ ὑπομνηματογράφος, & Iulius Firmicus lib.8.cap.26. Speculatores, inquit, faciet, qui, nudato gladio, hominum amputant ceruices. Porrò Scultatores dixit nõ Leo tantùm philosophus τακτικῶν 3. Sed & Vegetius 2.cap.15. Ferentarij, inquit, & leuis armatura, quos nunc scultatores & armaturas dicimus. &

cap.17.Ferentarij autem, armaturæ, ſcultatores, ſagittarij, funditores, A
hoc eſt leuis armatura. Sic lego ex veteribus libris. noui vno loco habet *auxiliatores*, altero *ſcutatores*. Optionum inferior eſt gradus. Sunt enim ordine & promotione antecedentium militum adiutores, auctore Vegetio, & dum iunguntur ſpeculatoribus in d. l. Diuus. Speculatorum adiutores ſignificare videntur. Iunguntur Teſſerarijs, quos ſpeculatores eſſe diximus ſupra, in antiquis inſcriptionibus, quarum vna ſic habet, TESSERARIO OPTIONI FISCI CVRATORI. altera, IN EIS TESSERARIVS OPTIO VEXILLARIVS. Miniſtraſſe interim eos decurionibus & centurionibus Feſtus ſcribit, ac deinde annonam diuiſiſſe, ac pleraque alia de optionibus lib. x. Codicis ex- B
poſuimus.

Legis Iuliæ iudiciariæ caput vnum. CAP. XXXIIII.

LEges Iuliæ iudiciariæ ab Auguſto latę ſunt, quas, & edicta Macrobius vocat 1. Sat. c. 10. Hoc verò eis inter cetera cauetur, NE REVS VEL ACCVSATOR DOMVM IVDICIS INGREDIATVR l. 1. D. ad leg. Iul. de amb. Puto idem de actore præceptum non eſſe. At Imppp. Arcadius Honorius & Theodoſius litiũ non obſeruata differentia præcipiunt, ne meridianis horis, quod tempus ſcilicet vacuum eſt à iudicijs, iudices à litigatoribus adeantur l. 1. C. Th. de off. iud. ciuil. C
quod & antea cauerant apertiùs Valens Gratianus & Valentinianus. Verba conſtitutionis hæc ſunt. *IMPPP. Valens Gratianus & Valentinianus AAA. ad Antonium PP. Ne quis domum iudicis ordinarij poſtmeridiano tẽpore ex occaſione ſecreti ingredi familiariter affectet, eiuſdem duntaxat prouinciæ (ſiue notus iudici ſiue etiam ignotus eſt) & tum honoris auctoritatem præferens. Dat. v. Kal. Aug. Morantiaco Gratiano A. IIII. & Merobande Coſſ.* Liber, ex quo hanc conſtitutionem edo, habebat, *Siue etiam ignotus, geſtet tamen honores* &c. Emendaui, *Siue etiam ignotus eſt, & tum honoris* &c. nam & hæc & ſuperior Arcadij & Honorij conſtitutio honoratis tantùm litigantibus interdicit iudicum domo. Contrà verò eadem lege Iulia iudiciaria cautum eſt, ne iudices domos alienas introeant. ita enim de Auguſto Dio ſcribit LIIII. τοῖς δὲ δικά- D
ζειν ἀεὶ λαγχάνουσιν ἀπεῖπεν ἐς μηδενὸς οἴκαδε τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ἐσιέναι. Fuit & ſub Tiberio S. C. ne Senatores domos pantomimorum ingrederentur, & ſub Claudio ne milites domos ſenatorias ſalutandi cauſa.

An Senatoribus ſine commeatu res ſuas inuiſere liceat. CAP. XXXV.

DE hac queſtione lib. XII. Codicis ex l. 15. & l. vlt. de dignit. ita conſtitui, Clariſſimis vel Spectabilibus licere, Illuſtribus non licere, hac ſcilicet ratione, quod illuſtrium quo maior potentia,

A potentia,& dignitas,eo Reipub.aut principi periculosiores eorum recessus. Quibus hoc loco addere libet, distinctionem etiam olim hac in re Senatorum quandam fuisse, ex Sicilia primùm, deinde ex Gallia Narbonensi Senatoribus ius fuit abeundi sine commeatu, ceteris non item ex constitutione Augusti. Cornelius Tacitus XII. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt Senatoribus eius prouinciæ non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Dio LII. καὶ προσέταξε πᾶσι τοῖς βουλεύουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς ἰταλίας ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀεὶ φυλάσσεται. πλὴν γὰρ ὅτι ἔς τε τὴν σικελίαν καὶ ἐς τὴν γαλατίαν τὴν περὶ νάρβωνα οὐδαμόσε ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. Deinde subiicit rationem differentiæ. qua etiam fit, vt Constitutione Augusti
B seiungatur Aegyptus à ceteris, ita vt non regatur à Senatoribus Pop. Romani, sed ab equitibus. Suspecta enim fuit principibus Aegyptus semper propter opulentiam,& rerum nouarum studia. nam & Diocletiano hac ratione maximè inuisa fuit Aegyptiorum peritia admirabilis neque vana περὶ χυμείας ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, vt Sudas scribit, sumpto supplicio de libris artis huius præcepta continentibus. Ceterum, vt ad rem redeam, post Augustum Claudius sine permissu principis Senatores vrbe excedere vetuit vltra septimum miliarium. Sudas in Claudio. Κλαύδιος ὁ βασιλεὺς τῶν ῥωμαίων νόμον προὔθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν.

C

De refugis pœnarum, & ijs qui in custodia pœna sua funguntur. CAP. XXXVI.

Refugarum pœnam augeri cōstat varié. Refugæ ex opere metalli, in metallum dantur. Refugæ ex metallo vel deportatione, extrema pœna adficiuntur. Refugæ ex relegatione temporaria, in perpetuum, ex perpetua, in insulam relegantur l.4.D.de pœn. in cuius legis initio vel abundat negatio, vel legendum, *indictis locis*. plerumque & ex temporaria, statim in insulam l.capitalium §.in exulibus.D.eod.l.qui cum
D vno.§.temporarium.D.de re mil. Ex relegatione autem in insulam, deportantur,& ex opere publico tēporario, duplicato tempore damnantur. Sed, vt ait l.aut damnum.§. quisquis.D.de pœn. duplicari id temporis oportet, quod ei cùm superesset, fugit, scilicet ne illud duplicetur quo apprehensus in carcere fuit. Itaque si damnatus sit in quinquennium,& triennio transacto fugerit, in quadrienniū damnari eum oportet. Scilicet, inquit, ne illud duplicetur quo apprehensus in carcere fuit. quæ verba malè Accursius refert ad tempus quo causam ex carcere dixit ante condemnationem. id enim forsitan fuit perbreue, sanè debuit esse. id quoque pœnæ non adnumeratur, vt si quinquennio in reatu & carcere fuerit, pòst damnetur in quinquennium, nihilominùs quin-

quennij pœnæ parere debet contra quam si post damnationem quinquennio in carcere fuerit. denique illud tempus in pœnæ tempus non cedit. quamobrem eius haberi ratio certè non debuit, cùm de duplicando pœnæ tempore ageretur. Putem Iurisconsultum eis verbis tempus id spectasse potiùs quo refuga pœnæ obtemperauit. nam & relegati, & deportati & in opus damnati carcere contineri plerumque solebant. atque ita custodias accipio in d. §. in exulibus, nimirum qui in custodia pœna sua funguntur. Liuia apud Dionem L V. τὶ γὰρ ἂν ἀδικήσειέ τις ἐς νῆσον κατακλεισθεὶς ἢ καὶ ἐν ἀγρῷ πόλει τέ τινι οὐχ ὅπως ἀνδρῶν πλῆθος οἰκετῶν ἢ χρημάτων ἀλλὰ καὶ μετὰ φρουρᾶς ὢν ἄν γε καὶ τούτου δεήσῃ. Id tamen postea fuit prohibitum l. vlt. C. de pœn. ea est constitutio græca, quæ in fine eius tituli desideratur.

A B

Prætermissa quædam in Frag. Vlpiani. CAP. XXXVII.

IN formula nuncupationis testamenti relata ab Vlpiano tit. 20. forsitan rectius legeretur, *perhibetote*. Apuleius 2. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote. Ex tit. 24. sententia hac, *Ei cuius in potestate, manu, mancipióve est heres scriptus legari non potest*, tollenda negatio est l. à filio. D. de leg. 1. In tit. 17. adnotandum non temerè dixisse Vlpianum, *ex parte*, vt l. multum. D. de cond. & demon. nam ex asse heres scriptus etiam ante apertas tabulas heres fieri potest l. 1. §. vlt. D. de iur. & fac. ign. l. 3. C. de iure delib. In tit. 7. probo coniecturam Petri Fabri V. C. qui legendum censet, quasi ciuem per ignorantiam vxorem duxerit. In tit. 6. forsitan legendum *tectoriis* potius quàm *pictoriis* vel *picturis*. In tit. 14. cum tractetur de vacatione fœminis data lege Iulia & Papia, adnotari debuit tempus vacationis maribus datum. Videtur triennij fuisse lege Iulia, vt Suetonius scribit, anni lege Papia. nam ipsemet Augustus apud Dionem ait iis, qui cœlibes essent se primum dedisse triennium, deinde biennium lege Iulia, vt opinor, tum annum lege Papia. Sed hoc tempus numerari existimo à lege lata. A die diuortij vel mortis vxoris, cuius temporis vacatio data sit maribus lege Iulia vel Papia, ignoro. Forsitan nulla, quoniam de fœminis tantùm Vlpia. scribit, in quas mitiores, quàm in viros leges fuere semper. In tit. 10. Erepticium forsitan dici verius est, quod quasi indigno aufertur l. pen. D. de iu. fis. Quadrans eripiatur l. 26. D. ad leg. Corn. de fal. Hereditas eripietur. vtrumque eripitur vt indigno.

C D

Qui naues habere non possunt. CAP. XXXVIII.

SEnatoribus ex lege Iulia repetundarũ nauem habere non licet l. 3. D. de vac. mun. nec licuit olim ex lege lata à Q. Claudio Trib. plebis maiorem trecentarum amphorarum, teste Liuio lib. XXI. Præsidibus quoque prouinciarum,

A rum, etiam si ex senatoribus non sint, vel procuratoribus Cæsaris, nauem habere non licet, quia & nihil in prouinciis habere & parare licet l. aufertur. §. quod à præside. D. de iu. fis. Ratio hæc est, vt quæstus & prædationes cohibeantur, quemadmodum M. Tullius indicat De suppliciis, & Liuius supradicto libro. Porrò lex Iulia interdicit tantùm naue maritima, non fluuiatili. Vt enim ex initio liquet d. l. 3. tota ea lex de nauibus maritimis accipienda est. Putem & lege Iulia nauium interdictarum modum definitum fuisse. nam Senatoribus fundos maritimos habentibus, ad fructus deportandos capacem nauem in Italia habere licuit. Eadem verò ratione & deportatis, quamuis negotia iurisgentium contrahere possint l. 15. D. de int. & rel. ex lege Augusti non licet habe-
B re nisi naues actuarias duas & onerariam vnam quæ non sit plus quàm amphorarum mille. Coërcetur adquirendi & negotiandi libertas. nam & seruos aut libertos ex eadem lege plus quàm xx. & in bonis plus quàm quingenta milia sestertiûm habere non possunt. auctor Dio LVI. Vnde explicari debet quod Liuia ait LV. nec familiam nec facultates amplas deportatum habere. Itaque negotia iurisgentium deportatus contrahere nisi vsque ad certum modum non potest. Leges modum imponunt donationibus, testamentis, emptionibus.

Quomodo aut qua lege successerit deportatio in locum aqua
C *& igni interdictionis.* CAP. XXXIX.

QVod in libris nostris scriptum est, hodie deportationem in insulam successisse in locum aquæ & ignis interdictionis, ex Augusti lege descendere videtur, qui, vt Dio scribit LVI. primus constituit μηδένα πυρὸς καὶ ὕδατος εἰρχθέντα, ἐν ἠπείρῳ διατρίβειν. erat olim & interdictis aqua & igni libera vagandi facultas. hodie insula concluduntur. quamobrem à græcis περιωρισμένοι vocantur. Insula, inquam, quæ à continenti distet quadringentis milibus, excepta, Co Rhodo, Sardinia, & Lesbo, in quibus interualli huius rationem obseruari Augustus noluit.

D *Graduum agnationis vetustißima descriptio.* CAP. XL.

DE gradibus librum singularem Paulus scripsit qui totus ferè continetur notissima l. Iurisconsultus. vt mihi adfirmauit vir fide dignus, in cuius manus liber ille venerat integer. Scripsit & Varro, quem librum citat Seruius v. Æneid. Mos erat eiusmodi libris subscribere εἰκονισμοὺς siue formas, graduum faciliùs percipiendorum causa, quas disponebant scalarum, vt Paulus ait, locorúmve procliuiũ instar. Duos ascendendi aut descendendi modos notat, scalas & cliuos. In l. 20. §. 1. D. de ser. vrb. præd. dixit, gradus & cliuos. In scalarum igitur aut cliuorum modum gradus describuntur. & inde ascendentium & descen-

dentium appellatio. Antiquam eorum formam oculis, animísque A
ſubieci, quam habebat à fronte Codex Theodoſianus quidam ab Aemaro Rancõneto V.C. paulò antè, quàm optimè de Rep. meritum ſpiritum Deo redderet, mihi commodatus. Ea eſt agnationis tantùm, & parentes complectitur ac ſuos heredes tam non naturales, veluti matres familias quæ in manum conuenerunt, quàm naturales, & ceteros qui in tranſuerſa linea ſunt ex virili ſexu, quos omnes agnatorum appellatione comprehendi certiſſimum eſt, & eo iure eis omnibus legitimam hereditatem obuenire. In linea inferiori locantur non tantùm mares, ſed & fœminæ, non in tranſuerſa vel ſuperiori, quia lege hereditas ad fœminas ex tranſuerſo vel directo ſurſum non redit, excepto ſecundo gradu ex tranſuerſo. Id in ea deſcriptione obſeruandum eſt ma- B
ximè inter ſuperiorem & inferiorem lineam poni eum de cuius agnatione quæritur, & hoc prænomine deſignari, *Ego*, quod & aliæ tres antiquæ graduum cognationis formæ habent, quæ Deo faciente in lucem edentur alio tempore.

Tritauus	Patruus maximus				
Atauus	Patruus maior	Patrui maioris filius			
Abauus	Patruus magnus	Patrui magni filius	Patrui magni nepos		
Proauus	Patruus	Patrui filius	Patrui nepos	Patrui pronepos	
Auus	Frater	Fratris filius	Fratris nepos	Fratris pronepos	Fratris abnepos

LEGE HEREDITATES | Pater | QVEMADMODVM REDEANT

EGO

Vxor que in manu viri est	CONSANGVINEI	Filius qui ex potestate non exijt	SVNT INTER SE.	Filia que in potestate est
Nurus que in manu filij est	HI QVOQVE SVNT	Nepos qui ex potestate non exijt	INTER SE CONSANGVINEI.	Nepẽis que in potestate est
Pronurus que in manu nepotis est	ITEM CONSANGVINEI	Pronepos qui ex potestate non exijt	SVNT INTER SE.	Proneptis que in potestate est
Abnurus que in manu pronepotis est	ET HI INTER SE	Abnepos qui ex potestate non exijt	SVNT CONSANGVINEI.	Abneptis que in potestate est
Adnurus que in manu abnepotis est	SVNT QVOQVE INTER	Adnepos qui ex potestate non exijt	SE CONSANGVINEI.	Adneptis que in potestate est
Trinurus que in manu adnepotis est	ITEM IJ SVNT INTER	Trinepos qui ex potestate non exijt	SE CONSANGVINEI.	Trineptis que in potestate est

IAC. CVIACII OBSERVATIONVM

LIBER VII.

Adoptionem non tantùm ius agnationis, sed & ius patronatus adferre. CAP. I.

ERTVM est adoptionē ius agnationis adferre l. qui in adoptionem D. de adopt. De iure A
patronatus dubitari potest, puta an liberi adoptiui eadem iura habeāt in bonis liberti paterni quæ & ipse pater adoptiuus. quoniam hac de re locus in libris nostris qui mihi quidem occurrat in præsenti nullus est. Sed vt legitima hereditas adoptatoris ad eos transit, existimandum est etiam iura libertorum paternorum transire. atque etiam viuo adoptatore, eis quasi liberis patroni omnem à libertis paternis honorem deberi. quod Appianus libro 3. ἐμφυλίων de a- B
doptatis lege curiata nominatim scripsit ijs verbis, καὶ δύνανται μάλιστα αὐτοὶ ἴσα τοῖς γνησίοις παισὶν, ἄγειν τοὺς συγγενεῖς τῶν θεμένων καὶ ἀπελευθέρους, id est eo maximè genere adoptionis idem adoptiuis quod naturalibus liberis ius dari in cognatos & libertos adoptantis. Maximè ait excludendæ testamentariæ adoptionis causa. testamento enim iure adoptio non fit. & cognatos pro agnatis accipit. nam adoptio ius cognationis non adfert. Sed hæc Iustinianus mutauit constitutione illa græca De iure petronatus quæ desideratur in fine tituli De bonis libertorum. Hodie igitur filij adoptiui adoptatoris libertos non habent.

De Minicio, Messio, Tryphonino, Tertulliano, Africano Iurisconsultis. CAP. II. C

VO tempore Iurisconsulti quique vixerint, cognoscere est operæpretium. De Atilicino, & Fufidio, & Gaio alibi scripsi. Alios quosdam, quorum æquè ętates notatę non sunt, visum est hoc loco proponere, Minicium putà & Messium & Tryphoninum & Tertullianum & Africanum. Minicium Natalem ad quem Iulianus libros sex scripsit constat fuisse Traiani temporibus ex l. pen. D. de ser. Messium autem & Tryphoninum Antonini ex l. vlt. D. de iu. fis. qua ex re simul & ex l. 4. D. de

A ext.cr.intelligitur Diuos, vel Optimos principes in l.Cicero.D.de pœn. l.qui sine.D.de neg.gest.esse Seuerum & Antoninum, quod etiam constat ex l.44.D.de exc.tut.l.12.§.si deportatum.D.de capt.& postl.& in l. rescriptum.D.de dist.pig.Seuerum significari, sub quo Papinianus fuit magister libellorum, & præf. prætorio. Libellos enim agere, & apud Dionem epistolas agere est fungi officio magistri libellorum, vel epistolarum, quod mandari Iurisconsultis solebat, & ad libellum apposita subscriptione principis, magistri libellorum vel promagistri subscriptio sequebatur. Ex eo etiam intelligitur Bæbium Marcellum, de quo in l. Bæbius.D.de pact.dot.esse illum senatorem, quem Dio scribit sub Seuero capite damnatum. Africanum ad Adriani imperium refero, &
B eum esse opinor quem A.Gellius & ceteri Iurisconsulti Sex. Cæcilium vocant. moueor l.3.D.de agn.lib.in qua Iulianũ Sex.Cæcilio Africano respondisse scriptum est. Solebant enim & se inuicem Iurisconsulti de iure consulere. Sic Proculum Atilicinus, sic Paulum Rufinus. Lampridius Africanum ponit sub Alexandro non minus falsò quàm Alphenum, quámque Vlpiani libros ad Sabinum, dicatos fuisse Sabino cuidam V.C. quem Heliogabalus occidi iusserit. Tertullianum fuisse sub Seuero & Antonino constat, si quidem is est, qui de religione Christiana complures libros scripsit: cuius rei iidem illi libri indices clari sunt, translationibus ex iure sumptis confertissimi, & testis Eusebius lib.2. cap.2. qui eum fuisse Iurisconsultum scribit. Fuere etiam Christiani Li-
C cinius Rufinus & Aurelius Arcadius Charisius.

Stipendium, & tributum. CAP. III.

SI verum est quod Theophilus noster scripsit, stipẽdium populo. tributum principi præstari, sicut fisci & ærarij, ita & stipendij ac tributi differentia hodie nulla est, quia tandem ad extremum sensim infracto populi iure prouincias omnes sibi seposuit princeps. An igitur ea ratione Vlpianus in l.ager.D.de verb.sign.stipendium tributum etiam appellari ait? Sumpta ea lex est ex lib. XVII. ad edictum, quo Vlpianus
D tractauit de rei vindicatione, & varia proposuit agrorum genera, ex quibus Italicos cõstat rei vindicatione peti. De vectigalibus, id est, emphyteuticis & de stipendiariis & tributariis dubitari potest, propterea quòd emphyteuticarij, vel prouinciales eorum domini non sunt ex iure Quiritium. Sed & horum placet vindicationem esse l.cùm sponsus. §.in vectigalibus.D.de pub.in rem act. vbi quod ait, & in aliis prædiis, de stipendiariis & tributariis accipio. Vrbicus lib.2. Stipendiarij, inquit, agri nexu non habentur. Sed nec mancipatio eorum legitima esse potest. possidere enim priuatis quasi fructus tollendi causa & præstandi tributi conditio concessa est. Vindicant tamen inter se non minùs fines ex æquo ac si priuatorum agrorum. Id quoque placet eis prædiis pos-

sessores seruitutem imponere l.3.C.de ser.& aqua. Nouum opus nunciare l.in prouinciali.D.de noui oper.nunc.Ex quibus liquet quò sit referenda ea agri & stipendij finitio quæ in supradicta lege ab Vlpiano proponitur. Sed, vt ad propositam quæstionem reuertamur, an quod princeps occupauit tam stipendia, quàm tributa, ideo Vlpianus ait, stipendium etiam tributum appellari? Equidem existimo hoc minimè omnium sensisse Vlpianum, sed promiscuum vsum vocabulorum notasse. nam ætate Vlpiani nondum erat ea differentia sublata, quæ ab eodem retinetur in l.7.D.de vsufr. Eutropius, vt abusio vocabulorum aliquo testimonio comprobetur, Galliæ Cęsarem tributi nomine annum H-S.CCCC. scribit, Suetonius stipendij nomine, Britãnos tributarios fecisse Sex.Ruffus, stipendiarios Eutropius.

A B

De publicanis, & vectigalibus. CAP. IIII.

Superiori cap.non intempestiuè subtexturi videmur tributi, & vectigalis differentiam. Stipendium & tributum onera sunt fructuum l.7.D.de vsufr.l. neque.D. de imp. in res dot.fac. Mæcenas apud Dionem 52. φόρον ἐπιτάξαι πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς ἐπικαρπίαν τινὰ τῷ κεκτημένῳ αὐτὰ παρέχουσι. φόρον tributum vel stipendium vocat. Vectigalia quæ τέλη dicuntur propriè sunt portoria, quæ in itinere præstari solent l.si quis pro vxore. D.de don.inter vir.& vxor. quæ fructuum onera non esse constat. Phauorinus. φόρος κυρίως δ' ὑπὲρ τῆς ἰδίας εἰσφερόμενον γῆς, τέλος δὲ ἡ ὑπὲρ τῆς ἐμπορείας συντέλεια. Sunt tamen & alia vectigalium loco, veluti vicesima hereditatum & manumissorum, centesima, ducentesima, quinquagesima rerũ vænalium, quadragesima litium, quæ onera prędiorum non sunt. Item reditus ex metallis, salinis, picariis, cretæfodinis, cotoriis l.inter.D.de ver.sign. quæ etiam onera prædiorum dici non possunt, cùm sint in iure Pop.Romani aut principis. nemini autem res sua debet onera. At sanè vectigalia prædiorum emphyteuticorum onera prędiorum esse videntur, quia in eis prædiis ius, eorúmque vindicationem emphyteuticarius habet. item scripturæ & decumarum vectigalia onera fructuum, siue prædiorum sunt. Sed hæc publicanis locantur, & prædia emphyteutica emphyteuticariis dantur. Tributa vel stipendia publicanis locari non solent. proinde alia sunt prædia vectigalia, id est, emphyteutica, vel quorum vectigali publicani fruuntur, alia stipendiaria, alia tributaria. eadémque prouinciarum diuersitas. quod Cicero indicat in Frumentaria. Præterea verò latissimè vectigalia etiam pro tributis, & stipendiis accipiuntur, & vectigales prouinciæ agríve pro stipendiariis vel tributariis non in nostris quidem, sed in aliis auctoribus. Festus. Vectigal ęs dicitur, quod ob tributum & stipendium & extraordinarium (sic lego) populo debetur. Eadem latitudine non tantùm quæ populo Romano, vel principi, sed & quæ ciuitatibus vel priuatis debentur,

C D

A bentur, vectigaliorum nomen admittunt. & vectigales agri sunt ciuitatum agri, aut virginum perpetuarum, aut sacerdotum accepti iure emphyteuseos. Vectigal dum separatur à tributo, aliàs est emphyteuma l. cùm seruus. §. heres. D. de leg. 1. aliàs portoriũ. l. 1. §. 1. D. de pub. & vect. & tributum latè pertinet, soli vel capitis, populi vel principis, aliàs stipendium l. 2. §. si quid publici. D. de her. ven. Varia itaque & multiplex est huius vocabuli significatio. Ac similiter vectigaliarij, qui & publicani, & telonæ dicuntur, propriè ij sunt, qui vectigalia P. R. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa l. 12. §. vlt. D. de publ. &
B vect. l. cùm qui. D. de ver. sig. qua de causa Cęsar dum vult leuare Asiam publicanis apud Dionem 42. quod redigebatur ex vectigalibus in tributi collationem transformat. Verùm ij etiam qui salinas, cotorias, picarias, cretæfodinas, metalla conducta habent, & qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt l. 13. D. de publ. & vect. & si qui quandoque tributa vel stipendia cõducant l. 1. §. 1. eod. Liuius 39. Vectigalia summis pretiis, vltro tributa infimis locauerũt. quas locationes Senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci iussit. est & similis locus lib. 43. Emphyteuticarios, non ausim publicanos appellare, quia ius in prædiis habent, quod publicani non habent. Sed neque eos quibus priuati homines fructus, quæstus, reditus suos lo-
C cant, qui & vectigalia dicuntur, quia publica conducta non habent. Salinarum vectigal inter alia prouinciarum vectigalia posui. Cicero pro lege Manilia. Publicani maximas familias in salinis habent, d. l. 13. d. l. inter. l. liber homo. §. 1. D. de her. inst. l. si quis sine. C. de vect. & com.

De decima litium. CAP. V.

ACtione calumniæ tenebatur olim actor qui temerè litem instituerat in decimam partem litis §. hæc autem. Instit. de pœna tem. lit. Erat ea actio ex stipulatu. nam initio litis cauebat actor, ni vicisset, reo decimam pręstitum iri. Et erat repromissio non satisdatio, vt ex Codicis
D Hermogeniani tit. De calumniatoribus constat, in quo Diocletiani & Maximiani ad Quintianum est constitutio in hæc verba. *Iudicio tutelæ conuenit excipi actionem, ad quam respondere debes, quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulatæ, calumniæ in decimam partem eius quod periit tibi condemnari eum desiderare potes. Dat.* XI. *Kal. Non. A A. Coss.* Ait, *calumniæ condemnari.* nam inde nomen habet, sicut actio de dote, licet vtraque sit ex stipulatu, nõ specialis quędam actio. Eam actionem decimariam non vtendo extinctam restituit Iustinianus No. CXII. hoc addito, vt decimæ cautio satisdationem habeat. Excipit tamen argentarios edicto VII. quibus agentibus repromissione decimæ rei cõtenti esse debent. Hac autem actione solus actor tenetur iure nostro.

Curatorem teſtamento non dari. CAP. VI. A

CVratorem teſtamento non dari conſtat l.1.D. de confir. tut. quia lex XII. tab. de tutela loquitur non de cura. SVPER PECVNIA, inquit, TVTELAVE SVAE REI. Tutoris autem, vel curatoris datio iuris eſt, non patriæ poteſtatis, vel iuriſdictionis. eadémque ratione ventri tutor dari non poteſt. quia ſcilicet de curatore lex loquitur non de tutore l. ventri. D. de tut. & cur. dat. Atquin teſtamento Cæſaris Dio ſcribit Decimum Brutum & percuſſorum alios quoſdam G. Octauio ἐπιτρόπους datos, quo nomine curatores ſignificantur. nam & tutores dari non poterant Octauio firmata iam & plena pubertate. ideóque eoſdem non in ſecundum, ſed in primum caſum Octauio ſubſtitutos refert, ſi ad B ipſum non perueniret hereditas. quo genere primis heredibus adſcribi alios, in more Pop. Romani poſitum Appianus ſcribit iis verbis, ἔθος ῥωμαίοις παραγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους εἰ μὴ κληρονομοῖεν οἱ πρότεροι. Conſtat tamen & lege XII. tab. vulgarem ſubſtitutionem introductam, pupillarem moribus tantùm. Verùm, ne aberremus à propoſito, ſiue tutores ſiue curatores Octauio datos Dio ſcribat, id quia iure fieri non potuit, vix etiam factum crediderim, & Suetonio potius acceſſerim, qui non Octauio, ſed poſtumis à Cæſare tutores datos refert. Dedit igitur exheredatis aut certè in rumpendi periculum teſtamentũ deduxit, aut malè vterque recitant teſtamentum. Illud notandum cenſeo C quod Appianus ſcribit Brutum in ſecundis heredibus ſcriptum, & filium nominatum fuiſſe. qua re, quantum opinor, in ferientem vocem illam emiſit, καὶ σὺ τέκνον.

An iure fiat adoptio in teſtamento. CAP. VII.

VVlgò traditur adoptionem duobus modis fieri, Populi vel principis auctoritate, & magiſtratus imperio. Videtur & teſtamento fieri rectè. Velleus Paterculus lib. 2. Cæſaris teſtamentum apertum eſt quo G. Octauium adoptabat. Eutropius 7. Vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus. Suetonius in Tiberio. Teſtamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abſtinuit. Cicero in Bruto. Qui Craſſi teſtamento fuit adoptatus. Nepos in Attico. D Cæcilius moriens teſtamento adoptauit eum, heredémque fecit. Similes auctorum locos cõplures colligere, nihil negotij fuerit. Sed his contenti ſimus. Porrò teſtamento adoptatur qui in bona & nomen teſtatoris vocatur, id eſt qui heres ſcribitur & nomen teſtatoris ferre iubetur: cui præcepto parendum eſt adita hereditate ſimul ac nomine, niſi famoſum ſit nomen, vel quæ alia remittendi eius cauſa ſubſit l. facta. §. ſed ſi nominis. D. ad Treb. Verum enim vero & ſi ita quidem adoptetur quis in nomen, & familiam teſtatoris, non tamen iure adoptatur, quia

A quia legati verbo in ea lege XII.tab.quæ testamentorum ius & libertatem constituit, adoptiones non significantur. Sed quemadmodum curator testamento datus, id est, non iure, à prætore confirmatur, ita adoptio non iure facta, veluti testamento, à populo vel principe confirmari potest l.adoptio.D.de adop.& ita non satis fuit Octauium testamento Cæsaris adoptari, sed confirmata est adoptio lege curiata. Confirmationem vocat Dio lib.XLVI.sicut d.l.adoptio. Iterationem Appianus lib.3.dum testamentariam priorem adoptionem vocat, legitimam posteriorem. proinde sicut confirmatus tutor datiuus est non testamentarius l.iure.§.vlt.& seq.D.de test.tut.qua de causa cautionem ab eo magistratus exigunt l.5.D.de conf.tut.ita confirmata siue iterata adoptio legitima est non testamentaria. idem de iterata libertate iudicium est, B vt si quem inter amicos manumisisti, posteà vindicta liberes. At iusta libertas non iteratur. iusta adoptio non iteratur. & generaliter actus legitimi non iterantur, veluti aditio l.si solus.§.vlt.D.de adq.here.& serui optio l.serui.D.de leg.1.Iterari siue confirmari Octauij adoptionem necesse fuit quasi non iure factam. quod quantum potuit Antonius traxit, ne Octauius Cæsaris filius legitimus censeretur, vt Dio scribit XLV. Bruti adoptio (nam & hic quoque testamento Cæsaris secundo gradu adoptatus fuit) non potuit confirmari, quia inerat ei tacitè conditio substitutionis vulgaris. nec enim adoptatur venítve quis in nomẽ, nisi qui & in hereditatem vocatur.

C *Ad L.latæ.D.de verb.sign.* CAP. VIII.

Ertum est libro secundo Sentẽtiarum tractasse Paulum de tutelis. quamobrem sumptam ex eo libro l.latæ.D. de verb.sign. soleo totam ad tractatum tutelarum referre. Definitur in ea lata culpa. definiuntur amici. Vtrumque in tutelarum tractatu in disquisitionem venit. nam ob latam culpam remoti tutoris multò grauior est conditio quàm remoti ob culpam leuem. & quandoque solam culpam latam præstat tutor, non leuem l.tutor.§.competit.D.de adm. tut. Et absentes tutores ex causa remouentur, vel alius eis adiungitur arcessitis cognatis, ad- D finibus, amicis tutoris, edicto proposito l.vlt.D.vbi pup.educ.deb. quo loco, quos amicos appellare debeamus, si quæratur, Paulus definit non leui notitia coniunctos amicos appellari, sed quibus fuerint iura cum patrefam. honestis familiaritatis quæsita rationibus. Ergo non leui notitia coniunctos amicos dicimus, nam nec beneuolos, & alij sunt amici, alij beneuoli, sed eos quibus cum iustæ, honestæ & magnæ necessitudinis causæ intercesserint. Cum patrefam. id est cum tutore vel etiam cum patre pupilli. nam & præsentibus cognatis, propinquis & amicis paternis solet prætor pupillo decernere alimenta, & statuere vbi potius alendus sit. Solent & amici parẽtum pupillis tutorem petere & tutorem suspectum facere l.2.D.qui pet.tut.l.is qui.D.de neg.gest.

Ministerium publicum. CAP. IX. A

MInisterium publicum in l.1.D.ad leg.Iul.repet. non accipio pro ſcribis, viatoribus, præconibus, aliiſve miniſtris magiſtratuum, ſed pro iis qui ſub titulo miniſterij in prouincias mittuntur cùm iure prætorio, aut conſulari, vt de M.Catone Velleus ſcripſit lege lata à P. Clodio miſſum eum fuiſſe in Cyprum publicandæ pecuniæ regię, & conſtituendæ prouinciæ cauſa ſub honorificentiſſimo miniſterij titulo. quo loco puto delenda hæc verba, *in Senatu*, ex ſuperiore clauſula repetita. Puto & paulo ſuprà vbi eadem de re ſcribit Velleus pro *Plebiſcito* corruptè legi *S. Conſulto*. Cypri, inquit, deuictę nulli adſignanda gloria eſt, quippe Senatuſconſulto, miniſterio Catonis, regis morte facta prouincia B eſt. cōſtat enim Clodiano plebiſcito non S.C. huiuſmodi miniſterium Catoni mandatum. Sic & alio loco apud Velleum cum de bello piratico ſcribit Pompeio demandato lege Gabinia, vulgò malè ita legitur, Quo S.C. penè totius terrarum orbis imperium vni viro deferebatur. emendo, PS. Miniſterij autem verbo id ſignificari quod initio propoſuimus, etiam indicio ſunt in ea lege verba quæ ſequuntur, *vel cùm ex cohorte cuius eorum eſt.* igitur qui miniſterio funguntur, cohortem & officium habent.

C

Extraordinarij, & Euocati milites. Comites Conſiſtoriani. CAP. X.

IN l.2.C.vt nem.lic.in coëmp. &c. milites ἐπισάκτους interpretatus ſum euocatos. Forſitan rectius, externos & aduentitios, quos & extraordinarios & ἐπιλέκτους vocāt. Dio L V. ξένοι δ' ἱππεῖς ἐπίλεκτοι. eodémque ſenſu leges externas Dionyſius, ſeruos barbaros Plutarchus in Gracchis ἐπισάκτους, & in conciliis mulieres συνεισάκτους, & in epiſtolis D. Pauli παρεισάκτους, id eſt extrarios. Euocati milites ſiue ἀνακλητοὶ appellati ſunt veterani, quos poſt patris cædem Auguſtus exciuit ex Calatia D & Caſilino, quorum fuit certum corpus ferentium vites centurionum more, vt Dio ſcribit L V. Vites ῥάβδους vocat, vt & auctores Baſilicorum ad l.milites.§.irreuerens.D.de re milit. Proinde & Centuriones appellantur rectè, cùm vite honorati ſint. Euſebius V I I. τιμή τίς ἐστι παρὰ ῥωμαίοις δ' κλῆμα οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους. & ita Titinniū, quem Velleus Paterculus G. Caſsij euocatum, Dio X L V I I. & Valerius I X. Centurionem vocant. In l.vlt.C.qui mil.poſſ. τὴν ἀξίαν τοῦ κόμητος τοῦ ὑψηλοῦ βήματος, dignitatem Comitis primi ordinis, malim, comitis conſiſtoriani, quamquam & is comes ſit primi ordinis. & ſic No. X I I I. ſecundum Baſilica, quæ coniunctione tranſpoſita Haloander ſequutus eſt, ἢ τῶν περιβλέπτων κομήτων τοῦ ὑψηλοτάτου βήματος ἢ τῶν λαμπροτάτων &c.

A *De tutela fœminarum.* *CAP. XI.*

DAbatur olim tutor fœminis etiam puberibus ex lege
Attilia à Tribunis & prætore, vt Liuius ait XXXIX. &
Vlpianus in frag. non negotiorum gerendorum, sed au
ctoritatis interponendæ gratia: quæ finiebatur conuen-
tione in manum, auctore Boëtio in Topicis. erat enim
conuentio in manum species capitis minutionis. constat verò capitis
minutione omnes tutelas solui. qua de causa & conuentione in manum
rumpebantur testamenta quasi agnatione sui heredis. quia quæ conue-
nit in manum viri, viro suus heres est, & filiis ex eo matrimonio susce-
ptis consanguinea non naturalis. naturales consanguinei sunt soli fra-
B tres vel sorores. itaque facta in manum conuentione mater, & filius in-
uicem succedunt iure legitimo, quasi consanguinei, quod vetus descri-
ptio graduum agnationis quam libri superioris capite vltimo posui a-
pertè demonstrat, & S.C. Tertulliano vel Orficiano locus tantùm est si
defuerit conuentio in manum, auctore Vlpiano tit. 26. Porro, vt prædi-
ximus, quæ maritum habet, & in eius manu est, tutorem non habet, si-
cut qui patris est in potestate, tutorem non habet. & vt testamento pa-
tris filiofam. tutor dari potest, ita testamento viri matrif. optio tutoris
dari potest, vt ipsa sibi tutorẽ eligat quem velit, & hic tutor is est quem
pro Muræna M. Tullius ait potestate mulieris contineri. Dabatur quo-
C que eadem optio lege speciali, vt ob indicata Bacchanalia auctore Li-
uio latum est ad plebem, vt Hispalæ tutoris optio esset, quasi ei vir te-
stamento dedisset. Liberantur & tutela præter conuentionem in ma-
num, libertinæ liberorum iure, auctore eodem Vlpiano, & lege specia-
li, vt Liuiæ & Octauiæ datum Dio scribit LVIII. τὰ σφέτερα ἄνευ κυρίου
διοικεῖν, id est sine tutore. Post conuentionem in manum, quia tutore ca
rebant, & ea in re tutoris auctoritas necessaria erat, non obligabantur
ciuiliter, ne marito quidem auctore. quod notasse Vlpianum in l. 2. §.
his qui. D. de cap. min. vt mihi persuadem articulus, *Interdum*, facit, quo
D significatur non esse id perpetuum, vt quis post capitis deminutionem
iure ciuili obligetur, nimirum quia & si adrogatus vel emancipatus
obligetur, ea tamen quæ conuenit in manum non obligatur. & hoc
quidem ita constituo exemplo pupilli, qui tutore quidem auctore obli
gatur, patre in cuius est potestate auctore non obligatur l. vlt. §. pupil-
lus. D. de verb. oblig. Nec moueor argumento testamenti quod constat
mulierem, quæ est in manu viri iure facere. nam rectè Vlpianus tit. 20.
fœminam dum scribit testamentum facere tutore auctore, adiicit, do-
nec in tutela sit, & in tit. 11. dum causas enumerat in quibus tutoris au-
ctoritas mulieribus necessaria est, testamenti causam prætermittit. quia
& sine tutore quæ conuenit in manum iure testamentum facit. Puto &
in edicto proposito l. 2. D. qui satisd. cog. de in manum conuentione
egisse prætorem, & scripsisse in hunc modum, Eámve, quam in potesta-
te hab

te habebit, vel vxorem. vel nurum, arg. l. 2. D. in ius voc. vt eant. nam & A
ſi propriè vxor vel nurus in manu, filij in poteſtate, ſerui in mancipio
eſſe dicantur, vt tamen ſerui paſſim in poteſtate & in manu eſſe dicun-
tur, & filij in manu & mancipio, ita & vxores vel nurus non malè in po
teſtate & in mancipio eſſe dicuntur, vt Gellio XVIII. cap. VI. ex quo
apud Nonium ita eſſe legendum arbitror. Fidelius locupletiores, in-
quit, matronam quæ in matrimonio ſit mariti etiam ante ſuſceptos li-
beros dictam, meliore tamen matris futura ſpe à matris nomine nun-
cupatam. Matrem verò familiàs, quæ in familia mancipióque ſit mari-
ti, aut eius in cuius manu maritus eſſet. Vterque dicit eſſe in familia, vt
l. pronuntiatio. §. familiæ. D. de ver. ſign. vterque nurum eſſe in manu, B
mancipio, familia ſoceri. rectè. nam & ſi in manum mariti conuenerit,
atque ea ratione dicatur ſæpe in manu mariti eſſe licet ſui iuris mari-
tus non ſit, familiam tamen ſequitur ſoceri, & eo mortuo planè mariti
l. ſi maritus. D. famil. erciſ.

Explicatur L. Titio. §. Titium. D. ad municip. CAP. XII.

SI probatum eſt nomen debitoris à nouiſſimo curatore, fruſtrà tutorem de eo cõueniri, qui ſcilicet nomen contraxit, Vlpianus reſpõdit l. ſi probatum. D. de tut. & rat. diſtr. cui addatur, Fruſtrà etiam priores curatores de eo C conueniri. Quia enim ait, à nouiſſimo curatore, ponendum eſt & alios fuiſſe anteà curatores, ſed eſſe deſiiſſe poſtulatione ſuſpecti aut morte. Eodem modo Modeſtinus reſpondit in l. Titio. §. Titium. D. ad municip. ſi probatum ſit nomen, & pignus debitoris Reip. à nouiſſimo magiſtratu, fruſtrà priores de eo conueniri. Hæc enim eſt ſumma res. Latior ſpecies, quæ ſequitur. Titius in magiſtratu pecuniam publicam credidit & à debitore fundum pignori accepit ea lege, vt non ſoluto debito, is diſtraheretur ſine vlla repromiſſione, id eſt creditoris iure, non communi iure, hac ſcilicet fini, ne euictionis nomine, vel quo alio ſe venditor obligaret atque ita vt ne indemnis vlla ex cauſa Reſp. vel magiſtratus à debitore præſtaretur. Titio ſucceſſerunt alij magiſtratus, qui nomen probauerunt, id eſt nominis periculum agnouerunt. & D hi contra legem pignoris de modo fundi repromiſerunt, quo non inuento, damnantur quantò minoris & conſequenter eo minus ex ſorte Reſpub. conſequitur. Hiſdem porrò Mæuius ſucceſſit, qui & ipſe nomen probauit. Poteſt vnus ex collegis nomen probare. Quæritur quis indemnitati Reipub. ſatisfacere debeat. In debitorem non eſt regreſſus per contrariam pigneratitiam, qui ſibi lege pignoris eadem de re conſultè cauit. Fruſtrà etiam de eo conuenietur Titius, fruſtrà ſucceſſores Titij in magiſtratu. denique Mæuius qui nouiſſimus nomen probauit ſolus tenebitur ſi idoneum ſibi ſucceſſorem non nominauerit. Ait, *ſuccedentes gradus*. Compendio ita cum fuiſſet ſcriptum, *mgratus*, *gratus*

ſolum

A ſolum manſit, ex quo poſtea, *gradus*, reſtituamus ergo veterem, *magiſtratus*. compendia huiuſmodi ſunt antiquiſſima, quæ qui neſcit rationem corrigendorum librorum neſcit. Ait, *à magiſtratu vendentibus*. legendum, *à magiſtratibus vendentibus*. Ait, *poſt magiſtratus*. legendum, *poſtmagiſtratus*, vt ſit hyphen, ſicut *poſtfactum*, *poſt delictum*.

Fugitiuorum notæ, & ſupplicia. CAP. XIII.

FVgitiui compungi ſolent notis vel literis, quibus perſæpe dignoſcuntur & deprehenduntur l. 2. D. de fugit. Petronius Arbiter. Notum fugitiuorum epigrãma. Quintilianus. Si quis fugitiuo ſtigmata ſcripſerit. Clemens Alexandrinus 3. παιδίας. τῶν δραπέτων στίγματα δείκνυσι. Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remmia ca-
B lumniatores, quod tollitur l. ſi quis. C. de pœn. Boëtius de Conſolatione. Edixit vt notas inſigniti frontibus pellerentur. Seneca de ira. Varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inſcriptiones frontis, & beſtiarum immanium cauernæ. Solebant & fugitiui pedum amputatione coërceri, atque adeò qua parte peccaſſent, eadem multari l. 3. C. de ſer. fug. ſicut falſario inciſos digitorum neruos Alexandri decreto Lampridius, Claudij præciſas manus Suetonius ſcribit. idem Galbam nummulario non ex fide verſanti pecunias manus amputaſſe menſæque eius affixiſſe. & Iuſtinianus No. XVII. exactori non ex legis præſcripto apocham conficienti manus abſcindendæ ius dari
C præſidibus prouinciarum. & No. XLII. eandem pœnam indicit ſcriptori librorum hereticorum. Conſtantinus lenoni & perſuaſori iubet liquido plumbo meatus oris claudi l. 1. C. Th. de rap. virg. quæ pœna etiã olim in vſu fuit. Horat. Nec ſeuerus vncus abeſt liquidúmve plumbum. Et ex No. quadam Leonis & Conſtantini periuro lingua præciditur. Sed de omni hoc genere pœnarum eleganter Galenus VI. de Hippocratis, & Platonis placitis iis verbis. εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τοὺς ἁμαρτάνοντας οἰκέτας κολάζοντες, τῶν μὲν ἀποδιδρασκόντων τὰ σκέλη καίοντές τε καὶ καταχαράζοντες καὶ παίοντες, τῶν δὲ κλεπτόντων τὰς χεῖρας ὥσπερ γε καὶ τῶν γαστριμάργων τὴν γαστέρα καὶ τῶν φλυαρούντων τὴν γλῶτταν, ἁπλῶς δ' εἰπεῖν ἐκεῖ-
D να κολάζοντες τὰ μόρια, δι' ὧν ἐνεργοῦσι τὰς μοχθηρὰς ἐνεργείας.

De iure aureorum anulorum, & iure tribus vrbanæ.
CAP. XIIII.

LIbertinis dato iure anulorum aureorum equeſtrem dignitatem dari conſtat. quæ res efficit, vt in multis iuris partibus donati anulis libertini pro ingenuis habeantur. Cor. Tacitus XVIII. Poſtulante exercitu, vt libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, honorauit anulis. Ex Conſtitutione autem Iuſtiniani ius anulorum hodie non petitur, ſed vltro generaliter defertur omnibus libertinis, ſicut & ci-

uitas Romana,ſine ius Quiritum, quod etiam pro beneficio dabatur olim. Vtrumque conſentiente patrono l.3.D.de iure an.aur.Plinius x. Epiſt. ROGO ILLIS INDVLGEAS IVS QVIRITIVM, QVOD A TE VOLENTIBVS PATRONIS PETO. & alio loco, ROGO DES IVS QVIRITIVM LIBERTIS QVOD A TE, PETENTE PATRONA, PETO. Denique Iuſtinianus promiſcuum & commune fecit quod olim dabatur parciſſimè, Vitellio etiam qui Aſiaticum anulis donauit cenſente commaculari eo equeſtrem ordinem, vt Suetonius ſcribit, & Alexandro Seuero, vt Lampridius, adfirmante ſeminarium ſenatorum equeſtrem locum eſſe. qua de cauſa libertinos nunquam in equeſtrem locum redegit, id eſt nunquam honorauit anulis aureis. Plinius XXXIII. cap. 11. Paſſim ad ornamenta anulorum etiam ſeruitute liberati tranſiliunt. Referebantur etiam libertini ciues Romani in tribus vrbanas, ſed non ſimul ac libertatem nacti erant, ſicut L. Cornelio tribus conceſſa non fuit ſtatim ac ciuitas, vt Cicero ſcribit pro L. Cornelio. Ideóque liberto patronus tribum emi mandat l. patronus. D. de leg. 3. quo iure, vt lex ait, ferret, commoda, id eſt, annonas, teſſeras frumentarias, liberalitates principis, ad quem locum propriè pertinet hæc vetus inſcriptio vrbis Romæ.

TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONT. MAX. TRIB. POT. VI. IMP. IIII. COS. V. P.P. TRIBVS XXXV. QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMODA EARVM ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AMPLIFICAVIT.

Lex XII. Tab. De denuntiatione teſtimonij, & de denuntiationibus quæ fiunt ad domum. CAP. XV.

PAulus lib. 1. ad edictum ſcribit neminem de domo ſua extrahi debere l. 21. D. de in ius voc. l. nemo. D. de diu. reg. iu. Tractauit eo libro de damno infecto, quo edicto ei qui non eſt in iure prætor domum denuntiari iubet, verecundè, vt Vlpianus ait, non extrahi de domo ſua l. 4. §. prætor. D. eod. tit. quod & ad eundem modum ad idem edictum Paulum ſcripſiſſe, argumento ſunt d. l. 21. & l. 19. & d. l. nemo. quæ omnino referendæ ſunt ad edictum de damno infecto. Conſtat verò ex Vlpiano in d. l. 4. eam denuntiationem vel in perſonam fieri eius, qui domi ſuæ eſt, vel ſi domo abſit ad domũ præconis voce, & libello ædibus adfixo. quod & aliis in cauſis frequenter fit l. vim. §. nupta. D. ad leg. Iul. maieſt. de adul. l. 13. D. de excuſ. l. 5. §. 1. D. quod vi aut clàm. l. 1. §. 1. D. de agnoſ. lib. l. 2. C. de annali excep. Denuntiatio quoque ea ſiue citatio abſentium reorum quæ per triduum fit ex l. inter. D. de pub. iud. ad domum fieri clamore vel buccina publicè debet, Gaius Gracchus apud Plutarchum. καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι. Item denuntiationes teſtimoniorum, quibus ſcilicet teſtes euocantur, ad domum fieri iubent XII. tab. verba legis hæc ſunt. CVI TESTIMONIVM

A NIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM OBVAGVLATVM ITO. Portum Festus, & Donatus domum interpretantur rectè. Vagulationem quæstionem cum conuitio. puto à vagore siue vagitu vagulationem dici, quoties testes citantur, quærunturque magna voce & amplo boatu, quod conuicium Festus vocat quasi conuocium, vt quodam loco Vlpianus noster ait, quo sensu & Cicero cautorum conuicium dixit. Articulus autem *Ob* primo loco pro *ad* sumitur, secundo pro *circum*. Notandum est valde quod dicitur de tertiis diebus. nam ex eo constat vetus hoc ius esse, vt per triduum testimonij denuntiatio fiat, sicut & reatus d.l. inter. Notandum quod ait, *Ob*
B *portum*. id est ad domum, ad quæ verba idem quod Vlpianus & Paulus ad edictum de damno infecto, Gaiũ adnotasse opinor, Verecundè Decemuiros ob portum denuntiari testimonium iussisse, non extrahi testes de domo sua lib. I. ad legem XII. tab. ex quo sumpta est l. 18. & 20. D. de in ius voc.

Lex XII. Tab. de antestatione. CAP. XVI.

Non omnes qui in ius vocantur nec sequuntur, manu iniecta duci in ius possunt. Ex domo sua vocati non ducuntur l. 21. D. de in ius voc. Ex asylo vocati non ducuntur. No. XVII. Qui satisdant, non ducuntur. inde titu-
C lus, *In ius vocati vt eant vel satisdent*. quo significatur non ire eum qui satisdat, & inuitum ire eum qui non satisdat. Id verò certum est nunquam duci quemquam nisi testato. rectè enim apud Horatium qui trahit in ius, antestatur prius, quod & eo loci relatis à Porphyrione verbis XII. tab. significatũ reor. Sed sunt valde corrupta. SI IN IVS VOCATI (alias, vocationi) TESTAMINI IGITVR ENCAPITO ANTESTARI. fortè legendum, SI IN IVS VOCAT, NI EAT, MANVM INICITO, ENCAPITO ANTESTARI. Si ius vocat, ni eat. sic quoque forsitan legendum Ciceronis 2. de legib. De manus iniectione loquũtur sæpe XII. tab. vt alio capite, SI CALVITVR, PEDEMVE STRVIT MANVM ENDO IACITO. & alio. DEINDE MANVS INIECTIO ESTO, IN IVS DVCITO.
D Encapito id est incipito. Sensus hic est, vt qui reum in ius vocat, non euntem ducat manu iniecta, & antestetur. nec enim iure ducitur quis nisi antestatus. Porrò sicut denuntiatus dicitur, cui fit denuntiatio l. venditor. D. de iudic. ita antestatum dicimus eum qui testato conuenitur, qua ratione & pater fiduciarius antestatus dictus est olim auctore Gaio in Institutionibus. Et vt paucis duplicem, tam veterum, quàm nouorum errorem præstringuam, superstites siue testes non dicuntur antestati, & antestatorum non attrectatur auris, sed testium. Lex Baiuuaria, TESTIS, inquit, PER AVREM TRAHI DEBET. At sicut is, qui aduersarium ex domo sua in ius educit iniuriarum tenetur l. qui in domum. D. de iniur. & is qui satis offerentem trahit l. 5. §. vlt. D. qui satisd.

cog.ita eum qui inteſtatum in ius ducit, iniuriarum teneri rectè Acro A
& Porphyrio ſcribunt.Inteſtatum oppono anteſtato, vt Plautus, quod
anteſtati definitionem meam planè confirmat. Ceterùm ſunt,vt prædi-
ximus,qui in ius vocati ſequuntur,vltro non ducuntur, veluti è domo
ſua vocati,vel ſatis offerentes,vel inteſtati. Sunt qui ducuntur, vt ceteri
ferè omnes,qui in ius vocari poſſunt. Eſt & tertius ordo eorum, qui
neque ſequuntur neque ducuntur,id eſt qui in ius vocari non poſſunt,
quos enumeratos fuiſſe reor notiſſimo titulo, *Qui neque ſequantur ne-
que ducantur*,quo demonſtratum eſt inter cetera ductos iam ab aliquo
& vinctos neruo aut compedibus ſecundum XII.tab.necdum ſolutos,
ab alio in ius vocari non poſſe.arg.l.4.in prin.D.de in ius voc. ſicut & ij
qui religione loci quaſi vincti tenentur in ius vocari non poſſunt l.2.D. B
de in ius voc.& ob id ad eum titulum ſolutus quis ſit nécne Gaius expo
ſuit l.ſolutum.D.de verb.ſign. Illud non eſt omittendum quod ex Liuio
Priſcianus ſcribit impuberem libripendem eſſe non poſſe neque ante-
ſtari.quo loco anteſtari paſſiuè accipitur, & ſignificat vt idem Priſcia-
nus ait προδιαμαρτυρηθῆναι.vnde apparet anteſtari dici ab ante & teſta-
ri.quod Porphyrio probat.Eſt ergo anteſtari,inquit,ſcilicet antè, quàm
manum iniiciat. Vt verò impuberem in emãcipationibus anteſtari non
licet,vt ſit pater fiduciarius quem patrem eſſe ætas non patitur, an & in
ius vocatum anteſtari & ducere non licet.quod non puto,niſi ſit infans
l.4.in princ.D.de in ius voc.vel virgo filiaf.l.neque.D.eod. Infantes pue
ri puellæve filiæf.neque ſequuntur,neque ducuntur.Pueri qui exceſſe- C
runt infantiam vel puellæ ſui potentes vel puberes nuptæ,aut innuptæ
anteſtari & duci poſſunt,non tamen manu iniecta, vt Valerius Maxi-
mus ſcribit,qua de cauſa etiam à magiſtratibus,vel lictoribus non ſub-
mouentur.quin & teſtimonij dicendi cauſa virgines Veſtales in forum
& iudicium venire cogebantur vetere inſtituto, vt Tacitus ait. Sed ho-
die domum mitti ſolet tam ad teſtimonium dicendum quàm ad iuſiu-
randum l.2.§.ſin autem.C.de iureiur.prop.cal. Ceterùm litis cauſa vo-
catæ in ius,id eſt ad prætorem,ſi non defendantur venire debent, imò &
in comitatum,niſi viduæ ſint l.1.C.quãdo imp.inter pup.Sed & ſi aliud
ſit in maribus, qui licet ab aduerſario domo non extrahantur, ab exe-
cutore, maximè publici debiti cauſa extrahuntur rectè,matresfam. ta- D
men ne ab apparitore quidem domo abſtrahi & in publicum educi
poſſunt l.1.C.de off.om.iud.præſertim cùm hoc maximè mulierem de-
ceat,domo ſe tenere.qua de cauſa οἰκουρὸς à D.Paulo vocatur,& ab Au-
guſto apud Dionem οἰκουρὸς, οἰκονόμος, παιδοτρόφος. Philo. θηλείαις οἰκουρία
καὶ ἔνδον μονὴ ἐφαρμόζουσι.notum etiam illud eſt οἰκουρίας ſymbolum, Ve-
nus teſtudinem calcans.Id quoque ad extremum adiiciam ex loco In-
ſtitutionum Gaij ſuperius allato eſſe quod idem Priſcianus lib.VI.retu-
lit iis verbis,quæ ſubiiciam ex fide manu ſcriptorum, quòd hac in parte
Priſcianus valde corruptus ſit. Gaius, inquit, in primo Inſtitutorum.
Adhibitis

A *Adhibitis non minus quinque testibus puberibus, item libripende.* In eodem. *Qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens.* Quæ cum non ita sint in Gaij Institutionibus, quæ vulgò circumferuntur, apparet interpretationem Aniani ad illas eam esse, non ipsum Gaij contextum. quod & argumento manumissionis factæ in ecclesia, quam manumissioni censu factæ substituit Anianus, & adfiliatorum appellationis, qua etiam vtitur in l.2.C.Th.de leg.her.& multis aliis comprobari potest.

Proferre & differre. CAP. XVI.

DIfferentia est inter proferre, & differre. Proferre est diem prodictam prorogare. Differre est rem in aliud tempus
B conferre, nulla cùm dies antè prodicta fuisset. & hoc sensu Paulus in l.vnius.§.pen.D.de quæst. Adeò vt propterea & differantur, & proferantur custodiæ. Et in tit. de receptis, vel arbitrium differri vel diem compromissi proferri. Sed qui profert, & differt, non contrà. itaque latiùs patet dilationis nomen. quo modo Corn. Tacitus res prolatas, easdem & res dilatas vocat. Sunt autem res prolatæ feriæ iudiciorum & litium. Seneca de breuitate vitæ. Diripitur ille toto foro patronus & magno cõcursu omnia vltrà quàm audiri potest, complet. Quando, inquit, res proferentur? Significat rebus prolatis cessare patronos. quod & de Iurisconsultis M. Tullius scribit in oratione pro Muræna. Hoc toto cap. XIII. lib. VI. παρέργων Al-
C ciatus pessimè exposuit, deprauata etiam l. Aurelio. D. de lib. leg.

An collega tutor dari, vel apud collegam manumitti possit. CAP. XVII.

PVto differentiam esse inter tutelam, & manumissionem, quod prætor collegam tutorẽ dare possit, sicut Duûmvir, sicut ordo vnum ex suo corpore vel Duûmvirum l.vbi.D.de tut.& cur.dat.l.pe.D.qui pet.tut.nam se tantum prohibetur prætor tutorẽ dare l.4.D.de tut.& cur. dat.non collegam.longè aliud est in manumissione.nam prętor vel con
D sul apud se manumittere potest l.5.D.de man.vind. etiam si minor sit XX.annis l.si rogatus.§.vlt.D.eod.Sed hoc casu causam probabit collega, non ipse l.1.D.de off.cons.ac similiter præses apud se manumittit l. 2.D.de off.præs.& magistratus municipalis l.4.D.de adop.Sed nõ apud collegam l.apud eum.D.de manumis.l.apud filiumfam.§.1.D.de man. vind.& omnino sicut per procuratorem non fit manumissio l.3.C.de man.vind.quod nemo alieno nomine lege agere possit, causa tamen probatur rectè per procuratorem l.etiam.§.absens.D.eod.quod & vetus hæc inscriptio docet, PRISCVS MANVMISSVS AD CONSILIVM PROCVRATORIO NOMINE APVD DOMITIANVM: Ita verò apud collegam non manumittimus, sed causam apud eum

probamus rectè, ac deinde causa probata, nos ipsi apud nos manumittimus. Causam nos ipsi non probamus, ne videamur rei nostræ cognitores esse. Manumittimus apud nos, quia domini sumus, & detracto quoque magistratu seruum ad libertatem perducere possumus. Differentiam superiorem inter tutelam, & manumissionem, confirmat coniunctio d.l. vbi, cum d.l. apud eum & l. apud filiumf. quæ omnes sunt ex eodem auctore & libro. Sed quæ sit eius differentiæ ratio, plenè nõdum exposui. In collegam iurisdictio non est. Vacat iurisdictioni, qui vacat manumissioni, & ideo non rectè collega apud collegam manumittit. Tutoris datio non est iurisdictionis, & ideo rectè datur tutor collega, quia & cogi non potest, vt munus iniunctum agnoscat, cum iure magistratus se excusare possit, & alios qui excusationem non habent, in hoc tantùm exigimus dantis iurisdictioni esse subiectos, vt captis pignoribus aliísve remediis delatam tutelam agnoscere compellantur. quod sine iurisdictionis officio fieri non potest.

Adire hereditatem, bona, institutionem, testamentum, nomen. CAP. XVIII.

ADire hereditatem est suscipere hereditatem ex testamento vel ab intestato & quasi aditum in eam ferre, vt in l. filius. §. pen. D. de liber. & postu. aditus est ad hereditatem, id est adiri hereditas potest. Cernere autẽ est quasi decernere se heredem esse velle, vt l. is qui heres. §. pen. D. de adq. her. Antequàm heres institutus decernat de hereditate, & l. pupillus. eod. tit. Neque scire neque decernere talis ætas potest. Respicit ad formulam cretionis, CERNITO CVM SCIERIS. Vterque actus legitimus est, & ideo purè fit l. actus. D. de diu. reg. iu. & semel l. si solus. §. vlt. D. de adq. her. & per se non per alium l. per procuratorem. D. eod. & verbis conceptis l. eum qui. §. vlt. D. eod. & testibus præsentibus. Cicero XIII. ad Atticum. Cretionem testibus præsentibus LXII. Varro. In cretione adhiberi iubent testes vtriusque symbolum, digitorum percussio, vt antestationis, aurium attrectatio, manumissionis, palmæ ductus. Dixi, vterque actus. nam fuit aliqua differentia inter aditionem & cretionem, quam ex Vlpiani fragmentis cognosces. Ceterùm non adire tantum hereditatem auctores dicunt, sed & subire tam græci quàm latini, vt docui Obs. 3. cap. 6. & obire, Agraria prima, Hereditatũ obeundarum causa. Festus. Obitu dicebant pro aditu. Obescit, oberit, vel aberit. sic lego, obescit, vt superescit pro supererit, escit pro erit, etiam in XII. tab. AST EI CVSTOS NEC ESCIT. & Lucretij I. Ergo rerum inter summam minimámque quid escit. Dicebant & adire bona l. I. C. de test. mil. Symmachus in epistolis. Aditione bonorum successit. Lucianus. παρελθόντα εἰς τὴν οὐσίαν. Et adire testamentum. Ambrosius Psal. 118. Nouum testamentum singuli adeũt, & omnes possident. Græci

interpretes

A interpretes ad l.4.D.de fid.lib.& ad l.31.D.de excus. ἐὰν ἠθετήθη ἡ διαθήκη & ad l.31.D.de excus. ἡ διαθήκη κληρονομηθεῖσα. qua forma & repudiare testamentum Pomponius dixit in l.illud dubitari.D.de adq. her. Testamentum pro hereditate accipitur vt & institutio & substitutio l.10.D. de cond.inst.Institutio data & l.ex facto.§.vlt.D.de vulg.subst.substitutio relicta. Græci ad l.36.D.de statu lib. οὐδὲ γὰρ ἠθετήθη ἡ ἔνστασις ἐξ ἧς προσδοκᾷ τὴν ἐλευθερίαν. Adire autem nomen dicitur is qui testamẽto adoptatus nomen suscipit quod ferre iussus est. Velleus Paterculus lib.2. Non placebat adiri nomen inuidiosæ fortunæ Cæsaris.

De iuris & constitutionum differentia. CAP. XIX.

B SEparatur sæpe ius à Constitutionibus, vt l.falsa.D.de cond.& dem.l.4.§.contra.D.de doli excep.quia multa constitutiones benignè, aut seuerè contra ius introduxerunt. Ius veteres leges appellamus aut plebiscita aut edicta aut Iurisconsultorum auctoritates. Iure liberis damnatorum non seruantur libertorum iura, constitutionibus seruantur. Iure ad tempus ordine motus ex crimine famoso, etiam post tempus infamis manet, Constitutionibus post tempus labes pudoris eluitur. eodem genere multæ aliæ leges, quæ inter se pugnare videntur in
C concordiam adduci possunt. Hanc quoque differentiam iuris, & constitutionum bellè comprobat quod de Macrino Capitolinus scribit, fuisse eum in iure non incallidum, adeò vt statuisset omnia rescripta veterum principũ tollere, vt iure, non rescriptis ageretur. Longè alia mens fuit Caligulæ qui de Iurisconsultis quasi scientiæ eorum omnem vsum aboliturus sæpe iactauit se effecturum, ne quid præter se, id est, præter id quod ipse constituisset respondere possent.

Vulgaris clausula, Annua, bima, trima die. CAP. XX.

QVod est scriptũ in l.1.D.de do.præl.annua die pecuniam
D dotalem reddi, aut ex Iustiniani constitutione est, aut compendium orationis affectauit Iurisconsultus annuam bimam trimam diem dicere volens, vt in l.talis. D.de leg.1. Vtrùm, inquit, annua die dabuntur. & Vlpia. in frag.in ea dote, quæ annua die reddi debet. & Suetonius in fine Augusti. Produxit quædam ad vicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finiit. Annuum diem pro tribus pensionibus, & summis accipio. nam hæc erat vulgaris clausula testamentorum d.l.talis.l.cum vulgari. D.de do.prel.erat & ceterorum negotiorum. Alia legata, vt idem Suetonius ait, Augustus repręsentari iussit, hoc scilicet adiecto verbo, præsentia, quod efficit, vt vulgari clausula non contineantur ex Seruij, & Labeonis sententia d.l.talis. Alphenus contrà. Sic enim legendum est in l.Titio.D.de leg.2. Non est verum quod Alphenus retulit C.pręsenti

(sic

(ſic Flor. *præſenti* pro *præſentia* aut *præſenti die,* vt in l.1.§.ſi legata.D.ſi A
cui plus quàm per legem Falc.) non deberi : vt ſubiecta ratio demonſtrat: Quia diem proprium habuerunt. Seneca in Suaſoriis. *Dicito illos tibi annum bienniј trienniј diem debere.* lego, *annua bima trima die debere.* Vtraque emendatio eſt ſatis clara. Legatum autem ita relictum, Annua bima trima die, legata annua appellari in l.15.§.non idcirco.D.ad leg. Falc. vellem ne vir doctus ſcripſiſſet. eſt enim vnum legatum, non plura. & tribus penſiones plures eſſe conſtituendas hęc verba, in ceteris annuis legatis, indicant ſatis in eo §.

Legatum Proconſulis habere propriam iuriſdictionem.
CAP. XXI.

B

LEgatus proconſulis nihil proprium habet antequàm à proconſule ei mandata ſit iuriſdictio l.legati.D.de offic. proc. ergo ἐξ ἀντιδιαστολῆς mandata iuriſdictione aliquid proprium habet. A legato proconſul appellatur l.2.D. quis, & à quo ap. Hoc eſt abſurdum, niſi legatus proprium aliquid habet. videtur enim idem à ſeipſo appellari. quamobrem & ab eo cui prætor mandauit iuriſdictionem, qui eam ſanè ſuo iure non habet, pretor non appellatur l.1.D.eod. Sed legatus procõſulis eam habet ſuo iure, licet non antè, quàm ſit ei mandata iuriſdictio, quam
vtique ei mandare cogitur procõſul. nec enim optat ipſe ſibi legatum, C
ſed ei datur quaſi adiutor ex S.C. vt de Fõteio Appianus ſcribit 1.ἐμφυλίων à Senatu Seruilio dato, qui tum procõſul erat in Italia: nam & olim in Italiam proconſules mittebantur cum legatis, poſteà deſiêre mitti vſque ad Adrianum, deinde Marcus iuridicos dedit, vt Spartianus, & Capitolinus ſcribunt. Verba Appiani hæc ſunt. ἐπανηρέθη δ᾽ αὐτῷ καὶ Φοντήιος ὃς ἐπρέσβευεν αὐτῷ. καλοῦσι δ᾽ οὕτως τοὺς τοῖς ἡγεμόσι τῶν ἐθνῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἑπομένους ἐς βοήθειαν. Vt autem proconſul ſuos comites habet, ita & legatus l.6.§.pen.D.de pœn. Comites, id eſt, adſeſſores iuriſperitos. ſic in li-
bris noſtris Comites accipiuntur ſemper. eodémque ſenſu Plinius IX. D
c.XXX. Non ſunt, inquit, prętereunda & L.Lucullo proconſule Beticæ cõperta de polypis quę Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Hos autem ſibi proconſul, vel legatus adoptat ſuo arbitrio l.10.§.ὁμοίως. D. de excuſ. Non eſt omittendum, poſteriores legatum appellaſſe ἐκ προσώπου, puto quod cuius legatus eſt perſonam repræſentet Theophilus in tit. De ſuſp.tut. & Balſamo ad Synodum VI. in Trullo, & ſæpe interpretes βασιλικῶν.

Fugæ argumentum. *CAP. XXII.*

QVantum ſit fugæ argumentum, vſus rerum docet, & leges demonſtrant multis locis. In l.ſi in libertum.D.de bon.lib. reus qui fugit damnato comparatur, eiúſque bona publicari

A cari significatur. atque ita olim Romæ sæpiùs qui in exilium volunta-
rium ierant, posteà aqua, & igne interdicti sunt, vt M. Tullius, & Metel-
lus Numidicus, & de Metello adiicit Appianus lib. I. καὶ φυγῆς, quæ vul-
garis erat adiectio, vt ad legem Iuliam de vi publica lib. v. Sententia-
rum exposui. Interdictionem porrò sequebatur publicatio bonorum
omnium, sicut hodie deportationem, cuius ipsum per se nomen bono-
rum omnium spoliatio est l. vlt. C. de sen. pas. In No. LIII. sui propemo
dum ipsius accusator dicitur is, qui est in fuga. In l. 7. §. prætereà. D. de
susp. tut. sua sententia esse suspectus. notum etiam illud, Fatetur facinus
B is qui iudicium fugit.

De alienatione prædiorum dotalium & pupillarium.
CAP. XXIII.

VLpianus Protribunalium scripsit libros x. quibus tra-
ctauit de causis, quæ nec mandantur, nec delegantur,
sed à prætoribus ipsis præsidibúsve pro tribunali expe-
diuntur, veluti de salariis, mercedibus, nutriciis, proxe-
neticis, de restitutionibus minorum, de tutoribus aut cu
ratoribus dandis, de transactione alimentorum, de prædiis pupillorum
alienãdis. & de hac postrema causa tractans, definiuit vrbana & rustica,
C & suburbana prædia l. 198. D. de verb. sign. Id etiam scripsit quod est in
l. 5. D. de fun. dot. Iulianum lib. XVI. Digestorum, ex quo est l. 7. eod. tit.
in eam sententiam, in fundo dotali, cuius lege Iulia alienatio prohibita
est, scribere, ei fundo seruitutẽ imponi, vel remitti non posse. quo exem
plo & in Oratione D. Seueri de prædiis pupillorum sine decreto non
alienandis Vlpianus lib. 2. Protribunalium, ex quo sumpta est d. l. 5. scri-
pserat, alienatione prohibita, seruitutum quoque remissionem vel im-
positionem prohibitam videri. quod & libris ad edictum scripsit l. 3. §.
pen. D. de reb. eor. qui sub tut. vel cura sunt. Et sanè vt in lege Iulia, ita &
in Oratione Seueri alienationis verbum accipitur eodem modo, pro
D voluntaria primum non pro necessaria: nam vt ex causa damni infecti
vicinus fundum dotalem possidere iuberi potest l. 1. D. de fun. dot. sic &
fundum pupillarem l. 3. §. 1. D. de reb. eorum &c. in illo loco, vt proce-
dat, iuberi etiam possideri poterit: qui vsucapionis vel dominij verbo
mutilus videtur. vnde sic lego, vt dominiũ procedat, iuberi etiam pos-
sidere poterit. Gręci, ἐπὶ τοῦ δεσπόσαι. Item in vtroque iure non tantùm
dominij, sed & iuris alienatio prohibetur, putà seruitutis, vel emphy-
teuseos. & ideo rectè in l. 16. C. de præd. min. Dominium siue ius. Ex v-
troque quod culpa mariti vel tutoris vsucaptũ, amissúmve non vten-
do est, restauratur l. si fundum. D. de fun. dot. d. l. 3. §. pen. Eodem modo
& in solutum dationem & cautionem dandi vtroque iure infringi dico.
Sed excipitur vbique prouocatio quæ fit iudicio cõmuni diuidundo l.
2. C. de fundo dot. l. si pupillorum. D. de reb. eor. &c. l. pen. C. de præd.

min. Verùm dißident etiam in aliis plerisque. Lege Iulia vrbani & rustici prædij alienatio prohibetur l.13.D.de fun.dot. Oratione Seueri rustici, & suburbani, non vrbani. Sed ex constitutione Constantini etiam vrbani l.lex.C.de adm.tut. In lege Iulia abscisse & destricte inhibetur alienatio. In Oratione Seueri, siue decreto. Et hoc decretum à prætore Constantiniano interponi Constantinus ait in l.vlt.C.de pręd.min.scribens ad Senatum (vitiata enim eius constitutionis inscriptio est) in vrbe scilicet Constantinopolitana, quæ modo tres prætores habuit, Flauialem, Cõstantinianum, Triumphalem, modò quatuor, modò quinque, modò octo, Constantinianum, Constantianum, Theodosianum, Arcadianũ, Triumphalem, Augustalem, Romanum, Laureatum, vt ex Cod. Theodosiano didicimus, ad extremum tres tantùm ex constitutione Martiani l.1.C.de off.præt. Decretorũ interpositio propriè pertinuit ad Constantinianum d.l.vlt. Valde autem notandum quod ait d.l.vlt. Duntaxat vt l.12. Tantùm. nam & Orationis verba docent, ob æris tantùm alieni causam decreto prædiorum pupillarium venditionem vel obligationem permitti posse quod declaratur apertè in l.5.§.si æs alienum.D.de reb.eor. &c. Rectè, venditionem vel obligationem. nam & citra hanc causam donationem propter nuptias, vel dotis dationem ex vtilitate minoris decreto permitti cõstat d.l.lex.C.de adm. tut.l.vlt. C.si maior fac.alien.rat.hab.neque obstat l.8.C.de pręd.min.quoniam donauerat maritus sine decreto. ídque Basilici ad eam legem synopsis expreßit.rursus d.l.8.nihil obstat l.1.C.si aduer. donat. duæ enim sunt vnius constitutionis partes, quarum vna est de prædiis, altera de rebus mobilibus, cui etiam congruit l.1.C.Greg.si aduer.don.sponsſ.fac. Ceterum & ex No.115. obligatio pręediorũ ipso iure permitti videtur minori xxv.annorũ, eius à quo heres institutus est ab hostibus redimẽdi causa.

Explicatur & emendatur l.quod conditionis. D.de mor. cau. don. CAP. XXIIII.

EXistimaui aliàs l. quod conditionis.§.1. D. de mor.cau. don. de lege Falcidia accipiendam esse. & sanè communis opinio hæc est. Sed videamus an melius sit secũdum inscriptionem totam eam legem accipere de lege Iulia & Papia, vt vna sit oratio, quæ quod proponit à primo, cõditionis implendæ causa data, licet non ex bonis mortui proficiscantur, capere tamen supra modum legitimum solidi incapacem non posse, id deinde adhibita distinctione iis verbis, *Certè quod* &c. ita emendat, vt data à statulibero conditionis implendæ causa ex peculio, quod is habuit mortis tempore, supra modum capere non poßit is, qui ex bonis testatoris solidum capere non potest, quia scilicet hæc videntur esse ex bonis defuncti, qua ratione verum est etiam ea heredi in Falcidiam imputari quasi hereditario iure percepta. Verùm ea quæ dat statuliber,

si adq

A ſi adquiſierit poſt mortem teſtatoris, vel ſi alius pro eo dederit, quæ legatarius, quæ fideicommiſſarius, quæ coheres, quæ ex bonis teſtatoris non proficiſcuntur, cur non capiet is qui ex bonis teſtatoris certo capiendi modo coërcetur, qualis fuit coniunx legibus illis, cùm & ex ſubſtitutione pupillari non iudicetur incapax l.6.D.de vulg.ſubſtit. *Certè* ait, quaſi ſuperiori ſententia falſa, ex alio forſitan auctore ab Vlpiano relata, cuiuſmodi ἀντέιλδες multę ſunt in legibus ſumptis ex Pauli & Vlpiani libris, eadem ratione conflatæ. inſignis eſt in l.1.D.de inſtr.leg. Ait, *modo legati conceſſo.* malim, *modo legi conceſſo.* quod Baſilici confirmant, & ſuperiora verba, is cui certum modum lex conceſſit. & ita ad eaſdem leges Terentius Clemens in l.ſed ſi hoc ſpecialiter.D.de condit.& dem. Amplius legi conceſſæ portionis. & l.67.D.ad leg.Falcid. Statutam le-
B gi portionem.

Iuriſconſultorum appellationes variæ. CAP. XXV.

IN archetypo Pand. Florentinarum, ita eſt conſcriptus titulus ſecundus libri primi πρώτων De origine iuris, & omnium magiſtratuum & ſucceſſione eorum. legendum puto, *&* *ſucceßione auctorum*, vt in l.2.§.poſt originem.eod.tit. Conſtat verò Iuriſconſultos auctores dici locis quàmplurimis ſimpliciter, vel iuris auctores. Velleus Paterculus. Domitium Scęuolam diuini, humaníque iuris auctorem celeberrimum. In §.reſponſa.Inſtit.de iure nat.ſcriptum eſt, iuris prudentibus
C eſſe permiſſum iura condere. quam ſcripturam nimis delicato faſtidio reſpuunt quidam. Eutropius Vlpianum iuris conditorem vocat, Iuſtinianus Sex. Cæcilium l.1.C.de com.ſer.man. idémque alibi paſſim iuris cõditores, & legumlatores, iuriſcõſultos, & l.vlt.C.de cur.fur. iuris interpretes, alij Iuridicos, Plutarchus Scęuolam νομοδεικτην in Gracchis. In l.4.D.de ext.cog. Paulus ſcribit ex reſcripto D. Pij iuris ſtudioſis ſalaria petentibus extraordinem ius dici. itaque eo reſcripto corrigitur quod ex veteri iure, vel more Vlpianus ſcribit in l.1.§.proinde.& §.ſed & ſi comites.eod.tit. nam iuris ſtudioſos conſtat pro iuris profeſſoribus, & adſeſſoribus, comitibúſve iudicum accipi l.1.D.de off. adſeſſ. l. moris.§.
D ſolet.D.de pœn. Eſt igitur hæc appellatio communis tam præceptorum quàm diſcipulorum, & auditorum iuris: quo nomine, vt de his quoque aliquid adſcribam, cenſentur qui iuri diſcendo dant operam intra decennium. nam intra decennium non habentur pro incolis l.5.§.domum.D.de iniur. Poſt decennium iam non diſcipuli, ſed incolæ cenſentur ex epiſtola Adriani l.2.C.de incol. Seneca XIX. Epiſt. Non nouimus quoſdam qui multis apud philoſophiam annis perſederint, & ne colorem quidem duxerint? Quid ni nouerim? Pertinaciſſimos quidem & aſſiduos, quos ego non diſcipulos philoſophorum, ſed inquilinos voco.

M 2

Pauli sententiæ quædam. CAP. XXVI. A

Ntonius Loisellus Bellouacus vir iuris scientissimus & mihi summus amicus superiore anno antiquissimi cuiusdam Iurisconsulti Consultationem, quam meas colligendi otium nactus cum eis pro exemplo fortasse an quandoque editurus sum, ad me misit, in qua consultationis singulis capitibus reddito responso, non, vt fit, consultor ad auctores transmittitur, sed ipsa auctorum verba proponuntur ex Codice Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, & ex Pauli sententiis, quibus suum Iurisconsultus ille responsum comprobat atque confirmat. qui mos & in iudiciis olim seruari solebat. edebant namque litigatores & producebant integra legum verba, pro se quisque. Porrò inter Pauli B sententias, quarũ auctoritate vtitur, quædam sunt nondum editæ, quas vt mihi Loisellus non inuidit, non debeo etiam ipse ceteris inuidere. proponam igitur eas hoc capite, & apponã singulis interpretationem. Ac primum quidem ex lib.1.tit.1.duæ sunt, quæ sequuntur. *Functio dotis pacto mutari non potest, quia priuata conuentio iuri publico nihil derogat.* Fungi dicitur dos cùm datur, vel cùm redditur, vt tit. de dotibus in frag. Vlpiani. Functionis huius certæ sunt leges, quæ pactis priuatorum mutari non possunt, vt si conueniat dotem reddi quadrima die l. vt autem. D. de pac. dot. Non potest etiam ius publicum testamento mutari l.1.§. C illo proculdubio. C. de lat. lib. l.5.§. Iulianus. D. de adm. tut. l. cerdonem. D. de op. lib. l. nemo. D. de leg.1. & generaliter quemadmodum id quod fit testamento, fit & conuentione rectè, vel contrà l.46. D. de pac. ita plerumque quod non fit conuentione, non fit & testamento. vtrumque enim ad res priuatas actúsque priuatos pertinet. *De criminibus propter infamiam nemo cum aduersario pacisci potest.* De hac quæstione satis scripsi lib. VI. cap. XI. Sequuntur sententiæ quatuor ex eodem libro tit.3. *Voluntarius procurator qui se alienis negotiis offert rem ratam dominum habiturum cauere debet.* Voluntarius procurator est qui se alienis negotiis offert sine mandato, qui voluntarius amicus in oratione pro Cæcinna, D voluntarius procurator in Bruto, procurator simpliciter in Pandectis sæpe, cùm tamen propriè simplex appellatio ei tantùm conueniat, qui mandatum habet. Is verò cauere de rato omnimodo debet. Verus procurator de quo non dubitatur, an procurator sit, cauere non debet. *Actoris procurator non solùm absentem defendere, sed & rem ratam dominum habiturum satisdare cogitur.* Actoris procurator verus satisdat de rato si dubitetur de mandato l. si is à quo. §. si procurator. D. vt in possess. leg. Dominum defendit, veluti si duplicia iudicia sint l. 15. §. vlt. D. de procur. vel si mutuæ petitiones arg. l.34. D. eod. & hoc totum est ex edicto prætoris l.33. §. ait prætor. D. eod. *Petitoris procurator rem ratam dominum habiturum desiderante aduersario satisdare cogendus est: quia nemo in re aliena idoneus est sine satisdatione.* Superior sententia est de actore.

Hæc

A Hęc de petitore. Actor est, qui agit in personam, petitor qui agit in rem. Vtriusque procurator si de mandatu dubitetur satisdat de rato §. si verò in personam. Instit. de satisd. Quia nemo, inquit, in re aliena &c. Hæc regula vulgò enuntiatur de defensore. sed hoc loco constat eandem de procuratore constitui oportere. *Si satis non det procurator absentis, actio ei absentis nomine non datur.* Voluntarius procurator etiā si satisdet actio ei absentis nomine non datur. Verus procurator, id est, qui se mandatarium profitetur, si satisdet de rato, actio ei absentis nomine datur l. non solum. §. 1. D. de procur. Eodem libro Sententiarum Pauli post titulum *de iudicato*, ab hac sententia, *In petitione hereditatis* &c. dari titulus debuit, *De petitione hereditatis*, vel, vt in consultatione est, *Si hereditas vel quid aliud petatur*: cui tres sententias eadem consultatio adscribit,
B quarum vnam sequenti capite exponam, sequuntur aliæ. *Qui petit hereditatem probare debet eam ad se magis quàm ad eum qui possidet siue ex testamento siue ab intestato pertinere.* In petitione hereditatis actori incumbit onus probandi l. si scriptum. C. de probat. l. quidam. D. eod. *Eas res quas quis iuris sui esse putat petere potest, ita tamen, vt ipsi incumbat necessitas probandi eas ad se pertinere.* Vt in vindicatione hereditatis, sic & in vindicatione singularum rerum petitori non possessori incumbit onus probandi l. is qui. D. de rei vind. l. 2. C. de prob. & hæc est regula vetus l. 1. C. Th. de fide instrum. Ex lib. 2. tit. Ex empto & vendito, est hæc sententia. *Heredibus debitoris aduersus creditorem, qui pignora vel fiducias distraxit*
C *nulla actio datur nisi à testatore inchoata ad eos transmissa sit.* Hæc sententia de creditore accipienda est, qui pignus fiduciámve non iure vendidit. quo nomine debitori ita demum tenetur si debitor ratam venditionem fecerit. quod vtique videtur facere si pretij nomine cum creditore experiatur. antequam ratum habeat, actio non est. ergo nec transmissio in heredem. itaque prudenter in secunda parte l. 2. C. si vend. pig. ag. non repetit, *vel tu*, quod posuerat in prima parte. Ex lib. 3. tit. De legatis, hæc est sententia. *Post diem legati cedentem actio, quæ inchoata non est ad heredem non transmittitur.* De legato vindicationis contrà idem scripsit eodem titulo. An igitur huic sententiæ locus est in legato damnationis, si
D id nondum legatarius agnouerit? Obtinuit certè in legato optionis, quamuis per vindicationem relinquatur, si nondum elegisset. Habemus & ex aliis quibusdam antiquitatis reliquiis alias sententias Pauli, quas alio loco explicabimus.

De plus petitionibus. CAP. XXVII.

CAusa cadere eum, qui plus petit, Paulus docuit in Sententiis sæpissimé. Lib. 1. tit. de plus petendo. Causa, inquit, cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate. & lib. 2. tit. de pignorib. Plus petendo causa cadis. & lib. 3. tit. ad legem Falcidiā, id periculum plus pe-

tendi vocat, vt Plautus in Querulo, Si parasitus amplius quàm præfinitum est, postularit plus petiti periculo stranguletur. & idem Paulus lib. 1. tit. Si hereditas, vel quid aliud petatur. Hereditas, inquit, pro ea parte peti debet pro qua ad nos pertinet. alioquin plus petendi periculum incurrimus, & causam perdimus. & hæc est sententia superiori capite ex antiqua consultatione promissa. Eadem cõsultatio eadem de re has habebat Imperatorum Diocletiani & Maximiani constitutiones ex Codicis Hermogeniani tit. de calumniatoribus, & plus petendo. *IMPP. Diocletianus & Maximianus AA. Aurelio Dextro. Si tutor vel curator plus petierit causa cadit. quod cùm factum esse dicas, frustra à nobis remedium quæris, quia te ratio iuris impugnat. PP. IIII. Id. Dec. Nicomediæ Constantio & Maximo Coss. IIDEM AA. ET CC. Claudio Minandro. Quotiescunque ordinatis actionibus aliquid petitur, ideo petitor cogitur specialiter genus litis edere, ne plus ab eo quod competit postuletur. Vnde istius lege rescripti excipe aduersarium apud iudicem competentem, quem si iudex plus petiisse perspexerit, extinctis aduersarij tui petitionibus pro partibus tuis sententiam dicet. PP. Mediolano XII. Kal. Apr. Tusco & Aquilino Coss.* Eadem verò pœna plus petitionis à Iustiniano reducta est. No. xv. hoc vno casu, si quis apud defensores plebis plus petierit litis ad præsidem transferendæ causa. quod & ad Duûmviros, & ad ceteros qui vsque ad certam summam iudicant, trahi potest.

Præmium delationis ex lege Iulia de ambitu.
CAP. XXVIII.

LEge Iulia de ambitu damnatus si alium eiusdem criminis reum cõuicerit, in integrum restituitur l. 1. D. ad leg. Iul. de amb. quod ex iam antè latis legibus de ambitu translatitium est. idem namque fuit delatoris præmium ex lege Calpurnia, vt alij diligentes doctíque viri notarunt ex Oratione Ciceronis pro Cluentio, vbi refert quosdam ex damnatione ambitus in integrum restitutos fuisse, quod in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent. & hæc esse præmia legis Calpurniæ de ambitu. Eadem fuerunt & legis Pompeiæ. Appianus 2. ἐμφυλίων, Μέμμιος δὲ ἁλοὺς ἐπὶ δεκασμῷ, τοῦ νόμου τοῦ Πομπηΐου διδόντος αὐτῷ φήναντι ἕτερον ἀφεῖσθαι τῆς καταδίκης, &c. Sed hoc ita, vt Dio refert lib. xl. Si in pari minoríve delicto duos conuicissent, vel vnum in maiori. quæ distinctio forsitan fuit etiam in lege Iulia. Eodem exemplo transfugæ alios transfugas indicanti parcitur, aut restitutio in integrum datur ex rescripto Adriani l. non omnes. §. vlt. D. de re milit. Eodem non vtemur in aliis causis, sine lege, aut constitutione.

A *Vulgaris clausula*, Vnde de plano rectè legi poßit.

CAP. XXIX.

Lpianus in l.xi.D.de instit.act.proscribere palàm sic accipit,claris literis,vnde de plano rectè legi possit.quę vulgaria esse legũ verba Valerius Probus docet.est & in regis nostri opulenta & incomparabili bibliotheca antiquæ legis in æs incisæ fragmentũ vetus,ex quo hæc verba retineo memoria, APVD FORVM PALAM VNDE DE PLANO RECTE LEGI POSSITVR PROSCRIPTAM HABVERINT. Et apud Iosephum lib.xix.in Constitutione quadam Claudij Cęsaris, ὅθεν ἐξ ἐπιπέδου καλῶς ἀναγνωσθῆναι δύναται. Ἐξ ἐπιπέδου.i.de plano,quod & χαμόθεν in l.13.D.de excus.Definiuntur & dies xxx. ea constitutione
B quibus proscripta maneat.vnde de plano rectè legi possit.Hęc est proponendarum legum conditio vulgaris. quamobrem culpatur meritò Gaius Cæsar,qui de vectigalibus quibusdam, vt Suetonius scribit, legem proposuit minutissimis literis,& angustissimo loco,vti ne cui describere liceret.

De Collegijs. CAP. XXX.

Ollegia sunt cœtus,& coitiones sodalium, quæ in l.1.D. de colleg.dicuntur collegia sodalicia, & simili forma à Dione xxxviii.collegia ἑταιρικὰ id est sodalicia,in βασιλικῶν libris ἑταιρικὰ συστήματα.Ex iis certa tãtùm quæ-
C dam licita,& legitima sunt,alia illicita.Et religionis quidem causa tam exteræ,quàm patriæ plerũque collegia Senatus & principes Pop.Romani permiserunt l.1.D.eod. Patriæ religionis fuit collegium Dendrophororum,& collegium Centonariorum, de quibus est tit.in Codice Theodosiano, & ne quis an ad religionem paganam ea pertinuerint ampliùs dubitet,hæc verba sufficient ex constitutione Honorij,& Theodosij ad populum Carthaginensem de paganis sacrificiis abolendis,quæ est l.20.C.Th.de pag.sac.& tem. *Omnia loca quæ Frediani,quæ Dendrophori,quæ singula quoque nomina, & professiones gentiliciæ*
D *tenuerunt ephodijs vel sumptibus deputata fas est hoc errore submota compendia nostræ domus subleuare. Chiliarchas insuper & centonarios, vel qui sibi plebis distributionem vsurpare dicuntur censuimus remouendos*. Chiliarchis iunguntur Centonarij. An igitur *centonarij* pro *centenarij*, vt l. 162.C.Th.de decur.& Hecatontarchæ synodi sextæ in Trullo cap.61. Exteræ religionis fuit Iudæorum collegium, quod inter legitima habuisse Cęsarem ex actis publicis Iosephus ἀρχαιολογίας xiiii.his verbis refert. καὶ γὰρ Γάϊος καῖσαρ ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγεσθαι κατὰ πόλιν μόνους ἰουδαίους οὐκ ἐκώλυσεν οὔτε χρήματα συνεισφέρειν οὔτε σύνδειπνα ποιεῖν. Ait non prohiberi Iudæos stipem conferre, aut agitare conuiuia.hę collegiorum cõditiones sunt.itaque l.1.D.eod.tenuioribus quo-

rum

rum collegia illicita non ſunt, ſtipis collatio conceditur, & nominatim A à Traiano apud Plinium lib.x.Epiſt. de petitione Amiſenorum. &, auctore Dione, à Claudio dum collegia diſſoluuntur, nominatim de comeſſationibus exprimitur ne fiant, & ea re ne ſint popinę, ne caro elixa aſſave, ne calida publicè væneat. cui conſequenter Nero quoque & Veſpaſianus ne quid væneat in popinis pręter olera & legumina. & in eundem finem aliud quiddam Ampelius præf. vrbi apud Marcellinum lib. XXVIII. quod edicto Franciſci regis de tollendis artificum collegiis etiam addi iuſta interpretatione poteſt. & verò id fuit ſemper collegiorum maximum vitium. Philo in Flaccum de Alexandrinorum collegiis. θίασοι κατὰ τὴν πόλιν εἰσὶ πολυάνθρωποι ὧν καταρχὴ τῆς κοινωνίας οὐδὲν ὑγιὲς ἀλλ' ἄκρατος καὶ μέθη καὶ παροινία. & initio libri. τάς τε ἑταιρείας καὶ συνόδους B αἳ ἀεὶ ἐπὶ προφάσει θυσιῶν εἱστιῶντο τοῖς πράγμασιν ἐμπαροινοῦσαι, διέλυε. Ex quo apparet non tam factionum metum, quàm commeſſationum & compotationum intemperantiam, quæ parit deterrima, inutiliſſima, nefandiſſima quæque, cauſam fuiſſe primam non admittendorum collegiorum omnium. qua de re & vetus fuit lex XII. tab. & innumerę conſtitutiones, innumera S.C. Inde in antiquis inſcriptionibus taxatio hęc, COLLEGIO DENDROPHORORVM QVIBVS EX S. C. COIRE LICET. MENSORIBVS MACH. QVIBVS EX S.C. COIRE LICET. Sed, vt ad Iudæorum collegia redeamus, ſimúlque C cauſam inhibendorum collegiorũ cõfirmemus, mouet me ratio quam Auguſtus apud Philonem in ſuis exprimit edictis, collegia, & coitiones Iudæorum (ſynedria quædam lex Codicis vocat, qua voce & Iudæorum doctores in ſuis libris vtũtur) ea ſe ideo permittere, quòd non ſint crapulæ primùm & vinolentię, deinde quòd non ſeditionum nutriculæ, ſed ſcholæ temperantię, & iuſtitię ſummo ardore animi hominum omne virtutis genus amplectentium. itaque hodie non modò diſſoluta eorũ collegia, ſed eiectos etiam eos & capite deminutos ſanè non probo, quos vetus Chriſtianorum eccleſia non reiecit, quos Deus Opt. Max. prę ceteris diebus extremis ad gloriam elaturus eſt. nec enim donationes ſuas reuocat. Probari Iudæorum collegia antiquis conſtitu- D tionibus oſtendit l.15.§. ἤδη δὲ καὶ ἰουδαῖοι. D. de excuſat. l.3.§.vlt. D. de decur. l. circumcidere. D. ad leg. Corn. de ſicar. Et quamuis l.1. C. de Iudęis. inutiliter eis legari probet, non ideo pro illicitis habenda ſunt. alioquin pugnaret ea lex cum ſequentibus. & par eſſet cauſa collegiorum Chriſtianorum, quibus relicta legata quandoque principes Chriſtiani inutilia eſſe cenſuerunt. Hieronymus de vita clericorum. Non de lege, inquit, conqueror, ſed doleo quod meruimus hanc legem. Prouida, ſeueráque legis ſanctio, & tamen ne ſic quidem refrenatur auaritia. Per fideicommiſſa legibus illudimus. quod valde pertinet ad l.27. C. Th. de epiſ. & cler. Sed de his ſatis, lex modo Solonis de ſodaliciis, vti eſt relata in libris βασιλικῶν hanc tractationẽ cludat. Ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ ἱερῶν

ὀργίων

A ὀργίων μύσται ἢ σύσσιτοι ἢ ὁμόταφοι ἢ θιασῶται ἢ ἐπὶ λείαν ἐρχόμενοι ἢ εἰς ἐμπορίαν ὅτι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους κύριον εἶναι ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια πράγματα. quæ longè aliter refertur etiam in Pand.Flor.l.vlt. D.de coll.& corp.

Noui errores quidam. CAP. XXXI.

Ndignor quoties l.3.§.vlt.D.de pecul. verba hæc, *Quoniam Remp. saluam fore pater obstrictus est*, virum doctissimum sic interpretari lego, Pater decurio qui salutem Reip. suæ conseruaturum se iurauerat ordinem augere debuit eum, ex quo magistratus creari possent, sine quibus Resp. salua esse nullo modo potest, vt ei imputari non possit quòd B eius voluntate factus decurio filius est. speciosa hæc dictu sunt, non vera. Accursius verissimé. Quoniam, inquit, Remp. saluã fore pater obstrictus est non rem pupilli: ídque loci ab Accursio notati cõprobant manifestó. Pater, inquit, alius decurio. imò & non decurio. Qui iurauerat. Iurisiurandi nouum genus. Ordinem augere debuit. Qui nominat, auget ordinem non is, qui nominato quasi fideiussor accedit. Indignor quoties lego, Absentibus Reip. causa non dari actionem rescissoriam, quod refellitur primis edicti verbis & l.ab hostibus.C.de post.reuer.l.nullo.C.de rei vind.l.non quocũque.§.1.D.de leg.1.Ideo non dari C absentibus quod procuratorem habere potuerint. quam rationem refutat l.ab hostibus.D.ex quib.cau.maior. Aduersus absentes præsentibus opus non esse restitutione in integrum. Differentiam esse inter actionem rescissoriam, & restitutionem in integrum. quod non insectabor. εὔηθες γὰρ τοὺς εὐήθεις τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν. Non est igitur alia sententia l.necnon.§.exemplo.D. ex quib.cau.ma. quam hæc, Non tantùm subueniri absentibus, præsentibúsve data actione rescissoria, sed & si fortè amissæ rei possessionem nacti sint, data exceptione, At si non absente me rem meam vsucepisti, vel, At si non cùm absens non defende-D baris rem meam vsucepisti. nam cui damus actionem eodem exemplo dabimus & exceptionem. Id etiam indignationem mouet quod scribit ad l.13.& 67.D.ad leg.Falc. Legata incapacibus relicta ad fiscum pertinere: quæ certi & explorati iuris est, quod sint pro non scriptis, apud heredem remanere & l.1.D.de iure fis. quam adfert, de tacito fideicommisso loquitur, non de legatis, non de fideicommissis palàm, vel citra fraudem relictis. Vnde consequens est falsum etiam esse quod subiicit in eis fiscum Falcidiam pati, perperam in eam rem allata l.3.C.ad leg. Falcid. quæ hoc tantùm dicit legatis & fideicommissis testamento relictis & prætereà tacito fideicommisso exhausta hereditate, heredem ex iis quæ testamento relicta sunt, Falcidiam retinere, ex tacito nihil retinere, quod quidem solidum fisco vindicatur.

Nullos esse in Pandectis titulos generales. CAP. XXXII. A

Vlgò existimant omnes titulum Pandectarum *De iudiciis* ad vniuersum corpus secūdę partis pertinere: idémque sentiunt de partis tertię titulo primo, quod singuli eius libri dicantur de rebus, sicut & secundæ singuli de iudiciis. ab hac sententia longissimè absum. Primum enim quæro, si tertia & secunda pars habent titulū generalem, cur non & reliquæ? quæ nullum generalem habent sanè. nam temere quidam ad partem quintam adscribunt titulum De testamentis quasi generalem. repugnant Pand. Florentinæ. repugnat constitutio Iustiniani quæ à tertia reliquarum partium singulos libros singulares facit. Tum verò non potest titulus De iudiciis generaliter ad omnes libros secundę partis pertinere. Quid enim iudicia vocamus? Disceptationes illas scilicet, quæ fiunt apud iudices, & adsessores adhibitis litigatoribus & aduocatis vel procuratoribus eorum à litis contestatione vsque ad sententiam. Theophilus tit. Institutionum De officio iudicis, appellat De Iudiciis in §. quædam. de act. Porrò de iudiciis vel de officio iudicis in eo tantùm titulo tractatur, qui partis secundę primus est. Specialis ergo est non generalis. Idem dico de titulo tertię partis primo. nihil enim pertinet ad tit. De iureiurando, nihil ad tit. De in litem iurando. nihil ad condictiones, veluti indebiti, ob rem dati, sine causa, quæ sunt ex bono, & æquo, non ex contractu. Aut si adeò generalis est ille titulus, cur ei etiam non subiectus est liber de pignoribus, de ædilitio edicto & euictionibus, de vsuris? Dico igitur fuisse in edicto perpetuo specialem titulum, De rebus creditis, si certum petetur, & de condictione. sub quo prætor de actione Si certum petetur, quę ex variis contractibus datur, & de commodato etiam ac pignore nōnihil edixit, vt est scriptum in l. 1. & de speciale condictione creditę pecunię, quę ex mutuo nascitur. Verum enim hîc maxime interest scire, quam ob causam tamen secundę partis libri omnes dicantur de iudiciis, tertię omnes de rebus? Id Iustiniani constitutio indicabit, ex qua auditores iuris primo anno discunt Institutiones & Pandectarum primam partem, secundo secundam vel tertiā continuata serie, nullo, vt ipse ait, penitus derelicto, tertio tertiam, vel si anno secundo acceperint tertiam, secundam, eámque similiter vno contextu ab initio ad finem. quę tradendi ratio facit, vt prima pars habeat vnam appellationem πρώτων, secunda à primo titulo vnam De iudiciis, ac similiter à primo titulo tertia de rebus. Reliquarum partiū libri, quia auditoribus sigillatim & abruptè traduntur, ideo singulares nuncupantur. nam si, exempli gratia, quarta pars Digestorum æquè ac tres primæ traderetur integra vno tenore, eius singuli libri nūcupationem pariter accepissent à titulo de pignoribus non quasi generali, sed quasi eius partis primo, & non ex tractationis, sed ex recitationis sine auditionis ordine cōtinuo. Solet tamē à gręcis interpretibus ea pars ἀντιπαπιανοῦ appellari,

B C D

A lari, quod tradatur iuris discipulis vice librorum Papiniani, ex Iustiniani constitutione. Vir quidam clarissimus dicere solebat se putare in edicti perpetui digestis ante Iustinianum non *de iudicijs*, sed *de vindicijs* scriptum fuisse generali titulo, quandoquidem proponuntur in ea parte vindiciæ, siue vindicationes de vniuersitate & vindicationes singularum rerum tam corporalium, quàm incorporalium, quam coniecturam probaui nunquam. idem namque est ordo in Codice Theodosij, idem in sententiis Pauli, præcedit titulus De iudiciis, sequuntur vindicationes.

De varia Aßis, ærisque significatione. CAP. XXXIII.

B CVm de mensura agitur, non vtimur assis appellatione, sed cùm agitur de diuisione solidi, hereditatis putà vel fundi, assem pro solido accipimus, quod scilicet soli capimus, vt Palæmon ait. Cum de pondere æquè as solidum, id est libram siue pondo significat. Cum de numerata in ære pecunia, as est minimus æris nummus. eodémque modo variatur dupondij significatio. & in numerata pecunia dupondius duos asses valet. quo sensu Plinius, Varro, Charisius scribunt sestertium æstimari dupondio & semisse, id est duobus assibus & semisse. & peritè ve-
C tus ac diuinus interpres Euangelij duos assarios dupondium interpretatur. Assarius enim & as idem est, vt Charisius scribit. Clemens Alexandrinus in v. ζυγὰ καὶ ἀσσαρία, quod Suetonius assem & libram, alij æs & libram. nam & æs, & randus pro asse dixerunt antiqui, vt in mancipationum formulis. HOC AB AERE, AENEAQVE LIBRA. RANDVSCVLO LIBRAM FERITO. adiicit & Varro aliud exemplum, Mille æris legasse, quod puto esse ex lege Furia testamentaria, quę plus quàm mille assium legatum prohibebat capere, in capientem constituta pœna quadrupli, quæ non tollitur lege Falcidia, his verbis, SINE FRAVDE, quia iam fuerat lege Voconia sublata. & verò etiam si nun-
D quam fuisset lex Furia, extremo legis vulgaria verba, SINE FRAVDE, Falcidius adscripsisset, quibus significaretur sine deminutione vlla dodrantem integrum capi. verum ad rem. Tressis nummus est, qui tribus assibus æstimatur. Minora hæc sunt æris vocabula. inde illud, Rumores senum seueriorum vnius æstimemus assis, & tressis agaso, & vetus Dupondiorum appellatio imposita nouis auditoribus iuris. Cœpit tamen posteà aureus quasi res solida as appellari. inde tressis verbo tres aurei significantur. No. LVIII. corruptè Iulianus habet tremissem pro tressem. Tressis sunt tres aurei. Tremissis, tertia pars vnius aurei. Similiter aureos etiam æs dicimus l. etiam. D. de ver. sign. quæ cum sit ex Vlpiani lib. I. ad Sabinum, quo tractauit de testamentis, vel ad mancipationis familiæ formulam referenda est, quæ fiebat per ęs & libram, vel ad prodigos, quibus conceptis verbis ære, commercióque interdicitur. qua de

causa testamenti factionem non habent. Et l.cedere.D.eod.tit.æs alienum,id est nummi quos debemus,ęs suum,nummi sui,id est, qui debentur nobis.Rectè etiam ęs alienum meum,id est, quod ego debeo. & sic apud Senecam rogante Sensu, Morieris, respõdet Ratio, vt habent optimi libri, Aes alienum meum noui. hoc equidem cum meo creditore contraxi,cui decoquere non possum. A

Explicatur l.collegarum.& l.absentem.D.de verb.sign.
CAP. XXXIIII.

VT in tractatu de procuratoribus, hoc posito, dari procuratorem etiam absentem posse, Iuriscõsulti porrò explicarunt, quis diceretur absens, ita in tractatu de tutoribus dandis, quem Vlpianus attigit lib. VIII. Protribunalium, cùm scripsisset & absenti & absentem tutorem dari posse l.6.cõiuncta l.5.D.de tut.& cur.dat.deinde exposuit id quod proponitur in l.absentem.D.de verb.sign.absentem dici eum, qui non est in eo loco, in quo petitur, tutor scilicet, etiam si non absit peregrè, vt si sit extra continentia vrbis.nam qui est in vrbe vel in cõtinentibus, nec latitat, pręsens habetur. Furiosus quamuis in plerisque aliis causis habeatur pro absente, in hac tamen pro absente non habetur, vt dari tutor posit. Is etiam qui captus est ab hostibus, cum non sit ciuium numero, & captiuitate tutoris soleat tutela finiri, non habetur absentis loco. Cùm ergo absentem dicimus tutorem dari posse, furiosum vel hostium potitum in hanc appellationem non includimus. Rectè tamen dabitur tutor is, qui à latronibus detinetur. quia ciuis manet. Idem Vlpianus scripsit in l.collegarum.D.eod.quam inscriptionũ periti sciunt etiam ad tutelas pertinere, in quo tractatu cum tradi id quoque soleat collegam à magistratu tutorem dari posse, vt exposui suprà cap.17.eodem tradito lib.38.ad Sabinum, subiecit Vlpianus collegarum definitionem. Itaque existimo vtramque legem ad tutelas pertinere. Absentis, & latitãtis tutoris est pœna quędam l.impuberibus.§.vlt.D.de susp. tut. Alias verò absens dicitur, qui à tribunali abest, licet vrbem non excesserit, vt in edicto de damno infecto & S. C. Dasumiano. Alias qui à campo & comitiis abest. quo sensu absentem ab aliis auctoribus creatum Consulem, vel prætorem dicitur sæpe. B C D

Confirmantur ex libris βασιλικῶν emendationes quædam.
CAP. XXXV.

MVltis abhinc annis Fr.Zoannetus ex ingenio ita correxit l.5.D.si mens.fal.mod.dix. vt pro *liberetur* reponeret *læderetur.* quod inspectis libris βασιλικῶν hominem doctissimum bene excogitasse cognoui. eodem nanque modo prorsus est in contextu βασιλικῶν. verba ipsa proponam.

A ponam. Ἐὰν μὴ ὁ πωλητὴς ἐκφωνήσῃ ἀλλ' ὑπερθέμενος βλάψῃ τὸν πράτην, ἴσως γὰρ ὁ πράτης ὡμολόγησε τὸ μέτρον ἐμπροθέσμως παραδιδόναι, τῇ περὶ δόλου ἀγωγῇ κατέχεται. Sic etiam legit interpres vnus, qui ob delatam renuntiationem fingit venditorem in pœnam incidisse. Nec sanè si legas, *liberetur*, cõuenit species ab omnibus recepta, quia promisisse venditorem adsignationem modi lex ait, species ponit promisisse emptorem. Scio auctorem τοῦ πλάτους legisse, *liberetur*. Sed antiquior est auctoritas βασιλικῶν, vel eo maximè quod ei & ratio accedat & vnius interpretis approbatio. Altera emendatio vel restitutio est Petri Fabri meo iudicio in iurisprudentia prope singularis, qui in l. pœnales. §. honorariæ. D. ad leg. Falcid. legit, *cum bonis actoris defuncto eo augmentum, tum rei decessionem*, si &c. quam comprobat textus βασιλικῶν. Καὶ αἱ πρόσκαιροι δὲ πραγ-
B τεῖαι καὶ τὰ τοῦ ἐνάγοντος οὐσίαν αὔξουσι καὶ τὰ τοῦ ἐναγομένου μειοῦσι, ἐὰν εἰς κληρονόμους διαβαίνωσιν. Addam de meo & in eodem tit. l. si pupillus. §. vlt. sic esse legendum. *Eodem exemplo Falcidianam quartam* &c. quod nisi satis per se indicium claret, alio loco comprobabo.

Ad l. xix. D. de diu. reg. iu. ant. species ponitur certa.

CAP. XXXVI.

QVi cum alio contrahit vel est vel debet esse non ignarus conditionis eius. heredi autem hoc imputari non potest: cùm non sponte cum legatariis contrahit. Hæc Sabini sententia est de reo debendi, non de reo credendi.
C nam cum heres qui cum eo qui cum alio cõtrahit confertur reus sit debendi, & hunc qui cum alio cõtrahit, ex cõtractu reum esse debendi dicendum est. Reus ergo debendi ex contractu, vt qui stipulanti promisit, scire potest, vel ignorare non debet conditionem stipulatoris. Proinde si filiofam. promiserit, patri eius soluere debet, non filio sine patris voluntate, quia patris propria actio est. idémque dici de seruo potest. Sed si filiofam. soluerit, cum ignoraret eum esse filiumf. an liberatur? Minimé. quia certus esse debuit de conditione stipulatoris antequam contraheret. itaque patri integra est actio, pecunia deperdita. Fateor nonnunquam ex parte creditoris iustam esse huius rei ignoran-
D tiam. l. 1. in prin. D. de exer. act. l. 3. D. ad Maced. ergo & ex parte debitoris. Sed culpatur frequentiùs & reprehenditur. Similiter verò si ab herede filiof. legatum sit, heres soluere patri debet, non filio, nisi nominatim filio solui iusserit testator, quo casu heredi cõstat non imputari, cur potiùs filio soluerit l. si vsusf. §. si ita quis. D. quando dies leg. ced. Sed si cùm id nominatim non cauisset testator, ignorans legatarium esse filiumfam. ei soluerit, heredem liberari placet, quia heredi hęc ignorantia imputari non potest, cùm non sponte cum legatariis contrahit, id est, quia non ipse legatarios facit, sed in eos incidit per aditionem hereditatis, sicut simili forma dicitur cum defensore rei non sponte contrahi l.

defensor.D.de tut.& rat.distr.Cum tutore pupillum non contrahere l. A
l.vlt.D.rem pup.sal.fore.& ita huic sententiæ Sabini coaptanda est d.l.si vsusfr.§.si ita quis.quo nihil neque certius neque euidentius est. ait Sabinus, *Conditionis*. Conditio pro statu accipitur, puta paterf. sit, an filiusfam.seruus, an liber. Ætatem, valetudinem, facultates, mores non significat. Itaque Bulgarus rectè, Heres, inquit, soluens legatum seruo, liberatur. At idem non rectè, Heres soluens legatum pupillo, furioso, prodigo liberatur. nam præterquã quod verba Sabini protendi eò non possunt, harum personarum fauor, tutelàque publica, potior est ignorantia heredis: cum & quo casu cessat condictio indebiti, hæc sola personarum ratio locum condictioni faciat l.interdum.D.de cond. ind. Plus B
est fauendum his personis, quàm heredis ignorantiæ. nam & maior est ratio, quæ pro his personis, quàm quæ pro herede facit. Bulgari verba quæ retulit Accursius, sunt ex Commentario ad Tit. De diu.reg.iu.ant. non ita dudum formis cuso & recuso Lutetiæ à Carolo Stephano, sanè & laudabili propter scribendi puritatem, si menda tollas, quæ sunt non pauca, & commendabili, mea sententia, eo præcipuè, quod is solus superstit ex Bulgari lucubrationibus. nam Placentini esse qui suspicantur, errant. Placentinus non ad eum titulum commentarium scripsit, sed notas ad Bulgarum, quas additiones vocat & exceptiones regularũ, omissas scilicet à Bulgaro. & hæ quidem Placentini notę nondum ędite sunt. C
Nos vtrumque habemus, beneficio Io.Brenedentij Rothomagensis viri nulli patriæ suæ ingenio, aut probitate secundi, Bulgarum scilicet adiunctis Placentini notis. Habemus & Ioannem longè peritiorem elegantioremque Bulgaro in eundem titulum, omnes collaturi in commune, si quis poscat. nam etiam si maximè omnium publicæ vtilitatis & restituendæ veteris prudentiæ studiosi simus, otium nobis non est ambiendi typographos.

Tentatur condictionem furtiuam in heredem in solidum non dari. CAP. XXXVII.

Ideamus, an verum sit, condictionem furtiuam in heredem in solidum dari. Omnibus placet dari, secundum l. 9.D.de cond.fur.quæ si deesset omnibus placeret non dari. Nam & in patrem in solidum peculiũ non datur l. 3.§.pen.D.de pecul.cuius eadem per omnia est in ceteris, quæ heredis causa. Heres non tenetur ex pœnali causa. Pater non tenetur ex pœnali causa. Heres tenetur post condemnationem, vel post litis contestationem defuncto testatore. Pater tenetur post condemnationem mortuo, aut viuo filio, vel post litis contestationem mortuo filio. Heres mera pœnali non tenetur etiam si quid ad eum peruenerit. Idem est in patre. Heres actione, quæ ex delicto videatur esse, licet rei tantum persecutionem contineat, non tenetur, nisi in id quod peruenit, veluti D

A nit,veluti condictione rerum amotarum l.vlt.C.rer.amot. Cur & idem
non statuemus in condictione furtiua, cùm & hanc constet in patrem
non dari nisi in id, quod peruenit,cùm & ad eundem modum dicatur
in heredem dari,vtraque l.contra.§.si post.D.rer.amot. cum & apertè
dicatur l.9.§.vlt.adhibita l.10.D.de tut.& rat.distr.condictionem furti-
uam morte furis interire. Cur dabimus potius condictionem furtiuam
in solidum,quàm cōdictionem rerum amotarū De dolo malo, Quod
iudicij mutandi causa,quę eiusdē cōditionis sunt, id est,ex delicto,& ad
rem persequendā. Putē & in actionibus mistis eādem esse causam here
B dis,& patris, excepta actione Bonis raptis. Sed quid est igitur quod ait
d.l.9. *in cōdictione ex causa furtiua non pro parte quæ peruenit,sed in solidum
tenemur,dum soli heredes sumus* &c. Hîc sanè ad tempus subsistere libet.

Ad l.naturaliter. §.nihil commune.D. de adquir.poss.
CAP. XXXVIII.

NIhil cōmune habet proprietas cum possessione. Stulta,
inquit Seneca,mortalium auaritia proprietatem, pos-
sessionémque discernit. Sanè permisceri hæc non de-
bent l.pen.in prin.D.de adq.poss.l.1.§.huius.D.vti poss.
Agi tamen simul de recuperanda, vel apiscenda posses-
C sione & de proprietate potest,ac si prius actum sit vindicatione, ea pen
dente,nec intermissa, proponi interdictum vnde vi.l.cùm fundum.§.
vlt.D.de vi.& si actum sit interdicto vnde vi, etiam de proprietate pro-
bationes adferre actorem inutile non est,vt Quintilianus exposuit lib.
VII.cap.VI.Existimo & de retinenda possessione per interdictū vti pos-
sidetis simul agi posse,& vindicatione,si modo non cōstet actorem pos-
sidere.Ei enim quē possidere constat vindicatio non datur,sed ad inter-
dictum venit,vt Festus ait,quo possessionem suam vocat, qua de causa
& interdicturus vtrubi rectè ad exhibendum agit, vt Obseruationum
quinto docui.sub incerto igitur,id est, si non conuenit ex duobus vter
possideat,simul agi potest, vti possidetis, vel vtrubi, & in rem speciali
D actione.iudex verò eas diuidet, aut si mâlit, simul de vtraque cogno-
scet.quod constitutionibus licere Symmachus in epistolis docet, sicut
& criminalem,ciuilémque causam ei coniungere licet l.pen.C.de ord.
iud.Ergo & si egero vindicatione ac si non possiderem, cur non meo
iure melius cognito licebit mihi tantisper dilato illo iudicio,mutata for
mula,vti possidetis experiri? quę est sententia l.naturaliter.§.nihil com-
mune.D.de adq.posses.

Ad l.in naue.D.locati. Siue de actione oneris auersi.
CAP. XXXIX.

ACtione oneris auersi leuetur nauta, qui onus quod vehen-
dum conduxit auertit,de qua Alphenus tractat in l.in naue.
D.loc.in hanc speciem.Plures in nauem Saufeij frumentum
contul

contulerunt,& confuderunt. Commune est frumentum, aut communiter datum. Nauta vni ex eis frumentum reddidit de communi. deinde nauis cum onere reliquo periit. Naufragij periculum pertinet ad locatores, si sine dolo, & culpa nautæ naufragium contigerit, & repetere duntaxat possunt vecturas, si quas dederint in antecessum. Sed in specie proposita, an vel actione Oneris auersi aliis locatoribus tenebitur nauta, quasi videatur onus naui impositum auertisse ex eo partem vni ex locatoribus reddendo: quo factum est, vt hic saluam suam partem habeat, alij non habeãt naue amissa. Huic quæstioni priusquàm respondeat Alphenus, duo ostendit esse genera rerum locatarum. nam vel id agitur, vt eadem res, quæ locatur reddatur, vt cùm domus locatur, vel cum fulloni vestimenta lauanda locantur. quo casu domus, aut vestimentorum dominium non mutatur. vel vt non eadem res, sed eiusdem generis reddatur, vt cum fabro aurum datur quo faciat anulos, vel cum argentum pusulatum fabro datur, vt vasa fiant. Alciatus legit, *postulatum.* alij *pustulatum.* vtrumque idem valet quod pusulatũ. nam & pustula, pusula dicitur & postula. Tibullus. A B

Læderet aut teneras postula rupta manus.

Festus. Hettam alij pusulam dixerunt esse. & apud Plinium lib. 22. cap. 25. quatuor locis quibus scriptum est pustulas vel crustulas, veteres libri habent *pusulas* & lib. 21. cap. 15. Argentum igitur pusulatum est quod Suetonio, & Martiali pustulatum vel postulatum, non Alciati sensu, sed quod soleat argentum merum in coquendo in pusulas adsurgere. Cùm verò id locatione agitur, vt non eadem res, sed eiusdem generis reddatur, veluti argentum pro argento, factum pro infecto, argenti dominium transfertur in fabrum, siue conductorem, & in creditum itur, id est, mutuum quodam genere contrahitur. Non ausim dicere mutuũ absolutè, propterea quòd operæ merces intercedit. quamobrem locatio conductio potius est, ex qua dominium vtatur. proinde vsuræ veniunt ex mora, quæ in mutuo non veniunt. veniunt & ex pacto. Et ita cum id in deposito agitur, vt non eadem res, sed similis reddatur, quasi genus est mutui, sed quia deponendi animus est, depositum potiùs esse censetur, & ideo ex mora veniunt vsuræ. Veniunt & ex pacto sine mora, sicut in emptione & ceteris bonæ fidei iudiciis. In mutuo neque veniunt ex pacto, neque ex mora. Nunc redeamus illuc vnde cœpimus. Si nauta frumenti onus vehendum de pluribus conduxerit, & locatores frumentum non confuderint, sed separatim ei suũ quisque frumentum dederit tabulis aut heronibus aut alia cupa clusum. Sic Flor. *heronibus*, rectissimè. alij malè, *beronibus*. Donatus in Phormione. Phormio à phormione sparteo dicitur quem nos eronem dicimus. Vitruuius ad finem v. Eronibus ex vlua. vbi vulgò malè *meronibus* aut *beronibus* pro *heronibus* scilicet, facili lapsu. Sic & legendum Plinij lib. 36. cap. 14. in hanc legem Græci interpretantur, *cophinis*. Redeo, vnde abij C D

rursus

A rursus. Si ſeparatim ſuum quiſque frumentum dederit, & vni ex locatoribus nauta ſuum frumentum reddat, rectè quidem. ſed ſi alienũ reddiderit, domino vindicatio contra poſſeſſorem competit & actio Oneris auerſi contra nautam. Onus enim auertere, hoc eſt diſtrahere & permutare. Hoc igitur caſu nauta onus auertit. cuius rei coërcendæ cauſa propoſita eſt ciuili an prætorio iure actio Oneris auerſi, quã veriſimile eſt eſſe in duplum, vt actionẽ furti. quia auerſio hæc proxima eſt furto. qua de cauſa & neceſſaria non videtur fuiſſe actio Oneris auerſi, maximè cùm nihil eam proprium habuiſſe conſtet, ſicut habet actio in factum De publicanis, quæ & ea ratione quamuis ſuppetat actio furti. ſuperuacua non videtur. Sed fortaſſe ſpecialiter leges Oneris auerſi actio-
B nem dederũt non alia de cauſa, quàm vt innoteſceret curæ legibus eſſe improbitatis hoc genus hominum coërcitionẽ, quod ſolum & prætorem ſpectaſſe alia in cauſa Vlpian. ſcribit l. 3. §. 1. D. nau. cau. ſtab. Et quod non idem prorſus eſt auertendo quid diſtrahere, & cõtrectando ſibi habere. Sed ſi locatores cõfuderint frumẽta, vt in ſpecie initio propoſita, atque ita in creditum ierint cõmuniter, frumenta facta nautę videntur, & ideo vni dando pro ſua parte, onus auertere non videtur, rectè dare videtur, actione Oneris auerſi aut furti non tenetur. Si culpa eius naufragium factum ſit, ex locato tenetur. Ceterùm culpa non eſt vigilanti pro ſua parte ſoluere, dormientibus non ſoluere.

C

Emendantur tres loci ex tractatu de actione Pauliana.

CAP. XL.

IN l. 1. C. de reuoc. iis quæ in frau. cre. alie. ſunt. vetuſtiorũ librorũ ſcripturã ſublata parentheſi ſequendam cenſeo, *Vſitatis actionibus ſicut negotium fuerit geſtum*, id eſt, actionibus in factum, quę rem geſtam demõſtrant l. cùm mota. C. de tranſact. In l. ait prętor. §. ſi quid in fraudem. D. e. omnes libri habent, *Et quaſi in creditum habuerunt nomen eius, vel dulcitudine vſurarum*, vel qua alia ratione *ſecuti* ſunt. manifeſta menda eſt. ſtatim enim vt indicauero. Fatebitur quiſque eſſe legẽdum, *Et quaſi in creditum abierunt, vel nomen eius dulci-*
D *tudine vſurarum vel qua alia ratione* ſecuti ſunt. In creditũ abire l. 5. §. ſed ſi dedi. D. de trib. act. quod eſt mutuũ contrahere, vel quaſi mutuũ. Nomen ſequi l. 1. §. illud. D. de ſepar. l. tutor. §. cùm haberes. D. ad Velleia. In l. 8. D. de tutel. legendum, *In fraudem creditorum*, non *In fraudem debitorum*. quod ex libris βασιλικῶν didici, in quibus ita eſt. καὶ εἴ τι πράξει εἰς περιγραφὴν τῶν δανειστῶν ἀνατρέπεται. Senſus hic eſt, vt ceteri tutores, ita patronus tutor liberti fidem exhibere debet. Ceterorum fraus reuocatur ſi quid fecerint in fraudem creditorum pupilli l. ait prætor. §. ſi impubes. D. quæ in frau. cred. Sic & patroni tutoris fraus reuocatur ſi quid fecerit in fraudem creditorum pupilli liberti.

FINIS.

IAC. CVIACII OBSERVATIONVM LIBER VIII.

Synopsis quid sit, acta, cista. CAP. I.

SYNOPSIN latinis literis, quamuis gręcum sit A vocabulum, animaduerti semper latinos auctores scribere, credo, quod iam vsu factum esset latinum, vt in l.5.§.requirat.D.de reb.eorum qui sub tut. Synopsin bonorum pupillarium: & in constitutione quadam Valentiniani, vt synopsis operis construendi fideli tendatur examine in l.5. pro breui descriptione bonorum pupillarium, in constitutione Valentiniani pro orthographia, siue sciographia futuri operis, vt apud Frontinum de limitibus agrorum, Nam quod ad synopsin pōtium pertinet. Sic alij auctores B *actæ*, vocabulo quasi latino vtuntur passim. Aemilius Probus in Agesilao. Cùm in acta cum suis adcubuisset sine vllo tecto. Prudentius contra Symmachum. *Inuenit expositum secreti in littoris acta.* Seruius Honoratus actam, secretum, & amoenum littus interpretatur, corruptè in Ciceronis libro de suppliciis, quod nemo adhuc animaduertit, ita scriptū est. Quod vbi isti nuntiatum est, tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius. legendum, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius. quē Verris luxum eodem lib. his verbis exprimit. Ipsam illam ad partem littoris, vbi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. Eodem modo *cistam*, quod græcum est nomē, ἀπὸ τοῦ ἐγκεῖσθαι, latini suum fecerunt. Vas esse vestis ponendæ causa Iulius Pollux scribit C lib. VII. & X. quod bellissimè congruit cum l.1.§.si cista. D. depos. quæ deposita cista in actione depositi adiiciendas esse vestis species ait. Idem de *risci* nomine Pollux scribit, sed porrigitur etiam ad alia l. argumento. §. mundus. D. de auro & arg. leg. & in veteri contractu emptionis, *Suppellectilem & cum ea basem, cosinum, riscum.* ita cistæ nomen porrigitur etiam ad alia.

Lege Falcidia quartæ retentionem dari, non vindicationem. CAP. II.

LEge Falcidia retentio tantùm datur quartæ, non vindicatiō l.14.§.1.l.15.§.1.l.93.D.ad leg.Falc.No.1.ídque ex secundo capite, in quo ait, Capiant, iure nimirum retentionis. Itémque S.C.

A S.C.Pegaſiano.nam quod in legatis lex Falcidia, idem in fideicōmiſsis S.C.Pegaſianum ſubſequitur §.ſed quia. Inſtit.de fid.her.l.heres.D.ad Trebel.Hodie eſt vindicatio ex conſtitutione Iuſtiniani l.pe.C.ad leg. Falcid.Non fuit igitur ante Iuſtinianum vindicatio,ſed retentio tātùm, & ideo legatario occupante vacuam poſſeſſionem rei legatæ ſine voluntate heredis,heredi datur interdictum Quod legatorum,vt recipiat rem legatam,ſibíque Falcidiam ſeruet per retentionem l.1.C.quod leg. ad quam Theodorus, Ὁ φάλκιδιος νόμος παρακατάσχεσιν μόνον δίδωσι τοῦ λ. οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἀγωγήν. Vel ſi per errorem ſoluerit integrum legatum heres,datur condictio indebiti d.l.heres.l.1.§.ſi legatarius.D.ad leg. Falc. Conſtat etiam ex ſtipulatione Falcidiæ,ſi interpoſita fuerit,condictionem eſſe. Sunt qui vindicationem eſſe putent ex l.in quantitate.§. vlt.
B &l.lineam.D.ad leg.Falcid.quibus reſpondeamus, Ait l.in quantitate. §.vlt.per legem Falcidiam ipſo iure minui legata. Sed minui eadem lex interpretatur detrahi,quod eſt retineri, deduci, recidi, & ſanè ipſo iure minui legata,nihil aliud eſt quàm ex lege Falcidia quartæ retentionem eſſe l.ſeruus,quem.D.de act.emp.qua heres vtitur ſuo iure, quaſi heres,& dominus,& ideo retineri dicitur Falcidia iure hereditario l.14.D. ad leg.Falcid.& iure teſtamenti l.qui duos.D.de vulg.ſubſt.ea quæ ratione admiſſa Falcidia ſeruus legatus,vel quæ alia res communis fit inter heredem & legatarium l.Plautius.D.ad leg.Falcid. Sunt qui putent hanc retentionem fieri nulla exceptione oppoſita. quod minimè verum eſt.& forſitan eſt verius,licet addubitauerim alias, omnem reten-
C tionem fieri ope exceptionis doli,vel in factum. Conſtat ſanè ad remouendam Falcidiam apud arbitrum legis Falcidiæ opponi exceptionem doli l.12.22.23.D.ad leg.Falc.Sic & ad retinendam Falcidiam generaliter dico apud iudicem legis Falcidiæ opponendam eſſe exceptionem doli.quod probo d.l.heres.& l.15.in prin.& 16.& 80.in fin.D.ad leg.Falc. Itaque,herede per errorem ſoluente integrum legatum,puto ex cauſa indebiti non eſſe condictionem certi,quoniam obſtat regula l.ex quibus.D.de cond.indeb.ſed eſſe condictionem incerti, qua repetit heres, quod retinere potuit,vt fit etiam in ſpecie l.qui exceptionem.§.ſi pars. D.eod.& his cōuenienter nominatim dicitur in d.l.heres. heredem qui
D ſolidam hereditatem reſtituit perperam, poſſeſſionem repetere. Repetere ergo condictione incerti.nam poſſeſſionis certi condictio eſſe non poteſt.& ita rectè omnes in d.l.1.§.ſi legatarius.condictionem indebiti competere interpretantur, incerti ſcilicet non certi. Sequitur vt l. lineam,examinemus,quæ lineam margaritorum (ornamentū eſt, quod mulieres inſerunt collo ex margaritis cōtextum,gręci τραχηλικὸν κόσμον interpretantur) quæ apud legatarium fuerat mortis tempore, ait heredem conſequi poſſe,vt ſibi reſtituatur,interdicto ſcilicet, Quod legatorum,quod in eius poſſeſſione ſit legatarius,ſine voluntate heredis, non per arbitrum legis Falcidiæ,vt quidam exiſtimant, quia arbiter Falci-

O 2

diæ quadrantem restitui iuberet,non lineam:& adiicit heredem, etiam A
si mâlit in ea linea vindicare Falcidiam posse. Sed hoc speciale arbitror
esse in eis legatis,quæ apud legatarium fuerunt mortis tempore, non in
ceteris.Ratio vt intelligatur,sciendum est hac in quæstione differētiam
esse inter legata,& donationes causa mortis. Donationum enim causa
mortis quæ scilicet iam sunt viuo testatore naturaliter translatæ in donatarium,heres retentionem habere non potest,ideóque constitutionis
Seueri,quæ legem Falcidiam produxit ad donationes causa mortis,sententia hæc est, vt cùm iam retentionis modus nullus sit, vindicetur Falcidia & reuocetur à donatario l.pen.C.ad leg.Falc.l.cum pater.§.Mæuio.D.de leg.2.qua de causa donatarius,licet non voluntate heredis teneat rem donatam,non tenetur interdicto Quod legatorū l.1.§.si quis. B
D.quod leg.nam hoc interdictum heredi datur,qui Falcidiæ retentionem tantùm habet,veluti ex legatis aut fideicommissis, ne ei Falcidia
depereat,quam alia ratione seruare non potest quàm si apiscatur possessionem rei legatæ.Ex donationibus causa mortis perfectis, viuo testatore,vindicationem habet.ac similiter lex Falcidia ob vim æris alieni legata inutilia facit.Constitutio Seueri donationes causa mortis non
potest inutiles facere, quæ iam sunt traditione perfectæ, sed rescindit
eas & reuocat l.& si debitor.D.de mor.cau.don. Porrò donationibus
causa mortis arbitror comparanda esse legata,quæ viuo testatore legatarius cōsequutus est,vt quæ testator ipse præstitit, quod fit plerumque C
l.Lucius.D.de leg.2.vel quæ viuus apud legatarium esse passus est:nam
& hæc videtur præstitisse §.interdum.Instit.de rer.diu.vel quæ casu aliquo apud eum fuerant mortis tempore. Quamobrem vel ex eis quasi
ex legatis Falcidiam sibi retentione seruabit heres, possessionem adeptus interdicto Quod legatorum, in qua est legatarius sine voluntate
heredis,maximè si casu aliquo apud eum fuerint mortis tempore, vel
potiùs exemplo donationum causa mortis, cùm eam possessionem legatarius iure nactus est dante aut concedente testatore, non auocabitur possessio, sed vindicabitur Falcidia. & ita sua specie continendam D
esse existimo l.lineam:non ad alias species proferendam. vt finge, Qui
CCCC. habebat in bonis, heredem scripsit sub conditione, si Titio dedisset CCCLXXX.Heres,quòd,nisi impleta conditione,adire non posset, dedit Titio CCCLXXX. Quæritur an post aditionem ea repetere
possit?Minimè verò.quia debitum soluit. An in eis vindicare quod Falcidiæ deest,putà LXXX.Et videtur etiam Falcidiæ locus non esse. quia
illa CCCLXXX.à Titio capiuntur mortis causa,& in mortis causa capionibus Falcidiæ locus non est l.1.§.item si ita legatum.l.acceptis.D.
ad leg.Falcid.quia mortis causa capiones legati vel testamenti iure non
capiuntur.l.8.D.si quis omis.l.Mæuius.D.de condit.& dem. Sed verius
est hoc casu Falcidiæ locum esse. alioquin inuenta erit ratio tollendę legis Falcidiæ,quam testator priuato consilio tollere non potest. & verò
eam

A eam sibi seruabit heres, si qua ratione fortè nactus sit possesionē eius pecuniæ. Sed cùm neque eam habet neque eius repetendæ facultatem, an saltem in ea vindicabit Falcidiam? Minimè. quia Falcidia retentione seruatur non actione. & hoc ante Iustinianum obtinuisse constat ex l. pen. C. ad leg. Falc. ex qua hodie generaliter vindicatio Falcidiæ heredi datur non minus ex legatis, quàm ex donationibus causa mortis.

De duarum portionum deductione. CAP. III.

FIlius rogatus hereditatem restituere ex decretis Pontificum Romanorum, quibus vtimur, primum trientem, vel semissem detrahit, deinde quadrantem, vt si duo sint filij Primus, & Secundus, & vna filia, & x c. in bonis, Secundo & filiæ satisfaciet pater si singulos heredes fece- B rit in x. id est in trientem legitimæ portionis, atque ita poterit Primum instituere ex reliquis L x x. quem tamen si rogauerit portionem hereditatis suæ fratri restituere, iure filij primùm detrahet trientem legitimę portionis, id est, decem iure scripti, deinde ex reliquo detrahet quadrantem, id est x v. & restituet x L v. Quod si sex sint liberi & M C C. in bonis, satisfaciet eis pater, si singulos instituerit in semissem legitimæ portionis. i. in C. atque ita in reliquis iure extraneū heredem instituet. Sed C si eo modo quinque liberis satisfecerit, & sextum in reliquis bonis heredem institutum rogauerit Titio hereditatem restituere, detrahet primum sibi C. pro semisse legitimæ portionis, deinde reliqui quartam ex lege Falcidia i. C L. Restituet C C C C L. Hæc duarum portionum deductio iure ciuili non congruit, &, vt ingenuè profitetur Cynus, ea decreta Pontificum ex falso iuris intellectu processerunt, & Fulgosius. Error eorum originem habuit ex errore nostrorum cōmentariorum. Quamobrem etiam meritò ea decreta siue rescripta Pontificum accipiuntur strictè in filio rogato hereditatē restituere, sicut in eis proponitur, non etiam in filio onerato legatis, licet consequens esse videatur, vt & hic du- D plicem deductionem faciat. quod & Baldo videtur. Sed alio iure vtimur neque ea rescripta producimus ad consequentias. Congruere ea iuri ciuili malè tentat Accursius ex l. quoties. D. ad leg. Falcid. In cuius specie deductio fit ex vno legato duabus legibus, lege Falcidia & lege Iulia: quasi eodem exemplo in fideicommissaria hereditatis restitutione deductio fieri posit, tam lege Glicia quàm lege Falcidia. Sed hoc dissimilis deductionis causa fieri vetat. In specie l. quoties. partem retinet heres suo iure, partem vitio legatarij. in specie proposita vtrāque suo iure habere contendit, vt filius, & vt scriptus. quod certè leges non sinunt. nam & patronus heres institutus non deducit portionem ex lege Papia & portionem ex lege Falcidia, sed ex lege Papia tantùm l. 1. §. pen. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. Et nepos ex filia impubes ab auo adrogatus & exheredatus, non exercet querelam, quasi non habeat quartam

ex lege Glicia, cum habeat quartam ex constitutione Antonini l. Papinianus. §. si quis impubes. D. de inoff. test. Igitur & in proposita specie filius non detrahet quartam ex lege Glicia, sed ex lege Falcidia. nam & Glicia non deducitur, sed relinquitur tantùm & relicta excludit querelam inofficiosi testamenti. Et etiam si liceret duas facere deductiones, hodie non tertiam & quartam deduci oporteret, sed duas tertias vel dimidias. quia Iustinianus non tantùm eam auxit, quam filius habet, vt filius, sed etiam eam, quam habet vt scriptus. Non vtor vulgari regula qua vtitur Accursius huius sententiæ cōprobandæ causa, in tabulis patris, & filij vnam Falcidiam seruari. nam sine offensione eius regulę possent ex fideicommissis duabus legibus deductiones fieri. ea enim regula vnam ex vna lege deductionem fieri præcipit cōmistis vtrarumque tabularū legatis, vnam ex vna lege & alteram ex altera simul fieri non vetat. Explodenda autem est eorum opinio qui in hac quęstione ita distinguendum putant. Aut filius heres institutus rogatus est purè hereditatem restituere aut in diem vel sub conditione. Si purè, vna duntaxat deductione vtitur, quia eodem tempore videntur duæ deductiones concurrere non posse. Si in diem vel sub cōditione, statim deducet Gliciam, existente die vel conditione Falcidiam. quę distinctio iuris auctoritate caret. & si diuersis tēporibus duæ deductiones fieri possunt, quæso, cur non etiam vno, eodémque tempore? Eadem vulgò malè refellitur per l. filium. C. fam. ercisc. ac si lex diceret filium oneratum fideicommisso conditionali reddere compelli quod supra quartam habet, cùm hoc lex potius dicat simpliciter existente conditione fideicommissi, filium portionem hereditatis coheredibus quibus eam restituere rogatus est reddere compelli, fundi prælegati partem quam iure hereditario capit imputare in Falcidiam, partem, quam iure legati capit à coheredibus, quibus vice mutua portionem suam restituit compensare, partem quam iure legati capit à ceteris coheredibus, quibus nihil restituit supra quartam habere, id est neque imputare, neque compensare. & sic extra quartam accipitur in l. in quartam. D. ad leg. Falc. & supra quartam in l. 15. §. pen. D. eod. Notanda est differentia inter imputare, & compensare, quam auctores nostri confundunt nunquam. Quæ non imputantur, ne dixeris etiam non cōpensari. ratio vtriusque, & modus idem non est. sic fructus fideicōmissi in Falcidiam imputantur, cum eo quod defunctus heredi debuit, compensantur.

A B C D

In quartæ deductione, idem omnino esse ius legatorum, & fideicommissorum. CAP. IIII.

Ereor, ne deceperit nos omnes hactenus l. in quartam. D. ad leg. Falcid. ex qua hanc differentiam admittimus esse inter eam quartam, quæ ex legatis deducitur, & eam quæ deducitur ex

A tur ex fideicommisso hereditatis, quod in illam ea tantùm imputentur, quæ iure hereditario, in hanc etiam ea, quæ legati, vel fideicommissi vel conditionis implendæ causa capiuntur. Primum enim cõstat mihi ex l. in ratione. §. tametsi. D. eod. tit. vt in quartam, quæ ex legatis, ita in quartam, quæ ex fideicommisso hereditatis deducitur, heredi data conditionis implendæ causa non imputari. & locum illum, *Sed & quod implendæ*. l. in quartam, qui huic sententiæ obstat, meritò & à Basilicis, & à Pandectis Florẽtinis abesse. Fateor ea, quæ heres retinere, deducere, pręcipere, accipere iussus est, in fideicommissaria hereditatis restitutione, ei in quartam imputari, quasi hereditario iure capiantur. Nego ea impu-
B tari, quæ conditionis implendæ causa dantur. Nego ea, imputari, quæ legati, vel fideicommissi iure capiuntur, vt probat l. filium. C. fam. erc. quam exposuimus superiore capite, & latiùs in l. qui non militabat. D. de hered. instit. Et quod ait l. in quartam. Sed in fideicommissaria &c. generalis sententiæ prioris explicandæ causa subiectum opinor, vt in fideicommissaria hereditatis restitutione imputet heres in quartam ea, quæ præcipere, retinere, deducere iussus est, tanquam ex hereditate ea capiat, & legatum siue fideicõmissum ei datum, pro sua scilicet parte, quoniam pro ea parte res legata iure hereditario capitur, pro ea verò parte, quam accipit à coherede, vt consequenter lex subiicit, *extra*
C *quartam*, id est, quod à coherede accipitur, id est non imputatur in quartam, quia iure legati capitur, compensabitur tamen cum Falcidia si quam desideret à coheredibus à quibus legatum accepit, & quibus vicissim ipse hereditatem restituere rogatus est. Quartam ex legatis deduci lex Falcidia voluit, Ex fideicommissis omnibus, & particularibus & vniuersalibus S. C. Pegasianum §. sed quia. Instit. de fid. her. l. successores. C. ad leg. Falc. l. 1. §. hodie. D. si cui plus, quàm per leg. Falcid. Id est S. C. Pegasianum legem Falcidiam porrexit ad fideicõmissa à testato relicta, sicut constitutio D. Pij ad fideicõmissa ab intestato relicta, constitutio Seueri ad donationes causa mortis. Hoc igitur Senatus effecit, vt in quartæ deductione, eiúsque ratione ponenda exæquarentur legata, & fideicommissa, tantum abest, vt discrimen vllum inter ea constitui vo-
D luerit. quod Vlpianus lib. LXVII. ad edictum, palàm edicit, iis verbis, *Per omnia exæquata sunt legata fideicommissis*. in quartæ deductione scilicet, & exæquata sunt S. C. Pegasiano, ideóque interdictum Quod legatorum dabitur etiam hodie fideicommissorum nomine, propter Falcidiæ retentionem, de quo cùm Vlpianum eodem libro tractasse constet ex l. 1. D. quod leg. inde liquidò apparet eam l. 1. D. de leg. 1. pertinere ad tractatum de lege Falcidia. Risi legens in hac vrbe librum manu scriptum, in quo ei legi præpositum erat hoc nomen, Imperator, sicut & l. 1. D. de verb. obl. l. 1. de imp. in res dot. l. 1. de excus. tut. cui errori plausum dedisse quosdam risi vehementius, à quibus etiam in hac quęstione non fero differentiam fieri inter quartam hereditatis & quartam bonorum.

nam

nam in tractatu legis Falcidiæ cõstat promiscuè hereditatem dici & bona, & ea quæ ex legatis deducitur, si volumus verborum proprietati insistere, sanè appellanda etiam est quarta bonorum, quod in eius ratione prius deduci æs alienum oporteat l.8.§.vlt.& l.9.D.de leg.2.Pegasianam verò aut Trebellianam dici nolo, sed Falcidiam, quandoquidem post S.C.Pegasianum lex Falcidia in omnibus fideicommissis locum habet. A

Duobus locis hoc articulo, Hodie, significari S.C. Pegasianum. CAP. V.

Rebellianũ prius fuit Pegasiano, de transferendis actionibus in fideicommissarium, nulla cùm adhuc esset ex fideicommissis quartæ deductio. Post S.C.Pegasianum quartæ deductionem dedit, ampliata lege Falcidia, & ideo cum tractaret Vlpianus de ratione ponendæ Falcidiæ vel interponendæ stipulationis Falcidiæ l.1.§.hodie.D.si cui plus quàm per leg.Falcid. Hodie, inquit, sub simile aliquid fit in fideicõmissis. Hodie id est post S.C.Pegasianum. Ex eodem S.C.heres qui suspectam hereditatem dicit, cogitur adire & restituere ex Trebelliano S.C. non deducta Falcidia. & hoc est quod ait Valens in l.si heres.D.ad Trebel. Dubium non est quin hodie coactus ex Trebelliano S.C.restituere possit. Hodie id est post S.C.Pegasianum. Hæc duo capita S.C. Pegasiani demonstrant quamobrem veteres de S.C. Pegasiano promiscuè tractarint tam sub tit. Ad legem Falcidiam quàm sub tit. Ad S.C.Trebellianum. B C

S. Consulta circa legem Papiam. CAP. VI.

T circa legem Falcidiam factum est S. C.Pegasianum, S.C.Plaucianum, & id, de quo in l.33. D.ad leg.Falc. & circa legem Æliam sentiam pleraque l.1. C.qui manu. non pos.l.1.D.de off. cons.l.si collactaneus.in fin.D.de man.vind.ita & circa legem Papiam multa, auctore Iustiniano in l.vnica.§.cùm igitur.C.de cad.tol. ex quibus referam, quæ nunc mihi ostendunt se, & occurrunt. Vt incapaces legatorũ sint etiam incapaces donationũ causa mortis l.Senatus.D.de mor.cau.don. Ante hoc S.C.non erant incapaces donationum causa mortis, sicut & ante cõstitutionem Seueri lex Falcidia, quæ de legatis loquebatur, non pertinebat ad donationes causa mortis. Vt pars legatarij viuo testatore defuncti non fiat caduca l.idque & in legato.D.de hered.instit. Vt fideicommissum relictum à legatario, herede instituto filio, fideicommissario decedente antequàm dies legati cedat, non apud filium remaneat iure antiquo, sed apud legatarium l.Iulianus.D.de leg.2. D

A *Ad §.vlt.l.si duo.D.de iureiur.* CAP. VII.

Qvod ait l.si duo.§.vlt.D.de iureiur.eum,qui per principem peierarit,fustibus castigari, ei nihil obstat l.2.C.de reb.cred.quæ de eo loquitur qui calore quodam peierauit L.si duo.de eo,qui mala mente,& consultò.nam προπετῶς in ea non est temere, sed perperam, quod ei superdici ait,per præconem scilicet interea dum fustibus cæditur, vt in l.Fustibus.C.ex quib.inf.ir. *Fustibus,inquit,cæsum, cui per præconem ita dictum est*, ἐσυκοφάντησας. Lampridius in Alexandro. Turinum necari iussit,præcone dicente, *Fumo punitur, qui vendidit fumum.* Spartianus in Seuero. Fustibus eum sub elogio præconis cæcidit,legatum P.R. homo plebeius temere amplecti noli. Zonaras in Valentiniano. κελεύει δὲ
B δεθέντα ἐν τῷ θεάτρῳ περιαχθῆναι ἀγῶνος ἱππικοῦ ἀγομένου κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων καὶ δι' εἰς τὴν γυναῖκα βοώντων ἀδίκημα. Xiphilinus in Iuliano. τὸν Νάρκισσον θηρίοις ἔδωκεν αὐτὸ τοῦτο κηρύξας ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Κόμμοδον ἀποπνίξας. & in Seuero. καὶ θηρίοις μετὰ τοῦτο ὑπὸ κηρύγματος ἐδόθη. Præconis vox legis vox est,vt No.LXVIIII. τοῦ νόμου φωνῇ, preconis voce Iulianus interpretatur. Ad eundem verò modum Vasconiæ quibusdam regionibus dum publicè traducuntur fures,& cæduntur,præit preco clamitans, *Talia patietur eadem qui fecerit, imò grauiora.*

Africani ab Vlpiano dissensio. CAP. VIII.

C Ivre communi mutuum non contrahitur,nisi nummos meos acceperis. iure singulari si debitorem meum tibi iussero soluere pecuniam,dum eam tibi creditam volo, mutuum contrahitur,licet nummos meos non acceperis. Ex eo Vlpianus colligit in l.singularia.D.de reb.cre. mutuum etiam contrahi si pecuniam quam mihi debes ex causa mandati,in causam crediti te habere volo. nam si dum mihi ab alio debitos nummos accipis,meos videris accipere,cur à te mihi debitos vsurpans, meos non videris vsurpare? Quod fit per debitorem meum, cur non fiet per teipsum,si debitor meus es? Dissentit ab Vlpiano Africanus in l.qui negotia.D.mand.& verè dissentit,vt ex veteribus Fulgosius, ex no-
D uis Molinæus censuerunt rectè, cuius rei duo argumenta habeo. Primum,quod Africanus rationem palàm refellit qua vtitur Vlpianus, deinde quod alia etiam in re Africanus eadem lege ab Vlpiano dissentit. quod exposita specie & sententia legis liquidò constabit. Pecuniam mihi debes ex causa mandati, & negotiorum meorum administratione,vt quia debitores meos exegisti,conuenit vt eam quasi creditā mihi deberes sub vsuris. Quæritur an sit credita? Respondet Africanus nuda conuentione non fieri creditam. Obstat quod si pecuniam quam mihi debes ex causa depositi creditam volo mutuum contrahitur l.certi.§.vlt.D.de reb.cred. Sed hoc casu nummi,qui mei erant,tui fiunt. Ex cau-

P

ſa mandati nummi nondum erant mei. Obſtat, quo Vlpian. vtitur, mutuum contrahi, ſi à debitore meo mea voluntate pecuniam acceperis. Sed id hoc tantùm caſu benignè receptum eſt iure ſingulari. non eſt ergo producendum ad conſequentias. l.141. D. de diu. reg. iu. Itaque non dicemus mutuum contrahi ſi pecuniã quam mihi debes ex cauſa mandati tibi creditam volo. Non dicemus item mutuũ contrahi ſi tibi dedero rem vendendam vt pretio vtereris quaſi credito. quod etiam aduerſatur Vlpiano qui & hoc caſu mutuum contrahi putat l. rogaſti. D. de reb. cred. Vlpianus fictione quadam, & vtilitate nititur, Africanus mero iure, quo re, id eſt, traditione propriæ pecuniæ, non nudo pacto mutuum contrahitur. Pacto quidem fieri id poteſt, vt pecuniæ ex ea re quam tibi vendendam dedi redactæ periculum ad te pertineat, ídque agi videtur cùm vt eam mutui iure retineas, conuenit. proinde ex ea conuentione periculum pecuniæ ad te pertinebit, Pecunia non erit mutua. Ac ſimiliter in ſuperiori ſpecie ſi pecuniam quam mihi debes ex cauſa mandati creditam volo, periculum pecuniæ ex ea conuentione ad te pertinebit, Credita pecunia non fiet, ideóque vſuræ etiam de quibus conuenit venient in actionem mandati, quòd ſit bonæ fidei, quæ tamen ex nuda conuentione non venirent ſi pecunia credita eſſet. A B

Antinomiæ Budæi. CAP. IX. C

ANtinomiæ non ſunt, quas Budæus antinomias eſſe iudicat ad l. vlt. D. de ædil. edic. Ac primum quidem certè l. repetitio. D. de cond. indeb. non eſt contraria l. ſi pœnæ. §. 1. eod. nam diſtinctio Accurſij tam eſt vera, quàm quę veriſſima. Aut quod alius debet ſoluis tuo nomine, aut debitoris. Si tuo nomine, tibi condictio competit, & debitor non liberatur l. 2. C. de iis qui in pr. cred. l. 5. C. de cond. indeb. d. l. ſi pœnæ. l. in ſumma. in fin. eod. tit. l. cum quis. §. de peculio. D. de ſolut. l. ſi quid poſſeſſor. D. de pet. her. Si debitoris, nulli condictio competit, & debitor liberatur d. l. repetitio l. quod nomine. l. ſeruus cuiuſdam. in fi. D. eod. l. de hereditate. C. de pet. hered. Eadem diſtinctione vtimur in ſpecie l. x1. D. de cond. indeb. Si pater, vel dominus cum quo actum eſt de peculio per errorem ſoluerit plus quàm eſſet in peculio, an condicit quod plus debito ſoluit? Si nomine ſerui, vel filij, non condicit. Si ſuo, condicit l. 1. §. vlt. l. 2. D. de conſtit. pec. Eadem vtimur in ſpecie l. indebitam. & l. frater. §. vlt. D. de cond. indeb. Indebito pecuniæ promiſſæ fideiuſſor acceptus ſoluit. quis condicit? Ipſe, ſi ſuo nomine, Promiſſor ſi promiſſoris nomine. Aliam verò antinomiam Budæus conſtituit ex l. cùm quidam. & l. in fraudem. D. de iure fiſ. Lex in fraudem ait, *in fraudem fiſci fieri non tantùm ſi alienetur, ſed & ſi non quæratur*, quod ſic perperam exponit Alciatus, ſi dominium in accipiẽtem à debitore fiſci vel reo capitis non transferatur. rectiùs Græci, τὰ ἐκποιούμενα, καὶ μὴ κτώμενα, ceterique Latini. D

A tini. At l.cùm quidam.filio emancipato,vt hereditatem adiret, ait non videri factum in fraudem fisci. Dicendum æquè puniri fraudem siue alienando,siue non adquirendo fiscum fraudarit quis,licet aliud seruetur in actione Pauliana vel Fabiana:neque obstare l. cùm quidam. nec enim hoc vult, in fraudem fisci non fieri si non adquiratur,sed vitiosam collectionem esse,Qui emācipat filium, vt hereditatem adeat,non vtitur occasione adquirendi,ergo in fraudem fisci facit.alioquin non posset filium capitis reus emancipare,quod soli reo perduellionis ademptū est. Igitur emancipandi causa occasionem adquirendi negligere licet etiam si ex ea re fraudetur fiscus.Ceteris,quas antinomias Budæus vocat,nullæ sunt explicatu faciliores.nam siue conferatur l.pręcipiunt.D. B de ædil.edic.cum l.vlt.eod.tit.quis non videt in l. vlt. *non* vsurpari pro *non solùm*, siue conferatur l.si filiusfam.D.de iudic.cum l.vlt.D.de ext. cog.quis non videt vtrumque esse verum, iudicem litem suam facere si dolo malo iniquam sententiā tulerit, iudicem litem suam facere etiam si per imprudentiam iniquè pronuntiauerit?Quis etiam non videt inter l.10.l.stipulationes.§.vlt.D.de verb.obl.& l.insulam.eo.tit. rationem differentiæ summam esse. Si stipulatio ita concipiatur, *Insulam intra biennium fieri*,non cōmittitur ante diem.Si hoc modo,*Si intra biennium Romam non veneris*, cōmittitur ante diem:quia conditionalis est,non in diem l.10.idémque est si non adiecto die ita stipuler,insulam fieri l.stipulationes.§.vlt.Aliam antinomiam constituit ex l.per seruum.§. deni- C que.D.de vsu,& hab.quæ inutile ait legatum esse si fructus legetur sine vsu, & l.huic stipulationi D.vsusfr. quemad. ca.quæ fructū ait sine vsu obtingere posse.Hęc non sunt contraria. Regulariter non est fructus sine vsu.Accidit tamē interdum vt sit sine vsu, quod explicat d.l.per seruum.§.vlt.hac specie proposita, Testator ab herede tibi nudum vsum fundi legauit,heres eiusdem fundi fructum Titio constituit,& cessit, nō potuit in Titium transferre vsum qui tibi insolidum legatus est.Sic igitur fiet,vt heres fundi habeat nudam proprietatem,tu nudum vsum,Titius nudum fructum sine vsu. itaque non poterit Titius in eo fundo habitare, & à te prohibebitur illò venire nisi veniat fructuū causa. Aliam D constituit ex l.quid tamen & l.cum ab eo §.vlt.D.de cont.emp.quam explicaui in l.22.D.de verb.obl.

In contractibus strictis quemadmodum bona fides exigatur.
CAP. X.

Ona fides,& integra fides dicitur l.1.C.de suffr.& syncera l.2.C.si prop.pub.pens.& inde l.10.C.de dis.pig.bona fide synceriter. Hęc in contractibus bonæ fidei maximè exigitur l.5.C. de resc.vend. Exigitur quidē & in strictis, sed in ijs maximè. vt ecce, in vtrisque exigitur vt sine mora debita reddantur,quę pars est bonæ fidei,& inde debitor bonæ fi-

dei, id est nec morator nec frustrator. Symmachus in epistolis. Literarum fœnore obligo bonæ fidei debitorem. A Seneca initio Declam. memoriam bonæ fidei, quæ sine cunctatione reddi deposita: & auctore Suetonio Augustus populo promissum reposcenti bonæ fidei se esse respondit. Marcellinus xxv. Vitam reposcenti naturæ, vt debitor bonę fidei redditurus. At hoc in contractibus bonæ fidei maximè exigitur, & ideo in eis ex mora veniunt vsuræ, quæ ex contractu stricto non veniunt. Bonæ fidei est, vt in contrahendo mala fides absit. Hoc in contractibus bonæ fidei potissimùm exigitur. Malæ fidei emptio non est emptio l.1.C.de resc.vend.l.si fraude.C.de præsc.lon.temp. Malæ fidei stipulatio est stipulatio, nec nisi per exceptionem excluditur l.36.D.de verb.obl. Bonæ fidei etiam hoc est, ne contractus altero inuito temere resoluantur. quod in contractu bonæ fidei obseruatur omni modo l.3. B C.de resc.vend. Symmachus. Vox, inquit, iuris & legum est bonæ fidei contractum non posse rescindi.

An seruus obligetur naturaliter. CAP. XI.

Seruus obligatur naturaliter. Obstat quod dicitur interuentu serui nouationem non fieri, maximè si extra rem peculiarem interuenerit §.præterea.quib.mod.tol.obl. l.in persona.§.1.D.de pact.& quod ait l.20.D.de fideius. condictionem indebiti domino dari si seruus fideiusserit pro alio extra rem peculiarem & soluerit ex peculio ipse vel dominus. Vnum est de seruo expromissore, alterum de seruo fideiussore. C vterque dicitur interuẽtor siue intercessor generali nomine. Seruus igitur pro alio interueniens extra causam peculiarem non obligatur naturaliter, & ideo soluti condictio est & in dominum de peculio actio non est, quæ tamen in dominum est semper seruo obligato naturaliter siue ex causa peculij, siue extra causam peculij. Et fideiussores à seruo intercessore dati non tenentur. quod ita probo. Comparatur omnino seruus intercessor seruo iudicio condemnato l.3.§.si filius.& §.si seruus. D.de pecul. Ex iudicij causa fideiussor à seruo datus non tenetur l.quoties.D.si quis caut. Ergo & ex intercessionis causa fideiussor à seruo datus non tenetur, quia scilicet ex intercessione naturaliter non obligatur. D qua in re tamen fateor dissensionem fuisse inter Sabinianos, & Proculianos. & hoc est quod ait in d.l.3.§.si filius. de hac re tractatum fuisse. Obtinuit sententia Sabini & Cassij differentiam constituentium inter seruum & filiumfam. vt pater obligetur de peculio quacunque ex causa filius interuenerit, dominus non item, nisi in rem domini, vel in rem peculiarem interuenerit d.l.3.§.sed si filius.l.quoties.§.1.eod.quam Iulianus, & Iauolenus probant, qui & Sabiniani fuerunt l.19. & 20.D.de fideius.d.l.in persona.§.1. Ex diuersa secta probauit etiam Celsus, vt refertur in d.l.3.§.si filius. Et ita si seruus compromiserit in arbitrum, vel si fortè

A ſi fortè iudicio condemnatus fuerit, vel ſi in iudicio iuſiurandum detulerit, dominus non tenetur de peculio quaſi nulla ſit inde nata obligatio naturalis. Sed in filio ſecus eſt d.l.3.§.ſi ſeruus.§.ſed ſi filius.§.idem ſcribit.l.depoſiti.§.1.eod.tit.quod etiam eſt ex Sabinianorum ſententia quam & diuerſæ ſcholæ Nerua filius probauit. Vulgò tamē Proculiani ex iis etiam cauſis ſeruum naturaliter obligari cenſebant, & tam in dominum, quàm in patrem de peculio actionem dabant. & ideo in l.quidam.D.de iureiur. quidam, ex Proculianis ſcilicet. Concluſio hæc ſit, Sabiniani quorum ſententia obtinuit in his quatuor cauſis, ſi ſeruus interuenerit, ſi compromiſerit, ſi iudicio condemnatus fuerit, ſi actori in iudicio iuſiurandum detulerit, obligationem naturalem, quæ tamen
B ſubeſſe videtur, non agnouerunt. & ideo de peculio actionem in dominum non dederunt. nam nec ciuili nec naturali iure ſeruum idoneum interceſſorem, idoneum compromiſſorem, idoneum litigatorem, idoneámve in iudicio perſonam eſſe cenſuerunt. Ex aliis cauſis indiſtinctè ſiue è re peculiari eſſent ſiue extra, in ſeruilem perſonā naturalem obligationem & in dominum de peculio actionem admiſerunt.

Exemplum ponitur l.non omnium. D.de legib. *CAP. XII.*

C IVlianus ait, *Non omnium quæ à maioribus noſtris conſtituta ſunt, ratio reddi poteſt.* Exemplum ponere ſoleo ex l.liberum.D.de relig.quæ negat heredi eius, qui prohibitus eſt mortuum inferre actionem in factum competere, quam tamen certum eſt neque pœnæ neque vindictæ perſecutionem habere. & hoc etiam ſe mirari Gaius ait conſtare inter omnes. Cōſtat verò ita, & iudicandum eſt ita, licet ratio reddi non poſſit, ſicut & Seneca XIIII. Epiſt. Iuriſconſultorum reſponſa valere ait etiam ſi ratio non reddatur. Malè Accurſius in d.l.liberum.ſupplet, imperitis, allata l.ſi filius.eod.tit.quæ non de ea actione in factum loquitur, quæ datur prohibito mortuum inferre, ſed de funeraria. moueri
D etiam non debemus l.7.eod.tit. quæ non eſt de ea actione, ſed de alia actione in factum, qua tenetur is, qui in alienum locum mortuum intulit. Rectius Græci LIX. βασιλικῶν compendium d.l. liberum. faciunt hoc modo, *Hæc actio neque heredi neque in heredem datur, & perpetua eſt.*

Synopſis duarum Conſtitutionum græcarum, quæ deſiderantur in tit. Codicis De teſtibus. *CAP. XIII.*

DEſiderantur in tit.de teſtibus duæ Conſtitutiones, quarum vna eſt Zenonis, quæ poni debet poſt l.libertorū. vt ſi deſint inſtrumenta, ad probationem exigantur teſtes quinque, vt in inſtrumentis ſufficiant tres, veluti in apocha, aut ſyngrapha l.ſcripturas. C.qui pot.in pig. hab.l.vlt.C.ſi cer.pet. Acta vel inſtrumenta publica non egere teſtibus.

Synopsis eius extat ἐν τῷ μικρῷ κατὰ στοιχεῖον, in hæc verba: χρεία ἐν τῇ ἀποδείξει μαρτύρων πέντε, ἐὰν μὴ ὦσι δικαιώματα πρὸς σύστασιν ἐπιτήδεια. εἰ δὲ εἰσὶ δικαιώματα, ἀρκούμεθα τρισὶ μάρτυσιν. εἰ δὲ δικαίωμα τοιοῦτόν ἐστιν ὥστε ἀντὶ πάντων ἀρκεῖν, ἴσως γὰρ ὑπόμνημα δημόσιον εἴη, τότε οὐδὲ δεόμεθα μαρτύρων. Altera cõstitutio est Iustiniani, quæ debet esse XIIII. post l. nullum. vt inuitis in omnibus causis testimonium denuntietur, exceptis iis, qui legibus publicorũ excusantur, quales sunt adfines, & cognati. Nominantur in eis legibus ex cognatis sobrinus tantùm, & sobrino natus l. 4. D. de testib. l. 1. D. ad leg. Iul. repet. l. lex Cornelia. D. de iniur. non quod idem non sit in prioribus gradibus, sed vt quatenus extendatur cognatio intelligatur, posteriores nominantur. Non egreditur autem VII. gradum, ex quo tantùm sobrino, sobrináve natus vocatur. Excipiũtur etiam viri illustres & qui suprà eos sunt, qui neque in iudicio neque ex scripto testimonium dicere coguntur sine iussione sacra. Alij si præsentes sint in vrbe regia viua voce testimonium dicere coguntur, vel si absentes sint mitti ad eos debent partium procuratores ex interlocutione iudicis, vt coram eis testimonium dicant vel iurent se nihil scire. & hanc huius constitutionis partem intellexit idem Iustinianus in l. iudices. C. de fide instr. dum ait, *Ea, quæ disposuimus*. De ea fit etiã mentio in No. de testib. & in l. pen. C. eod. Postremò additur in ea cõstitutione, vt interlocutiones testium audiendorum vel exhibendorum, & productiones testium fiant sine vllo eorum impendio. Sumptus enim præstat qui eos producit l. 3. §. Gabinio. D. de testib. l. eos. §. si quis autem. C. de appel. l. 10. C. de testib. cui coniungenda est l. vlt. C. Th. de abolit. Synopsis huius constitutionis Iustiniani talis est. Ἡ διάταξις κελεύει μὴ μόνον ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χρηματικαῖς ἕκαστον ἀναγκάζεσθαι μαρτυρεῖν ἅπερ ἐπίσταται μεθ' ὅρκου δόσεως, ἢ ὀμνύειν ὡς οὐκ ἐπίσταται, ὑπεξῃρημένων τῶν προσώπων τῶν ἀπὸ νόμου κωλυομένων μαρτυρεῖν καὶ τῶν ἰλλουστρίων καὶ τῶν ὑπερβεβηκότων αὐτοὺς εἰ μήγε θεῖος γένηται τύπος, καὶ εἰ μὲν ἐνδημοῦσιν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, δι' οἰκείας φωνῆς μαρτυρεῖν, εἰ δὲ ἀπολιμπάνονται στέλλεσθαι τοὺς τῶν μερῶν ἐντολέας ἐφ' ᾧ καταθέσθαι ἅπερ ἐπίστανται ἢ ἐπομόσασθαι ἅπερ ἀγνοοῦσι δηλονότι καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρίας, τῶν αὐτῶν προσώπων ὑπεξῃρημένων. πᾶσι δὲ τὰς ἐπὶ τούτοις διαλαλίας καὶ τὰς παραγωγὰς ἀζημίους εἶναι τοῖς μάρτυσιν.

Feudorum origo & conditiones. CAP. XIIII.

NAtura feudi hæc est, vt debeatur tantùm fides, & hominium. nõnunquam ex pacto pensiones quædam debentur ab iis, qui prædia iure feudi possident. sed ita feudum ex pacto naturam suam excedit, quod & in mandato, deposito, locato, emphyteusi, & ceteris contractibus leges fieri sinunt. Natura feudi hæc est, vt debeatur fides, & hominium, id est, vt profiteantur se fideles domino fore, & se homines eius esse. Hominium

A minium dixit Helmodius, quod certè venustius est quàm Homagium. Et inde qui feudum tenet, fidelis & homo dicitur & homo fidei; Vassus siue Vassallus Langobardicé. Hominum appellatione in libris nostris continentur procuratores, actores, custodes, conductores, emphyteuticarij, chartularij l.4.C.de dignit.l.1.C.de cond.& proc. præd. fisc.l.2.C.de episc.& cler.l.1.C.de commer. Cõtinentur vasalli. nam hoc ius feudi antiquissimum esse refertur initio libri Feudorum. sed potuit quandocunque reuocari pro dantis arbitrio, sicut precariũ, & ob id ipsum vtrumque beneficium dicitur. Vasalli igitur erant olim homines, id est veluti actores, & custodes possessionũ, & procuratores & quasi precarij posB sessores, quo titulo etiam hodie si nominatim prædium in causam feudi detur, reuocari potest cùm libet danti, dicitúrque hoc modo concessum feudum, guardiæ, id est, custodiæ & gastaldiæ, id est actus siue procurationis feudum. Ex iis verò apparet vnde orta sint feuda. Actores possessionum cœperunt perpetuo iure possidere quod quasi precario possidebant. Actores, homines nostri dicuntur. nomen mansit hominum. res, & conditio tenendi possessionem mutata est. Quod igitur in iure de hominibus est scriptum, propriùs refertur ad vasallos. Quod de clientibus, non ita, qui postea suscepti appellati sunt, de quibus l.1. C. vt nemo ad suum patr. & Casati in constitutionibus Caroli magni & Casarij l.7.C.de bo.pros. Quod de mercenariis multominùs, quales C sunt ij quibus hodie vtimur seruorum loco. Quod de militibus limitaneis, nullo modo. nam agros limitaneos optimo iure tenebant, & feuda teneri possunt tam à paganis, quàm à militibus. Illud constat mutato vasallo deberi εἰσδεκτικὰ, exceptis plurimum liberis, qui osculum tantùm & manus porrectionem debent, quæ sunt hominij symbola, vel aureum vnum cuius cuius pretij. Constat etiam inuestimentum principalis domini in feudo requiri. plerumque pro inuestimento traditur Scipio, aut fustis. quo genere & traditio olim ex causa emptionis fiebat, vt est in antiquo contractu emptionis, TV PASCVTI FVSTE ILLVM INVESTITO, TV SEGNITI FVSTEM ILLVM MANV CAPITO. Helmodius in historia Slauorum. Vt dominus meus accipiat D virgulam, & det in manum vestram pro signo inuestituræ. Constat etiã vasallorum varia esse genera. alij fidem, & hominium debent, alij Seruitium, alij pacem, alij pliuium, vt loquuntur, id est vt domino capto ab hostibus pro eo obsides dentur, alij sunt lidi, alij non lidi siue plani. Conferri hîc posset, cum feudo libellarius contractus, censualis, & precarius & emphyteuticarius. Sed hoc in aliud tempus differo. Id tantùm adiicam, prædia optimo iure, & optima conditione, quę nihil pensitant nec fidem, vel hominium, vel inuestituram, vel εἰσδεκτικὰ debẽt, vulgò appellari Alodia. Inueni eo nomine significari propriè suum cuiusque patrimonium, quod Genearchicum Iustinianus No. XXI. & edicto 3. vocat, & ita feudorum lib.2.tit.48. dum ait, *Si datum sit ad proprium, siue ad libel*

lum, alodium intelligit, vt tit. 26. alodium siue libellarium. Et in formu- A
lis Marculphi alode opponitur comparato sæpe: ex quibus vnam pro-
ponam. Lex est Francorum siue Salica, vt de terra Salica nulla portio
hereditatis ad mulierem perueniat, quæ extat legum Salicarum tit. De
alode, eadémque Anglicorum, ne transeat, vt aiunt, à lancea in fusum,
& eadem olim in Armenia, vt constat ex No. x x i. Sed eam Francis dis-
plicuisse tandem (excepta scilicet successione regni) hæc quæ sequitur
formula Marculphi indicat, qua efficitur, vt sorores cum fratribus in
paterna alode succedant. GAIAE DVLCISSIMAE FILIAE MEAE
L. TITIVS S. DIVTVRNA, SED IMPIA INTER NOS CON
SVETVDO TENETVR, VT DE TERRA PATERNA SORO-
RES CVM FRATRIBVS PORTIONEM NON HABEANT. B
VERVM EGO AEQVISSIMVM ESSE IVDICANS, VT QVI
MIHI A DEO AEQVALITER DATI SVNT FILII, A ME
AEQVALITER DILIGANTVR, MEISQVE FACVLTATIBVS
POST MORTEM MEAM AEQVALITER FRVANTVR, PER
HANC EPISTOLAM TE DVLCISSIMAM FILIAM MEAM
CVM GERMANIS TVIS FILIIS MEIS LVCIO, ET SEIO
IN OMNI HEREDITATE MEA AEQVALEM, ET LEGI-
TIMAM HEREDEM ESSE CONSTITVO, VT TAM DE
ALODE PATERNA, QVAM DE COMPARATO, VEL MAN-
CIPIIS VEL PRAESIDIO MEO VEL QVODCVNQVE MO-
RIENS RELIQVERO, AEQVALEM CVM FILIIS MEIS
GERMANIS TVIS PORTIONEM ACCIPIAS.

Auersione vendere aut locare. CAP. XV.

IN l. 1. §. exercitorem D. de exer. act. libro 53. βασιλικῶν, C
per auersionem græci Interpretantur ἐν ὁμάδι, id est, in
vniuerso, & in l. 4. §. si auersione D. de per. & com. rei
ven. κόττῳ id est alea. Valẽtinianus dixit, in aggere No. de
releuatis possessionibus. Plutarchus in Isocrate, ἀθρόα τὰ
φορτία πεπρᾶσθαι cui opponitur κολυλίζειν & τεμαχίζειν. Ratio nominis,
quod quasi auersi ita vẽdant locéntve, vt iam olim docui in Institutio-
nibus tit. de emptione & venditione. Eadem forma auersaria dici non
aduersaria qui scribit, iũgatur Alciato qui in l. 1. C. de eden. & l. 1. §. eum
quoque D. eod. aduersariam, & aduersariũ pro scriptura accipit sine or
dine confecta. nam vereor vt non fuerit vtrique par ingenium hac in
re, quamquam aduersariorum notationem me non satis cõperam ha-
bere ingenuè confiteor. id mihi quidem constat satis in d. §. eũ quoque,
legendum, *Et demonstret ex quo edicto acturus sit*, vt in Basilicis, καὶ δ' ἐπι- D
δεῖξαι ἀπὸ τοῦ χαρτίου τὴν ἀγωγὴν, id est & aduersario producto ad album
digito monstret ex qua parte edicti acturus sit vel edictum id dicendo
quo vti velit. His etiam commisceri nollem quod in auersa charta
scribere poëtæ quidam dixerunt. nam hoc cum auersionis significa-
tione commune nihil habet. In auersa charta idem est quod in opisto-
grapho in l. chartæ. D. de bon. poss. sec. tab. quod rursus nomen satis per
se clarũ obscuratur grãmaticorum interpretationibus. Memini Theo-
dorum

A dorum Hermopolitem ad l.notionem.D.de ver.ſign.λύσιν ὀπισθόγραφον appellare apocham ſcriptam à tergo chirographi.

Nihil noui induxiſſe Iuſtinianum l.vlt.C.de compenſ. *CAP. XVI.*

Compenſatio fit ipſo iure, vt ſi tibi debeam c.tu mihi LX. ipſo iure non debeo niſi XL. & eius duntaxat ſummæ vſuræ debentur ex mora vel ex ſtipulatione ſecundum cauſæ qualitatem l.cum alter.D.de compenſ.l.4.& 5.C. B eod.l.eius. C. de ſolut. & ſi petas c. plus petas, auctore Paulo 2.Sent.& ſi errans ſoluam c. condictioni locus eſt l.ſi ambo.D. de compenſ.Igitur exceptionem doli opponi neceſſe non eſt, ſed dicetur ipſo iure compenſationem factam, ſicut ipſo iure dicimus teſtamentum nullum l.poſtquàm.D.eod. Sed hoc olim tantùm obtinuit in iudiciis bonæ fidei & d.l.ſi ambo.loquitur diſtinctè de iudicio ſocietatis. At l.inter.D.de admin.tut.quæ ait generaliter æquitatem merum ius compenſationis inducere & d.l.poſtquàm.& l.cum alter.loquuntur de qualibet actione, & l.4.eod.tit.& l.4.& 5.C.eod. Accurſius id malè coanguſtat ad cauſam vſurarum, cum ratio l.4.generalis ſit. Olim in ſtrictis iudiciis cõpenſatio nec ipſo iure fiebat nec per exceptionem. Poſt- C eà cœpit fieri ex conſtitutione Marci oppoſita exceptione doli, quæ ſtrictum iudicium bonæ fidei facit. Tandem conſtitit inter prudentes eam vbique ipſo iure fieri d.l.poſtquam. quod & confirmauit conſtitutio Seueri, id eſt, Alexandri l.4.& 6.C.de compenſ.ac deinde conſtitutio Iuſtiniani l.vlt.C.eod.in qua & cetera quæ continentur fuerant iam antè recepta, Non fieri compenſationem niſi debiti liquidi, confeſſi, præſentis.nam controuerſi, vel incerti compenſationem non fieri probat l.ſi debeas.D.eod.itémque l.3.D.de tut.& rat.diſtr. quæ ei cum quo actum eſt tutelæ directa, vel neg.geſtorum caueri iubet ſi ob incertam cauſam mutui debiti cõpenſatio admitti non poſſit. In actione depoſiti compenſationem non admitti.hoc enim & ante Iuſtinianum D obtinuiſſe conſtat ex Paulo 2.Sent.tit.de depoſito.in actione momenti compenſationi locum non eſſe.nam & hanc olim morari vel impedire nihil potuit.

Explicatur l.cum debitor. D.in quib. cau. pig. vel hyp. tac.cont. *CAP. XVII.*

Si accepi ædes pignori ea lege, vt eas inhabitarem vice vſurarum nulla habitationis præſtita mercede, quæ lex dicitur Antichreſis, licet mihi permiſſum ſit inhabitare non ablocare, poſſum tamen & ablocare, vt conductor. Sed ſi fecero quod mihi nominatim permiſſum non eſt, id eſt, ſi locauero, & plus redegero ex mercede quam legitimus modus

vſurarum ferat, quod amplius erit ſorti imputabo, vt indicat l. 14. C. de vſur. Ioannes ſentit, Harmenopolus tradit. Sin verò habitauero vti conuentum fuit etiam ſi habitatio ea pluris cenſeatur, quàm modus legitimus vſurarum ferat, tamen ſeruabitur conuentio, & vilius mihi conducta domus potius, quàm illicitum fœnus contractum videbitur. Similiter ſi detur ager pignori ea lege vt fructus percipiantur vſurarum vice, ſeruabitur conuentio, etiam ſi fructus ſuperent modum vſurarum. Si ager tradatur pignori, & nihil dicatur de fructibus, vel vſuris, tacitè videtur conuenta antichreſis. itaque fructus vſurarum vice creditor retinebit, non tamen ſupra legitimum modum. Tacita antichreſis modum vſurarum ſeruat: expreſſa non item l. cùm debitor D. in quib. cau. pig. tac. contr. Ponitur in ea lege exemplum tacitæ ἀντιχρήσεως, quod ipſe etiam titulus exigit, qui eſt de tacitis pignoribus. *Cùm debitor*, inquit, *gratuita pecunia vtatur* &c. vtitur debitor mea pecunia gratuito: quia vſuras ab eo pactus vel ſtipulatus non ſum, cuius beneficij penſandi cauſa dum mihi tradit agrum pignori tacitè id agere videtur, vt fructus percipiam, & vſurarum vice retineam, quod fiet tamẽ intra modum, quaſi tacito conſenſu. Quod ſi fœneratitia fuiſſet pecunia, fructus perceptos creditor fœnori primum, deinde ſorti imputaret l. 2. C. de pac. pig. Gratuita pecunia eſt non tantùm de qua conuenit vt grat ita eſſet, ſed & de qua hoc non conuenit, ſi modo & de vſuris nihil conuenerit. Malè autem colligitur ex l. 4. & 22. C. de vſur. fructus pignoris non poſſe retineri niſi ita nominatim conuenerit, cum illæ de retentione rei loquantur, non de retentione fructuum.

A B C

De exheredatione liberorum iuris antiqui reliquiæ.
CAP. XVIII.

CErtum eſt filium ſolum iure antiquo nominatim eſſe exheredandum, alios iure exheredari inter ceteros, cuius & ſi veſtigia ſupereſſe adhuc quædam in Pandectis notauerim, prætermiſi tamen neſcio quo modo l. ſi quis legatum §. ſi inſtitutus. D. ad leg. Corn. de falſ. quæ hanc inter liberos differentiã facit euidenter: *Si inſtitutus*, inquit, *heres exheredationem nominatim filij, vel aliarum perſonarum adſcribit*. Rectè, *nominatim filij*. Aliarum verò perſonarum exheredationem nominatim adſcribi neceſſe non eſt. fuit & alia differentia inter filium & ceteros, quod filij ſolius præteritio nullum faceret teſtamentum, ceteri præteriti ſuis accreſcerent in virilem, extraneis in ſemiſſem. quod & ita Leo, & Maiorianus conſtituunt No. De ſanctimonialibus, & viduis, de ea, quę inuita à parentibus in monaſterium perducta eſt, vt mortuo patre ſi necdum peruenerit ad annum XL. poſt quam ætatem demum eam velari, & conſecrari ijdem Imperatores præcipiunt, poſſit in matrimonium legitimè conuenire, & vt exheredatio eo nomine irrogata vel ſola D

Falcidiæ

A Falcidiæ quantitas relicta non noceat sed scriptis heredibus vel suis in
virilem portionem, vel extraneis in dimidiam tanquam prętęrita se-
cundum normam veteris iuris adcrescat. Hæc sunt verba Maioriani.

Explicatur locus difficilis ex No. IIII. De fideiussoribus. *CAP. XIX.*

PAuci intelligunt quis sit horum verborũ sensus in No.
IIII. ταυτὸν δ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ εἴ τινας ἔχοιεν ἅπαντες οὗτοι
σφίσιν αὐτοῖς ὑπευθύνους καὶ ταῖς ὑποθηκαρίαις ἀγωγαῖς ἐνέ-
χεσθαι δυναμένους. quæ vetus interpres, fide scriptorum
librorum, sic ad verbum rectè interpretatus est. *Idem*
B *est dicere & si quosdam habuerint omnes ij sibimet obligatos & qui hypothe-
carijs actionibus teneri possunt.* Scio apud Harmenopulum lib. III. tit. VI.
legi aliter, hoc est perperam. ego nihil mutandum censeo. Sed de sen-
tentia quæritur. Dixerat antè Iustinianus creditorem agere hypotheca-
ria aduersus possessores rerum fideiussoris, mandatoris, pecuniæ con-
stitutæ rei. Subiicit hac clausula posse etiam eum agere aduersus debi-
tores harum omnium accessionum, & aduersus eos, qui eisdem hypo-
thecariis actionibus teneri possunt. ponas necesse est generalem fuisse
hypothecã, id est, accessiones interuenisse sub generali hypotheca, sub
qua comprehendi constat omnia quæ in specialem hypothecam veni-
C re possunt. Comprehendi nomina debitorum l. nomen. C. quæ res pig.
obl. poss. Comprehendi ergo etiam hypothecariam actionem. nam ap
pellatione nominis omnes actiones continentur. Imò & res alienas hy-
pothecæ obligatas, cum & eas constet specialem pignerationem reci-
pere l. grege. §. 1. D. de pign. Vulgaris erat generalis hypotheca. & simpli-
citer hypotheca in iure, generalis est hypotheca. Alias verò chirogra-
pharius creditor debitorem debitoris conuenire non potest l. pen. C. de
nouat. Igitur si accessiones pro alio creditori sub generali hypotheca fi-
dem suam obligauerint, seruato ordine Nouellæ constitutionis, credi-
tori licebit agere non in possessorem modò rerum ad accessiones per-
D tinentium, sed & aduersus debitores eorum vtili actione in personam
& aduersus eos quibus cum ipsi hypothecaria agere possunt, simili
actione. Et hanc esse huius clausulæ sententiam hæc Iuliani verba plane
confirmant. Etiam in res mandatoris vel fideiussoris, vel qui pecuniam
pro reo constituit, manus creditoris porrigi possunt, vt etiam si debito-
res habeant, etiam ab iis creditori satisfiat.

Si familia deliquisse dicatur. *CAP. XX.*

SI familia album corruperit, & dominus velit eam defen-
dere, vtrum pro singulis debet inferre D. aureos an sufficit
pro omnibus præstari D. ac si vnus homo liber fecisset.
Et l. 9. D. de Iurisd. tradit non sufficere, sed pro singulis
pœnam inferendam esse: quia plura facta sunt. Ac similiter plura fa-

cta sunt, si familia iniuriam fecerit l. si plures D. de iniur. vel si damnum A dederit d. l. 9. Obstat l. illud D. ad leg. Aquil. quæ, familia damnum dante, ait satis esse id præstari, quod præstandum foret si vnus fecisset. Non est qui respondeat. Video si familia furtum fecerit, edicto expressum, satis esse id pręstari quod si vnus fecisset pręstandum foret. denique beneficio edicti De furtis familia furtum faciente vnum factum esse. Idem non video expressum edicto de albo corrupto, vel de iniurijs, vel lege Aquilia. proinde vt sunt plura facta ita nullum edictum non vetat dici plura. Sed interpretatione idem in damno dato statuimus quod in furto edicitur præsertim cum leuior plerumque sit hæc causa delicti l. 1. §. pen. D. si fam. fur. fec. dic. d. l. illud. Idem & in albo corrupto Octauenus admittebat. Sed præualuit durior sententia, vindicandæ iurisdi- B ctionis prætoriæ causa, videlicet si familia fecerit. nam si consilium duntaxat dederit, sequemur humaniorem sententiam. Præualuit etiam durior sententia in iniurijs, vindicandi honoris causa. Ius singulare cōstat non posse produci ad consequentias. Tenere etiam nolim ius commune produci ad consequentias.

De præside Antiochiæ, Comite Orientis, Præfecto Augustali. CAP. XXI.

QVem Iulianus in No. VIII. vocat præsidem Antiochiæ, is est Consularis siue præses Syriæ primæ cuius metropo- C lis Antiochia, quæ Theopolis à Iustiniano vocatur No. VII. CVIIII. CXXIII. Stephanus. θεοῦ πόλις, ἡ μεγίστη τῶν ἕω πόλις ἥτις ἐξ ἀντιοχείας μετὰ τὸν σεισμὸν ὠνομάσθη ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ. Et hic sane Theopoleos præses, non præses Syriæ salutaris significatur in l. 1. C. de off. com. or. dum comiti Orientis Alytarchiæ, moderatori prouinciæ Syriarchiæ ludorum cura mandatur. Valde autem ea Nouella octaua imminuta est iurisdictio comitis Orientis, quæ quondam extendebatur in vniuersam diœcesim Oriētis prouinciarū quindecim, ex ea No. coërcetur Syria prima, adiuncta regione Cyrrhestica. sic legendum. M. Tullius v. ad Atticum. Hostis in Cyrrhestica quæ Sy- D riæ pars proxima est. Sic ex edicto Iustiniani De Aegypti prouinciis, cùm subessent præfecto Augustali sex prouincię, hodie iurisdictionem tantùm habet in Aegypto, tam prima quàm secunda, detracta regione Menelaita & Marcota, non in vniuersa diœcesi Aegypti. in l. 2. C. de of. præf. Aug. corruptè scriptum est, *Præfectus prætorio Augustali*, pro *Præfectus Augustalis*. & in l. 2. C. de his, qui per met. non ap. metathesis manifesta, corrigenda scilicet in hunc modum, *Seu proconsules, seu comites Orientis, seu præfectos Augustales seu vicarios vel alium iudicem &c.* Et vicariorum quidem Ponticæ, & Asianæ iurisdictionem latissimam ipse etiam Iustinianus eadem Nouella recidit, quod tamen recantat in edicto De vicario Ponticæ. Vicarius Macedoniæ non fuit ætate Iustiniani.

Non

A Non fuit etiam vicarius Thraciarum, sed longimuri. Olim erant in Oriente supradicti vicarij quatuor, qui in vniuersam diœcesim præfectorum prætorio vice, & officio fungebantur. In Occidente sex.

Cogitationis pœnam non esse. *CAP. XXII.*

DVæ sunt partes edicti QVOD QVISQVE IVRIS, vna est de eo, qui ius nouum dixit, altera de eo qui ius nouũ sibi dixi postulauit. vtraque locum habet si quod ius dixit alteri, quod ve sibi postulauit, effectum habuerit l.1.§.vlt.D.quod quisque iur. nam si effectum non ha-
B buerit, cessat edicti pœna. Pœna appellatur in l.3.D. eod. & l. cogitationis D.de pœn. quæ lex cùm sit Vlpiani ex libro III. ad edictum, sicut l.1. & 3.D.quod quisque iu. proculdubio de pœna illius edicti intelligenda est. Cogitationis ergo pœnam nemo patitur ex edicto scilicet QVOD QVISQVE IVRIS. nam effectum requirimus. In alijs plerisque causis non tantùm effectus punitur sed etiam voluntas. & hunc esse Romanorum ritum Seruius Honoratus scribit VI. Aeneidos, in illum locum,

Ausi omnes immane nefas, ausóque potiti.

Patri præterito quemadmodum subueniatur.
CAP. XXIII.

C SI filius emancipatus patrem testamento prætererit, patri querela inofficiosi testamẽti datur: quia hæc prẹteritio pro exheredatione habetur, & licet patri nõ debeatur filij hereditas propterea quòd naturẹ ordo patrísque affectio, & votum hoc est, vt filius superuiuat, & succedat patri, qua de causa patre, & filio commorientibus suggerente ordine naturæ dicimus filium superuixisse l.qui duos §.cum pater. & §. vlt. D.de reb.dub. attamen, vt Papinianus ait l.15. D. de inoff. test. hic sæpe ordo turbatur, quibus verbis & in monumento Papiniani scriptum est, ei turbato ordine in senio parentes fecisse, Horatius malè iudicantibus fatis, & alia quẹdam inscriptio vetus præposteritatem naturæ hoc vocat, his ferè verbis, INFELICISS. PARENS ADFLICTVS PRAEPOSTERITATE NATVRAE FILIVM HOC TVMVLO CONDIDIT, QVEM IMPORTVNA MORS ADEMIT, PRAERE-
D PSITQVE SENII BACVLVM, CVI IAM DEFESSA AETAS ADNITENS PERBREVES ANNOS SVOS ALLEVABAT, NVNC ANTE MORS ADSEQVITVR QVAM TRISTES LACRYMAE DESERVERINT. Cùm verò ita ordo naturæ turbatur, ratio pietatis, siue miserationis exigit, vt si patri non fuerit relicta quarta debitæ portionis, de inofficioso testamento sit actio. Competit etiam patri bon. possessio contra tabulas si in emancipatione filij manu missor extiterit, id est si fiduciam contraxerit, quæ hodie pro contracta habetur semper ex constitutione Iustiniani. Vt manumissori siue patrono, bon. possessio contra tabulas certæ partis competit l.si à milite §.vlt.D.

de mil.test.vt patri, querela competit siue manumissor fuerit siue non A
l.14.D.de inoff.test.l.1.§. vlt. D.si à par.quis man. sit.in qua ius antiquū querelam significat, vt doctissimus, & prudentissimus Viglius docuit. Itaque patri manumissori præterito duplici iure defertur successio, ex prima parte edicti & ex parte vnde legitimi, si eam malit agnoscere querelæ de inofficioso ordinandæ causa. Vnde apponi commodissimè potest exemplum ad l. quoties duplici.D.de reg. iu. Ius antiquum est querela. Ius nouum bon.possessio contra tabulas. Hoc tamen prius defertur quàm querela, quæ intestato successioni locum facit. nam bon. pos.cōtra tabulas prima edicti pars est. Ea repudiata, superest ius vetus, id est, querela, siue bonorum possessio, vnde legitimi.

De concurrentibus actionibus. CAP. XXIIII.

NVnquam actiones præsertim pœnales de eadem re vel pe B
cunia concurrentes alia aliam consumit, vt si quis eundē hominem subripuerit, & occiderit, actio furti actionem damni iniuria non consumit, si quis eandem rem subripuerit modo manifestò, modo nec manifestò, actio furti manifesti non consumit actionem furti nec manifesti, ac similiter si eandem rem tutor in gerenda tutela abstulerit & subripuerit, duo facta & duæ obligationes intelliguntur esse, & ex vtraque actor solidum consequitur, & si quis feram bestiam ibi habuerit, quà vulgò iter fit, & nocuerit bestia transeunti, actio ædilitia non tollet actionem de pauperie. Pœnales actiones voco non tantum mere pœnales, sed & mistas, & adij- C
cio, præsertim, quoniam in pœnalibus tantum huic regulæ locus est. Rei persecutoriæ inter se miscentur, nisi quid in altera pluris sit. Rursus huic regulæ locus est in pœnalibus quæ descendunt ex pluribus factis, non si ex vno. Ex vno facto plures sunt actiones pœnales, vt si quid publicanus abstulerit, si quis rem rapuerit, si seruum alienum verberauerit, si furtim arbores ceciderit, si alienam ancillam virginem immaturā flagitauerit. sed an omnibus vti liceret, dubitatum olim fuit maximé. Et alio quidem loco proditum est, omnibus experiri permitti post magnas varietates obtinuisse, alio, de vna re, id est, ex vno facto nō posse omnibus vti probatum esse. vel vnus ex alio corrigendus, vel hac distinctione D
vtendum est. Omnibus vti licet si priùs leniori egeris, vt si egeris cum raptore furti in duplum, superest actio Bonis raptis in id quod amplius in ea est. Non omnibus vti licet si grauiori priùs egeris, vt si priùs egeris bonis raptis cōsumitur actio furti. Vt igitur rei persecutoria rei persecutoriam tollit ita & pœnalis pœnalem. Quid verò dicemus si concurrat actio pœnalis cum rei persecutoria? Pœnalis aut est merè pœnalis aut mista. rursus mista aut arbitraria est aut non. Merè pœnalis si concurrat cum rei persecutoria, altera alteram non tollit, vt actio furti non tollit condictionem furtiuam vel actionem pro socio, & è contrario.Per

A rio.Per mistam omnimodo tollitur rei persecutoria. Per rei persecutoriam mista arbitraria tollitur, vt per actionem in rem restitutoriam vel de dolo tollitur metus causa, per actionem tutelę, vel condictionem furtiuam tollitur actio rationibus distrahendis. Per rei persecutoriam mista quæ arbitraria non est non tollitur omnimodo. in id nanque superest quod amplius in ea est. Itaque in specie qua est actio arborum furtim cęsarum & ex locato, & in qua est actio legis Aquilię & locati, dum dicitur actorem vna contentum esse debere, id ita accipiendum est, vt egisse mista satis habeat, & si priùs egerit ex locato & exegerit aliquid, vt eo minus consequatur mista actione. Et sic etiam in edicto de calumniatoribus, dum dicitur alterutram sufficere,
B actionem putà in factum ex illo edicto vel condictionem, hoc dicitur, vt si egero in quadruplum, quod pecuniam dedi ne mihi negotium fieret, non agam condictione ob turpem causam. Sin verò condictione priùs egero, vt etiam non agam in quadruplum, sed in triplum tantùm. Actio ex illo edicto mista est si dedi ne mihi negotium fieret. sed si dedi ne alteri fieret, merè pœnalis est, atque ideo tum ea actione condictio non tollitur vel contrà. Sed huic postremæ sententiæ obstat, quod dicitur, per actionem de recepto tolli actionem furti, nisi ita rem distinxero, idem in eundem si habeat actionem rei persecutoriam & merè pœnalem, altera alteram non tollit. Sed si idem in vnum habeat actionem rei
C persecutoriam, in alterum merè pœnalem, vt vector qui in exercitorem habet actionem de recepto, in furē furti, hic sanè si elegerit & peregerit exercitorem, non potest trāsire in furem. Sed non ideo fur exuitur pœna. ęquum enim est vt exercitor cuius periculo res fuit habeat in furem furti actionem. Quod si vector elegerit furem, de recepto exercitor absoluitur. Idémque seruatur eodem modo in actione in duplū, quæ in exercitorem quasi ex maleficio datur ob nautarū maleficium.

Explicatur L.I.D. de rebus dub. *CAP. XXV.*

Vidam cùm συγκτήσιν plurium prædiorum soleret fundum Mæuianum appellare, eiusdémque nominis haberet specialem, ac certum fundum, Titio legauit fun-
D dum Mæuianum, aut Seianum per vindicationem. Legatarij est electio. At ambiguitas est in legato fundi Mæuiani. nam ea appellatione, vt iam dixi, & specialis fundus quidā significatur & vniuersalis. Et significari vniuersalem rationibus defuncti comprobabatur. quod genus probationis validissimum est l. prædiis. §. Titio. D. de leg. 3. Quia igitur rationibus defuncti appellatione fundi Mæuiani cōtinetur etiam latifundium, ὁμωνυμία rem dubiam facit. & ideo quæritur vtrū specialis fundus Mæuianus an latè diffusi fundi & sub eadem appellatione comprehensi legato contineantur. Papinianus ait l. 1. D. de reb. dub. ambiguitatem solui ex comparatione fundorum

legat

legatorum. nam non magna pecunia inuicem diſtantium fundorum A dediſſe electionem teſtator videtur. Si igitur fundi Seiani pretium non magno diſtat à Mæuiani fundi pretio, ab eo ſcilicet qui propriè Mæuianus appellatur, hic ſanè tantum legatus videbitur, non omnis ea prędiorum vniuerſitas quę ſub appellatione fundi Mæuiani rationibus defuncti demonſtratur. Contra ſi fundus Seianus non minoris ſit quam vniuerſa illa poſſeſſio plurium prędiorum, vniuerſa poſſeſſio legata videbitur. Et ſic in l. vlt. §. vlt. D. de trit. vino leg. cum legato vino amphorario, aminæo, græco & dulcibus omnibus, dubitaretur vtrum potiones tantum an & cibi dulces legati viderentur, Labeo reſpondit ex collatione vini amphorarij apparere potiones tantum legatas.

Per libertum dati libelli. CAP. XXVI. B

LEge Iulia nullum diuortium ratum eſt niſi VII. ciuibus Romanis puberibus adhibitis pręter libertum eius, qui diuortium faciet. l. 9. D. de diuor. quod ita quidam excipiunt, libertos omnes repelli à teſtimonio, cùm is profecto tantùm qui libellum fert diuortij repellatur de quo poëta,

Collige ſarcinulas clamat libertus & exi.

Rectiùs in VII. teſtium numero hunc libertum cõputandum non eſſe cenſet Accurſius. nec enim eſt idoneus teſtis, cùm ſequeſter & internuntius ſit diuortij, quod & in executore litis, & patrono eadem ratione ſeruatur l. vlt. D. de teſtib. Per libertum mittebant libellum diuortij. Per libertum principi libellum dabant l. qui in prouincia. §. 1. D. de ritu nup. l. 16. D. de interd. & releg. Per libertum heredes recitabant teſtamenta. Suetonius in Tiberio. Auguſti teſtamentum recitauit per libertũ. Dio LVI. καὶ μετὰ τοῦτο τὰς διαθήκας αὐτοῦ πολύβιός τις καισάρειος ἀνέγνω. Cæſarianus libertum Cæſaris ſignificat. Per libertum rei defenſionem mittebant aut recitabant. Corn. Tacitus 3. Defenſionem liberto tradit. C

De exilio in Gypſum, & in Oaſin. CAP. XXVII. D

GYpſus inſula eſt Aegypti, quæ γυψηίς ab Stephano vocatur, metallorum ferax, ideóque damnati in metallum mitti in eam ſolebant Iuſtiniani tempore, & in Proconeſum vnam Sporadum in Propontide, vel etiam deportari, vt conſtat ex No. XXII. & CXLII. & l. vlt. C. de pœn. quæ deſideratur, ſed præterquàm quod omiſſa eſt notitia prouinciarum & ciuitatum, in quas relegatio ea conſtitutione interdicebatur, cetera eius conſtitutionis liber LX. βασιλικῶν pręſtabit, inter quæ illud eſt, ne quis alius reos in Gypſum vel Oaſin mittat quam pręfectus Auguſtalis, & dux Thebaidos. rurſus ne in perpetuum & ne vltra annum, hac ratione vt Gręci interpretes tradunt de Oaſi quod ſit infeſta culicibus, &

A bus,& muſcis grandioribus exulibus ſæpe mortis cauſam adferentibus, & dandi ſcilicet vitæ vſus ſint, vt Tiberius dicebat, quibus vita cõcedi-tur. Ventos incuſat Zonaras in Theodoſio regionem eſſe Arabiæ dicens λύπραν καὶ ὑπ' ἀνέμων καταπνεομένην φθοροποιῶν. Inſulam Græci vocant. quod eſt falſum. quam obrẽ rectè additur, *Quaſi*, in l.7.§. eſt quoddam. D. de interd. & releg. Duas autem Oaſes fuiſſe conſtat, maiorem & minorem, ἀνάσεις ab Strabone appellari, quod tamen quidam prodiderunt, mihi neque conſtat neque probatur, quas generaliter οἰκήσεις περιεχομένας ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ lib.2. definit. Ab iis quoque Ἄνυσις ſeparari debet, quę & ipſa ciuitas eſt Ægypti, ſicut Oaſis. Stephanus. Ἄνυσις πόλις αἰγύπτου. τὸ ἐθνικὸν ἀνυσίτης ὡς ὄασις ὀασίτης. Oea item ab Oaſi omnino
B ſeparanda eſt. de Oea Plinius. Ibi, inquit, ciuitas Oeenſis. nihil mutandum. ſic loqui Plinius ſolet. Ibi Pinara. Ibi regia Antæi. Ibi Hellen. At Cornelij Taciti lib. x x. pro *Ophenſis* legendum *Oeenſis*, quo loco agit de bello à Veſpaſiano cum Oeenſibus geſto, de quo idem Plinius. Bello, inquit, quod cũ Oeenſibus geſſere initiis Veſpaſiani Imperatoris. & Solinus. Veſpaſiano principe bello quod cum Oeenſibus geſtum eſt.

De inceſtis nuptijs. *CAP. XXVIII.*

QVod Sozomenus ſcribit Conſtantinum τὰς ἀκολάστους καὶ καταβεβλακευμένας μίξεις coërcuiſſe, quas ante eum nemo prohibuerat, ídque ex legibus ab eo latis appare-
C re, de inceſtis nuptiis accipio, non de concubinatu. nam cõcubinatum Conſtantinus non improbauit l.1. C. de cõcub. l. Diui. C. de nat. lib. Nullæ tamen de inceſtis nuptiis extant Conſtantini leges. & forſitan patri Sozomenus tribuit quod eſt liberorum. nam ij ſanè primum defuncti fratris vxorem vel defunctæ vxoris ſororem duci vetant, quod ante non fuerat prohibitũ l.1. C. Th. de inceſt. nup. Hidem deſtrictè fratris ſororíſve filiam in matrimoniũ duci vetant hac conſtitutione, quæ ſequitur. *IMPP. Conſtantinus & Conſtans A. A. ad prouinciales Phœnices. Si quis filiam fratris ſororíſve faciendam crediderit abominanter vxorem aut in eius amplexum non vt patruus aut auunculus conuolauerit, capitalis ſententiæ pœna teneatur. Dat. prid.*
D *Kal. Apr. Antiochiæ Conſtantino & Conſtante A. A. Coſs.* Eam idcirco propoſui, quod non eſſet edita. Sed hæc coniunctio ante Conſtantinũ, & Conſtantem modo fuit permiſſa, vt ex Cornelio Tacito conſtat XII. modo etiam multis conſtitutionibus inhibita l. qui in prouincia. §.1. l. ſororis. D. de ritu nup. l. nemini. C. de nup. Xiphilinus in Nerua. ἐνομοθέτησε δ' ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀδελφιδῆν γαμεῖν. Ac rurſus poſteà imperante Zenone à Baſiliſco occupata tyrannide permiſſa, quod recuperato imperio abrogauit Zeno l. vlt. C. de inceſt. nupt. Vulgò enim ea lex Anaſtaſio mendoſè adſcribitur, cum talis potius eſſe debeat eius inſcriptio, *Idem A. Sebaſtiano PP.* Eſt ad eundem Sebaſtianum alia Zeno-

nis constitutio, qua Basilisci acta rescinduntur in l.decernimus.C.de A
sac.eccl. Sebastianum moribus præditum Triboniano simillimis, vt Sudas in Zenone scribit.

Ad §.quies.l.1.D.de off.præf.vrb. CAP. XXIX.

Vod Vlpianus ait in l.1.D.de off.præf.vrbi, quietem popularium & disciplinam spectaculorum ad præfecti vrbi curam pertinere, id soleo referre ad factiones agitatorum quatuor, quæ in vrbe fuerunt, Venetam, Prasinam, Albutam, Russatam, quas Græci vocant δήμους, & video antiquum Iuliani antecessoris interpretem eodem modo quod quasi adiutori præfecti vrbi Iustinianus mandat prætori plebis No. XIII. vt populares turbas compescat, de Venetianis & Prasinianis interpretari. Populares igitur sunt qui Factionarij dicuntur l.1.C.Th.de equis cur. B & antiqua inscriptione, CL. AVRELIO AGITATORI FACTIONIS RVSSATAE, TOGENI CAESAREO SVI TEMPORIS PRIMO ET SOLO FACTIONARIO OB GLORIAM. Et ita etiam in libro siue formula mandatorum Iustiniani, quæ est No. XVII. δήμους τῶν πόλεων pro factionibus circensibus accipio, vt lib. V. Epig. πολλάκι δήμους ἤλλαξατο, id est, diuersarum factionum fuit.

Duo loci, in quibus pro hominibus, *non, vt videtur, reponendum est* nominibus. CAP. XXX.

N l.3.C.de vsur.pup. pecuniam pupillarem idoneis hominibus credere, habent omnes libri tam Græci quàm Latini, Græci εὐπόροις προσώποις. igitur noli temere mutare, *nominibus*. vtrunque enim est rectum, *idoneis nominibus credere* & *idoneis hominibus credere*. Idoneos ac- C
cipimus pro locupletibus, vt in l.vlt.D.rem pup.sal.fo. in qua sic lego. *Et idonei culpa detegatur*, non *idonea*. Idonei id est tutoris eius qui soluendo est, pro quo Basilica pluratiuo numero habent, καὶ οἱ εὔποροι ἐρραθύμησαν. Alius est locus in l.2.§.vlt.D.de cust.reor.in quo etiam nihil mutandum censeo. Quod in priuatis quoque causis & hominibus sub fideiussore factis obseruatur. noli mutare, *nominibus*. Sententia est elegans, vt in causa criminali reus exhibitus ex vna causa non accusatur alio crimine antè admisso, ita in causa ciuili, qui satisdedere iudicio sisti D
ex vna causa, stati iudicio, ex alia causa cõueniri non possunt, nisi actio sit tempore peritura. Homines sub fideiussore facti dicũtur Græco modo, qui satisdedere iudicio sisti. & sic reus sub custodia officij factus l.1. C.ad Turpil. Seruus apud verum dominũ factus l.21.C.de furt. In possessionem factus l.si fideicommissorum §.1.D.vt in pos.leg.& No.XVII. εἰ δ' τινα ὑπὸ καὶ τ λόγον ποιήσεις, quod ita vetus interpres rectè, Si verò etiam aliquem sub verbo feceris. In illa autem l.2.§.vlt.etiam Græci *hominibus* legunt, non *nominibus*, quorũ verba subiiciã. ὅπερ καὶ ἐν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐγγύας γενομένων προσώπων παραφυλάττεται.

A *De Ergolabis, siue redemptoribus litium.* *CAP. XXXI.*

SAEpe potentiores alienas actiones suscipiunt, & intendunt quasi suas, præstántque hoc modo causis alienis patrocinium suum nomen adcommodantes, vel gratia vel mercede. cuius rei coërcitio pertinet ad pręsides prouinciarum etiam aduersus senatores vel clarissimos ex constitutione Claudij l. 1. C. ne lic. pot. pat. litig. præs. non Ti. Claudij, Sed M. Aurelij Claudij, cuius & à Zonara celebratur alia constitutio de petitionibus bonorũ sublatis. Quod si quæratur hic obiter quid distet ille tit. *Ne lic. pot.* à tit. *De alien. iud. mut. cau. fac.* non dicam non eodem modo potentiorẽ vtroque titulo accipi, hoc enim est falsum, sed dicam
B tit. *Ne lic. pot.* pertinere ad actorem. Tit. *de alie. iud. mut.* ad reũ. Tit. ne lic. pot. esse de actione in potentiorem translata, Tit. de alien. iud. mut. esse de re in potentiorem translata futuræ actionis euitandæ causa. Suscipit autem, vt diximus, potentior alienam litem patrocinij causa vel gratia vel mercede. rursus mercede modo data modo accepta. Merçede data, vt si quis actionem alienam pecunia redimat, eius qui actione tenetur lacessendi, vexandi, vlciscendi gratia. quod est odiosum & inuidiosum. ideóque solet emptio nominũ strictiùs accipi l. pen. C. mand. est enim plerumque calumniæ, & vexationis emptio quam iuris, & ἐργολαβία mera. Harmenopulus. ἐργολάβος ἐστὶν ὁ χρήματα δεδωκὼς ἐπὶ
C τῷ ἐκχωρηθῆναι ἀγωγήν. Mercede accepta, vt si quis alienam litem agendam suscipiat quasi suam sub pactione tertiæ vel quartæ vel dimidiæ partis. quod leges vetant l. 20. C. mand. l. litem. C. de proc. l. 5. C. de post. l. sumptus. D. de pact. l. 1. §. si cui cautum. D. de ext. cog. Idemque est ἐργολαβεῖν. Zonaras Chalced. synodi. c. 2. ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς νόμοις διαβεβλημένον ἐστίν. ἐργολαβεῖν ὃ ἐστὶ τὸ ἀλλοτρίας ὑποθέσεις, ἢ πράγματα ὑπεισέρχεσθαι τινὰς διὰ κέρδος. Vel si bona aliena aut agricolas alienos defendendos suscipiat mercede certa: quod etiam leges vetant l. 1. & 2. C. vt nemo ad suum pat. susc. vic. & est ἐργολαβεῖν, vt No. Tiberij de diuinis domibus, γεοργοὺς ἀλλοτρίους ἐνεργολαβεῖν καὶ προστασίαν αὐτοῖς ἀπονέμειν, & No. Iustiniani XVII. τοὺς ἑτέρων βίους ἐνεργολαβεῖν, id est aliorum
D bona patrocinio suo defendenda redimere.

Rationalis summæ rei libera testamenti factio.
CAP. XXXII.

ACcepi diruptos nescio quos imitatores, qui scribendi prius quàm discendi celeritate præcipiti misere voluuntur, in inscriptione l. 7. C. vbi cau. fis. malle, rationalem summarum, vt in l. 7. C. Th. de iu. fis. & in notitia Ro. Imperij, & auctorem summarum in Domitiano Suetonij. Ego, Rationalem summę rei, retinendum censeo. nam & in l. 3. C. si propter pub. pens. procurator Cęsaris, procurator Summæ rei appellatur,

& in rescripto quodam Galieni apud Eusebiũ lib.7. cap.13. ὁ τῶ μεγίστω πράγματος προστάτων. Cor. Tacitus 5. Neminem summæ rei imponere potetãt. & 13. Euolutũ se de patria rebúsque summis. Hoc de rationali, cuius breuitas poscit etiam aliud adiungi. id erit de libera testamenti factione & differentia patronorum, & liberorum siue parentum. Libera testamenti factio conceditur à principe solo, à priuatis, veluti à patrono libertis, cõcedi non potest l. Paulus. §. patroni. D. de bon. lib. Ius tamen patronatus à patrono libertis remitti potest l. pen. & vlt. C. de bon. lib. Vtriusque concessionis idem est effectus. sed quæ oratio propria est legis, & imperatoriæ maiestatis, veluti DO LIBERAM TESTAMENTI FACTIONEM, ea non rectè vtitur priuatus. REMITTO IVS PATRONATVS, oratio est priuati hominis propria. Principes autem data militibus libera testamenti factione l. 1. l. si à milite. §. vlt. D. de mil. test. sanè iuris cõmunis obseruationem remiserunt. & hoc voluisse eos constat. Non eadem omnino mens est principis libertino dantis liberam testamenti factionem, nam secundum petitionem, libellúmque libertini remittere ei tantum videtur legem Papiam, & edictum prætoris de bonis libertorum l. 3. §. 1. D. de bon. lib. non ceteras omnes obseruationes iuris communis l. si quando. in princ. C. de inoff. test. quemadmodum & si fortè picturæ professoribus filiisfamilias daret princeps liberam testamenti factionem, soluere eos tantum videretur ea lege quæ filiofam. testamentũ facere vetat, non ceteris. Hoc igitur vult l. si quando. principem dantem liberam testamenti factionem, non omnia vno hoc verbo solemnia iuris remittere, sed spectandum esse, cui & qua fini quáque mente concesserit. Malè Accursius in d. l. si quando. meliorem facit causam liberorum quàm patronorũ, cùm sit par vtriusque in ea re, nempe vt data libera testamenti factione fraus liberis, vel patronis non fiat, nisi ea mens principis fuerit. In eodem errore versatur in quæstione l. scimus. §. 1. e. tit. nam vt patrono olim euicta legitima portione in totum vel pro parte, competebat bon. possessio cõtra tab. ita & filio querela inofficiosi testamenti, & hodie vt filio euicta legitima pro parte, suppleméti petitio datur, ita & patrono ad similitudinem successionis ingenuorum §. sed nostra. Inst. de suc. lib. Idem simili errore in quæstione l. vlt. C. de inoffic. test. putat meliorem esse filiorum & parentum quàm patronorum causam, cùm sit par omnimodo. nam vt contra bona castrensia liberti militis patronus non habet bon. possessionem contra tab. ita nec pater contra bona castrensia filij militis sui vel emãcipati habet querelam inofficiosi testamenti. Et quod dicitur in d. l. vlt. & l. si filius. §. Pap. D. de bon. lib. de liberto milite accipiendum est, vt non abs re quidam suppleuerint in d. §. Pap. Titium heredem castrensium liberti cõmilitonem fuisse. Contrà autem inuenio meliorem esse causam patronorum quàm liberorum vel parentum. Libertates datæ in fraudem patroni lege Aelia Sentia nullæ sunt. Datæ in fraudem filiorũ vel parentum,

A parentum,valent. Si quid alienetur in fraudem patroni, Fabiana vel Caluisiana est actio. Si in fraudem filiorum vel parentũ,nulla est actio. Libertates minuebant portionem debitam liberis & parẽtibus,non debitam patronis,ante constitutionem græcam Iustiniani De iure patronatus,quam habeo integram.

Iudiciorum quæ ex delictis nascuntur differentia.
CAP. XXXIII.

Vid publica,& extraordinaria iudicia criminalia distẽt à popularibus & à priuatis pœnalibus iudiciis explicare non est in facili. An verò quia hæc in rei persecutione,
B illa in sola vindicta constituta sunt? minimé. nam & populares ad vindictam pertinent, & ex priuatis iniuriarum actio. An quia horum pœna est pecuniaria, illorum capitalis vel corporalis? ne hoc quidem. nam & publica quædam iudicia pecuniariam pœnam habent,veluti ambitus & de plagio. An quia hæc priuatam causam,siue vindictam continent, illa publicam? & hoc quoque minus.nam & populares publicam causam cõtinent, & publicum iudicium iniuriarum ad priuatam causam pertinet,qua re priuato iudicio ei facilè præiudicatur, & in eo iusiurandum defertur, quod in aliis non permittitur,& extraordinaria publicam vindictã non persequuntur.quia nec quilibet ex populo eis experitur. An igitur quia in publi-
C cis extraordinariísque iudiciis longè alius est reorum habitus, alia iudiciorum forma,alij iudices,& iudices non arbitri,& grauiores damnationes,& accusatoris in crimen subscriptio?hoc placet satis.Porrò publica iudicia legitima,& ordinaria sunt,legem,pœnam,formulam habent certam,veluti maiestatis,proditionis,repetundarum,peculatus, ambitus,adulterij,stupri, homicidij, veneficij, parricidij, fraudatæ annonæ, residuorum,vis,calumniæ,vsurpatæ ingenuitatis, plagij, falsi, iniuriarum, præuaricationis. Extraordinaria legem quidem habent, sicut & omnia qualiacunque iudicia, specialem pœnam & formulam ordinémve certum non habent,veluti concussionis,abigeatus,stellionatus, effracturæ,expilationis, termini moti, præuaricationis,& alia innumera.Hodie publicorum quoque iudiciorum nullæ sunt formulę. Subla-
D tis formulis mansit legum pœna aliquandiu,sed & posteà cõstitutionibus pœna in incerto & in arbitrio iudicantium esse cœpit. itaque à pœna hodie appellari posse verè dixeris.idem accidit omnibus iudiciis ordinariis.aguntur namque omnia extra ordinem omni ex causa.idcirco moribus nulla nunc actio furti in duplum vel quadruplum, quia extra ordinem agitur,quo agendi genere electo cõsumitur actio dupli vel quadrupli.l.interdum.§.qui furem.D.de furt.idémque de ceteris iudiciis priuatis & popularibus dici potest.Porrò publica iudicia & publicæ leges dicuntur l.1.§.1.D.ad leg.Corn.de sic.& publicæ quęstiones.

Appellationis ratio non alia quàm quod pateant omnibus. quamobrem tam falſum eſt ea etiam quæ non omnibus patent publica aliquando dici, quod tamen auſi ſunt quidam ſcribere, quam verum eſt popularia quod omnibus pateant etiam publica dici. Aequè igitur publica & popularia iudicia omnibus patent, æquè etiam vtraque non tam pecuniam quàm vindictam perſequuntur. Extraordinaria omnibus patere non puto l.3.D.de ext.cr.l.2.D.de concuſ.l.2.D.de abigeis.l.3. D. de præuaric.l.vlt. D.de furt. Priuata etiam conſtat publicè omnibus non patere, ſed neque ad vindictam pertinere, præter iniuriarum actionem. Igitur priuata tantùm iudicia pecuniaria ſunt. Pecuniaria voco non reſpectu pœnæ, quo & popularia, & publica atque extraordinaria quædam pecuniaria dici poſſunt, & ipſa quoque iniuriarum actio, ſed rei pecuniæve amiſſæ reſpectu, & ita pecuniariam actionem accipio in l.de ſepulchro.D.de ſepul.viol.hoc ſenſu, non tantùm læſæ religionis, hoc eſt, vindictę nomine, ſed & rerum ex ſepulchro amiſſarum cauſa ſepulchri violati actionem eſſe. Horum omniũ iudiciorum variam quoque cõmutationem adnotari par eſt. nam & quod priuatum eſt, publicum poteſt eſſe vel extraordinarium, veluti furti, & quod extraordinarium, publicum, veluti pręuaricationis & concuſsionis, & quod publicum, priuatum, vt de pecuniis repetundis, de quibus plerunque itur ad recuperatores.

A B

V. Cuiac. sup. lib. 3. obseruat. c.1. et in l. 2. tit. 24. de fru. ... lib. 11.

De condictione ex promutuo. CAP. XXXIIII.

QVa actione tenetur is, qui mutuam pecuniam ſumpſit, eadem tenetur qui quaſi à debitore indebitam pecuniam accepit. Qui mutuam ſumpſit quaſi à creditore, condictione tenetur. Eadem tenetur qui quaſi à debitore ſolutã accepit, quod apertè indicat l.4.§.is quoque. D.de obl.& act. *Qui non debitum accepit, eadem*, inquit, *actione tenetur qua debitores creditoribus*. vbi debitorum, & creditorũ nomen ſtrictè ad mutui duntaxat cauſam refertur. & §.item is cui. Inſt.de obl. quæ quaſi ex con. Perinde, inquit, is qui accipit indebitam pecuniam obligatur ac ſi mutuum ei daretur. & ideo condictione tenetur. Eadem igitur actio datur ex mutuo, & ex promutuo, ex contractu & quaſi ex contractu mutui. Indebiti ſolutio promutuum eſt, ſi ea ſoluãtur, quorum datione in creditum itur. Mutuum contractus, Promutuũ quaſi contractus, id eſt, quaſi mutui datio, vt ait d.§.is quoque. Mutui vſuræ non debentur l. Titius.D.de præſc.verb. Promutui vſuræ non debentur l.1.C.de cond. indeb. Vt ex mutuo, ita ex promutuo pupillus non obligatur ſine tutoris auctoritate §.is quoque. Inſt.quib.mod.tol.obl. Vt mutui, ita & promutui actio per liberam perſonam nobis adquiritur l.6.C.de cond.ind. Ex mutuo ſemper nõ datur actio l.ſi pupilli.§.1.D.de neg.geſt. Ex promutuo ſemper nõ datur, vt ſi ſoluero quod nondum debeo, poſteà debere

C D

A bere cœpi, vel certo debiturus sum l. in diẽ. l. sub conditione. D. de cond. indeb. At si soluero pecuniam quam nondum debeo nec posteà deberi cœpi, vt si vecturam nautæ soluero, qui vehendi munere posteà nō fungitur, ex promutuo est actio, siue repetitio, id est condictio l. ex conducto. §. item cum quidam. D. loc. quæ quasi ex mutuo datur. Promutuũ non est si alia quæuis soluãtur quibus in creditum non itur. Tum verò condictio datur ex bono tantum & ęquo certè non ex contractu. indebiti enim solutio distractus est, non contractus l. indebiti. l. hęc cōdictio. D. de cond. indeb. l. pen. D. ad Treb. & ideo non nisi quatenus is, qui accepit locupletior factus est datur l. cum ij. §. sanè si is qui. D. de transact. & in ignorantem non datur, vt si hominem indebito solutum ignorans
B manumiserit l. in summa. §. pen. D. de cond. indeb. Hæc igitur cōdictio est ex bono & æquo, non ex contractu, & cum ea soluuntur, quorũ datione in creditum itur ex quasi mutuo, ex mutuo tacito, ex promutuo, non ex mutuo, vel vt Iustinianus ait in Institutionibus magis ex distractu quàm ex contractu. vbi magis ponitur non ἐν συγκρίσει sed ἐν θέσει.

Iuliani à Celso dissensio. CAP. XXXV.

DEbeo Stichum aut Pamphilum sub disiunctione. electionem habeo soluendi quem velim. Per errorem vtrumque solui putans me vtrunque debere cōiunctim.
C Quæritur an vt soluendi, ita cōdicendi quem velim habeam electionem? Celsus, Vlpianus, Marcellus creditoris esse arbitrium dicunt retinendi quem velit, quasi iam nunc creditor debeat alterutrum sub disiunctione l. si non sortem. §. pen. D. de cond. indeb. Iulianus debitori electionem dat repetendi quem velit, cuius sententiæ vestigium est in l. cum is. in prin. D. de cond. indeb. idem Papiniano videtur, & Iustiniano probatur l. pe. C. eo. correcto §. pen. l. si nō sortem. At si in hac quæstione Iulianus à Celso dissentit, consequens est, vt & in ea dissentiat quæ sequitur. Si is qui Stichum aut Pamphilum debet, per errorẽ putans se purè Stichum debere, Stichum soluerit, ei Cel
D sus non restituit electionem atque adeo cōdictionem non dat l. si is, cui legatus. D. de leg. 2. Iulianus ei dat electionem l. cum is. §. vlt. D. de cōd. ind. quod etiam sententiæ Iustiniani congruit. Discordat sæpe Iulianus à Celso, vt in specie l. si procurator. D. eod. quod ex Iuliano traditur est contra Celsum. Et in l. 1. §. 1. D. de vsufr. acc. quod ex Iuliano traditur, est etiam cōtra Celsum in l. & Proculo. D. de leg. 2. Verum à superiori constitutione Iustiniani excipiendus est casus l. planè si duos. D. de cond. indeb. Duo rei Stichi aut Pamphili, vtrumque pariter soluerũt, an condicent partes? Minimé. quia nec soluere potuissent partes. Sed is condicetur in solidum quem creditor reddere voluerit. Cum plures soluerũt necessario electio reddendi siue retinendi creditori seruatur. Cùm vnus soluit, electio est soluentis.

His verbis, Hoc amplius, *aliàs augeri, aliàs minui legatum.* A

CAP. XXXVI.

EAE adiectiones, *Hoc amplius, Præterea, Idem*, seruiunt repetitioni. quæ quidem repetitio varios effectus habet. nam si eidem legetur siue coniuncta siue separata scriptura, vel plenius legatū facit l.qui ita.D.de do.præleg. l.Seio.§.pen.D.de ann.leg.& vtile id quod erat inutile l. legata inutiliter.D.de leg.1.& conditionem adiicit priori scripturæ l. si tibi purè.in prin.D.de legat.3.vel inferiori l.in repetendis.D.eod.l.cùm seruus.in fi.D.de cond.inst. vel exiguius legatum facit, neque nouū est, vt eadem adiectio modo augeat modo minuat legatum l.ea autem.D. de leg.3.Exiguius aūt fieri videtur si puro legato adiiciatur dies vel conditio, itémque in specie l.Aurelius.§.testamento. D.de lib.leg. si qui testamento Titio omne debitum remiserat & eo amplius x.legauerat, posteà codicillis hoc ampliùs quàm quod testamento legauerat à Titio donec ad viuet vsuras sortis debitæ exigi vetuit, & quantū exigeret heres iure stipulationis, vt tātum refunderet iure legati.quia manifestum est voluisse eum minuere prius legatum. & præterea his verbis, *Donec ad viuet*, in personam non in rem vsurarum liberationem legasse. Ait autem, *Donec ad*, vt in l.30.D.de adim.leg. *Quamdiu ad*, vt vulgò *Quoad*, siue *Quod ad*.No. 11. libri scripti habēt, *Usu apud matrem donec ad viuet seruando*, & Suetonij Augusto, Donec ad desideria militum ordinarentur. Vetus interpres No.xx11.licet vti frui donec ad vixerit. Alij dixere, dum ad. Hieronymus aduersus Iouinianū. Dum ad viuis bene abuti substantia tua. Eucherius ad Valerianum. Vtique dum ad viuunt vitæ suæ causam agunt. Marcellinus comes in Chronico. Ibíque dum ad vixit &c. Anianus ad l.2.C.Th.de secun.nup.dum advixerit mater. Sed si diuersis legetur, aliàs hæc verba, *Hoc amplius*, priori legatario in eandem rem pecuniámve collegatarium & coniunctum adiiciunt l.13.D. de legat.3.vt si leget primo fundum, & secundo hoc amplius decem, aliàs legatario vnius rei separatim in aliam rem alium legatarium adiiciunt, non collegatarium, hoc modo, PRIMO FVNDVM DATO, AMPLIVS QVAM PRIMO LEGAVI, SECVNDO X. DATO. id est, non Primo tantū fundum dato, sed & Secundo x. nam & vulgo eodem sensu ita legant, PRIMO X. ET HOC AMPLIVS VXORI EIVS X. DATO. Oneratur heres adiectione legatorum, non prior legatarius adiectione coniuncti l.si seruus legatus.§.si ita scriptū.D.de leg.1.In initio l.cùm seruus.quam suprà citauimus, ex l.auia.D.de condit.& demon.pro *conditionem* legendum est *libertatem*.nec enim potest in legato repetita conditio censeri eadem, quæ fuit in institutione, vel si eandem repetitam ponas, conditio, quæ deficit in institutione, deficit & in legato.

Restit

A *Restituitur Alabarchiæ nomen in L. IX. C. de vect. & com.*
CAP. XXXVII.

LEX ix. C. de vect. & com. loquitur de vectigali Alabarchiæ per Aegyptum & Augustamnicam cõstituto, quæ duę sunt prouincię diœceseos Aegypti. Lego *Alabarchiæ* non *Arabarchiæ*. qui error etiam est in Ciceronis 2. ad Att. & Iuuenalis Satyra 1. Lego *Alabarchiæ*, vt in Iustiniani edicto xi. τῷ κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχῃ. & paulo post προεστῶτες ἀλαβαρχιῶν. & Iosephus 18. ἀρχαιολογίας meminit Alexandri cuiusdam Alabarchæ, & 20. τοῦ ἀλαβαρχήσαντος in Alexãdria. Legendum etiã in d. l. 9.
B *præbitione* pro *prohibitione*. Ait ne animalia transducantur sine præbitione solita, id est, sine vectigali Alabarchiæ. ex quo apparet vectigal Alabarchiæ esse id quod pro transductione pecorum infertur. Ἄλαβα est scriptura siue atramentum, quo scribimus, vt Phauorinus ait. Sic Latinè vectigaliorum ratio scriptura dicta est & vectigalibus præpositus magister scripturæ siue Alabarches. qua ratione Cicero M. Antoniũ Alabarchen vocat quod multa vectigalia exegisset Aegypto, non Arabarchen quod domuisset Arabiæ partem.

Ius ædilitium iuris prætorij portionem esse.
CAP. XXXVIII.

C

QVod traditur in Institutionibus ius ędilitiũ iuris honorarij portionem esse, non ex eo sequitur, & iuris prætorij portionẽ esse. sed sicut præf. annonæ & pręf. vigilum, siue prętor plebis quasi adiutores sunt pręfecti vrbi, & sub cura ac dispositione eius, adeò vt verè dici possit iurisdictionem præf. annonæ, vel pretoris plebis portionẽ esse iurisdictionis præf. vrbi, ita verè dici potest subleuari prætorem ab ædile, & ius ædilitium iuris prætorij portionem esse. nam & qua de re edicit ædilis, edicere prætor potest, veluti ne fera bestia ibi habeatur quà vulgò iter fit, auctore Paulo 1. Sentẽtiarum, & de-
D ficientibus ædilibus (nec enim semper quotannis ædiles creantur) iudicia ædilium ad prætores transferuntur, vt Dio scribit lib. LIII. Eodem modo legatus proconsulis licet propriam iurisdictionem habeat, est tamen ea portio iurisdictionis proconsulis. Idem dici de defensoris plebis iurisdictione potest, vt sit portio præsidalis iurisdictionis ex No. xv. Qua de causa sicut à legato proconsul appellatur, à defensore pręses, ita videtur ab ædile prætor appellandus, à prætore plebis, vel à præfecto annonæ præfectus vrbi, quanquam nondum ita subdito præfecto annonæ dispositioni præfecti vrbi dicatur in l. vlt. D. Quod cum eo &c. à præfecto annonæ principem appellari.

Pœnæ

Pœnæ depensæ repeti non solent. CAP. XXXIX. A

Sit l.pœnæ.D.de cond.indeb. *Pœnæ depensæ repeti non so-
lent.* His verbis, *non solent*, significatur esse regulam, vt l.
58.94.111.§.vlt.D.de diu.reg.iu. Exempla palàm, & in
mundo omnibus non sunt. Vnum dabit l.1.D.de lege
Iul.amb.quæ damnatum lege Iulia ambitus & restitu-
tum in integrum, pœnam pecuniariam repetere negat, quamuis res vi-
deatur rediisse ad causam indebiti. Alterum l.3.§.condemnatio.D. de
tab.exhib.quæ legatarium cõditionalem qui interdicto de tabulis pro- B
ferendis interim contumaciæ pœnam tulit, deficiente conditione negat
pœnam repetenti restituere. Quo exemplo fortè si de pœna inter debi-
torem & creditorem non conuenerit si ad diem sors non solueretur, &
debitor tamen per errorem pœnam soluerit ob moram, videtur pœnæ
condictio non esse. nam & olim plerisque visum fuit vsurarum indebi-
tarum condictionem non esse, vt in l.18.C.de vsur.hæc verba demon-
strant, *Exclusa iuris varietate*, Imputationem omnes admittebant. Ea-
dem verò videtur esse regula l.46. D.de diu.reg.iu. Quod à quoquo
pœnæ nomine exactũ est id eidem restituere nemo cogitur: siquidem
ita illud, Eidem, accipiatur, Eidem à quo pœna exacta est. quod cõpro-
batur etiam l.si pignore.in prin.D.de pig.act.l.id quod.D.de sol.l.si de- C
bitor.D.de fur.quę sunt de debitore, & creditore. Quod tamen à credi-
tore exactum est ab alio nomine pœnæ, debitori restituitur, vel impu-
tatur. In aliis secùs est l.6. D.loc.l.vlt.§.sed cùm.C.de furt. Differentię
causa hęc, quia non eodem modo creditoris, & ceterorum interest. Cre
ditoris interest crediti ratione cuius securitas creditori aufertur ablato
pignore. Conductoris & cõmodatarij ratione vsus, qui furto intercipi-
tur. Crediti causa furto non intercipitur. & satis est creditori, creditum
saluum esse. ęquè satis esset conductori vsum saluum esse. quod esse non
potest, furto interueniente.

De veteri interprete Nouellarum Iustiniani. CAP. XL.

Veterem interpretem Nouellarum reiiciunt & aspernan D
tur temere omnes: quod equidem fero iniquo animo,
cùm propter antiquitatem (crediderim enim Gręcum
fuisse qui non multo post editionem Nouellarum ro-
gatus Occidenti latinam interpretationem donauerit)
tum propter eruditionem hominis. nam eruditioni deputo, quod ὁλκῶν
No.xvii. eleganter vertit, formarum, & ἄπορον τῆς ἐπαρχίας, onus pro-
uincię, effectum potius rei quàm significationẽ verbi spectans, vt No.
περὶ ἐπιβολῶν legitur sępe, τὸ βάρος τῆς ἀπορίας, rectius sanè quàm Haloan
der depauperationem, & No.vii. ἄπορον κτῆσιν, fœneam possessionem,
optimé, vt Imperatores l.3.C.Th.de ind.deb.fœneos, defectósque fun-
dos, & No.v.xvii.cxxiii. λόγον iusiurandum. dabatur enim λόγος
interposito

A interpoſito iureiurando, Iuliani interpres probat & l.vlt.§.vlt.C.de iis
qui ad ecc.cōf.Et eleganter No.2.Gregoriam extuliſſe maritū,id eſt,ſu
premum officiū feciſſe marito. Sic quoque loquutus eſt No.xxxviii.
hunc extulit.& No.x c i.etenim quidam prioris factus vxoris vir cùm
eam extuliſſet.& No. x x. Comes domuum,legendum eſſe cognoſcēs,
τῶν οἰκῶν, non τῶν οἰκείων, qui locus mirum in modum confirmat ea,
quæ de Comite domorum ſcripſimus in tit.C. de præpoſ. ſac. cubic.
Religionem etiam hominis laudo, qui maluit retinere greca vocabu-
la,in quibus hęrebat latinè interpretandis, vt No. c l i x. plenum eſſe
περιεργίας & No. l x x x v i i i. *Multis enim domos poßidentibus in hac
felicißima ciuitate* βασχαίνοντες,*mox* &c. & No. x i i i. Neque vlli προΐεσθαι
B aurum. Sed hęc non eſt typis excuſa. Et aliarum loci etiam vulgò de-
prauati ſunt, ſicut aliis locis innumeris culpatur ſæpe imprudenter
optimus ille & antiquiſſimus interpres, ab iis qui ſi conferrent libros
ſcriptos cum impreſſis typographi operam, & interpretum incuriam
potiùs exagitarent, vt No. x v i i i. vbi pro *à maioribus*, legendum *amario-
ribus*, & initio No. i i. *ornantes* pro *ordinantes.* & circa medium. *Nequa-
quam igitur valere volumus neque in* v. *libro Codicis cognominis noſtræ pie-
tatis poſitam conſtitutionem.* Sic vet. libri. & in fine No. v i. ſcripta cum
adiectione *Dominico præf. prætorio Illyrici.* & No. v i i. pro *recompen-
ſam dari*, legendum *recompenſanda re.* pro, *ijs cohærere*, *hijs cohærere.* &
No. v i i i. pro *populi priuati*, *vlli prauitati.* & initio i i. pro *audiuimus,
adiuuimus.* Hortor ſtudioſos, quibus plus otij eſt, quàm mihi
occupatiſſimo, vt diligenter habita collatione librorum
veterum cum quotidianis, omnia menda repur-
gent, eúmque interpretem emendatum
ſuæ famæ & auctoritati
reſtituant.

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm